

PENSJONS
KONTORET

PENSJONSVEILEDER

2026

kommunal tjenestepensjon

FORORD

Pensjonsveileder utgis for tjuende gang. Konkurransveilederen er oppdatert og finnes i egen lenke på våre nettsider, www.pensjonskontoret.no, under fanen Pensjonsveileder.

Pensjonsveileder er tenkt å være et godt grunnlag for dem som ønsker å sette seg inn i hva kommunal tjenstepensjon er. Videre en hjelp til de kommuner/fylkeskommuner/virksomheter i KS' tariffområde som vurderer en anbudskonkurranse eller opprettelse av pensjonskasse for sin kommunale tjenstepensjonsordning. Veilederen gir ikke nødvendigvis uttrykk for partenes syn på tariffbestemmelsene i SGS 2020.

Det har blitt foretatt omredigeringer av kapitler i år, og Pensjonsveilederen er generelt oppdatert med hensyn til nytt i regelverk og til språk, samtidig som enkelte forhold som har framkommet i gjennomførte konkurranser, har ført til presiseringer i teksten. Forkortelser og definisjoner er angitt første gang noe omtales, og deretter benyttet senere i teksten. Mange begrep er også definert i *Ord og uttrykk* avslutningsvis i Pensjonsveilederen.

Deler av Pensjonsveilederen har vært på høring hos KLP, Storebrand og Pensjonskasseforeningen. KLP og Storebrand har også gitt innspill til Konkurransveilederen.

Nytt i år er blant annet:

- Håndtering av ny offentlig AFP og nye pensjonsregler for personer med særaldersgrenser
- Presisering, vurdering av bufferfond og premie for rentegaranti
- Kort oppsummering av den pågående klagesaken for EFTAs Overvåkingsorgan (ESA) om brudd på anskaffelsesregelverket.

Når ESAs avgjørelse foreligger, vil det bli lagt ut informasjon om dette på våre nettsider.

Konkurransveilederen er i Excel-format og er tenkt å kunne inngå som en del av kommunens konkurransegrunnlag i en eventuell konkurranse, med de tilpasninger som kommunene måtte gjøre. Tidligere bruk av Konkurransveilederen er blitt evaluert, og det er gjort enkelte endringer i tråd med endringene i Pensjonsveilederen.

Pensjonsveileder og Konkurransveilederen er utarbeidet på bakgrunn av faglige bidrag fra våre uavhengige rådgivere advokat Gro Amdal, Advokatfirmaet Arntzen Grette, aktuar Sissel Rødevand, Gabler Pensjonstjenester og Halvor Hoddevik, Rann Rådgivning.

Pensjonsveileder 2026 ble godkjent av Pensjonskontorets styre 15.04.26.

Oslo, mai 2026
Pensjonskontoret

Pensjonskontoret
Postboks 1466 Vika
0116 Oslo
Besøksadresse: Haakon VII's gate 9
E-post: post@pensjonskontoret.no
Telefon: 24 13 64 40
www.pensjonskontoret.no

Design og foto: Geoffrey Kempton
Foto: Grete S. Kempton

INNHold

1	PENSJONSKONTORET	8			
1.1	INNLEDNING	9			
1.1.1	Historie	9			
1.1.2	Organisering og vedtekter	10			
1.2	FINANSIERING	10			
1.3	STYRET	10			
1.3.1	Styrets sammensetning	10			
1.3.2	Styrets oppgaver	10			
1.4	SEKRETARIATET	10			
1.5	BESTEMMELSE OM TVISTELØSNING	11			
1.6	ANDRE SEKRETARIATSTJENESTER	11			
1.7	BISTAND FRA PENSJONSKONTORET	11			
2	SGS 2020 PENSJONSORDNINGER - PENSJONSRETTIGHETER I OFFENTLIG SEKTOR	12			
2.1	INNLEDNING	13			
2.2	ALDERSPENSJON TIL ANSATTE FØDT I 1962 ELLER TIDLIGERE	14			
2.2.1	Nærmere om levealdersjustering og individuell garanti	14			
2.2.2	Nærmere om fleksibelt uttak av alderspensjon	16			
2.3	ALDERSPENSJON TIL ANSATTE FØDT I 1963 ELLER SENERE	18			
2.3.1	Opptjening i pensjonsordningen før 2020	19			
2.3.2	Opptjening i ny ordning fra og med 2020	19			
2.3.3	Eksempel på pensjon fra ny pensjonsordning, med AFP	20			
2.3.4	Eksempel på pensjon fra påslagspensjon, med betinget tjenestepensjon	21			
2.3.5	Eksempel på beregning av pensjon for en ansatt som har hatt opptjening i både gammel og ny ordning	21			
2.4	OVERGANGSORDNINGER FOR OVERGANG TIL NY ALDERS- PENSJON	22			
2.5	ALDERSPENSJON TIL ANSATTE MED SÆRALDERSGRENSE	23			
2.6	AFP OG BETINGET TJENESTE- PENSJON I KOMMUNAL SEKTOR	26			
2.6.1	AFP for ansatte født i 1962 eller tidligere	26			
2.6.2	AFP og betinget tjenestepensjon for ansatte født i 1963 eller senere	27			
2.7	MULIGE FRAMTIDIGE ENDRINGER PÅ PENSJONSOMRÅDET SOM VIL PÅVIRKE PENSJONEN FRA OFFENTLIG TJENESTEPENSJON	29			
2.8	UFØREPENSJONSORDNINGER	30			
2.8.1	Uføretrygd i folketrygden	30			
2.8.2	Uførepensjon i kommunal sektor	30			
2.9	ETTERLATTEPENSJON	31			
2.10	REGULERING AV PENSJONER	32			
2.11	SIKRING AV PENSJONS- RETTIGHETER	32			
3	PREMIE OG PENSJONSKOSTNADER	34			
3.1	INNLEDNING	35			
3.2	PREMIEBEREGNING	35			
3.2.1	Årlig premie	36			
3.2.2	Reguleringspremie	37			
3.2.3	Engangspremie for ikke-forsikringsbare ytelser	37			
3.2.4	Premie for AFP fra 62 til 65 år for personer født i 1962 eller tidligere	38			
3.3	PREMIEUTJEVNING OG PREMIEESTIMATER	38			
3.3.1	Eksempler på premieutjevning	40			
3.3.2	Premieestimator	41			
3.4	PREMIETARIFF	42			
3.4.1	Beregningsrente	42			
3.4.2	Dødelighetsgrunnlag	43			
3.4.3	Uføregrunnlag	43			
3.4.4	Premiefritak	43			
3.4.5	Diverse andre premieelementer	43			
3.5	PREMIEFOND, BUFFERFOND OG TILDELING AV AVKASTNING/- OVERSKUDD	45			
3.6	PENSJONSKOSTNADER OG PENSJONSFORPLIKTELSER I KOMMUNENS REGNSKAP	47			
4	FLYTTEBESTEMMELSER	50			
4.1	INNLEDNING	51			
4.2	FORSIKRINGSVIRKSOMHETS- LOVENS KAPITTEL 6	51			
4.3	OPPSIGELSE AV PENSJONSAVTALE	52			
4.4	VEDTAK OM FLYTTING	53			
4.5	DRØFTINGSPLIKT OG INFORMASJON TIL MEDLEMMENE OM FLYTTING AV PENSJONSORDNING	54			
5	ANSKAFFELSESGEVELVERKET OG KOMMUNAL TJENESTEPENSJON	56			
5.1	INNLEDNING	57			
5.2	ANSKAFFELSESGEVELVERKETS ANVENDELSE PÅ KOMMUNAL PENSJON	57			
5.2.1	Kort oppsummering av den pågående klagesaken for ESA om brudd på anskaffelsesregelverket	58			
5.3	VALGFRIHET I LØSNING FOR KOMMUNAL PENSJON – PENSJONSKASSE OG LIVS- FORSIKRINGSFORETAK	60			
5.3.1	Innledning	60			
5.3.2	Egenregi og utvidet egenregi	60			
5.3.3	Kjøp fra ekstern aktør (livsforsikringsforetak)	61			
5.3.4	Tidspunktet for beslutningen om egenregi	61			
5.4	ANBEFALINGER NÅR KOMMUNENS PENSJONS- FORHOLD SKAL VURDERES	62			
5.4.1	Vær ute i god tid	62			
5.4.2	Pensjonsutvalg	62			
5.4.3	Kommunestyrets behandling	63			
5.4.4	Beslutning om valg av leverandør	64			
5.4.5	Bruk av pensjonsrådgivere	64			
5.5	GJENNOMFØRING AV ANSKAFFELSE ETTER ANSKAFFELSESGEVELVERKET	64			
5.5.1	Skjematisk oversikt over anskaffelsesprosessen	64			
5.5.2	Planlegging og mulighet for markedsdialog	65			
5.5.3	Beslutning om anskaffelsesprosess	66			
5.5.4	Grunnleggende prinsipper	66			
5.5.4.1	Krav til likebehandling	67			
5.5.4.2	Krav til forutberegnelighet	67			
5.5.4.3	Krav til etterprøvnbarhet	67			
5.5.4.4	Krav til forholdsmessighet	67			
5.5.5	De ulike prosedyreformene	67			

5.5.6	Valg av prosedyreform – kontrakt over EØS terskelverdi	69	6.3	TILDELINGSKRITERIER	105	7	VURDERINGER VED OPPRETTELSE AV PENSJONSKASSE	126	8.4	KAPITALFORVALTNINGSRISIKO	142
5.5.7	Anskaffelsesdokumentene	71	6.4	PRIS OG KVALITET PÅ FORSIKRINGSRISIKO	106	7.1	INNLEDNING	127	8.4.1	Forvaltning av pensjonsmidler i særskilt investeringsportefølje	143
5.5.8	Konkurransesgrunnlagets innhold	71	6.5	PRIS OG KVALITET PÅ ADMINISTRASJON OG KAPITALFORVALTNING OG EGENKAPITALVURDERINGER	109	7.2	PROSESSEN MED VURDERING AV OG EVENTUELT OPPRETTELSE AV PENSJONSKASSE	127	8.5	FORSIKRINGSRISIKO	143
5.5.9	Plikt til kunngjøring av konkurranse	72	6.5.1	Pris og kvalitet på administrasjon	110	7.3	PRIS OG KVALITET PÅ FORSIKRINGSRISIKO OG ADMINISTRASJON	130	8.6	ADMINISTRASJON OG PRAKTISKE OPPGAVER	143
5.5.10	Tilbudsfrister	72	6.5.1.1	Administrasjonspremie	111	7.3.1	Forsikringsrisiko	130	8.6.1	Medlemsregistre	143
5.5.11	Kvalifikasjonskravene	72	6.5.1.2	Premie til administrasjonsreserve	111	7.3.2	Administrasjon	131	8.6.2	Pensjonsberegning	144
5.5.12	Bruk av egenerklæringsskjema (ESPD)	73	6.5.1.3	Termin tillegg	111	7.4	PRIS OG KVALITET PÅ KAPITALFORVALTNING, RENTEGARANTI OG KOSTNAD EGENKAPITALBETJENING	131	8.6.3	Pensjonsutbetaling	144
5.5.13	Tildelingskriterier og tilbuds- evaluering	74	6.5.2	Vurdering av kvalitet på administrasjon/service	111	7.5	KAPITALFORVALTNING OG AVKASTNING	131	8.6.4	Fakturering og kontoutskrift	144
5.5.14	Vekting av tildelingskriteriene	77	6.5.3	Pris på kapitalforvaltning, rentegaranti og kostnad egenkapitalbetjening	113	7.5.1	Premie for kapitalforvaltning	133	8.6.5	Service og medlemsinformasjon	145
5.5.15	Evalueringsmodeller	79	6.5.3.1	Vurdering av premien for kapitalforvaltning	113	7.5.2	Premie for rentegaranti	133	8.6.6	Fordeling av overskudd	146
5.5.16	Ettersending, avklaring og kontroll av opplysninger og dokumentasjon	82	6.5.3.2	Vurdering av premie for rentegaranti	115	7.5.3	Kostnad ved egenkapitalbetjening	133	8.6.7	Kapitalforvaltning	146
5.5.17	Parallele tilbud og alternative tilbud	83	6.5.3.3	Særskilt investeringsportefølje	116	7.6	SERVICE OG NÆRHET TIL PENSJONSORDNINGEN FOR KOMMUNER OG ANSATTE	134	9	REGLER FOR KOMMUNAL TJENESTEPENSJON I EN PENSJONSKASSE	148
5.5.18	Avvisning av tilbud – kort om avvik, uklarheter m.m i tilbudene	84	6.5.3.4	Vurdering av fortjenesteelement	116	7.7	MEDBESTEMMELSE	134	9.1	INNLEDNING	149
5.5.19	Meddelelse om valg av leverandør, begrunnelse for valget, og kontraktsinngåelse	84	6.5.3.5	Kostnad ved egenkapitalbetjening i KLP	116	7.8	OPERASJONELL RISIKO	135	9.2	RAMMEBETINGELSER FOR PENSJONSKASSER	150
5.5.20	Anskaffelsesprotokoll	86	6.6	KVALITET PÅ KAPITALFORVALTNING	118	7.9	ENGANGSEFFEKTER, HERUNDER EGENKAPITALKRAV OG SOLVENSKAPITALKRAV	135	9.2.1	Konsesjon	151
5.6	KONTRAKTEN	86	6.6.1	Vurdering av mulig framtidig avkastning	119	7.10	ANNET	135	9.2.2	Vedtekter	151
5.6.1	Rettslige rammer for kontrakten	86	6.6.2	Finansiell risikostyring/kapitalforvaltningsstrategi/rebalanseringsstrategi	120	8	REGLER FOR KOMMUNAL TJENESTEPENSJON I ET LIVSFORSIKRINGSFORETAK	136	9.2.3	Styre	151
5.6.2	Kontraktens varighet	87	6.6.3	Aktivasammensetning i tilbudt investeringsportefølje	120	8.1	INNLEDNING	137	9.2.4	Daglig leder	152
5.6.3	Endring av kontrakt – begrensninger	88	6.6.4	Merverdier i hold-til-forfallporteføljen	120	8.1.1	Konsesjon	138	9.2.5	Rapportering, regnskapsføring, revisor og internkontroll	153
5.7	KJØP GJENNOM EN KOMMUNAL PENSJONSKASSE	89	6.6.5	Investeringsteam	121	8.2	RAMMEBETINGELSER FOR LIVSFORSIKRINGSFORETAK	138	9.3	KAPITALKRAV FOR EN PENSJONSKASSE	153
5.7.1	Forholdet til reglene om utvidet egenregi	89	6.6.6	Historisk avkastning	121	8.2.1	Vedtekter	138	9.4	KAPITALFORVALTNINGSRISIKO OG KAPITALFORVALTNINGSSTRATEGI	155
5.7.2	Kontrollvilkåret	89	6.7	VURDERING AV TILDELINGSKRITERIET KLIMA OG MILJØ	121	8.2.2	Styre	138	9.5	FORSIKRINGSRISIKO	157
5.7.2.1	Kontrollkriteriet – hva bør en kommune ta hensyn til?	92	6.8	ENGANGSEFFEKTER	123	8.2.3	Regnskapsføring, rapportering og internkontroll	138	9.6	OPERASJONELL RISIKO	158
5.7.3	Aktivitetsvilkåret – begrensninger for utadrettet virksomhet	94	6.8.1	Frigjøring av egenkapital ved fraflytting fra KLP eller krav om innbetaling av egenkapital ved tilflytting til KLP	123	8.2.4	Aktuarfunksjonen og risikostyringsfunksjonen i et livsforsikringsforetak	138	9.7	ADMINISTRASJON OG PRAKTISKE OPPGAVER I EN PENSJONSKASSE	158
5.7.3.1	Pensjonskassenes aktiviteter	94	6.8.2	Endring i premiereserven	124	8.3	KAPITALKRAV FOR ET LIVSFORSIKRINGSFORETAK	139	9.8	FORDELING AV OVERSKUDD	159
5.7.4	Fravær av private eierandeler	95	6.8.3	Frigjøring av bufferfond på slutten av flytteåret	124						
5.7.4.1	Kommersiell aktør med kommunal pensjon i pensjonskasse?	96	6.9	ANNET	125						
5.8	INTERKOMMUNAL PENSJONSKASSE SOM OFFENTLIG-OFFENTLIG SAMARBEID	97									
6	MOMENTER VED VURDERING AV LIVSFORSIKRINGSFORETAK I EN KONKURRANSE	98									
6.1	INNLEDNING	99									
6.2	KONKURRANSEVEILEDEREN	100									
										ORD OG UTTRYKK	160
										REGISTER RETTSAVGJØRELSE OG KOFA-SAKER	174
										OVERSIKT OVER KOMMUNALE PENSJONSKASSER I KS' TARIFFOMRÅDE	176

1 PENSJONSKONTORET

- Pensjonskontoret
  - Etablert av tariffpartene i kommunal sektor etter hovedtariffoppgjøret i 2004
  - Består av et styre og et sekretariat
  - Fører tilsyn med pensjonsbestemmelsene i SGS 2020

1.1 INNLEDNING

Pensjonsveileder publiseres årlig på Pensjonskontorets nettsted. Den er ment som et hjelpemiddel i spørsmål om tjenstepensjon og som en veileder i forbindelse med anskaffelse av kommunal tjenstepensjon. Bestemmelsen for kommunal tjenstepensjon er nedfelt i den sentrale generelle særavtale – SGS 2020 Pensjonsordninger (SGS 2020) i KS' tariffområde.

SGS 2020 gjelder for alle kommuner og fylkeskommuner i KS' sektor (unntatt Oslo) samt alle bedrifter og virksomheter som er medlemmer i Samfunnsbedriftene (i det følgende samlet omtalt som kommunen). Unntakene er der Samfunnsbedriftene har egne tariffavtaler. Pensjonskontoret påser at livsforsikringsforetak og pensjonskasser (pensjonsleverandører) praktiserer pensjonsbestemmelsene i SGS 2020 på korrekt måte.

Per i dag er det to livsforsikringsforetak som tilbyr forvaltning av kommunal tjenstepensjon, Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap (KLP) og Storebrand Livsforsikring AS (Storebrand). Alternativet til å ha pensjonsordningen i et livsforsikringsforetak er å etablere en pensjonskasse eller å bli medlem av en interkommunal pensjonskasse.

1.1.1 HISTORIE

Endringer i lov- og avtaleverk på begynnelsen av 2000-tallet resulterte i at markedet for kommunal tjenstepensjon ble endret. DNB Livsforsikring AS (DNB) (tidligere Vital Forsikring) og Storebrand Livsforsikring AS (Storebrand) tok opp konkurransen med Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap (KLP), som var markedsleder. Det så dermed

ut til å bli et tiltakende antall årlige konkurranser/flyttinger av tjenstepensjonskontrakter. Med dette bakgrunnsteppet ble partene i hovedtariffoppgjøret 2004 enige om å opprette Pensjonskontoret, som blant annet fikk i oppgave å avgi uttalelser i flyttesaker.

Etter at Storebrand (desember 2012) og DNB (juni 2013) besluttet å trekke seg ut av markedet for kommunal tjenstepensjon, var det lenge kun ett livsforsikringsforetak i markedet. Høsten 2019 besluttet Storebrand å gjeninntre i det offentlige tjenstepensjonsmarkedet.

1.1.2 ORGANISERING OG VEDTEKTER

Pensjonskontoret er organisert som en for- ening og består av et styre og et sekretariat. Pensjonskontorets medlemmer er arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene som er part i SGS 2020, representert ved KS, LO Kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne kommune.

Pensjonskontorets vedtekter inneholder formålsbestemmelse, organisatoriske bestemmelser om styre og sekretariat, årsmøte og årsmøtets oppgaver, samt vedtektsendring og oppløsning. Les mer om dette på Pensjonskontorets nettsted.

1.2 FINANSIERING

Arbeidsgivere i KS' tariffområde betaler en årlig kontingent til Pensjonskontoret, fastsatt i SGS 2020 § 12-3. Pensjonsleverandørene krever inn kontingenten fra sine kunder og overfører et samlet kontingentbeløp til Pensjonskontoret innen den 01.04. hvert år. Kontingentgrunnlaget er samlet pensjonsgrunnlag i den enkelte pensjonsordning den 31.12. året før.

1.3 STYRET

1.3.1 STYRETS SAMMENSETNING

Pensjonskontorets styre består av representanter fra medlemsorganisasjonene, se punkt 1.3.2. I SGS 2020 § 12-1 reguleres stemmetall og hvor mange som møter fra hver organisasjon.

1.3.2 STYRETS OPPGAVER

Styrets oppgaver følger av SGS 2020 § 12-1:

- Avgjøre tvist om forståelsen av bestemmelsene etter § 11-1
- Foreslå justeringer av vedtektene som følge av endringer i lovverk og/eller tilsvarende ordninger i privat og statlig sektor
- Utarbeide forslag for tariffpartene til endringer i bestemmelsene som styret finner hensiktsmessig
- Følge utviklingen og forvaltningen av reglene, samt de økonomiske konsekvensene av ordningene i KS-området
- Vedta opplærings- og andre utviklingstiltak som styret finner hensiktsmessig innen pensjonsområdet
- Vedta tilsetninger og virksomhetsplan
- Legge fram forslag til regnskap og budsjett
- Ha adgang til å avgi uttalelse i flyttesaker, herunder også ved opprettelse av egen eller interkommunal pensjonskasse

1.4 SEKRETARIATET

Sekretariatets oppgaver følger av SGS 2020 § 12-2:

- Forvalte, informere og overvåke praktiseringen av reglene for AFP og TPO innen KS' tariffområde
- Forberede saker til Pensjonskontorets styre
- Innhente nødvendig informasjon og utredninger, følge utviklingen, herunder vurdere konsekvensene av forslag til regelendringer og regelendringer, samt ha kontakt med ulike aktuelle aktører innen pensjonsområdet
- Utarbeide forslag til budsjett og virksomhetsplan

- Utarbeide forslag til regnskap i henhold til bestemmelsene i lov om årsregnskap mv. av 17.juli 1998 nr. 56 (regnskapsloven)
- Forberede behandling av flyttesaker, herunder kontrollere at produktene oppfyller tariffavtalens krav, inkludert kravene i lov om forsikringsvirksomhet av 10. juni 2005 nr. 44 (forsikringsvirksomhetsloven) og lov om forsikringsavtaler av 16. juni 1989 nr. 69 (forsikringsavtaleloven)

Sekretariatet har jevnlig statusmøter med livsforsikringsforetakene, Finans Norge, Pensjonskasseforeningen og enkelte meglere. En liste over meglere finnes avslutningsvis i Pensjonsveilederen.

1.5 BESTEMMELSE OM TVISTELØSNING

Det er gitt en bestemmelse om tvisteløsning i SGS 2020 § 11-1:

«Tvist om forståelsen av disse tariffbestemmelser knyttet til saker kan avgjøres av styret. Slike saker skal sendes via den søknadsbehandlende pensjonsinnretning, som sørger for videresendelse til Pensjonskontoret.»

Etter denne bestemmelsen kan pensjonsleverandøren (pensjonsinnretningen) bringe enkeltsaker inn for Pensjonskontorets styre der det er tvist om forståelsen av pensjonsbestemmelsene i SGS 2020. Det vil være sakens prinsipielle sider Pensjonskontorets styre kan ta stilling til, det vil si den nærmere tolkning og forståelse av enkeltbestemmelser. Dersom det er ønskelig med en full realitetsbehandling av saken, må den bringes inn for Trygderetten, jf. SGS 2020 § 11-2.

1.6 ANDRE SEKRETARIATSTJENESTER

Siden 2008 har Pensjonskontoret utført sekretariatstjenester for Overføringsavtalens sikringsordning (Sikringsordningen).

Sikringsordningen sikrer etter nærmere regler regulering av pensjonsrettigheter som er opparbeidet hos arbeidsgivere som opphører ved konkurs/akkord eller ved annet opphør, eller som ikke betaler premie ved forfall. Se Sikringsordningens nettsted (www.sikringsordningen.no) for mer informasjon om blant annet Sikringsordningens vedtekter.

Arbeidsgivere som er tilsluttet Overføringsavtalen betaler et årlig tilskudd til Sikringsordningen.

1.7 BISTAND FRA PENSJONSKONTORET

En av Pensjonskontorets oppgaver er å føre tilsyn med leverandørens praktisering av gjeldende pensjonsbestemmelser nedfelt i SGS 2020. Dermed understrekes samtidig Pensjonskontorets nøytrale rolle overfor leverandørene.

Pensjonskontoret kan bidra med generell informasjon og veiledning om regelverk og praktiske forhold i forkant av og under anskaffelsesprosessen.

Som følge av Pensjonskontorets tilsynsrolle, kan kontoret ikke opptre som rådgiver i en anskaffelsesprosess.

2 SGS 2020 PENSJONSORDNINGER – PENSJONSRETTIGHETER I OFFENTLIG SEKTOR

SGS 2020 Pensjonsordninger

Alderspensjon

- Livsvarig utbetaling
- Levealderjustering av pensjoner
- Regulering som i folketrygden
- Ansatte i ulike årskull har fra 01.01.20 ulike pensjonsordninger:
  - Ansatte født i 1962 eller tidligere har fortsatt bruttopensjon som skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden
  - Ansatte født i 1963 eller senere tjener opp påslagspensjon. De som har opptjening før 2020 får i tillegg oppsatt bruttopensjon for opptjening i gammel ordning

AFP

- Ansatte født i 1962 eller tidligere:
  - Livsvarig AFP er en tidsbegrenset ytelse fra 62 - 67 år:
    - Fra 62 – 65 år blir AFP beregnet etter folketrygdens regelverk
    - Fra 65 – 67 år blir AFP beregnet som det beste av tjenestepensjon og folketrygdberegnet AFP
  - AFP skal ikke levealderjusteres
- Ansatte født i 1963 eller senere:
  - Livsvarig AFP er et livsvarig påslag til alderspensjon

2.1 INNLEDNING

Pensjonene fastsettes i tariffavtalen SGS 2020 i hovedsak som etter lov om statens pensjonskasse, og omtales gjerne som *offentlig* tjenestepensjon, ikke eksplisitt som *kommunal* tjenestepensjon. De sentrale tariffparter i kommunal sektor ble enige om en ny toårig avtale høsten 2025, som skal gjelde for perioden 01.01.26-31.12.27.

SGS 2020 er inndelt i to deler. Del I har bestemmelser om tjenestepensjon, del II har bestemmelser om AFP.

Del I om tjenestepensjon er inndelt i fire kapitler.

- Kapittel 1 har gjennomgående bestemmelser som regulerer forhold om hvem pensjonsordningen omfatter, aldersgrense, premiebetaling med mer
- Kapittel 2 har bestemmelser om alderspensjon til arbeidstakere født 1962 eller tidligere
- Kapittel 3 har bestemmelser om alderspensjon til arbeidstakere født 1963 eller senere
- Kapittel 4 har bestemmelser om uføre- og etterlattepensjoner

Del II er inndelt i to kapitler:

- Kapittel 1 bestemmelser om AFP for personer født i 1962 og tidligere
- Kapittel 2 har bestemmelser om livsvarig AFP for personer født i 1963 og senere

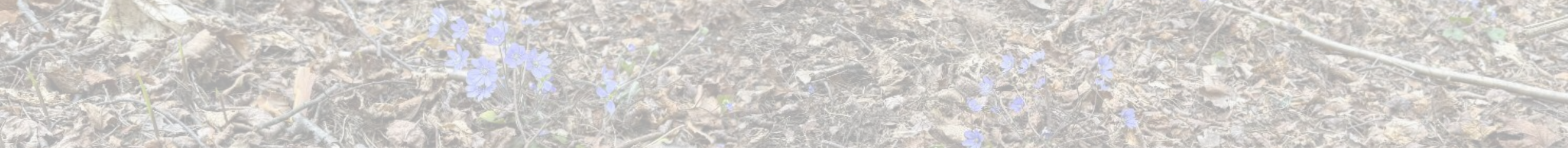
I punkt 2.2 i dette kapitlet beskrives det hvordan alderspensjon skal fastsettes for ansatte født i 1962 eller tidligere, mens det i punkt 2.3. beskrives hvordan alderspensjon skal fastsettes for ansatte født i 1963 eller

senere. I punkt 2.4 er det gitt en liten oversikt over overgangsregler som gjelder for enkelte årskull. I punkt 2.5 beskrives reglene for alderspensjon til ansatte med særaldersgrense. I punkt 2.6 beskrives reglene for AFP og betinget tjenestepensjon. Punkt 2.7 nevnes noen mulige framtidige regelendringer som er på trappene.

Punkt 2.8 beskriver reglene for uførepensjon, mens punkt 2.9 beskriver reglene for etterlattepensjon. Regulering av pensjoner er beskrevet i punkt 2.10. I punkt 2.11 beskrives en sikringsordning som gjelder der arbeidsgiver har lagt ned sin virksomhet, gått konkurs e.l.

Etter Overføringsavtalen skal all opptjening i ulike offentlige tjenestepensjonsordninger, og hos forskjellige pensjonsleverandører, ses i sammenheng ved utbetaling av pensjon. Samlet pensjon utbetales av den siste pensjonsleverandøren for pensjonsordningen den enkelte var medlem av. Kostnadene fordeles mellom de ulike ordningene vedkommende har opptjening hos ut fra tjenestetid. Når det gjelder livsvarig AFP er det inngått egne

kostnadsfordelingsavtaler mellom Statens pensjonskasse (SPK) og de enkelte pensjonsleverandørene. Det er også her slik at utbetalingen skal skje via siste pensjonsleverandør. Kostnadene skal fordeles mellom de virksomheter som har en gyldig avtale om AFP. Det innebærer at enkelte virksomheter som for eksempel har lukket sin pensjonsordning og ikke har avtale om AFP, ikke behøver å bære kostnader for tidligere opptjente rettigheter for et medlem, selv om denne tar ut livsvarig AFP.

2.2 ALDERSPENSJON TIL ANSATTE FØDT I 1962 ELLER TIDLIGERE

I 2020 ble det innført en ny alderspensjonsordning for ansatte født i 1963 eller senere. Ansatte som er født i 1962 eller tidligere er omfattet av den gamle ordningen, en såkalt bruttopensjonsordning.

Pensjonsordningen gir de ansatte rett til en livsvarig alderspensjon som sammen med alderspensjon fra folketrygden skal utgjøre 66 prosent av sluttlønn (bruttopensjon). Pensjonen samordnes med alderspensjon fra folketrygden, det vil si at folketrygdpensjonen trekkes fra bruttopensjonen fra offentlig tjenestepensjon. Det kreves minst 30 års tjenestetid for å få full offentlig tjenestepensjon. Videre kreves det minst tre års samlet opptjening i offentlige tjenestepensjonsordninger for å få rett til pensjon.

Alderspensjonen skal levealdersjusteres, det vil si at pensjonsnivået for nye pensjonister justeres i takt med utviklingen i befolkningens levealder, og selv med 30 års tjenestetid kan samlet pensjon derfor bli lavere enn 66 prosent. En individuell garantiordning bidrar

imidlertid til å redusere effektene av levealdersjusteringen.

I folketrygden kan alle ta ut alderspensjon fleksibelt etter nøytrale uttaksregler fra 62 til 75 år. Flexibelt uttak betyr at den enkelte selv kan velge uttakstidspunkt samt at pensjonen kan tas ut helt eller delvis. At uttaksreglene er nøytrale innebærer at årlig alderspensjon blir lavere jo tidligere pensjonen tas ut, siden utbetalingstiden da blir lenger. Ansatte født i 1962 eller tidligere kan imidlertid ikke ta ut vanlig alderspensjon fra den offentlige tjenestepensjonsordningen før fra 67 år, med mindre de har særaldersgrense, men de kan ta ut AFP fra 62 år.

Reglene for levealdersjustering, individuell garanti og fleksibelt uttak utdypes og illustreres gjennom eksempler i punktene 2.2.1 og 2.2.2.

Alderspensjonen avkortes dersom pensjonisten mottar inntekt fra en stilling som er medlemspliktig i en offentlig tjenestepensjonsordning. Pensjonen kan kombineres uten avkortning med inntekt fra ikke-medlemspliktige arbeidsforhold. Dette er normalt inntekt fra arbeid i privat sektor.

2.2.1 NÆRMERE OM LEVEALDERSJUSTERING OG INDIVIDUELL GARANTI

Offentlig tjenestepensjon skal levealdersjusteres på samme måte som folketrygdens alderspensjon. Levealdersjusteringen gjennomføres derfor ved at bruttopensjonen deles på et såkalt justeringstall som bygger på folketrygdens levealdersjusteringsfaktorer som fastsettes av Arbeids- og velferdsdirektoratet (Nav). Levealdersjustering vil si at

den enkeltes pensjon ved gitt uttaksalder skal beregnes ut fra forventet levealder for sitt årskull, siden forskjellige fødselsår har forskjellig forventet levealder.

For årskull til og med 1953-kullet tilsvarer justeringstallene folketrygdens *forholdstall*. Forholdstall benyttes til å levealdersjustere gammel alderspensjon fra folketrygden. Årskull til og med 1953 mottar kun gammel alderspensjon fra folketrygden.

Årskullene fra og med 1954-kullet til og med 1962-kullet får dels gammel og dels ny alderspensjon fra folketrygden. Offentlig tjenestepensjon skal derfor samordnes dels med gammel, dels med ny alderspensjon fra folketrygden. Den delen av offentlig tjenestepensjon som samordnes med ny alderspensjon fra folketrygden levealdersjusteres med et justeringstall som fastsettes ut fra folketrygdens delingstall. Delingstallene benyttes til å levealdersjustere ny alderspensjon fra folketrygden.

Les mer om forholdstall og delingstall på Navs nettside: www.nav.no/no/person/pensjon/alderspensjon/relatert-informasjon/forholdstall-og-delingstall

En individuell garantiordning sikrer at alle ansatte som er født i 1958 eller tidligere og som har full opptjeningstid, får en samlet pensjon fra tjenestepensjon og folketrygd på minst 66 prosent av pensjonsgrunnlaget *etter* levealdersjustering, gjennom et garantitillegg.

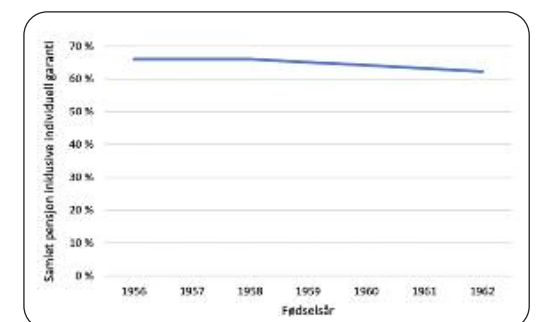
De som ikke har full opptjening ved uttak av tjenestepensjon, har en forholdsmessig garanti. Eksempelvis har de som har 25 års opptjening en garanti på 25/30 av 66 prosent.

I dette eksempelet sikrer ordningen den ansatte dermed en samlet pensjon på minst 55 prosent av pensjonsgrunnlaget.

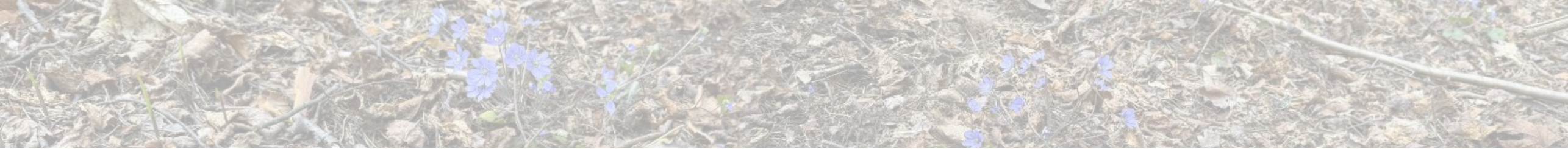
Ansatte født i 1959–1962 får en avtakende andel av garantitillegget som er gitt til og med 1958-kullet. For disse årskullene avhenger garantitillegget både av hvor mye opptjening den ansatte har hatt før 2011 og hvilket årskull vedkommende tilhører. Det beregnes først et fullt garantitillegg etter reglene som gjelder til og med 1958-kullet. Det fulle tillegget avkortes deretter med forholdet mellom den ansattes opptjeningstid før 2011 og hele opptjeningstiden, begrenset oppad til maksimal opptjeningstid på 30 til 40 år. Så avkortes garantitillegget utfra årskullet den ansatte tilhører, slik at 1959-kullet får 90 prosent av tillegget, 1960-kullet får 80 prosent av tillegget, 1961-kullet får 70 prosent av tillegget og 1962-kullet får 60 prosent av tillegget.

Figur 1 illustrerer hvilke pensjonsnivåer kommunalt ansatte i ulike årskull er sikret gitt at de har full opptjeningstid i den offentlige

Figur 1: Garantert pensjonsnivå for kommunalt ansatte født i 1962 eller tidligere.

Forutsetninger: Uttak av pensjon ved 67 år, opptjening i folketrygd og tjenestepensjon fra 24 år, lønn 6 G.

tjenestepensjonsordningen. Det garanterte nivået for årskullene 1959-1962 kan avvike noe fra dette eksempelet ettersom det blant annet avhenger av hvor stor andel av den ansattes karriere som har vært før 2011.

I det videre gis det tre eksempler på beregning av pensjon ved forskjellige uttaksalder for kommunalt ansatte i født i 1959, som blir 67 år i 2026.

Eksempel 1 viser hvordan levealdersjusteringen påvirker pensjonen for en person født i 1959, som fyller 67 år i 2026, har en sluttlønn på 6 G, og som tar ut alderspensjon fra både folketrygden og offentlig tjenestepensjonsordning ved 67 år. Personer født i 1959 får 40 prosent av alderspensjonen fra folketrygden beregnet etter de gamle reglene i folketrygden og 60 prosent fra den nye alderspensjonen.

Eksempel 1: Samtidig uttak av alderspensjon fra folketrygden og alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning ved 67 år. 1959-kullet.

	Pensjon før levealdersjustering	Pensjon etter levealdersjustering	Reduksjon pga levealdersjustering
Offentlig tjenestepensjon etter samordning	113 500 kr	100 100 kr	-13 500 kr
Folketrygd	434 900 kr	380 300 kr	- 54 600 kr
Samlet pensjon	548 400 kr	480 400 kr	- 68 100 kr
Kompensasjonsgrad	70,2 %	61,5 %	
Individuelt garantitillegg		35 100 kr	
Samlet pensjon		515 500 kr	
Kompensasjonsgrad		66,0 %	

Forutsetninger: Lønn 6 G (G er folketrygdens grunnbeløp) i hele karrieren, startalder 24 år i både folketrygd og tjenestepensjon, G = kr 130 160.

Eksempel 1 viser at levealdersjusteringen reduserer årlig tjenestepensjonen med kr 13 500 og alderspensjonen fra folketrygden med kr 54 600, samlet kr 68 100. Etter reduksjonen er samlet pensjon lavere enn det garanterte pensjonsnivået på 66 prosent. Det skal derfor utbetales et garantitillegg på kr 35 100 slik at samlet pensjon blir 66 prosent etter levealdersjustering.

2.2.2 NÆRMERE OM FLEKSIBELT UTAK AV ALDERSPENSJON

Alderspensjon fra folketrygden kan som nevnt tas ut fra 62 år. Denne pensjonen kan med andre ord tas ut tidligere enn offentlig tjenestepensjon. Regelverket som regulerer hvordan offentlig tjenestepensjon skal ses i sammenheng med folketrygd, samordningsreglene, er tilpasset til at de to pensjonene

kan være tatt ut på forskjellig tidspunkt. Hovedregelen er at samordningen skal skje som om alderspensjon fra folketrygden tas ut samtidig med tjenestepensjonen. Dette innebærer at det ikke spiller noen rolle for størrelsen på utbetalt offentlig tjenestepensjon når folketrygden faktisk blir tatt ut.

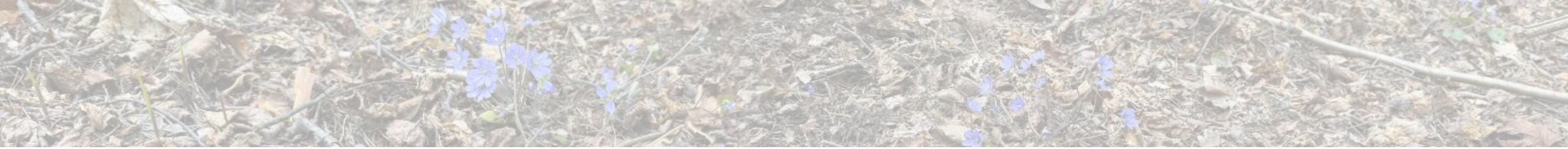
Eksempel 1 i punkt 2.2.1 viste hvordan pensjonen beregnes og levealdersjusteres når tjenestepensjon og alderspensjon fra folketrygden tas ut samtidig ved 67 år.

I Eksempel 2 illustreres det hvordan pensjonen påvirkes dersom alderspensjonen fra folketrygden ble tatt ut ved 62 år i stedet for fra 67 år for en person som er født i 1959. Beregningsforutsetningene er ellers de samme som i Eksempel 1.

Eksempel 2: Uttak av alderspensjon fra folketrygden ved 62 og 67 år og alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning ved 67 år. Årlige pensjoner ved 67 år, etter levealdersjustering. 1959-kullet.

	Samtidig uttak av folketrygd og tjenestepensjon ved 67 år	Uttak av folketrygd ved 62 år og offentlig tjenestepensjon ved 67 år
Offentlig tjenestepensjon etter samordning	100 000 kr	100 000 kr
Folketrygd	380 000 kr	290 000 kr
Samlet pensjon	480 000 kr	390 000 kr
Kompensasjonsgrad	61,5 %	49,9 %
Individuelt garantitillegg	35 000 kr	35 000 kr
Samlet pensjon	515 000 kr	425 000 kr
Kompensasjonsgrad	66,0 %	54,4 %

Forutsetninger: Lønn 6 G (G er folketrygdens grunnbeløp) i hele karrieren, startalder 24 år i både folketrygd og tjenestepensjon, G = kr 130 160.

samtidig. Det betyr at garantitillegget blir det samme selv om folketrygden er tatt ut ved 62 år eller samtidig med tjenstepensjonen ved 67 år.

Kommunalt ansatte kan velge å stå i jobb også ut over 67 år. Eksempel 3 viser hvordan pensjonen beregnes dersom eksempelpersonen i Eksempel 1 velger å utsette uttaket av pensjon med ett år, til 68 år.

I dette eksempelet øker den samlede årlige pensjonen med kr 26 000 når pensjonsuttaket utsettes fra 67 til 68 år. Siden denne eksempelpersonen har full opptjening i den offentlige tjenstepensjonsordningen ved 67 år, er det pensjonen fra folketrygden som øker relativt sett mest. Før avrunding er det en liten nedgang i offentlig tjenstepensjon som skyldes økningen i folketrygden som skal trekkes fra ved beregning av pensjon.

Eksempel 3: Samtidig uttak av alderspensjon fra folketrygd og alderspensjon fra offentlig tjenstepensjonsordning ved 67 og 68 år. Årlige pensjoner etter levealdersjustering. 1959-kullet.

	Uttak ved 67 år	Uttak ved 68 år
Offentlig tjenstepensjon etter samordning	100 000 kr	100 000 kr
Folketrygd	380 000 kr	406 000 kr
Samlet pensjon	480 000 kr	506 000 kr
Kompensasjonsgrad	61,5 %	64,8 %
Individuelt garantitillegg	22 000 kr	
Samlet pensjon	502 000 kr	
Kompensasjonsgrad	64,3 %	

Forutsetninger: Lønn 6 G (G er folketrygdens grunnbeløp) i hele karrieren, startalder 24 år i både folketrygd og tjenstepensjon, G = kr 130 160.

1959-kullet er ikke lenger sikret 66 prosent av lønn ved uttak, men er omfattet av en garanti-bestemmelse som sier at de skal ha 90 prosent av garantien for de født før 1959, hensyntatt hvor mye opptjening vedkommende hadde før 2011, da folketrygden ble innført. I dette tilfellet blir garantien på en samlet kompensasjonsgrad på 64,3 prosent.

Ved utsatt uttak til 68 år, vil kompensasjonsgraden overstige 64,3 prosent, og vedkommende vil ikke lenger ha rett på et individuelt garantitillegg.

2.3 ALDERSPENSJON TIL ANSATTE FØDT I 1963 ELLER SENERE

Alle som er født i 1963 og senere har fra 01.01.20 tjent opp alderspensjon i den nye tjenstepensjonsordning, påslagsordningen. I denne ordningen beregnes tjenstepensjonen uavhengig av folketrygden i den

ordningen. Regelverket for påslagsordningen framgår av SGS 2020, del I, Kapittel 3.

Samtidig som opptjening av påslagspensjon startet i 2020, så stoppet opptjeningen i den gamle pensjonsordningen. Ansatte som har hatt opptjening i den gamle ordningen før 2020 vil dermed få pensjon fra både gammel og ny pensjonsordning.

Ansatte født i 1963 eller senere kan ta ut alderspensjon, fra både gammel og ny ordning, fleksibelt fra 62 år.

Videre kan de kombinere alderspensjon med inntekt både fra offentlig og privat sektor, uten noen form for avkortning av tjenstepensjonen.

I punkt 2.3.3 og punkt 2.3.4 vises to eksempler på pensjonsberegning for ansatte som kun får opptjening i påslagspensjonsordningen. I punkt 2.3.5 illustreres pensjonsberegningen for en ansatt som har hatt opptjening i både gammel ordning og påslagspensjonsordningen.

2.3.1 OPPTJENING I PENSJONSORDNINGEN FØR 2020

Ansatte som har hatt opptjening i offentlig tjenstepensjonsordning før 2020, og som samlet sett har minst 3 års tjenestetid i tjenstepensjonsordningen fra både tid med opptjening av bruttopensjon og tid med opptjening av påslagspensjon, har fått rett til en såkalt oppsatt pensjonsrett fra den gamle pensjonsordningen.

Da alderspensjonen fra gammel ordning ble beregnet som en oppsatt pensjon, kunne kravet til full opptjening være høyere enn 30 år, likevel maksimalt 40 år. Hvor mange år avhang av hvor mange år det var til aldersgrensen da den enkelte første gang ble medlem av en offentlig tjenstepensjonsordning. Var det over 40 år ble kravet satt til 40 år, var det mindre enn 30 år ble kravet satt til 30 år, og dersom det var mellom 30 og 40 år ble kravet satt til dette antallet år.

Oppsatt pensjon ble beregnet ut fra pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidspunktet eller senest 31.12.19, og blir så regulert så i takt med veksten i folketrygdens grunnbeløp (G) fram til uttak av pensjon.

2.3.2 OPPTJENING I NY ORDNING FRA OG MED 2020

Fra 01.01.20 tjener offentlig ansatte født i 1963 eller senere som nevnt opp tjenstepensjon som et påslag, en påslagspensjon, og pensjonsordningen kalles en påslagsordning eller ny ordning. I påslagsordningen tjener de ansatte hvert år inntil fylte 75 år opp en viss andel av lønn til en pensjonsbeholdning.

Den årlige opptjeningen utgjør:

- 5,7 prosent av inntekt mellom 0 og 12 G
- et tillegg på 18,1 prosent for inntekt mellom 7,1 G og 12 G

Tidligere opptjent pensjonsbeholdning reguleres hvert år i takt med veksten i G. På uttakstidspunktet deles opptjent pensjonsbeholdning på folketrygdens delings-tall for å beregne årlig pensjon.

Påslagspensjonen utbetales livsvarig.

De som slutter før uttak av pensjon, vil beholde den opptjente pensjonsbeholdningen. Denne beholdningen vil i så fall bli regulert i takt med den årlige reguleringen av G fram til uttak av pensjon, og pensjonen beregnes på samme måte som om de fortsatt hadde vært ansatt.

Det kreves minst ett års samlet opptjening i offentlig sektor for å få rett på alderspensjon fra påslagsordningen. Også opptjeningstid i gammel pensjonsordning før 01.01.20 medregnes i dette kravet.

Eksempel 4: Årlig pensjon fra folketrygd, ny påslagspensjon og livsvarig AFP ved førstegangsuttak av pensjon ved ulike aldre 1993-kullet.

	Uttaksalder 62 år	Uttaksalder 67 år	Uttaksalder 70 år
Påslagspensjon	67 000 kr	93 000 kr	114 000 kr
+ Livsvarig AFP	50 000 kr	60 000 kr	69 000 kr
+ Folketrygd	213 000 kr	295 000 kr	364 000 kr
= Samlet pensjon	330 000 kr	448 000 kr	547 000 kr
Kompensasjonsgrad	42,2 %	57,3 %	70,0 %

Forutsetninger: Lønn 6 G i hele karrieren, startalder 27 år i både folketrygd og tjenestepensjon, G = kr 130 160.

I tillegg til påslagspensjon tjener ansatte født i 1963 eller senere fra 01.01.20 opp rett til en betinget tjenestepensjon som kommer til utbetaling dersom de ikke får rett til livsvarig AFP, se punkt 2.6.2 om AFP og betinget tjenestepensjon. Årlig opptjening av betinget tjenestepensjon er 3 prosent av inntekt opp til 7,1 G til og med det året den ansatte fyller 61 år. Livsvarig AFP beregnes til sammenlikning ut fra 4,21 prosent av inntekt opp til 7,1 G.

2.3.3 EKSEMPEL PÅ PENSJON FRA NY PENSJONSORDNING, MED AFP

I dette punktet illustreres beregning av alderspensjon fra påslagsordningen og livsvarig AFP. Se punkt 2.6.2 for en nærmere beskrivelse av livsvarig AFP.

Eksempelpersonen er født i 1993, starter karrieren ved fylte 27 år og har en inntekt på 6 G (per 31.04.26 kr 780 960) i hele karrieren. Vedkommende tjener hvert år opp påslagspensjon fra offentlig tjenestepensjon tilsvarende 5,7 prosent av inntekt til en pensjonsbeholdning. Han eller hun får i tillegg beregnet en AFP-beholdning tilsvarende

4,21 prosent av all inntekt inntil fylte 62 år.

I folketrygden tjener vedkommende opp 18,1 prosent av inntekt til en pensjonsbeholdning hvert år til pensjonen tas ut.

Pensjonene fra påslagsordningen, livsvarig AFP og folketrygden beregnes ved å dele opptjent beholdning på folketrygdens delings-tall som gjelder på uttakstidspunktet.

Eksempelen nedenfor viser hvordan folketrygd, påslagspensjon og AFP varierer når pensjonsuttaket skjer ved henholdsvis 62 år, 67 år og 70 år. Alle pensjonene øker når uttaket utsettes, men AFP øker relativt sett mindre enn folketrygd og påslagspensjon. Grunnen til dette er at opptjening etter fylte 62 år ikke regnes med når AFP beregnes.

2.3.4 EKSEMPEL PÅ PENSJON FRA PÅSLAGSPENSJON, MED BETINGET TJENESTEPENSJON

I dette punktet illustreres beregning av alderspensjon fra påslagsordningen og betinget tjenestepensjon, det vil si for en person som ikke får AFP. Se punkt 2.6 for en nærmere

Eksempel 5: Årlig pensjon fra folketrygd, ny offentlig tjenestepensjon og betinget tjenestepensjon ved førstegangsuttak av pensjon ved ulike aldre.1993-kullet.

	Uttaksalder 62 år	Uttaksalder 67 år	Uttaksalder 70 år
Påslagspensjon	67 000 kr	93 000 kr	114 000 kr
+ Livsvarig AFP	0 kr	0 kr	0 kr
+ Betinget tjenestepensjon	35 000 kr	43 000 kr	49 000 kr
+ Folketrygd	213 000 kr	295 000 kr	364 000 kr
= Samlet pensjon	315 000 kr	431 000 kr	527 000 kr
Kompensasjonsgrad	40,4 %	55,1 %	67,5 %

Forutsetninger: Lønn 6 G i hele karrieren, startalder 27 år i både folketrygd og tjenestepensjon, selvstendig næringsdrivende fra 54 til 57 år, G = kr 130 160.

beskrivelse av betinget tjenestepensjon.

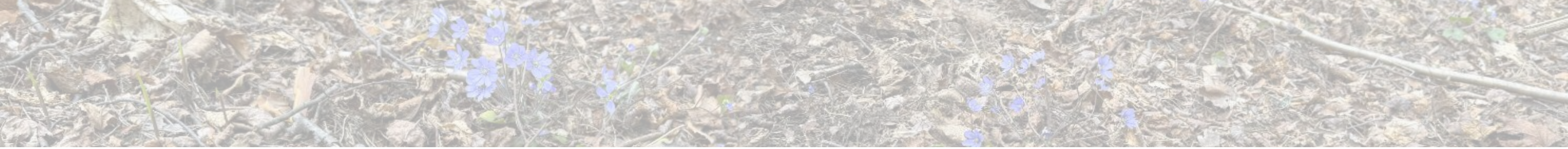
Eksempelpersonen i eksemplene i dette punktet er født i 1993, starter karrieren ved fylte 27 år og har en inntekt på 6 G (per 30.04.26 kr 780 960) i hele karrieren. Det antas at vedkommende jobber som selvstendig næringsdrivende i tre år, fra 54 år til 57 år, og dermed ikke kvalifiserer for AFP. Vedkommende får derfor betinget tjenestepensjon i stedet for AFP.

Pensjonene fra påslagsordningen, betinget tjenestepensjon og folketrygden beregnes ved å dele opptjent beholdning på delings-tallet som gjelder på uttakstidspunktet.

Eksempel 5 viser beregnet folketrygd, påslagspensjon og betinget tjenestepensjon gitt uttak fra henholdsvis 62 år, 67 år og 70 år.

2.3.5 EKSEMPEL PÅ BEREKNING AV PENSJON FOR EN ANSATT SOM HAR HATT OPPTJENING I BÅDE GAMMEL OG NY ORDNING

Eksempel 6 illustrerer pensjonsberegningen

for en person født i 1973 som startet karrieren ved fylte 27 år, har en inntekt på 6 G (per i 30.04.26 kr 780 960), jobber hele karrieren i offentlig sektor, og som tar ut pensjon fra 67 år. Det er lagt til grunn at eksempelpersonen får offentlig AFP.

Eksempelpersonen har 20 års opptjening i gammel tjenestepensjonsordning før 2020, og ytterligere 20 års opptjening i påslagsordningen fra 01.01.20.

Eksempelen viser hvordan tjenestepensjonen

er sammensatt av en del fra gammel bruttoordning og en del fra den nye påslagsordningen.

2.4 OVERGANGSORDNINGER FOR OVERGANG TIL NY ALDERSPENSJON

I forbindelse med omleggingen av alderspensjonen for offentlig ansatte er det innført to overgangsordninger.

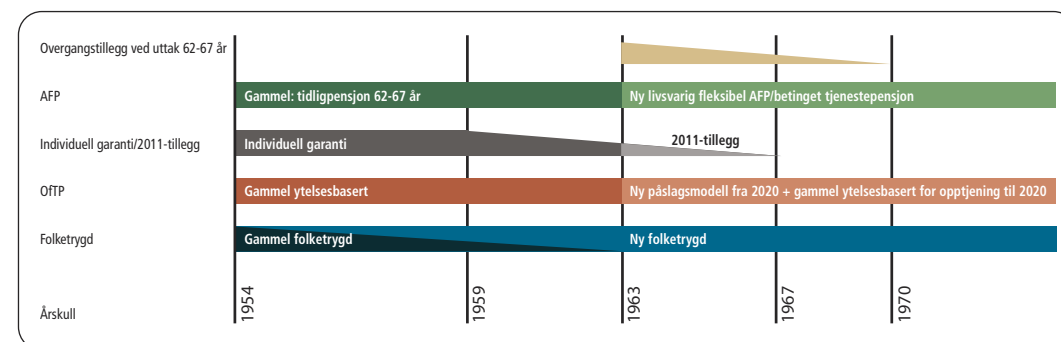
Ansatte som er født fra og med 1963 til og med 1970, får et *overgangstillegg* dersom de tar ut pensjon i alderen 62 år til 67 år. For

Eksempel 6: Beregning av årlig pensjon fra gammel og ny ordning. 1973-kullet.

		Pensjon ved uttak fra 67 år	
Oppsatt brutto-pensjon opptjent før 2020	Bruttopensjon	$\frac{(66\% * 6G * 20/40)}{1,177}$	$\frac{257\,717}{1,177} = 218\,961$ kr
	- Samordningsfradrag	$\frac{(98\% * (0,181\% * 40 * 6 * G) * 20/40)}{17,05}$	$\frac{2\,770\,534}{17,05} = 162\,495$ kr
	+ Samordningstillegg	$\frac{(2,5 * G * 20/40)}{17,05}$	$\frac{162\,700}{17,05} = 9\,543$ kr
	= Utbetalt bruttopensjon		47 620 kr
+ Påslagspensjon		$\frac{(5,7\% * 20 * 6G)}{17,05}$	$\frac{890\,294}{17,05} = 52\,217$ kr
+ Livsvarig AFP		$\frac{(4,21\% * 35 * 6G)}{17,05}$	$\frac{1\,150\,745}{17,05} = 67\,492$ kr
+ Folketrygd		$\frac{(18,1\% * 40 * 6G)}{17,05}$	$\frac{5\,654\,150}{17,05} = 661\,622$ kr
	= Samlet pensjon		517 339 kr
	Kompensasjonsgrad		66,2 %

Forutsetning: Lønn 6 G i hele karrieren, startalder 27 år i både folketrygd og tjenestepensjon, G = kr 130 160.

Figur 2: Innfasing av ny pensjonsordning og ulike overgangsordninger

OFTP er en forkortelse for offentlig tjenestepensjon

personer født i 1963 er tillegget 0,15 G i året og utbetales fram til 67 år. Overgangstillegget avkortes ved kort tjenestetid og med gjennomsnittlig stillingsprosent. Overgangstillegget avtrappes med fødselsår, det vil si at personer født senere enn 1963 får en avtagende andel av 0,15 G.

Videre får de som er født fra og med 1963 til og med 1967 et såkalt *2011-tillegg* dersom de har hatt opptjening i offentlig tjenestepensjon før 2011. Tillegget utgjør maksimalt 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget per 01.01.20, justert for hvor mye opptjening den ansatte hadde før 2011. Ansatte med minst 30 års opptjening før 2011 får fullt 2011-tillegg. Tillegget skal også reduseres med årskull slik at kun personer født i 1963 får fullt tillegg, mens de som er yngre får en avtagende andel av tillegget.

Som gjennomgangen i dette kapitlet viser, vil kommunalt ansatte være omfattet av ulike ordninger avhengig av når de er født og når de har hatt pensjonsopptjening. Figur 2 viser skjematisk oversikt over hvilke årskull som omfattes av hvilke ordninger.

2.5 ALDERSPENSJON TIL ANSATTE MED SÆRALDERSGRENSE

Den generelle aldersgrensen for kommunalt ansatte er fra 01.01.26 72 år. Det er imidlertid mange stillinger i kommunal sektor som har en lavere aldersgrense, såkalt særaldersgrense. Disse aldersgrensene er enten 65 år eller 60 år.

I henhold til SGS 2020 Del 1, § 6-1, skal «Fastsettelse av aldersgrenser og regler om rett til å ta ut alderspensjon før nådd aldersgrense [...] følge de samme prinsipper som gjelder i Statens pensjonskasse. Pensjonskontorets styre foretar nødvendige tilpasninger til kommunal sektor, [...]».

Aldersgrensene for medlemmer i Statens pensjonskasse er regulert i lov om aldersgrenser for statsansatte m.fl. av 21. desember 1956 nr. 1. Loven fastslår at det kan fastsettes lavere aldersgrense enn 72 år for stillinger hvor:

a) Tjenesten medfører uvanlig fysisk eller

psykisk belastning på tjenestemennene slik at de normalt ikke makter å skjøtte arbeidet forsvarlig til fylte 72 år.

b) Tjenesten stiller spesielle krav til fysiske eller psykiske egenskaper, som normalt blir sterkere svekket før fylte 72 år enn det en forsvarlig utføring av tjenesten tilsier.

For enkelte grupper, blant annet sykepleiere, er særaldersgrensen fastsatt i egne lover og forskrifter.

Det er innført nye regler for pensjon til personer med særaldersgrenser i Statens pensjonskasse, som også gjelder i kommunal sektor. Reglene for ny tidligpensjon gjelder fra 2026, men for særalderspåslag gjelder reglene allerede fra 01.01.25 (med tilbakevirkende kraft.) Det gjelder tre særaldersgrenser i offentlig sektor:

- 60 år
- 63 år
- 65 år

Endringene gjelder ikke de som er født før 1963, og overgangsregler gjør at det er flere årskull som vil ha overgangsordninger, se SGS 2020.

Det er normalt ikke veldig mange ansatte i kommunene med særaldersgrense 60 år, mens det gjerne er rundt 40 prosent av de ansatte som har særaldersgrense 65 år.

I kommunal sektor er det i praksis bare særaldersgrenser på 60 og 65 år, og derfor vil bare reglene for disse aldersgrensene omtales her. De nye reglene gjelder:

- Ny tidligpensjon
- Livsvarig særalderspåslag

For aldersgrense 60 år innføres en tidligpensjon på samme størrelse som tidligere særalderspensjon, det vil si 66 prosent av pensjonsgrunnlaget. Muligheten til å kunne ta ut særalderspensjon før 60 år fases ut. Tidligpensjonen avkortes forholdsvis mot inntekt, uansett om inntekten kommer fra privat eller offentlig sektor, i motsetning til tidligere regel om avkortning bare mot inntekt fra offentlig sektor. Det regnes ikke med inntekt under 2,7 G (kr 351 452 per 30.04.26).

For uføre skal uførepensjonen utbetales til alderen en har ubetinget rett til å ta ut alderspensjon fra folketrygden, p.t. 67 år, eller tidligere friskmelding.

Det innføres også et særalderspåslag som skal utbetales fra alderen for ubetinget rett til alderspensjon fra folketrygden og livet ut, når tidligpensjonen opphører. Inntekt etter 65 år vil redusere det livsvarige påslaget.

Det kreves 30 år i stillingen med særaldersgrense for å få full tidligpensjon og fullt særalderspåslag, og pensjonen beregnes ut fra lønn i slik stilling. Kortere tid gir avkortning i disse ytelsene.

Det stilles også andre krav for å få tidligpensjon og særalderspåslag, som for eksempel at medlemmet må ha hatt en stilling med særaldersgrense i minst 10 av de 15 siste årene før særaldersgrensen, se også SGS 2020.

For aldersgrense 65 år skal det ikke lenger gis

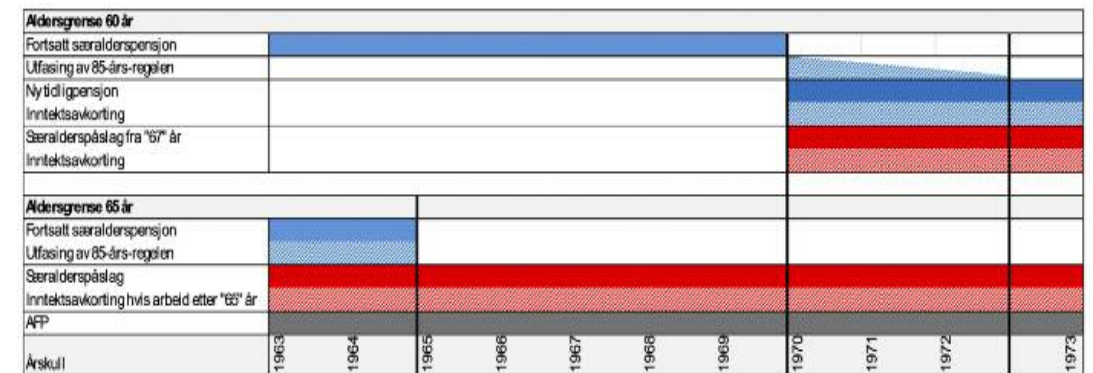
tidligpensjon. Samtidig vil medlemmer med denne aldersgrensen kunne ta ut livsvarig AFP samtidig med særalderspåslaget. Fullt særalderspåslag er:

- 7,7 prosent av pensjonsgrunnlag for aldersgrense 60 år
- 5,8 prosent av pensjonsgrunnlag for aldersgrense 65 år

Siden pensjonsleverandørene har meldt om stor usikkerhet knyttet til historisk registrering av særaldersgrenser på medlemmer, skal det antas at et medlem har hatt den særaldersgrensen som er registrert 01.01.25, også historisk.

I figur 3 er det skissert hvordan overgangsreglene er for forskjellige årskull. Det er viktig å merke seg at for de med aldersgrense 65 år som er født før 1965 er det en valgmulighet mellom å ta ut særalderspensjon *eller* AFP og særalderspåslag.

Figur 3: Innføring av nye regler for tidligpensjon og særalderspåslag

Kommentar: Det er ikke mulig å ta ut særalderspensjon/tidligpensjon og AFP samtidig

For aldersgrense 60 år er det slik at de som er født i 1970 er 56 år i 2026, og kan tidligst ta ut tidligpensjon fra 2027 ved bruk av 85-års-regelen. For aldersgrense 65 år er det mulig å ta ut særalderspåslag allerede fra 2025, men da kan ikke særalderspensjon tas ut samtidig.

Det er ellers laget regler for vurdering av pensjon mot deltid, endret stilling i forhold til aldersgrenser, medlemmer med flere stillinger med ulike aldersgrenser m.m. For mer informasjon om pensjon til medlemmer med særaldersgrenser, se SGS 2020 *Kapittel 5 Alderspensjon – tidligpensjon og særalderspåslag til personer med særaldersgrense.*

2.6 AFP OG BETINGET TJENESTEPENSJON I KOMMUNAL SEKTOR

I 2020 ble det sammen med innføring av påslagspensjon også innført livsvarig AFP.

Kommunalt ansatte som omfattes av den nye påslagsordningen (født i 1963 eller senere) får en annen AFP enn de som beholder gammel pensjonsordning.

2.6.1 AFP FOR ANSATTE FØDT I 1962 ELLER TIDLIGERE

Ansatte som beholder den gamle alderspensjonsordningen, skal også beholde gammel offentlig AFP. Denne ordningen er en ren tidligpensjonsordning som gir rett til en tidsbegrenset ytelse fra tidligst 62 til 67 år. For å få AFP må den ansatte stå i stilling på uttakstidspunktet og for øvrig fylle visse individuelle vilkår om forutgående opptjening med videre. Stillingen kan fratres helt eller delvis, det vil si at AFP kan tas ut delvis. Men det kan ikke tas ut en større andel av full AFP enn andelen stillingen har blitt redusert.

Fra 62 til 65 år beregnes gammel offentlig AFP som en alderspensjon fra folketrygden beregnet etter gamle regler, det vil si med grunnpensjon, tilleggspensjon og/eller sært tillegg (folketrygdberegnet AFP). I tillegg ytes et særskilt AFP-tillegg på 20 400 kroner.

Fra 65 år beregnes AFP i utgangspunktet som en tjenstepensjon. Dersom en folketrygdberegnet AFP gir en høyere ytelse, har imidlertid pensjonisten krav på slik AFP også etter 65 år.

Det er ikke tillatt å kombinere uttak av alderspensjon fra folketrygden før 67 år med uttak av folketrygd- eller tjenstepensjonsberegnet AFP.

Personer som har tatt ut alderspensjon fra folketrygden helt eller delvis, og som senere

ønsker å ta ut AFP (og fremdeles fyller vilkårene for AFP), har anledning til dette dersom utbetalingen av folketrygdens alderspensjon stoppes. Tilsvarende kan personer som har tatt ut AFP helt eller delvis velge å ta ut folketrygdens alderspensjon i stedet, men da må AFP stoppes.

Gammel offentlig AFP skal ikke levealdersjusteres.

Regler for regulering av AFP er beskrevet i punkt 2.6.

Personer som mottar folketrygdberegnet AFP kan fra 2022 tjene inntil 0,26 G, pt. kr 33 842 i året uten at pensjonen blir avkortet. Er inntekten høyere, skal pensjonen avkortes forholdsmessig ved at den reduseres med samme prosentandel som den nye inntekten utgjør av inntekt før uttak av AFP. Viser det seg at pensjonisten har fått utbetalt for mye eller for lite AFP på grunn av feil innrapportert forventet inntekt, skal det foretas et etteroppgjør.

Er AFP derimot beregnet etter tjenstepensjonsregelverket fra 65 år, blir pensjonen kun avkortet dersom inntekten kommer fra en stilling som er medlemspliktig i en offentlig tjenstepensjonsordning.

Personer som fra 65 år mottar tjenstepensjonsberegnet AFP kan også inngå avtale om å arbeide på pensjonistvilkår. De vil da motta pensjonistlønn og beholder AFP uavkortet. Timelønnen for pensjonister er kr 269 per 01.01.26. Ordningen med pensjonistlønn gjelder ikke for de som mottar folketrygdberegnet AFP.

2.6.2 AFP OG BETINGET TJENESTEPENSJON FOR ANSATTE FØDT I 1963 ELLER SENERE

Ansatte som er omfattet av ny alderspensjon fra offentlig tjenstepensjon fra 01.01.20 er også omfattet av livsvarig AFP. Fra 01.01.25 gjelder ny offentlig AFP for ansatte som er født i 1963 eller senere.

Livsvarig AFP gir en livsvarig pensjonsytelse som kommer i tillegg til tjenstepensjon og folketrygd. Ordningen har fleksibelt uttak fra 62 år, slik at tidlig uttak gir lavere årlig pensjon enn senere uttak, og pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt og annen pensjon, herunder alderspensjon fra folketrygden, uten at den skal avkortes.

Livsvarig AFP beregnes ut fra 4,21 prosent av all pensjonsgivende inntekt i folketrygden opp til 7,1 G i alderen 13 til 61 år. Dette betyr at inntekt fra privat sektor bidrar til AFP. Det skjer imidlertid ikke noen løpende pensjonsopptjening. Ved uttak deles beregnet opptjening på folketrygdens delingstall for å finne årlig pensjon på samme måte som i påslagsordningen.

Livsvarig AFP er en kvalifikasjonsordning, hvilket vil si at den ansatte må tilfredsstillte visse vilkår for få rett til AFP. Et sentralt vilkår er at den ansatte må ha vært tilsluttet AFP-ordningen i minst 7 av de siste 9 årene før fylte 62 år. Videre må vedkommende stå i stilling når han eller hun tar ut AFP, og det gis ikke AFP til de som har mottatt uførepensjon etter fylte 62 år. Kvalifikasjonsregelverket er i stor

grad likt det som gjelder for privat AFP. Det er gitt noen overgangsregler knyttet til innføringen av nytt regelverk.

Det har vært et ønske å sikre mobilitet mellom offentlig og privat sektor for eldre arbeidstakere. NHO og LO har så langt ikke kommet til enighet med myndighetene om at tid i offentlig sektor skal telle som kvalifikasjonstid for AFP i privat sektor. Det er imidlertid vedtatt at tid hos arbeidsgiver med privat AFP skal telle med ved vurdering av kvalifikasjonsreglene i offentlig sektor. For årskull 1963-1966 skal SPK betale AFP til personer som avslutter sin karriere i privat sektor, men som med tjenestetid fra offentlig sektor vil oppfylle kvalifikasjonskrav de ellers ikke ville oppfylt.

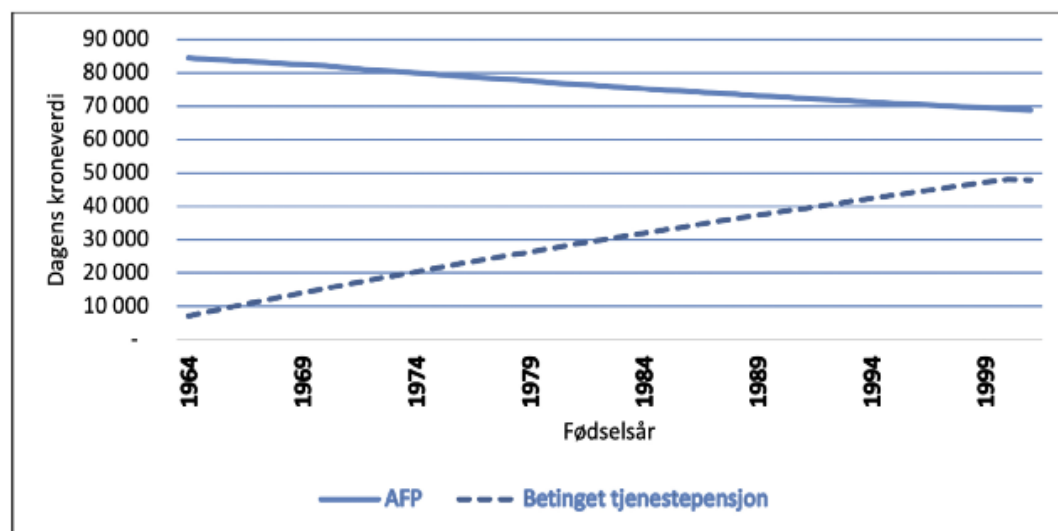
I og med at livsvarig AFP er en kvalifikasjons-

ordning, vil det være ansatte som ikke får rett til AFP. Disse vil i stedet få betinget tjenestepensjon. Betinget tjenestepensjon tjenes opp parallelt med påslagspensjon fra 01.01.20, men kommer kun til utbetaling til de som ikke kvalifiserer for AFP. Opptjeningen skjer i form av en pensjonsbeholdning, på samme måte som for påslagspensjon. Årlig opptjening er 3 prosent av inntekt opp til 7,1 G til og med det året en fyller 61 år. Ved full tjenestetid i offentlig sektor og pensjonsgivende inntekt lik i offentlig tjenestepensjon og i folketrygden, vil betinget tjenestepensjon fullt utviklet utgjøre om lag 71 prosent av AFP.

I figuren under er det vist et eksempel på hvordan størrelsen på årlig AFP og betinget tjenestepensjon fra 67 år vil kunne utvikle seg for forskjellige fødselsår. For de eldste vil opptjeningen av betinget tjenestepensjon være liten, mens den for yngre årskull vil ligge mye nærmere livsvarig AFP.

Figur 4: Utvikling i størrelsen på betinget tjenestepensjon sammenliknet med AFP for noen årskull

Dagens kroneverdi. Forutsatt lønn på 6 G, G = kr 130 160, uttak ved 67 år, all tjenestetid i offentlig sektor og lønn lik pensjonsgivende inntekt

2.7 MULIGE FRAMTIDIGE ENDRINGER PÅ PENSJONSOMRÅDET SOM VIL PÅVIRKE PENSJONEN FRA OFFENTLIG TJENESTEPENSJON

Stortinget har blitt enige om å innføre en såkalt «normalder» i folketrygden. Dette er en alder som blant annet uførepensjon skal utbetales til, og der alderspensjon fra folketrygden uansett kan tas ut. Normalderen skal flyttes fra 67 år for yngre årskull ettersom yngre årskull lever lenger. I løpet av ca. 10 år skal normalderen flyttes med ca. ett år. Også tidligste uttaksalder skal flyttes i takt med normalderen, det vil si at grensen på 62 år for uttak av pensjon, gradvis vil bli høyere. Det ser p.t. ikke ut til at denne endringen vil komme på plass før tidligst 2028.

Det må forventes at innføringen av normalder vil påvirke aldersgrensene og overgang mellom for eksempel uførepensjon og alderspensjon også i offentlig tjenestepensjon.

Stortingsforliket inneholdt også andre endringer, som:

- Bedre justering av minstepensjoner i folketrygden
- Innføring av ny sliterordning for ansatte både i privat og offentlig sektor
- Utvikling av en helhetlig informasjonsstrategi

Myndighetene skal utarbeide et høringsnotat med forslag til lovendringer. Dette skal så på

høring, som regel med tre måneders frist. Høringen har ikke blitt sendt ut per 01.05.26. Det er derfor uklart hvilket årskull som først vil være omfattet av den nye normalderen. Når høringen kommer, vil det bli lagt ut informasjon om denne på nettsiden til Pensjonskontoret.

2.8 UFØREPENSJONSORDNINGER

2.8.1 UFØRETRYGD I FOLKETRYGDEN

Folketrygdens uføretrygd beregnes som 66 prosent av inntekten i de tre beste av de fem siste årene før uførheten oppsto. Kun inntekt opp til 6 ganger G skal medregnes. Det kreves en uføregrad på minst 50 prosent for å få uføretrygd fra folketrygden.

Uføre kan ha arbeidsinntekt fra dag én etter at de har fått innvilget uføretrygd. Uføretrygden reduseres forholdsmessig dersom arbeidsinntekten overstiger 40 prosent av G. Stortinget behandler våren 2026 et forslag om å øke denne grensen til 1 G etter at en person har vært ufør i to år. Den fastsatte uføregraden skal imidlertid ikke endres selv om den uføre har arbeidsinntekt som fører til avkortning av uføretrygden.

For å avstemme utbetalingene fra uføretrygden mot eventuell inntekt, gjennomføres det et etteroppgjør for uføre på samme måte som et ligningsoppgjør. Etteroppgjøret er først klart i det påfølgende året. Viser oppgjøret at det er utbetalt for mye uføretrygd, vil den uføre enten få trekk i framtidige ytelser til hele beløpet er tilbakebetalt, eller det må skje en tilbakebetaling til Nav. Er det utbetalt for lite uførepensjon, vil dette beløpet bli etterbetalt av Nav.

2.8.2 UFØREPENSJON I KOMMUNAL SEKTOR

Kapittel 4 i SGS 2020, *Del I*, regulerer uførepensjon i kommunal sektor. Uførepensjonen beregnes uavhengig av, og som et direkte tillegg til ytelsen fra folketrygden (nettopensjonsordning). Pensjonen utgjør 3 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 6 G og 69 prosent av pensjonsgrunnlag mellom 6 og 12 G. I tillegg skal det gis et kronetillegg på 0,25 G, som likevel ikke skal kunne utgjøre mer enn 6 prosent av pensjonsgrunnlaget. Barnetillegget til uførepensjonen utgjør 4 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 6 G, og utbetales for maksimalt 3 barn. Barnetillegget opphører når barnet fyller 18 år.

Uførepensjon fra kommunal sektor blir skattlagt som lønnsinntekt. Uførepensjon utbetales dersom uføregraden er minst 20 prosent. Dersom det innvilges uførepensjon for uføregrader som ikke gir rett til uføretrygd fra folketrygden, det vil si mindre enn 50 prosent uføregrad, skal pensjonen beregnes som 69 prosent av all inntekt opp til 12 G.

Det er et krav om minst 20 prosent uføregrad for å ha rett til en uførepensjon.

Overgangen fra uførepensjon til alderspensjon skjer ved 67 år for de som har aldersgrense 72 år. Samtidig stopper alderspensjonsopptjeningen ved 67 år.

Regelverket for kombinasjon av uførepensjon og arbeidsinntekt er i utgangspunktet det samme som for uføretrygd i folketrygden. Det utbetales ikke uførepensjon når inntekten utgjør mer enn 80 prosent av samlet inntekt før uførhet.

Pensjonskontoret har fått utarbeidet flere utredninger for å følge opp effektene av endringene i uførepensjonen. Utredningene er publisert på Pensjonskontorets nettsted www.pensjonskontoret.no, under *Rapporter mv.*

2.9 ETTERLATTEPENSJON

Folketrygdens ytelser til etterlatte ble endret 01.01.24. Det skal ikke lenger innvilges etterlattepensjon, bare behovsprøvd omstillingsstønad i 3 (maksimalt 5 år) til ektefelle eller samboer. Barn vil få barnetrygd til de er 20 år. For personer som mottok ektefellepensjon eller gjenlevendetillegg til alderspensjonen da nye regler ble innført, er det gitt en rekke overgangsregler.

Regjeringen har varslet at de etter hvert vil vurdere etterlattedekningene i de offentlige pensjonsordningene i lys av endringen i folketrygden.

Etterlattepensjon, pensjon til gjenlevende ektefelle og til barn, er regulert i kapittel 4 i SGS 2020. I kommunal tjenstepensjon gis det som hovedregel en pensjon til gjenlevende ektefelle som utgjør 9 prosent av pensjonsgrunnlaget til avdøde. Ektefellepensjonen er uavhengig av størrelsen på alderspensjonen og skal ikke samordnes med ytelser fra folketrygden.

For særskilte årskull skal ektefellepensjonen beregnes etter andre regler.

Ektefellepensjonen utbetales livsvarig.

Barnepensjon gis til hvert barn under 20 år. Barnepensjonen utgjør 15 prosent av pensjonsgrunnlaget til avdøde. Barnepensjonen

samordnes ikke med barnepensjon fra folketrygden.

Det er krav om at avdøde hadde 30 års medlemstid eller mer for at etterlatte skal få full ektefelle- og/eller barnepensjon. For personer som var aktivt medlem eller mottok uførepensjon når de gikk bort, medregnes også medlemstid fram til aldersgrensen for stillingen vedkommende hadde.

Etterlatte etter personer som tidligere har jobbet i offentlig sektor, og som sluttet uten å straks å starte uttak av alderspensjon eller AFP, har rett på etterlattepensjon dersom den

avdøde hadde minst tre års samlet opp-tjeningstid i offentlig tjenestepensjon på fratredelsestidspunkt.

2.10 REGULERING AV PENSJONER

Alderspensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger, offentlig AFP og betinget tjenestepensjon under utbetaling, reguleres som alderspensjon fra folketrygden. I henhold til SGS 2020, del I, § 17-1, skal regulering av alderspensjon under utbetaling foretas ved at pensjonsgrunnlaget reguleres årlig fra 01.05 i samsvar med et gjennomsnitt av lønns- og prisveksten i samfunnet.

Pensjonsgrunnlaget for personer som har fratrudd med rett til oppsatt pensjon fra gammel offentlig tjenestepensjon reguleres i takt med alminnelig lønnsvekst (G-veksten) fram til uttakstidspunktet. Det samme gjelder opptjent pensjonsbeholdning i påslagsordningen og betinget tjenestepensjon.

Ved uttak av alderspensjon fra særaldersgrense eller gammel offentlig AFP før 67 år, skal pensjonsgrunnlaget omregnes ved 67 år. Det blir da oppregulert med lønnsveksten (G-veksten) fra fratredelsesalderen til 67 år. Ved 67 år beregnes så alderspensjonen på nytt basert på det oppregulerte pensjonsgrunnlaget.

Personer som har tatt ut gammel folke-trygdberegnet AFP før 65 år og som fra 65 år skal ha AFP beregnet som tjenestepensjon, vil få oppregulert pensjonsgrunnlaget først ved 65 år og deretter på nytt ved 67 år.

Uførepensjon reguleres i takt med alminnelig lønnsvekst (G-vekst).

Etterlattepensjoner reguleres i takt med alminnelig lønnsvekst (G-vekst) fram til den etterlatte fyller 67 år. Deretter skal pensjonen reguleres som alderspensjon under utbetaling.

2.11 SIKRING AV PENSJONSRETTIGHETER

Et viktig prinsipp i loven er at dersom premiebetaling misligholdes, blir pensjonsleverandøren ikke ansvarlig for økningen av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premien skulle dekke (§ 4-9). Denne regelen har stor betydning for de ikke-forsikringsbare ytelser som ikke kan finansieres ved

forhåndspremie. For å sikre at arbeidstakerne får oppfylt sine pensjonsrettigheter også i de tilfeller arbeidsgiver ikke innbetaler premier for ikke-forsikringsbare ytelser, er Overføringsavtalens sikringsordning (Sikringsordningen) etablert. Ved betalingsmislighold vil pensjonsleverandøren fremme krav mot Sikringsordningen. Dersom Sikringsordningen beslutter å dekke de løpende premiekravene (for ikke-forsikringsbare ytelser), vil pensjonsleverandøren motta nødvendige premier. Dermed vil pensjonsrettighetene til de berørte medlemmene bli oppfylt av pensjonsleverandøren. Sikringsordningen vil normalt fremme regresskrav mot arbeidsgiver, eventuelt krav mot andre som måtte anses ansvarlige.

Dersom en arbeidsgiver som har kommunal pensjonsordning skal avvikles som juridisk person eller blir tatt under konkursbehandling,

vil Sikringsordningen fremme krav mot arbeidsgiveren eller konkursboet på de forventede tilleggspremier for framtiden i form av et engangsbetrag (avviklingstilskudd). Et slikt krav omfatter de ikke-forsikringsbare pensjonsytelser. Arbeidsgiver er forpliktet til straks å gi melding til pensjonsleverandøren om avvikling planlegges eller vedtas.

Hvis arbeidstakere som har kommunal pensjonsordning overføres til annen arbeidsgiver ved deling, utskilling, sammenslåing eller virksomhetsoverdragelse, vil både tidligere og ny arbeidsgiver i utgangspunktet ha ansvar for forpliktelser knyttet til de ikke-forsikringsbare pensjonsytelser.

3 PREMIE OG PENSJONSKOSTNADER

KOMMUNAL TJENESTEPENSJON HAR PRINSIPPER OM:

- Livsvarig pensjon
- Premieutjevning mellom kommuner slik at premien blir alders- og kjønnsnøytral

PREMIEGRUPPER:

- Årlig premie
- Reguleringspremie
- Engangspremie for ikke-forsikringsbare ytelser
- Kostnader m.m.

PREMIETARIFFER GJØR FORUTSETNINGER OM:

- Beregningsrente
- Dødelighet
- Uførhet

3.1 INNLEDNING

Pensjonsleverandørenes mulighet til å ha forskjellige pristariffer og dermed beregne forskjellig premie for tjenstepensjonsordningen er nedfelt i forsikringsvirksomhetsloven. Krav til premieutjevning mellom kommunale pensjonsordninger hos samme pensjonsleverandør følger av SGS 2020, § 10-2.

I punkt 3.2 beskrives nærmere hvordan premie for en tjenstepensjonsordning beregnes, punkt 3.3. beskriver avtalen om premieutjevning. I punkt 3.4 utdypes hvilke faktorer som inngår i premien. I punkt 3.5 beskrives premiefond og bufferfond, som har sammenheng med premieinnbetalingen og overskuddstildelingen som gjelder. I punkt 3.6 angis regler for beregning av pensjonskostnader i kommunens regnskap, som følger av egne regnskapsprinsipper og ikke av forsikringsvirksomhetsloven.

Det gjøres oppmerksom på at det skal betales arbeidsgiveravgift av premie til tjenstepensjon og innbetaling til premiefond.

3.2 PREMIEBEREGNING

Premien finansierer den framtidige pensjonen som pensjonsleverandøren har forpliktet seg til å innfri overfor medlemmet av pensjonsordningen (den ansatte eller tidligere ansatte) etter SGS 2020. Ytelsene det gjelder er:

- Alderspensjon, herunder AFP, betinget tjenstepensjon, tidligpensjon og særalderstillegg
- Uførepensjon
- Ektefellepensjon
- Barnpensjon
- Premiefritak ved uførhet

Størrelsene på pensjonene er gitt i SGS 2020.

Hos hver pensjonsleverandør beregnes premien med utgangspunkt i en premietariff (pristariff), hvor pensjonsleverandørene benytter forutsetninger om dødelighet og uførhet (biometrisk risiko) for sin bestand. Det garanteres også en framtidig avkastning, en såkalt beregningsrente, som inngår i beregningene. Denne beregningsrenten omtales gjerne som en rentegaranti.

Krav til utformingen av premietariffene er gitt i forsikringsvirksomhetsloven § 3-3, som gjelder for livsforsikringsforetak og pensjonskasser. Premietariffene fastsetter pris for forsikringsrisiko, administrasjons- og kapitalforvaltningskostnader, samt premie for rentegaranti. Etter forsikringsvirksomhetsloven § 3-3 «Pristariffer», skal pensjonsleverandøren ved utformingen av pristariffene sørge for at:

- a) foretakets premier vil stå i rimelig forhold til den risiko som overtas og de tjenester som ytes,
- b) foretakets premier vil være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at forpliktelsene etter inngåtte kontrakter blir oppfylt, og vil være betryggende ut fra foretakets økonomi, og
- c) det ikke vil skje urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner eller kundegrupper.

Premietariffene meldes inn til, og overvåkes av, Finanstilsynet, som kan gripe inn om premietariffene ikke tar tilstrekkelig hensyn til forsikringsrisikoen de skal gjenspeile.

Forsikringspremien for kommunal tjenstepensjon splittes i tre grupper, jf. både

forsikringsvirksomhetsloven kapittel 4 om kommunale pensjonsordninger, samt SGS 2020 § 10-2:

- Årlig premie
- Reguleringspremie
- Engangspremie for ikke-forsikringsbare ytelser

I tillegg kommer kostnader blant annet knyttet til:

- Administrasjon
- Premie for avsetninger til administrasjonsreserver for administrasjonskostnader knyttet til pensjonister, se også punkt 3.4.5
- Forvaltning av pensjonsmidlene
- Premie for at pensjonsleverandøren garanterer en avkastning (premie for rentegaranti)

Våren 2026 er forsikringsvirksomhetsloven enda ikke tilpasset påslagspensjon og hvordan premie skal betales for slik ordning.

Finans Norge har en bransjeavtale for beregning av folketrygd og tjenstepensjon som er tilpasset ny folketrygd, SGS 2020 og nye regler for særalderspensjon, *Avtale om ulike beregninger i offentlig tjenstepensjon*, senest oppdatert med regler for beregning

av premie for ny tidligpensjon og særalders-tillegg 31.10.25, se https://www.finansnorge.no/siteassets/dokumenter/avtaler/bransjeavtale-for-flytting-for-oftp_31.10.2025-ny.pdf

Det er likevel en god del momenter som kan gjøre at premien regnes forskjellig i de forskjellige livsforsikringsforetakene. Se nærmere beskrivelse av særaldersgrenser i punkt 2.5 *Alderspensjon til ansatte med særaldersgrense*.

Ved overgang til nye regler for pensjon til de med særaldersgrense vil det kunne bli frigitt premiereserve eller det vil kunne bli behov for å hente inn mer midler. Det må forutsettes at denne avregningen ferdigstilles i 2026.

Bransjeavtalen er undertegnet av Kommunal Landspensjonskasse (KLP), Oslo Pensjonsforsikring AS og Storebrand Livsforsikring AS. Metoden for å beregne pensjonen som er beskrevet i bransjeavtalen skal kun brukes som input i premieberegningen, ikke i den endelige beregningen av pensjon ved pensjonsuttak, der korrekt folketrygd inngår.

3.2.1 ÅRLIG PREMIE

Årlig premie skal dekke ett års opptjening av pensjon, basert på aktuell lønn.

For personer som er født i 1962 eller tidligere vil ett års opptjening tilsvare økningen i opp-tjent pensjon ved at medlemmet i tjenstepensjonsordningen har jobbet dette året. For personer som er født i 1963 eller senere vil årlig premie for alderspensjon tilsvare premien for årets opptjening basert på opptjenings-satsene gitt i SGS 2020.

Premiene for uføre- og etterlattepensjoner har fremdeles krav om minst 30 års tjenestetid for å få full pensjon, og opptjenes lineært.

3.2.2 REGULERINGSPREMIE

Reguleringspremie skal dekke økning i opp-tjent pensjon i tjenstepensjonsordningen som følge av:

- Lønnsregulering og G-regulering for aktive medlemmer født i 1962 eller tidligere
- G-regulering av pensjonsbeholdningen for aktive medlemmer som er født i 1963 eller senere
- G-regulering av oppsatte pensjonsrettigheter
- Regulering av pensjoner under utbetaling

3.2.3 ENGANGSPREMIE FOR IKKE-FORSIKRINGSBARE YTELSER

Enkelte av pensjonsforpliktelsene som er nedfelt i SGS 2020 er det ikke adgang til å forsikre ved å betale en forhåndspremie. Disse forsikringsforpliktelsene kalles ikke-forsikringsbare ytelser, og må beregnes og betales særskilt med en engangspremie når hendelsen som utløser ytelsen inntreffer. Dette er regulert i forsikringsvirksomhetsloven § 4-5.

For opptjening før 01.01.20 vil engangspremien omfatte:

- Premie/tilbakeføring av premie for korrekt beregnet pensjon ved samordning ved uttak
- Premie for tidligpensjon (uttak av AFP mellom 65 og 67 år og pensjon etter 85-årsregelen for de med særaldersgrenser)
- Garantitillegg etter SGS 2020 § 15-1 eller § 15-2
- Manglende uføretrygd ved uføregrad under 50 prosent

For opptjening etter 01.01.20 vil engangspremiene omfatte:

- Premie/tilbakeføring av premie for korrekt beregnet pensjon ved samordning ved uttak (gjelder uføre- og etterlattepensjoner, men kan også omfatte tidligpensjon og særalderspåslag)
- Overgangstillegget for personer som tar ut pensjon før 67 år, jf. SGS 2020 § 25-1
- Endret premiereserve ved pensjonsuttak fra annet tidspunkt enn 64 år (som er lagt til grunn ved premieberegningen) og eventuelt som følge av den endelige pensjonsberegningen ved uttak, herunder endringer knyttet til uttak av særalderspensjon og inntekter som skal gå til fradrag
- Manglende uføretrygd ved uføregrad under 50 prosent
- Manglende reserve ved uttak av AFP

Det er ikke mulig å anta størrelsen på ny offentlig AFP uten kunnskap om den enkeltes opptjening i folketrygden. Inntil dette kan hentes ut direkte fra Nav av pensjonsleverandørene før uttak, vil størrelsen på AFP være ukjent. Det naturlige er da at kostnaden finansieres via engangspremie som en ikke-forsikringsbar ytelse, og utjevnes mellom kommunene i premiefellesskapet ut fra pensjonsgrunnlag som annen pensjon.

SPK har laget en egen avtale for kostnadsfordeling mellom pensjonsleverandører dersom den ansatte har tjenestetid i en pensjonsordning hos en annen pensjonsleverandør, se punkt 2.1.

Betinget tjenstepensjon skal komme til utbetaling for de som ikke får rett til AFP, jf. SGS 2020, Del I, §§ 22-1 og 22-2. Det blir i dag innbetalt til betinget tjenstepensjon samtidig

med de andre premiene for påslagspensjon. Betinget tjenestepensjon er dermed forhåndsfinansiert, og det som er avsatt for betinget tjenestepensjon kan komme til fradrag i utgiftene til AFP.

3.2.4 PREMIE FOR AFP FRA 62 TIL 65 ÅR FOR PERSONER FØDT I 1962 ELLER TIDLIGERE

For de som er født før 1963 gjelder gamle AFP-regler. AFP fra 62 til 65 år er ikke forsikringsbar, men anses heller ikke å være en del av tjenestepensjonsordningen, og skal finansieres særskilt, jf. SGS 2020, Del II, § 1. Det betyr at AFP mellom 62 og 65 år må betales når den tas ut.

SGS 2020 angir ikke krav om at utgiftene til AFP fra 62 til 65 år skal utjevnes i premieutjevningsskapsordningen eller om de må finansieres med engangspremie eller løpende finansiering. Det er derfor opp til kommunen og pensjonsleverandøren å avtale et eventuelt premieutjevningsskapsordning for denne type utgifter, og det tilbys i dag noen forskjellige varianter av fellesskap hos pensjonsleverandørene.

Dersom en kommune flytter sin pensjonsordning til en annen pensjonsleverandør og var med i et premieutjevningsskapsordning, vil den forrige pensjonsleverandøren foreta en avregning av innbetalt premie til AFP de tre seneste årene mot kommunens bruk av AFP. Avregningen vil enten føre til krav om etterbetaling eller det vil bli frigjort midler til kommunen.

Siden utgiftene ellers fordeles løpende på de kommunene som har AFP-pensjonister, vil en

kommune som flytter til ny pensjonsleverandør kunne delta i fellesskapet også med eksisterende pensjonister fra første dag.

3.3 PREMIEUTJEVNING OG PREMIEESTIMATER

Hovedprinsippet om premieutjevningsskapsordning er nedfelt i SGS 2020 § 8-3:

«Tjenestepensjonsordningen skal være basert på et finansieringssystem som er kjønnsnøytralt og som ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere. Under henvisning til dette skal premien minst beregnes på grunnlag av et kollektiv som hos den enkelte leverandør utgjøres av samtlige kommunekunder og bedriftskunder eller av fylkeskommunekunder. (...)»

SGS 2020 § 10-2 punkt 1 presiserer dette nærmere:

«Den ordinære årspremie skal utjevnes i den enkelte forsikringsgivers fellesordning, basert på pensjonsgrunnlaget. Engangspremier ved pensjonstilfellelets inntreden, skal utjevnes i forsikringsgivers fellesordning i forhold til pensjonsgrunnlaget. Premie for lønns- og G-regulering skal utjevnes i en fellesordning i forhold til premiereserven. Administrasjonstillegget i premien skal utjevnes i en fellesordning i forhold til pensjonsgrunnlaget.»

Forsikringsgivers fellesordning for utjevning av alle premieelementene skal utgjøres av samtlige kommunekunder og bedriftskunder eller av fylkeskommunekunder. Med partenes samtykke kan forsikringsgiver skille ut bedriftskunder organisert som

egne juridiske subjekter, som sysselsetter arbeidstakere med aldersgrense 60 år, i en egen utjevningsskapsordning.

Egne pensjonskasser skal utjevne premieelementene innen sitt dekningsområde.»

Dette innebærer at alle kommuner og bedrifter/virksomheter i KS' tariffområde skal være med i samme premieutjevningsskapsordning. Ett unntak gjelder dersom tariffpartene er enige om å ha enkelte bedrifter som sysselsetter arbeidstakere med aldersgrense 60 år i et eget utjevningsskapsordning.

Fylkeskommuner skal utgjøre et eget premieutjevningsskapsordning hos pensjonsleverandøren.

Den utjevnedde premien skal være basert på samme premietariff for alle kommunale tjenestepensjonsordninger, herunder ha samme beregningsrente for ny premie. Historisk kan det likevel være slik at pensjonsforpliktelsene som det er betalt premie for, kan ha forskjellig gjennomsnittlig beregningsrente hos forskjellige kommuner.

Kommunens *faktiske* premiebetaling vil ikke være lik *beregnet* premie for denne *kommunen*. Dette skyldes at premien kommunen betaler reflekterer kommunens andel av den samlede premien for de kommuner som inngår i premieutjevningsskapsordningen.

For kommuner som over tid har omtrent tilsvarende andel unge og eldre, kvinner og menn, samt andel ansatte med høy og lav lønn som andre kommuner i samme premieutjevningsskapsordning, vil premieutjevningen på sikt medføre omtrent samme premiebetaling som om premien til kommunen ikke hadde vært gjenstand for utjevning med andre i fellesskapet.

I et *lite* utjevningsskapsordning kan imidlertid endringer i sammensetningen av medlemmer i tjenestepensjonsordningen hos én kommune, gi større premieutslag enn i et større utjevningsskapsordning. Et eksempel på en slik endring er at eldre ansatte slutter og blir erstattet med yngre. Dette kan gi utslag i lavere premie.

Det vil kunne være lettere for en kommune å se effekten av forebygging av uførhet og forebygging av tidliguttak av alderspensjon dersom den er med i et *lite*, eller intet premieutjevningsskapsordning (sistnevnte gjelder dersom kommunen har pensjonskasse). Premien kommunen betaler for personer som

er født før 1962 eller tidligere, blir påvirket av at ansatte tar ut pensjon før normal pensjonsalder, tidligpensjon. Utgiftene til tidlig uttak av pensjon blir ikke tilsvarende påvirket for personer som er født i 1963 eller senere. Det vil oppstå noe avvik i endelig finansieringsbehov sammenliknet med innbetalt premie ved at det er antatt at disse tar ut pensjon ved 64 år, noe som ikke vil være reelt. Utgiftene til framtidig uttak av tidligpensjon og særalders tillegg kan til dels påvirkes av kommunen gjennom tiltak for å få ansatte til å stå i jobb lenger.

3.3.1 EKSEMPLER PÅ PREMIEUTJEVNING

Blant medlemmene i pensjonsordningene til kommunene er det i dag personer født både før og etter 1962. Dette innebærer at den utjevnete premien er basert både på gammel og ny tjenestepensjonsordning, og vil dermed også avhenge av hvor mange som er omfattet av hvilke ordninger.

I tabell 1 vises det et stilisert eksempel på premieutjevning av årlig premie hos to kommuner med samme antall ansatte, men der de ansatte har ulik gjennomsnittsalder. I de to første kolonnene vises utjevnet premie mellom ansatte med samme lønnsnivå (pensjonsgrunnlag), men med ulik alder. Tabellen viser at på grunn av ulik gjennomsnittsalder i de to kommunene, vil kommune B, med høyest gjennomsnittsalder, få en lavere premie via premieutjevningsselskapet enn premien som kan beregnes for kommunen separat. Kommune A må betale en del av premien for kommune B.

I de to siste kolonnene forutsettes det at kommune B har høyere lønnsnivå enn kommune A. Som det framgår av tabellen, vil kommune A i dette tilfellet betale en enda høyere premie ved premieutjevning enn den som faktisk er beregnet for kommunen isolert sett. Når kommune B har høyere lønn, vil kommune A altså måtte betale høyere premie som følge av

Tabell 1: Eksempel på premieutjevning av årlig premie for personer født før 1963.

	Likt lønnsnivå		Høyere lønnsnivå i kommune B	
	Kommune A	Kommune B	Kommune A	Kommune B
Antall ansatte	500	500	500	500
Gjennomsnittsalder	40	50	40	50
Antall ansatte født før 1963	-	15	-	15
Gjennomsnittlig lønn	650 000	650 000	650 000	800 000
Beregnet årlig bruttopremie	-	281 000	-	721 000
Beregnet årlig premie for påslagspensjon og betinget tjenestepensjon	17 779 000	19 358 000	17 779 000	23 825 000
Totalt beregnet premie	17 779 000	19 639 000	17 779 000	24 546 000
Utjevnet premie	18 709 000	18 709 000	21 162 500	21 162 500

premieutjevningen. Tilsvarende vil kommune B få lavere premie som følge av premieutjevningen.

Når det gjelder reguleringspremien, vil lønnsregulering få mindre og mindre betydning for reguleringspremien ettersom det blir færre og færre ansatte født før 1963 og som skal ha denne type regulering. For ansatte født etter 1962 skal pensjonsbeholdning G-reguleres, og er uavhengig av lønn.

En annen faktor som kan påvirke utjevning av reguleringspremie er andelen oppsatte, pensjonister og aktive i bestanden, siden pensjonister vil ha en annen regulering enn aktive og oppsatte rettigheter.

3.3.2 PREMIEESTIMATER

Siden kommunal tjenestepensjon skal utjevne premien mellom kunder i et fellesskap, vil endelig premie ikke være kjent før et år er omme. Pensjonsleverandøren vil derfor prøve å estimere neste års premie høsten før premieåret, og sender ut premievarsel basert på disse estimatene. I estimatene tas det hensyn til forventet lønnvekst, G-regulering, regulering av pensjoner under utbetaling, og når i året disse reguleringene skjer.

Etter at året er omme, vil det bli foretatt en etteravregning. Det vil kunne variere mellom pensjonsleverandørene om det også foretas avregninger i løpet av året, og som regel vil det skje en oppdatering når ny G er kjent, eller når det har skjedd store lønnsendringer i kommunen.

I tillegg til at faktisk lønnsvekst, G-regulering og pensjonsregulering normalt vil avvike fra

den estimerte, vil det også være avvik knyttet til endringer i bestanden og antatt alder ved uttak av alderspensjon sammenliknet med reell alder ved uttak av pensjon, som omtalt i punkt 3.2 *Premieberegning*.

Teknikken med premieestimer og etteravregning benyttes både på årlig premie, reguleringspremie og premie for ikke-forsikringsbare ytelser.

Premie for administrasjonskostnader, kapitalforvaltning og rentegaranti pleier derimot å være gitt ved inngangen til året. Disse premiene skal ikke etteravregnes.

3.4 PREMIETARIFF

I en premietariff skal det, som tidligere nevnt, blant annet gjøres forutsetninger om beregningsrente, dødelighet og uførhet. Alle pensjonsleverandører skal benytte premietariffer med forsvarlige forutsetninger om dødelighet og uførhet. Premietariffene meldes til Finanstilsynet, og som nevnt i punkt 3.2 kan Finanstilsynet gripe inn om de mener premien i premietariffene ikke tar tilstrekkelig hensyn til forsikringsrisikoen de skal gjenspeile.

Premietariffene vil nesten aldri treffe helt på den faktiske dødeligheten og uførheten ett år. Avvik i hva som faktisk har skjedd sammenliknet med premietariffen resulterer i et såkalt risikoresultat. Dersom risikoresultatet er positivt, det vil si at den reelle utvikling har

vært «bedre» enn forutsatt i premietariffen, så skal overskuddet gå til kundene hos pensjonsleverandøren. Pensjonsleverandøren kan likevel sette av inntil halvparten av risikooverskuddet et år i et risikoutjevningfond. Dersom risikoresultatet er negativt, kan risikoutjevningfondet belastes. Dersom fondet ikke er tilstrekkelig, må pensjonsleverandøren ta tapet fra sin egenkapital. Dersom risikoresultatet ser ut til å bli varig negativt, må pensjonsleverandøren endre sin premietariff. Dette er nærmere regulert i forsikringsvirksomhetsloven § 3-14 og § 3-21.

Pensjonsleverandøren kan også sikre seg med reassurans for å avhjelpe deler av forsikringsrisikoen, særlig ved store, spesielle risikotap.

3.4.1 BEREGNINGSRENTE

I premieberegning i tjenestepensjon benyttes en årlig beregningsrente for å omregne verdien av framtidig pensjonsutbetaling til en nåverdi. Dette innebærer at det tas hensyn til framtidig avkastning ved beregning av premie og premiereserve. Denne beregningsmetoden gjør at nødvendig premiereserve (kapital) kan holdes lavere enn om det ikke benyttes en slik beregningsrente og antakelse om framtidig avkastning. Dette reduserer dermed premieinnbetalingen fra kommunen. Beregningsrenten inngår som nevnt i punkt 3.2 i premietariffen som livsforsikringsforetak og pensjonskasser benytter.

Historisk har det, på grunn av høyere rentenivå, vært tillatt med langt høyere maksimal beregningsrente enn den som benyttes i dag. Enkelte pensjonskasser har hatt mer enn 4 prosent beregningsrente på

historiske innbetalinger, mens de fleste har hatt 3 prosent beregningsrente for premier betalt før 2012.

Historisk har det vært Finanstilsynet som har fastsatt maksimal årlig beregningsrente. Fra 2012 var beregningsrenten for premie for ny pensjonsopptjening 2,5 prosent. Fra 2015 var beregningsrenten for ny pensjonsopptjening lik 2 prosent. Med innføring av Solvens II (nye solvenskrav for livsforsikringsforetak) i 2016, og tilsvarende, men tilpassete, kapitalkrav fra 2019 for pensjonskasser, ble regelen om at Finanstilsynet fastsetter en maksimal årlig beregningsrente fjernet. Det vil si at etter 2019 er det pensjonsleverandørens ansvar å ikke benytte en for høy beregningsrente.

Finanstilsynet kan imidlertid stoppe en pensjonsleverandørens bruk av beregningsrenter som det mener ikke er forsvarlig.

3.4.2 DØDELIGHETSGRUNNLAG

Med virkning fra 2014 ble det etter pålegg fra Finanstilsynet innført et dødelighetsgrunnlag for kollektive pensjonsforsikringer i livsforsikringsforetak og for pensjonskasser, kalt K2013, som skal benyttes i premietariffen. Det er likevel ikke noe i veien for at dødelighetsgrunnlaget settes sterkere, noe som for alderspensjon betyr at det antas lavere dødelighet enn i K2013.

For eksempel innførte KLP og noen kommunale pensjonskasser et nytt og sterkere dødelighetsgrunnlag knyttet til overlevelsessannsynlighet for menn i 2021 noe som fører til en noe høyere premie. Storebrand har våren 2026 ikke gjort eller planlagt tilsvarende endring.

3.4.3 UFØREGRUNNLAG

Uførepensjon kommer i tillegg til uføretrygd fra folketrygden. Folketrygden gir en rimelig god dekning for lønn opp til 6 G (kr 780 960 per 30.04.26), med 66 prosent av lønn. Offentlig tjenestepensjon gir derfor ikke veldig stor uførepensjon for lønn opp til 6 G, men den kompenserer for manglende uføretrygd for lønn over 6 G. Samtidig viser historikken at sannsynligheten for å bli ufør er høyere blant personer med lønn under 6 G enn for personer med lønn over dette nivået. Det kan også være tydelige forskjeller i uførhet i forskjellige kommuner. Pensjonsleverandørene kan, og vil ofte, derfor ha forskjellige uføretariffer.

Forskjeller i premie i forskjellige premieutjevningsselskaper vil i tillegg kunne gjenspeile forskjeller i alder, kjønn og lønnsnivå i premieutjevningsselskapene.

3.4.4 PREMIEFRITAK

Premiefritak ved uførhet er en risiko som normalt beregnes ut fra de samme forutsetningene om død og uførhet som uførepensjonen.

SGS 2020 angir ikke klart hva premiefritaket ved uførhet skal dekke. I praksis dekker premiefritaket videre årlig opptjening av rettigheter, men ikke reguleringspremie, premie for ikke-forsikringsbare ytelser og kostnader, men her kan det være variasjoner mellom pensjonsleverandørene i eksakt hva som dekkes.

3.4.5 DIVERSE ANDRE PREMIEELEMENTER

I tillegg til beregningsrente, dødelighetsgrunnlag og uføregrunnlag, skal eller kan pensjonsleverandørene også ha premie/pristariffer for:

- Administrasjonskostnader
- Administrasjonsreserve
- Forvaltningskostnader
- Rentegaranti
- Termintillegg
- Fortjenestemargin i premietariffen

Administrasjonskostnader er kostnader knyttet til daglig drift av pensjonsordningen. Dette kan være kostnader knyttet til kommunikasjon mellom kommune eller dens ansatte/pensjonister og pensjonsleverandøren, internettløsninger, håndtering av pensjonsøknader, utbetaling av pensjoner, kurs som tilbys kommunen og dens ansatte/pensjonister, med mer. Administrasjonskostnadene som skal betales årlig er knyttet til aktive, siden kostnader knyttet til pensjonister skal trekkes fra administrasjonsreserven.

I tillegg til å betale for årets administrasjon, skal det betales inn til administrasjonsreserver. Administrasjonsreserven kan dekke både administrasjonspremie, kapitalforvaltningspremie og premie for rentegaranti, men verken KLP eller Storebrand har inkludert premien for rentegaranti i administrasjonsreserven. Administrasjonsreservene skal bygges opp mens et medlem i en tjenstepensjonsordning er aktivt eller har oppsatt rett, slik at det ikke skal betales mer i administrasjonskostnader for pensjonister. I den perioden medlemmet i tjenstepensjonsordningen er pensjonist, skal årlig trekk av administrasjonsreserven dekke utgiften.

Premie til administrasjonsreserve inngår i beregningen av pensjonsordningens totale premiereserve. Årlig premie til administrasjonsreserve beregnes vanligvis som en prosent av årets forsikringspremie.

Forvaltningskostnadene er basert på hvordan pensjonsmidlene investeres, det vil si hvor mye som for eksempel investeres i aksjer, obligasjoner og eiendom. Det har vært uenighet mellom Finanstilsynet og bransjen om hvorvidt enkelte kapitalforvaltningskostnader som flere pensjonsleverandører ikke har tatt inn i kapitalforvaltningspremien, skal bruttoføres og dermed inngå i premien. Finanstilsynet har på oppdrag fra Finanstilsynet utarbeidet et utkast til høringsuttalelse, der de foreslår endringer i regelverket som sikrer såkalt bruttoføring. Våren 2026 er forslaget enda ikke sendt ut på høring, se også punkt 6.5.3.

Premien for rentegaranti skal være en premie for risikoen knyttet til forvaltningen sett opp mot pensjonsleverandørens og den enkelte kundes buffer. Med buffer menes her egenkapital i selskapet, kundens bufferfond og eventuelt merverdier i hold-til-forfall-

porteføljen. Les mer om bufferfond i punkt 3.5 *Premiefond, bufferfond og tildeling av avkastning/overskudd*.

Termintillegg skal betales dersom premien betales i terminer. Premien er i utgangspunktet beregnet ut fra at den betales forskuddsvis ved starten av året. Det er vanlig å betale premien hvert kvartal, jf. også SGS 2020 § 10-2, punkt 5, men oppdragsgiver kan også ha andre terminer for betaling. Når premien ikke betales forskuddsvis for hele året, vil livsforsikringsforetaket få et avkastningstap og ekstra administrasjon. I § 9-1 i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven angis det at ved oppdeling av premien i terminer skal det beregnes et termintillegg som dekker økte administrasjonskostnader og reduserte renteinntekter.

Etter forsikringsvirksomhetsloven er det tillatt å legge til en fortjenestemargin i premietariffen for risiko, et såkalt fortjeneste-element. Denne fortjenestemarginen vil gå direkte til egenkapitalen i pensjonsleverandøren. Enkelte pensjonsleverandører tar fortjenestemarginer, andre tar det ikke. Denne marginen er som regel ikke spesifisert i premien.

SGS 2020 angir at administrasjonskostnader skal utjevnes ut fra pensjonsgrunnlaget i premieutjevningsskapskapet, men sier ingenting om de andre premieelementene. Pensjonskontoret har tidligere godkjent at premie for kapitalforvaltning eksklusiv premie for avkastningsgaranti fra og med 01.01.11 ikke må utjevnes. Det er ulik praksis for om premien for kapitalforvaltning utjevnes eller ikke hos forskjellige pensjonsleverandører.

3.5 PREMIEFOND, BUFFERFOND OG TILDELING AV AVKASTNING/OVERSKUDD

Premiefond for kommunal tjenstepensjon følger av forsikringsvirksomhetsloven kapittel 4, der det blant annet framgår at reglene i foretakspensjonsloven om premiefond, § 10-2- § 10-4, skal gjelde så langt det passer. Det ikke klart hvordan «så langt det passer» skal tolkes, og det kan være at forskjellige pensjonsleverandører tolker dette begrepet forskjellig. Det bør imidlertid legges til grunn at minst følgende regler gjelder.

- Premiefondet kan tilføres:
  - Avkastning på midler i pensjonsordningen, herunder avkastning på premiefond, samt tilførsel fra bufferfond
  - Overskudd (andel av risikooverskudd som kan gå til kunden)
  - For meget betalt premie
  - Midler for betaling av premie på et senere tidspunkt
  - For meget betalt pensjon og avregning mot inntekt der slik avregning skal foretas
- Premiefondet kan brukes til:
  - Betaling av premie
  - I spesielle tilfeller ved høyt premiefond, tilbakeføring til kommunen

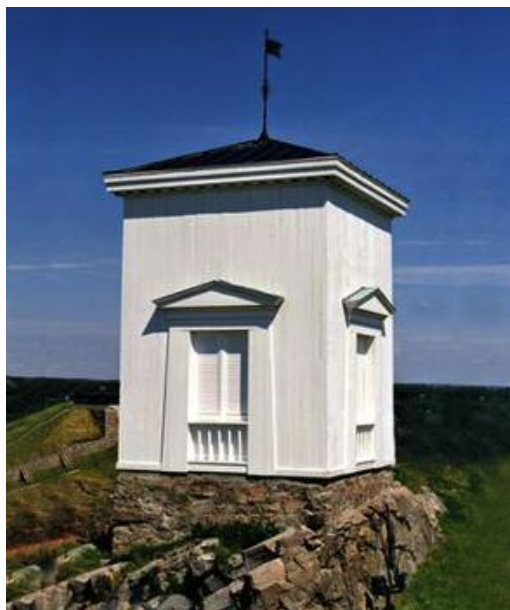
I forskrift til forsikringsvirksomhetsloven er det gitt nærmere regler for fastsettelse av et bufferfond. Bufferfondet er et fond der overskudd på avkastningsresultatet kan avsettes. Midler som er avsatt til bufferfond, kan i et senere år tilordnes kontrakten som overskudd.

Etter forskriften er utgangspunktet at alle kunder skal få samme prosentvise tildeling av bufferfond, men at dette kan avvikes med begrunnelse i kontraktens behov for bufferfond, se forskriftens § 5-6 *Fastsettelse av bufferfond*.

I vurderingen av avsetninger til bufferfond skal pensjonsleverandøren (ikke kommunen) ta hensyn til nivået på kontraktens beregningsrente, kontraktens eksisterende bufferfond og nivået på eventuelle andre buffere knyttet til eiendeler i kollektivporteføljen, kontraktens gjenstående løpetid og andre relevante forhold. Avsetningene til bufferfond skal innrettes på en måte som ikke fører til urimelig forskjellsbehandling og interessekonflikter mellom kunder og kunde grupper og mellom kunder og foretaket.

Kommunen kan gjerne velge mellom flere investeringsporteføljer hos samme pensjons-

leverandør, og retningslinjene for avsetning og bruk av bufferfond vil kunne være forskjellig i disse porteføljene. I tillegg kan pensjonsleverandørene tilby forskjellige retningslinjer sett i forhold til premien for rentegaranti, gitt størrelsen på kommunens bufferfond og gjennomsnittlig rentegaranti i pensjonsordningen.

Livsforsikringsforetaket skal også ha retningslinjer knyttet til bufferfond hvor eventuell tildeling av midler fra bufferfond skal angis. Dette står ikke eksplisitt i loven eller forskrift, men er avklart i brev fra Finansdepartementet til Pensjonskontoret i 2022. Dette brevet med tilhørende korrespondanse er lagt ut på nettsiden til Pensjonskontoret.

Hvilken avkastning som skal tilføres premiefondet hvert år avhenger både av hvilken avkastning pensjonsleverandøren har fått på pensjonsmidlene og pensjonsleverandørens retningslinjer for oppbygging av, og utdeling fra, bufferfondet.

Før kunden kan tilføres midler fra bufferfondet til premiefondet, skal bufferfondet benyttes for å oppfylle kontraktens rentegaranti dersom avkastningen et år er lavere enn garantien, herunder negativ avkastning.

En liten oversikt over avsetninger til og bruk av bufferfond er vist under.

Det foreligger ingen eksplisitte krav i lov eller forskrift til hvordan retningslinjene skal utformes og heller ikke hvordan risikoen skal vurderes i forhold til avsetning og frigjøring av bufferfond. Foreløpig er det derfor ganske stor frihet i utformingen av retningslinjene.

	Bufferfond lavere enn mål	Bufferfond likt mål	Bufferfond høyere enn mål
Negativt avkastningsresultat (etter fradrag for pliktige avsetninger til premiereserve)	Må ta fra bufferfondet for å fylle premiereserven Premiefond kan ev. tilføres midler om dette er i tråd med retningslinjer og opptrappingsplan	Må ta fra bufferfondet for å fylle premiereserven Premiefond kan ev. tilføres midler om dette er i tråd med retningslinjer og opptrappingsplan	Må ta fra bufferfondet for å fylle premiereserven Premiefond kan tilføres avkastning etter nedtrappingsplan
Positivt avkastningsresultat	Fyller opp bufferfond etter opptrappingsplan Premiefond kan tilføres noe midler om dette er i tråd med retningslinjene og opptrappingsplan	Avkastningsresultatet går til premiefond Premiefond kan ev. tilføres midler om dette er i tråd med retningslinjer og opptrappingsplan	Avkastningsresultatet går til premiefond, Premiefond kan også tilføres avkastning etter nedtrappingsplan

3.6 PENSJONSKOSTNADER OG PENSJONSFORPLIKTELSER I KOMMUNENS REGNSKAP

Etter forskrift av 7. juni 2019 nr. 714 om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner med videre, er det i § 3-5 og § 3-6, angitt hvordan regnskapsføringen skal være. § 5-12 i forskriften angir hva som skal oppgis i note knyttet til pensjonspremie, pensjonskostnad, premieavvik og pensjonsforpliktelse.

Siden kommuner er med i et premieutjevningsselskap, skal også pensjonskostnadene og

pensjonsforpliktelsene beregnes ut fra det premieutjevningsselskapet kommunen/fylkeskommunen er med i, noe som skal tas hensyn til ved aktuarberegningene.

Årets Pensjonspremie skal utgiftsføres i tråd med kommuneloven § 14-6 tredje ledd bokstav c.

Årets pensjonskostnader i kommunens/fylkeskommunens regnskap er altså ikke identiske med de samlede premier som kommunen/fylkeskommunen har innbetalt til pensjonsleverandøren i løpet av regnskapsåret. I premiebeløpet tas det ikke hensyn til framtidig lønns-

vekst eller G-regulering, mens årets pensjonskostnad tar hensyn til slik vekst ved beregning av den årlige andelen av de *langsiktige* kostnadene ved pensjonsordningen.

Differansen mellom årets pensjonspremie og årets beregnede netto pensjonskostnad er årets premieavvik. Årets premieavvik inntektsføres og balanseføres hvis pensjonspremien er *større* enn netto pensjonskostnad. Årets premieavvik utgiftføres og balanseføres hvis pensjonspremien er *mindre* enn netto pensjonskostnad.

I forskriftens § 3-5 er det gitt overgangsregler for tilbakeføring av premieavvik. Premieavviket som er balanseført, skal fra og med påfølgende år tilbakeføres over syv år med like årlige beløp. Et premieavvik som er balanseført etter

andre ledd i forskriftens § 3-5 kan i stedet for tilbakeføring etter tredje ledd tilbakeføres fullt ut i året etter at premieavviket oppsto.

Pensjonsmidlene (herunder premiereserve) klassifiseres som anleggsmidler i balanseregnskapet. Egenkapital i en pensjonskasse eller gjensidig livsforsikringsforetak skal ikke innregnes i pensjonsmidlene. Pensjonsmidlene måles til virkelig verdi. Obligasjoner som holdes til forfall måles likevel til anskaffelseskost. I premiereserven, som er de midlene som er avsatt hos pensjonsleverandøren for pensjonsforpliktelsene, og som er basert på innbetalte premier, tas det *ikke* hensyn til framtidig lønnsvekst.

Pensjonsforpliktelsene viser forpliktelsene knyttet til eksisterende pensjonsopptjening,

men det er også tatt hensyn til blant annet framtidig lønnsvekst i beregningene. Pensjonsforpliktelsene klassifiseres som langsiktig gjeld i balanseregnskapet.

Estimatavvik for pensjonsmidlene og pensjonsforpliktelsene, og virkningen av planendringer på pensjonsforpliktelsene, regnskapsføres kun i balansen.

Kommunal- og distriktsdepartementet fastsetter beregningsforutsetningene for beregning av pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser for hvert år i et eget rundskriv:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/ru-ndskriv-h-425-beregningsforutsetninger-for-pensjonskostnadene-regnskapsaret-2026/id3116364/>

I rundskrivet for regnskapsåret 2025 står det at regelverksendringer (planendringer) knyttet til både livsvarig AFP og nye regler for personer med særaldersgrense, skal tas inn i beregningene av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader fra og med regnskapsåret 2025.

Rundskrivet omtaler ikke *hvordan* endringer i reglene for særaldersgrenser skal føres.

For bedrifter/virksomheter i KS' tariffområde som ikke er omfattet av de kommunale regnskapsreglene, gjelder vanlige regnskapsregler etter regnskapsloven, og eventuelt standard for føring av pensjonskostnader laget av Norsk RegnskapsStiftelse, *NRS 6*. *NRS 6* fra

Regnskapsstiftelsen angir hovedtrekk i hvordan pensjonskostnader og -forpliktelser skal beregnes actuarielt, og gjelder derfor også for

alle tjenestepensjonsordninger i offentlig sektor.

Etter *NRS 6* skal for eksempel premieavviket ikke inngå i regnskapsføringen av pensjonskostnadene. Så lenge disse bedriftene/-virksomhetene er med i en fellesordning for premieutjevning må imidlertid pensjonskostnadene og pensjonsforpliktelsen beregnes ut fra samme utjevningsprinsipp som for kommuner/fylkeskommuner.

Regnskapsstiftelsen gir anbefaling av håndtering av ny offentlig AFP for foretak som ikke skal følge kommunale regnskapsregler.

4 FLYTTEBESTEMMELSER

REGLER FOR FLYTTING ER REGULERT I:

- Forsikringsvirksomhetsloven
- SGS 2020

VIKTIGE TIDSRISTER:

- Innen 30. september – si opp dagens avtale
- Innen 1. desember - endelig vedtak om flytting
- 31.12 – pensjonsordningen flyttes

Drøftingsplikten med ansatte og informasjonen til medlemmene i pensjonsordningen om ev. endring av pensjonsleverandør følger av forsikringsvirksomhetsloven og SGS 2020.

4.1 INNLEDNING

Det finnes regler for flytting av tjenestepensjonsordninger til ny pensjonsleverandør både i SGS 2020 og i forsikringsvirksomhetsloven. I punkt 4.2 beskrives reglene i forsikringsvirksomhetsloven om flytting. I punkt 4.3 beskrives reglene for oppsigelse i SGS 2020. Krav til når endelig vedtak om flytting skal fattes av kommunen er angitt i punkt 4.4. I punkt 4.5 beskrives drøftingsplikt etter SGS 2020 og informasjonsplikt til medlemmene og deres mulighet til å uttale seg etter forsikringsvirksomhetsloven.

Forut for flytting bør det utarbeides en oversikt over alle aktiviteter i en flytteprosess. Det bør klart framgå av oversikten hvilke oppgaver/ansvar som henholdsvis den fraflyttede og tilflyttede pensjonsleverandøren har. Videre bør det framgå av oversikten hvilke oppgaver/ansvar kommunen selv og eventuell rådgiver har.

Pensjonsleverandørene bør kunne redegjøre for de ulike kostnadsarter (direkte og indirekte) som oppstår ved en eventuell flytting, og hvordan denne kostnadsbelastningen påvirker de forskjellige premie og balansepostene i kommunens totale pensjonskostnad.

4.2 FORSIKRINGSVIRKSOMHETSLOVENS KAPITTEL 6

Forsikringsvirksomhetslovens kapittel 6 har regler om flytting av kollektive pensjonsordninger. Varsel om å flytte en forsikringsordning er rettslig sett en oppsigelse eller avbestilling, kombinert med etablering av avtaleforhold hos en annen pensjonsleverandør.

Flytteregulverket har bestemmelser om arbeidstakernes rettigheter i den nye pensjonsordningen, oppsigelses- og oppgjørstider, flyttegebyr, oppgjørsmåte og beregning og håndtering av midler som skal flyttes.

Flytting av en pensjonsordning må omfatte hele pensjonsordningen. I kommunal pensjonsordning skal også oppsatte pensjonsrettigheter og midler knyttet til slike rettigheter omfattes av flyttingen (§§ 6-2 og 6-11).

Før en pensjonsordning flyttes, skal medlemmene gis fullstendige opplysninger om flyttingen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen. Medlemmene skal gis anledning til å uttale seg om flyttingen (§ 6-4).

Flyttingen omfatter pensjonsordningens pensjonsforpliktelse (medlemmenes forsikrede pensjonsrettigheter). Som hovedregel skal eiendeler tilordnet pensjonsordningen gjøres om i kontanter som overføres ved flyttingen. Midler som motsvarer premiereserver, bufferfond og premiefond overføres i forbindelse med flyttingen (§ 6-7). Det samme gjelder pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret.

Et beløp svarende til overført premiereserve skal anvendes til sikring av medlemmenes rettigheter i samsvar med regelverket og beregningsgrunnlaget for den nye pensjonsordningen (§ 6-10). Er overført premiereserve ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene til de enkelte medlemmer eller pensjonister etter beregningsgrunnlaget til pensjonsleverandøren det flyttes til, skal manglende premiereserve tilføres fra premiefondet.

Resten dekkes i tilfelle ved overførte bufferfond eller ved overføringer fra foretaket. Om det i forbindelse med flytting av en kommunal pensjonsordning skulle vise seg at overført premiereserve knyttet til medlemmenes og pensjonistenes rett til opptjent pensjon er større enn nødvendig for å sikre deres rettigheter etter beregningsgrunnlaget til pensjonsleverandøren det flyttes til, skal overskytende premiereserve overføres til premiefondet.

For å sikre pensjonister kontinuitet i pensjonsutbetalingene ved en flytting har Finans Norge laget en bransjeavtale *Bransjeavtale for flytting av offentlige tjenestepensjonsordninger (OfTP)* (sist endret 11.09.23). Både KLP og Storebrand er tilsluttet denne avtalen. Denne avtalen har som vedlegg beskrivelse av en såkalt «flyttefil» eller «FNO-fil». Dette er en excel-fil som skal inneholde all informasjon om medlemmer i pensjonsordningen som er nødvendig for å beregne pensjon, premie og premiereserve for hele pensjonsordningen.

4.3 OPPSIGELSE AV PENSJONSAVTALE

Mens forsikringsvirksomhetsloven gir to måneders frist for å si opp en pensjonsavtalene, er kommunen i SGS 2020 § 8-1 bokstav a gitt en *tre måneders frist* til å si opp pensjonsavtalen med sin nåværende leverandør med virkning fra kalenderårets slutt. Flytting av kommunal tjenestepensjon kan etter SGS 2020 kun skje *ved kalenderårets slutt*, det vil si 31.12.

Siste frist for å si opp avtalen i henhold til SGS 2020 blir dermed *30.09.* inneværende kalenderår. SGS 2020 angir altså en lenger frist for oppsigelse enn det forsikringsvirksomhetsloven angir for å melde flytting.

Det er tillatt etter forsikringsvirksomhetsloven å avtale at flytting bare kan skje en gang i året. SGS 2020 angir at flytting av kommunal tjenestepensjon kun kan skje *ved kalenderårets slutt*, det vil si 31. desember.

Oppsigelse av pensjonsavtalen skal være skriftlig. Kravet til skriftlighet er likevel ikke til hinder for at oppsigelsen kan sendes elektronisk. Forutsetningen er at det benyttes en metode som autentiserer avsender og sikrer meldingens innhold.

4.4 VEDTAK OM FLYTTING

Kommunens endelige vedtak om flytting skal senest skje innen 01.12. det enkelte år, jf. SGS 2020 § 8-1 bokstav a.

Det følger av SGS 2020 § 8-2 at det er kommunestyret/fylkestinget/styret selv som skal avgjøre spørsmålet om skifte av pensjonsleverandør, etter forutgående drøfting med tillitsvalgte. Det er ikke noe krav om at det skal gis skriftlig begrunnelse for vedtaket vedrørende flytting.

Kravet om at det skal fattes vedtak om skifte av pensjonsleverandør vil gjelde selv om det kun er ett livsforsikringsforetak som tilbyr forvaltning av kommunal tjenestepensjon. Bakgrunnen for dette er at SGS 2020 stiller formelle krav til hvordan en flytteprosess skal gjennomføres. Dersom kommunen velger å etablere en pensjonskasse, anses også dette som et skifte av pensjonsleverandør. Følgelig er det også et krav om at det fattes vedtak om dette.

Forsikringsvirksomhetsloven angir at pensjonsleverandøren pensjonsordningen flytter fra kan ta et flyttegebyr. Flyttegebyret er på maksimalt kr 5 000 per avtale, og har stått uendret siden 2009.

Pensjonskontoret kan etter SGS 2020 § 12-1 avgi uttalelse i flyttesaker.

4.5 DRØFTINGSPLIKT OG INFORMASJON TIL MEDLEMMENE OM FLYTTING AV PENSJONSORDNING

Forut for en flytting bør informasjonsomfanget overfor ansatte og pensjonister kartlegges. Det bør ses på tidsfrister, krav til innhold og form, samt hvem som er ansvarlig for hver aktivitet.

Forsikringsvirksomhetsloven § 6-4 gir regler om medlemmenes uttalerett m.m. Før foretaket

flytter pensjonsordningen, skal det sørge for at medlemmene mottar fullstendige opplysninger om flyttingen av pensjonsordningen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen. Avgivende og mottakende pensjonsleverandør plikter å påse at foretakets informasjon er korrekt og utfyllende.

Det er åpnet for at tariffavtale kan regulere nærmere hvordan medlemmene i pensjonsordningen kan uttale seg om spørsmålet, noe som er gjort i SGS 2020.

Arbeidsgiver plikter etter SGS 2020 § 8-2 å drøfte skifte av pensjonsleverandør med de tillitsvalgte. Slike drøftinger skal gjennomføres *tidligst mulig* og senest før oppsigelse er vedtatt og levert dagens leverandør av tjenestepensjonsforsikring. Det innebærer senest før 1. oktober for flytting som skal skje nærmeste årsskifte.

Etter SGS 2020 inntretr drøftingsplikten tidligst mulig og senest før oppsigelse er vedtatt og levert dagens leverandør. Pensjonskontoret anbefaler at de tillitsvalgte tas med på drøfting allerede når bytte av pensjonsleverandør eller etablering av pensjonskasse er i en utredningsfase. Pensjonskontoret anbefaler videre at de tillitsvalgte tas med på drøfting før tildelingskriteriene og innbyrdes vektning av kriteriene vedtas.

Etter SGS 2020 skal drøftingsmøtet ende i et referat. Uttalelsene fra de tillitsvalgte, som representerer de yrkesaktive arbeidstakerne som er omfattet av pensjonsordningen, skal følge saken fram til endelig avgjørelse i kommunestyret/fylkestinget/styret.

5 ANSKAFFESESREGELVERKET OG KOMMUNAL TJENESTEPENSJON

- Anskaffelsesregelverket
  - Lov om offentlige anskaffelser
  - Forskrift om offentlige anskaffelser
- Valgfrihet i løsning for kommunal tjenstepensjon
  - Pensjonskasse
  - Livsforsikringsforetak
- Anskaffelsesprosessen
- Kontrakten
- Markedssituasjonen
- Sammenlåing av kommuner

5.1 INNLEDNING

I dette kapitlet behandles kommuners innkjøp av tjenstepensjon i henhold til anskaffelsesregelverket. Pensjonsveilederens kapittel 5 gir ikke en uttømmende gjennomgang av anskaffelsesregelverket. Det er kun ment som en generell veiledning. Det må derfor gjøres konkrete vurderinger av anskaffelsesregelverkets rammer sett opp mot hver enkelt anskaffelse som skal gjennomføres.

Dette kapitlet gir en oversikt over hva som er vurdert som de mest sentrale temaer og problemstillinger ved anskaffelse av kommunal tjenstepensjon. For en mer utfyllende gjennomgang av gjeldende rett vises det til anskaffelseslovutvalgets NOU 2023:26 og NOU 2024:9. Se også DFØs veileder til regelverket om offentlige anskaffelser:

<https://www.anskaffelser.no/verktoy/veiledere/veileder-til-reglene-om-offentlige-anskaffelser-0>

I punkt 5.2 beskrives de overordnede anskaffelsesrettslige rammene som gjelder ved anskaffelse av tjenstepensjon, og det gis en kort oversikt over den pågående klagesaken for EFTAs overvåkingsorgan vedrørende mulige brudd på anskaffelsesregelverket ved anskaffelse av tjenstepensjon i Norge. I punkt 5.3 beskrives kommunens mulighet til å velge konkurranseutsetting eller å gjøre kjøp av pensjonstjenester fra en pensjonskasse gjennom såkalt utvidet egenregi. I punkt 5.4 beskrives Pensjonskontorets anbefalinger når kommunens pensjonsforhold skal vurderes. I punkt 5.5 beskrives hovedelementene i anskaffelsesprosessen når det er besluttet å gjennomføre en konkurranse

om tjenstepensjonsordningen. I punkt 5.6 beskrives overordnede anskaffelsesrettslige rammer for kontrakten mellom kommunen og pensjonsleverandøren, herunder blant annet om kontraktens varighet og endringsbestemmelser. I punkt 5.7, 5.8 og 5.9 beskrives anskaffelsesrettslige rammer for anskaffelse av pensjonstjenester fra en pensjonskasse og pensjonskassens eget forhold til dette regelverket. Avslutningsvis i Pensjonsveilederen gis det en oversikt over de pensjonskassene som finnes per 30.04.26.

5.2 ANSKAFFESESREGELVERKETS ANVENDELSE PÅ KOMMUNAL PENSJON

De relevante delene av regelverket for offentlige anskaffelser består av lov om offentlige anskaffelser av 17. juni 2016 nr. 73 (anskaffelsesloven) og forskrift om offentlige anskaffelser av 12. august 2016 nr. 974 (anskaffelsesforskriften). Både anskaffelsesloven og anskaffelsesforskriften bygger på

EUs direktiver om offentlige anskaffelser, som Norge er forpliktet til å følge gjennom EØS-avtalen.

Formålet til anskaffelsesloven er nedfelt i § 1, og det framgår at:

«Loven skal fremme effektiv bruk av samfunnets ressurser. Den skal også bidra til at det offentlige opptre med integritet, slik at allmennheten har tillit til at offentlige anskaffelser skjer på en samfunnstjenlig måte.»

Dette oppnås blant annet gjennom de grunnleggende prinsippene om konkurranse, likebehandling, forutberegnelighet, etterprøvnbarhet og forholdsmessighet, jf. anskaffelsesloven § 4.

At kjøp av pensjonstjenester normalt er underlagt anskaffelsesregelverket følger både av praksis og av regelverket selv. Forutsatt at kommunen ønsker å kjøpe pensjonstjenester fra et annet rettssubjekt, eksempelvis et livsforsikringsforetak, vil valget av leverandør dermed måtte gjøres i henhold til prosedyrene som framgår av regelverket om offentlige anskaffelser. Med konkurranse menes i denne veilederen en konkurranse som gjennomføres av kommunen i henhold til regelverket for offentlige anskaffelser. Gjennomføringen av en offentlig anskaffelsesprosess er undergitt strenge og detaljerte regler.

Offentlige oppdragsgivere er imidlertid ikke tvunget til å gå til eksterne leverandører for å innhente pensjonstjenester, men kan også opprette en pensjonskasse og gjøre kjøp av pensjonstjenester fra denne gjennom såkalt utvidet egenregi, som er nærmere omtalt nedenfor.

5.2.1 KORT OPPSUMMERING AV DEN PÅGÅENDE KLAGESAKEN FOR ESA OM BRUDD PÅ ANSKAFFELSES-REGELVERKET

EFTAs overvåkningsorgan - ESA mottok i 2022 klage fra Storebrand med påstand om at norske kommuner og andre offentlige oppdragsgivere har begått brudd på regelverket for offentlige anskaffelser når det gjelder kommunale pensjonsordninger i KLP.

I februar 2024 forelå det en foreløpig vurdering fra ESA der konklusjonen var at det er begått regelbrudd. Norske myndigheter har på sin side imøtegått denne vurderingen, og p.t. foreligger det ikke en endelig vurdering fra ESA.

I det følgende gis en kort oversikt over hovedpunktene i klagesaken, der partene er Storebrand og den norske stat v/Kommunal- og distriktsdepartementet. Kjernespørsmålene i klagesaken er knyttet til om, og i eventuelt hvilken grad, anskaffelsesregelverket kommer til anvendelse på kontrakter om tjenestepensjon. I forlengelsen av dette, er spørsmålet om det foreligger ulovlige direkte tildelinger av kontrakter. Det foreligger en ulovlig direkte tildeling dersom det ikke er gjennomført en kunngjort konkurranse der anskaffelsesregelverket pålegger dette.

Et av temaene i saken gjelder anskaffelsesregelverkets unntaksbestemmelse om direkte tildeling av kontrakter, i såkalt utvidet egenregi. Et av vilkårene for at slik direkte tildeling skal være lovlig, er at det ikke må være noen private eierandeler i det selskapet som kommunen inngår kontrakt med. Storebrand og den norske stat er blant annet

uenige om dette vilkåret er oppfylt for KLP, med andre ord om KLPs medlemmer anses å være private i unntaksbestemmelsens forstand.

Et annet tema er hvilke beløp som skal medtas ved beregningen av om anskaffelsesregelverkets terskelverdi er overskredet. ESA mener at den totale summen av premiebeløp må inkluderes ved beregningen, mens norske myndigheter mener at noen premieelementer ikke kan anses som vederlag for tjenesten, og derfor ikke er relevante ved beregningen.

Spørsmål om unntak fra konkurranseutsetting når bare én leverandør kan levere, og om lovligheten av kontraktens varighet, er også tema i klagesaken. ESA mener at eneleverandør-unntaket må tolkes snevert og at en varighetsbegrensning må innfortolkes, mens norske myndigheter argumenterer for et mer fleksibelt syn.

Norske myndigheter anfører også at anskaffelse av tjenestepensjon kan unntas fra anskaffelsesregelverket på grunn av tjenestens karakter. I sin foreløpige vurdering tilbakeviser ESA dette.

Norske myndigheter anfører også at de avtalene som ble inngått før EØS-avtalen ble inngått i 1994, faller utenfor. ESA mener derimot at konkurranseutsettingsplikten gjelder for de kontraktene som ble forlenget eller endret i strid med anskaffelsesregelverket.

I sin foreløpige vurdering kom ESA til at SGS2020 og kommunesammenslåinger måtte anses å medføre vesentlige endringer i kontrakten mellom KLP og oppdragsgiveren, og dermed innebar ulovlige direkte tildelinger. Norske myndigheter er uenige, og peker på at endringene var nødvendige for å sikre pensjonsordningenes formål, og at dette lå innenfor anskaffelsesregelverkets rammer.

Selv om Pensjonsveilederen legger til grunn at kommuners anskaffelser av pensjonstjenester som utgangspunkt er underlagt regelverket for offentlige anskaffelser, kan den pågående ESA-saken få betydning for hvordan dette regelverket skal forstås og anvendes ved slike anskaffelser. Pensjonskontoret følger utviklingen i saken nøye og vil oppdatere veilederen dersom sakens utfall tilsier det.

Storebrand innga for øvrig i 2022 klage til ESA på mulig ulovlig offentlig støtte til KLP fra kommuner, fylkeskommuner og helseforetak. Kjernespørsmålene i saken er relatert til KLPs krav om innskutt egenkapital. Også denne klagesaken er fortsatt til behandling hos ESA.

5.3 VALGFRIHET I LØSNING FOR KOMMUNAL PENSJON – PENSJONSKASSE OG LIVSFORSIKRINGSFORETAK

5.3.1 INNLEDNING

Kommunen står fritt til å organisere sin virksomhet på den måten som er mest hensiktsmessig for å få løst sine oppgaver. Denne friheten gjelder også valg av løsning for hvordan kommunen skal dekke sitt behov for pensjonstjenester. Regelverket for offentlige anskaffelser legger imidlertid visse føringer og begrensninger på kommunens valg av løsning for pensjonstjenester.

En pensjonskasse er en egen juridisk person i form av en selveiende institusjon, se nærmere i kapittel 9.

Kommunen vil kunne kjøpe pensjonstjenester fra en pensjonskasse dersom vilkårene for utvidet egenregi er oppfylt, se punkt 5.3.2 *Egenregi og utvidet egenregi*. Kommunen kan

alternativt velge å kjøpe pensjonstjenester fra en ekstern leverandør (livsforsikringsforetak), se punkt 5.3.3 *Kjøp fra ekstern aktør (livsforsikringsforetak)*.

5.3.2 EGENREGI OG UTVIDET EGENREGI

Det anskaffelsesrettslige utgangspunktet er at en offentlig oppdragsgiver står fritt til å oppfylle et anskaffelsesbehov ved bruk av egne interne ressurser, eller om det skal gjennomføres en konkurranse om leveransen. En offentlig oppdragsgiver kan altså velge å utføre leveransen selv, såkalt egenregi. Slik egenregi utgjør et unntak fra anskaffelsesregelverket.

Selv om det inngås en gjensidig bebyrdende kontrakt (det vil si gjensidig forpliktende) mellom oppdragsgiver og et annet rettssubjekt for utførelsen av oppgavene, kan det være en så sterk organisatorisk kobling mellom kontraktspartene at kontrakten anses tildelt i såkalt utvidet egenregi. I tillegg til egenregi, utgjør derfor utvidet egenregi et ytterligere unntak fra anskaffelsesregelverkets prosedyreregler. Dette er regulert i anskaffelsesforskriften §§ 3-1 flg. Som en følge av at en pensjonskasse er et annet rettssubjekt enn kommunen, og en avtale om levering av pensjonstjenester vil være gjensidig bebyrdende, kommer anskaffelsesregelverket i utgangspunktet til anvendelse.

Unntaket for utvidet egenregi vil imidlertid kunne komme til anvendelse i slike tilfeller, se nærmere om vilkårene i punkt 5.7 nedenfor. Det er reist spørsmål om en kommunal pensjonskasse som har pensjonsordning for kommuner eller fylkeskommuner vil være omfattet av anskaffelsesregelverket når

pensjonskassen skal gjøre innkjøp i forbindelse med utførelsen av sin virksomhet.

Det sentrale spørsmålet i denne sammenheng er om pensjonskassen er å anse som et offentligrettslig organ og dermed omfattet av anskaffelsesregelverket etter anskaffelsesforskriften § 1-2. Dette beror på en konkret vurdering av den enkelte pensjonskasse, hvor sentrale vurderingstemaer er pensjonskassens tilknytning til det offentlige, om den er opprettet for å tjene allmennhetens behov og om den er av industriell eller forretningsmessig karakter. Spørsmålet er forelagt både KS Advokatene og Advokatfirmaet Arntzen Grette. Både KS Advokatene og Advokatfirmaet Arntzen Grette har konkludert med at pensjonskassene ikke er omfattet av anskaffelsesregelverket. Vurderingene kan leses på Pensjonskontorets nettsted www.pensjonskontoret.no under *Rapporter mv, Øvrige*.

Pensjonskontoret understreker likevel at det foreligger en risiko ved ikke å følge anskaffelsesloven i driften av en pensjonskasse.

5.3.3 KJØP FRA EKSTERN AKTØR (LIVSFORSIKRINGSFORETAK)

Et alternativ til kommunal eller interkommunal pensjonskasse er at kommunen kjøper pensjonstjenester av en ekstern tjenesteleverandør, det vil si et livsforsikringsforetak. En kommunes innkjøp av pensjonstjenester fra et livsforsikringsforetak er som hovedregel omfattet av anskaffelsesreglene som en tjenesteanskaffelse og underlagt de alminnelige reglene om gjennomføring av konkurranse om levering av tjenestene.

Det kan kort nevnes at det er en viss rettslig usikkerhet knyttet til om kontrakter om pensjonstjenester kan anses som en såkalt «særlig tjeneste» eller ikke etter anskaffelsesforskriften. Anskaffelser av «særlige tjenester» kan følge de mer fleksible reglene i anskaffelsesforskriften del II, selv om anslått verdi overstiger EØS-terskelverdien. Pensjonskontoret har bedt Nærings- og fiskeridepartementet om avklaring av spørsmålet, og i januar 2025 svarte departementet ved å henvise til den pågående ESA-klagesaken. Inntil videre legges det derfor til grunn at anskaffelser av pensjonstjenester over EØS-terskelverdi må følge de strengeste reglene i anskaffelsesforskriften del III.

5.3.4 TIDSPUNKTET FOR BESLUTNINGEN OM EGENREGI

Kommunen bør ta stilling til om den ønsker å ha pensjonsordningen i et livsforsikringsforetak eller i en pensjonskasse, før det eventuelt igangsettes en konkurranseutsettingsprosess. Det er ikke gitt at kommunen fortsatt kan vurdere begge alternativer etter at en konkurranse er kunngjort. I rettspraksis er det lagt til grunn at såkalt testing av markedet ikke er tillatt. I sak HR-2019-1801-A uttalte Høyesterett at «illojale hensikter, for

eksempel å invitere til en konkurranse for å teste markedet, uten å ha til hensikt å inngå en kontrakt, vil ikke gi saklig grunn til å avlyse». Dette kan også være problematisk selv om det er tatt et eksplisitt forbehold i konkurransegrunnlaget om å kunne avlyse konkurransen og videreføre i egen regi.

5.4 ANBEFALINGER NÅR KOMMUNENS PENSJONSFORHOLD SKAL VURDERES

5.4.1 VÆR UTE I GOD TID

Skal kommunen velge å gjennomføre en offentlig anskaffelse, anbefales det å være tidlig ute og bruke god tid. En anskaffelsesprosess bør planlegges og gjennomføres godt innenfor de tidsrammer som følger av ulike regelverk.

SGS 2020 og forsikringsvirksomhetsloven har regler om opphør og flytting, se kapittel 4. I tillegg til det som er beskrevet der, bør det i en gjennomføringsplan for anskaffelsen foretas en beskrivelse av roller og ansvar. Ved å beskrive roller og ansvar i gjennomføring av anskaffelser i en virksomhet sikres nødvendig

tværfaglig involvering, og det legges til rette for økt kvalitet på gjennomføringen. Kommunen må ta stilling til hvor det er mest hensiktsmessig at de ulike beslutningene forankres. Figuren under illustrerer hvilke beslutninger det er viktig å forankre politisk og hvilke oppgaver/beslutninger som bør overlates administrasjonen. Figuren er hentet fra en folder om politisk handlingsrom ved offentlige anskaffelser utarbeidet av KS Innkjøpsforum (KSI).

Videre redegjøres det for momenter som er særlig viktig å være oppmerksom på når kommunen skal vurdere pensjonsleverandør.

- Vurdere etablering av pensjonsutvalg (det vil si en arbeidsgruppe)
- Kommunestyrets behandling
- Bistand fra Pensjonskontoret
- Bruk av forsikringsrådgiver
- Flytting – viktige momenter

5.4.2 PENSJONSUTVALG

Det er hensiktsmessig at kommunen på et

tidlig tidspunkt nedsetter et pensjonsutvalg/ tværfaglig anskaffelsesteam til å jobbe med pensjonsforholdene i kommunen. Et slikt utvalg kan gjerne settes ned et år før kommunen eventuelt har planer om å gjennomføre en konkurranse om tjenestepensjon. Pensjonsutvalget bør være bredt sammensatt, med representanter både fra kommunestyret, kommunens administrasjon, samt tillitsvalgte. Et pensjonsutvalg kan da eksempelvis bestå av kommunedirektør, kommunalsjef, økonomi-, personal- og innkjøpsansvarlig og tillitsvalgte.

5.4.3 KOMMUNESTYRETS BEHANDLING

I henhold til SGS 2020 § 8-2 skal kommunestyret fatte endelig avgjørelse for eventuell flytting av en pensjonsavtale.

Det er imidlertid ikke et krav etter Hovedtariffavtalen, SGS 2020 eller kommuneloven, at kommunestyret skal delta i arbeidet med utarbeidelse av konkurransegrunnlaget. Dette er en oppgave som bør ligge til kompetent personell/utvalg i administrasjonen. Det er likevel intet i veien for at kommunestyret kan involveres i beslutninger om eksempelvis følgende forhold i forbindelse med en anskaffelsesprosess:

- Vedtak om å gjennomføre anbuds-konkurransen
- Fastsettelse av tildelingskriterier og vektning av disse

Dersom kommunestyret involveres i arbeidet med å utarbeide konkurransegrunnlaget, er det viktig å være oppmerksom på at kommunestyrets behandling forut for kunngjøring

bør skje for lukkede dører og at alle involverte har taushetsplikt. Dette for å sikre at ingen leverandører får informasjon fra konkurransegrunnlaget før dette kunngjøres på Doffin/TED. Dette gjelder også når kommunestyret drøfter fastsettelse av eksempelvis tildelingskriterier og vektning av disse.

Gjennomføring av en konkurranse etter anskaffelsesregelverket er en rettsliggjort prosess som er regulert av detaljerte prosedyreregler. Det er blant annet svært viktig at evalueringen av tilbudene skjer i henhold til de på forhånd fastsatte tildelingskriterier og vektningen av disse. Dette er noe av bakgrunnen for at gjennomføringen av konkurransen, herunder evaluering av tilbudene og tildeling av kontrakt, bør foretas av personer med spesialkompetanse på offentlige anskaffelser.

Det er viktig at kommunestyret ikke fraviker beslutningen om tildelingskriterier og vektning når det fattes endelig vedtak om flytting av pensjonsavtale, men fastholder og bygger sitt vedtak på disse.

Dette var en av problemstillingene og hovedankepunktet i de to sakene som ble klaget inn for Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) høsten 2006, og som gjaldt anskaffelse av kommunal tjenestepensjon. I sak 2006/161 fant KOFA at kommunen hadde brutt anskaffelsesregelverkets krav til tildelings-evalueringen, fordi kontrakten ikke var tildelt på basis av en uttømmende evaluering av samtlige av tildelingskriteriene. Videre var forhold som administrasjonen hadde funnet grunn til å rangere tilbudene på grunnlag av, ikke vurdert.

I sak 2006/159 kom KOFA til at kommunen hadde brutt anskaffelsesregelverkets krav til etterprøvnbarhet og gjennomsiktighet ved at kommunen ikke kunne dokumentere kommunestyrets evaluering av tildelingskriteriene, og hvorfor det fravek fra administrasjonens innstilling, samt at det ikke var gitt tilfredsstillende begrunnelse for kontraktstildelingen.

I sak 2009/20 fant KOFA at vedtaket var i strid med anskaffelsesregelverkets krav til etterprøvnbarhet og gjennomsiktighet, fordi kontrakten ble tildelt en annen tilbyder enn den formannskapet og pensjonsrådgiveren innstilte på, uten at det var redegjort for årsaken til dette.

Som disse avgjørelsene fra KOFA belyser, er det viktig at kommunen, uavhengig av hvem som evaluerer, tildeler kontrakt til den leverandøren som har inngitt det beste tilbudet i konkurransen etter kriteriene i konkurransegrunnlaget. Noe annet vil være i strid med anskaffelsesregelverket; spesielt kravene til likebehandling og forutberegnelighet i anskaffelseslovens § 4.

5.4.4 BESLUTNING OM VALG AV LEVERANDØR

Som nevnt i kapittel 4 er det kommunestyret selv som må fatte den endelige beslutning om flytting.

De alminnelige bestemmelsene i kommuneloven om delegasjon av vedtaksmyndighet til formannskapet antas å ikke kunne gjøres gjeldende, fordi kommuneloven tillegger kommunestyret eksklusiv kompetanse til å beslutte innkjøp av pensjonstjenester fra et livsforsikringsforetak.

5.4.5 BRUK AV PENSJONSRAÐGIVERE

De siste års anskaffelsesprosesser har vist at de fleste kommuner benytter eksterne rådgivere i forbindelse med gjennomføring av anskaffelser av tjenstepensjon. Spørsmål om bruk av ekstern rådgiver vil være et naturlig tema for kommunen å ta stilling til. Anskaffelse av pensjonsrådgiver må skje i henhold til anskaffelsesreglene, se punkt 5.5.5 om de ulike prosedyrene i anskaffelsesforskriften.

5.5 GJENNOMFØRING AV ANSKAFFELSE ETTER ANSKAFFELSESREGELVERKET

I punkt 5.5 beskrives hovedelementene i anskaffelsesprosessen når det er besluttet å gjennomføre en konkurranse om tjenstepensjonsordningen. Gjennomgangen vil framheve de særlige problemstillinger en innkjøper av pensjonstjenester må være oppmerksom på. Det legges i det følgende til grunn at kontraktens verdi overstiger EØS-terskelverdi, og at anskaffelsesforskriften del III kommer til anvendelse.

5.5.1 SKJEMATISK OVERSIKT OVER ANSKAFFELSESPROSESSEN

Anskaffelsesprosessen for en åpen anbudskonkurranse kan helt overordnet beskrives som vist i figuren nedenfor.

Ved begrenset anbudskonkurranse og konkurranse med forhandling vil det etter kunngjøring gjennomføres en prekvalifisering før det inngis tilbud, se punkt 5.5.5, mens de øvrige stegene ellers vil være som skissert i figuren nedenfor.

5.5.2 PLANLEGGING OG MULIGHET FOR MARKEDSDIALOG

Gjennomføringen av en konkurranse om valg av pensjonsleverandør krever betydelige ressurser.

På dette stadiet i prosessen er det mulig å gjennomføre dialog med potensielle markedsaktører for å etablere hvilke muligheter som eksisterer i markedet. Markedsdialog kan være et godt redskap i forberedelsen av en anskaffelse for å skape den mest effektive

konkurransen og for å gi god behovsdekning for kommunen. Kommunen kan i dialogen gi informasjon til leverandørene om sine planer og behov. For å skape de beste forutsetningene for konkurransen, bør dialogen basere seg på hvordan leverandørene på en god måte kan løse kjernen i kommunens behov. Se også om markedsdialog i NOU 2023:16 punkt 24.28.

Risikoen med en markedsdialog er at kommunen ved utformingen av konkurransegrunnlaget baserer krav på opplysninger fra en enkelt leverandør, noe som vil kunne gi leverandøren en fordel i den etterfølgende konkurransen. En annen utfordring er at en leverandør gjennom dialogen får tilgang til mer informasjon om anskaffelsen og kommunens behov enn andre leverandører. Denne informasjonsfordelen kan utnyttes av leverandøren ved tilbudsutformingen, både tidsmessig og materielt. For at en markedsdialog skal være lovlig, må den derfor gjennomføres på en måte som ikke har en konkurransevridende effekt eller fører til brudd på prinsippet om likebehandling.

Kommunen bør derfor sørge for at all dialog dokumenteres i form av skriftlige notater og/eller møtereferater. En markedsdialog kan for eksempel gjennomføres som et markeds-møte hvor det sendes ut en åpen invitasjon til samtlige leverandører i markedet og hvor møtereferat publiseres i etterkant. Det er ikke ulovlig å ha én til én dialog med markedsaktører, men det vil da være mer krevende for kommunen å sikre at det ikke skjer brudd på likebehandlingsprinsippet, enn der det gjennomføres markeds møter hvor det er adgang for alle. Dette vil særlig kunne være tilfellet der dialogen har et uformelt preg og strekker seg over en lengre tidsperiode.

Dersom kommunen ønsker å utforme konkurransegrunnlaget basert på innspill fra en leverandør, uavhengig av hvordan og når dette innspillet framkommer, skal kommunen treffe egnede tiltak for å sikre at leverandøren ikke får en urimelig konkurransefordel dersom han deltar i konkurransen. Det samme gjelder dersom leverandøren har vært involvert i planleggingen av konkurransen på en annen måte.

Anskaffelsesforskriften § 12-2 har regler om hvilke tiltak som må gjennomføres for å sikre at leverandøren ikke får en urimelig konkurransefordel dersom han deltar i konkurransen, og skal sikre at leverandøren ikke må avvises. Et tiltak kan for eksempel være å fastsette en tilstrekkelig frist for mottak av tilbud for å utjevne eventuelle fordeler, eller å sørge for at de andre leverandørene som deltar i konkurransen mottar de samme relevante opplysningene som er utvekslet i dialog med leverandøren(e).

Dersom det ikke er mulig for kommunen å treffe egnede tiltak for å utjevne en leverandørs urimelige konkurransefordel, kan det foreligge plikt til å avvise den aktuelle leverandøren fra konkurransen, se anskaffelsesforskriften § 24-2 (1) d).

Før leverandøren avvises, skal kommunen gi ham en mulighet til å sannsynliggjøre at deltakelsen i forberedelsen av konkurransen ikke vil medføre konkurransevridning.

5.5.3 BESLUTNING OM ANSKAFFELSESPROSESS

Fristen for å si opp pensjonsavtalen er gitt i kapittel 4. I tillegg har anskaffelsesforskriften kapittel 20 bestemmelser om minimumsfrister for gjennomføring av konkurransen.

Beslutning om å gjennomføre en anskaffelsesprosess bør tas senest i mars måned, med kunngjøring senest i slutten av juni måned.

5.5.4 GRUNNLEGGENDE PRINSIPPER

De grunnleggende anskaffelsesrettslige prinsippene følger av anskaffelsesloven § 4, og disse er konkurranse, likebehandling, forutberegnelighet, etterprøvbarhet og forholdsmessighet.

Prinsippene er viktige i den forstand at de danner grunnlaget for utformingen av regelverket, og er retningsgivende for tolkningen av regelverket. Disse prinsippene kan også danne selvstendig grunnlag for regler utover de som framgår direkte av anskaffelsesloven og anskaffelsesforskriften.

Manglende overholdelse av de grunnleggende prinsippene i anskaffelsesloven § 4 vil representere et brudd på anskaffelsesregelverket på lik linje med manglende overholdelse av konkrete prosedyreregler i anskaffelsesforskriften. De grunnleggende prinsippene i anskaffelsesloven § 4 vil bli kort redegjort for nedenfor.

5.5.4.1 KRAV TIL LIKEBEHANDLING

Et av formålene med regelverket er å sikre effektiv konkurranse. Dette oppnås ved å sikre at leverandørene konkurrerer på like fot gjennom forutberegnelige vilkår og gjennomgående likebehandling av leverandørene. Kommunen er forpliktet til å sikre at leverandørene av pensjonstjenester likebehandles *gjennom* hele anskaffelsesprosessen, det vil si både ved kontakt med leverandørene, utforming av konkurransegrunnlaget, kvalifisering av leverandører og tildeling av kontrakten. I alle steg av prosessen bør det derfor vurderes om en beslutning vil være forenelig med kravet til at alle leverandørene likebehandles.

5.5.4.2 KRAV TIL FORUTBEREGNELIGHET

Kravet til forutberegnelighet innebærer at leverandørene, før de inngir tilbudene, skal vite hvilke regler og forutsetninger som gjelder for konkurransen, hvilke krav som stilles til dem for å delta i konkurransen, hvilke elementer som vil bli vektlagt når oppdragsgiver skal utpeke vinneren av konkurransen med videre. Informasjonen i anskaffelsesdokumentene, herunder i unngjøringen og i konkurransegrunnlaget, er styrende.

5.5.4.3 KRAV TIL ETTERPRØVBARHET

Kravet til etterprøvbarhet innebærer at kommunen skal sikre dokumentasjon som er tilstrekkelig for å begrunne viktige beslutninger i anskaffelsesprosessen. Dette betyr at kommunens vurderinger, beslutninger, innholdet i møter og lignende bør nedtegnes og oppbevares. Dette skal bidra til å ivareta

leverandørenes rettssikkerhet ved at hver enkelt kan ettergå vurderinger og beslutninger som er tatt, for å kontrollere at regelverket er overholdt. God dokumentasjon er generelt tvisteforebyggende, fordi leverandørene enklere kan gis informasjon om de beslutninger som er tatt underveis i prosessen.

5.5.4.4 KRAV TIL FORHOLDMESSIGHET

Kravet til forholdsmessighet gir seg blant annet uttrykk i at det må være proporsjonalitet mellom de krav som stilles til leverandørene og det som skal anskaffes, her pensjonstjenesten. Det skal altså ikke stilles strengere krav enn nødvendig.

5.5.5 DE ULIKE PROSEDYREFORMENE

Anskaffelsesregelverket regulerer hvilke anskaffelsesprosedyrer kommunen kan benytte ved anskaffelser av pensjonstjenester, og valgmulighetene er blant annet avhengig av kontraktens verdi og omstendigheter knyttet til den konkrete anskaffelsen. Når kommunen skal velge prosedyre, må den vurdere hvilken prosedyre som er den strategisk beste.

For anskaffelser som verdimeslig omfattes av anskaffelsesforskriften del II, vil oppdragsgiver stå fritt når det gjelder valget mellom åpen tilbudskonkurranse og begrenset tilbudskonkurranse. I begge tilfeller kan oppdragsgiver velge å gå i dialog med leverandørene etter tilbudsfristens utløp. Dialogen kan for eksempel omfatte avklaringer og/eller forhandlinger med leverandørene.

Som nevnt innledningsvis i punkt 5.5 for-

utsettes det at forskriftens del III kommer til anvendelse. Pensjonskontoret går derfor ikke nærmere inn på gjennomføringen av en anskaffelse med anslått verdi under EØS-terskelverdi på MNOK 2,5 ekskl. mva.

De aktuelle anskaffelsesprosedyrene i anskaffelsesforskriften del III omfatter følgende alternativer:

- **Åpen anbudskonkurranse**

Alle interesserte leverandører kan gi tilbud. Oppdragsgiver skal evaluere samtlige tilbud som ikke blir avvist. Det er ikke tillatt å endre tilbudene eller forsøke å endre tilbudene gjennom forhandlinger i en åpen anbudskonkurranse, jf. anskaffelsesforskriften § 23-6. Det gjelder altså et forhandlingsforbud. Se imidlertid nærmere om adgangen til å avklare innholdet i tilbudene i punkt 5.5.16.

- **Begrenset anbudskonkurranse**

Alle interesserte leverandører kan levere forespørsel om å delta i konkurransen. Bare de leverandørene som blir invitert av oppdragsgiver, kan gi tilbud. Det er ikke tillatt å endre tilbudene eller forsøke å endre tilbudene gjennom forhandlinger, jf. anskaffelsesforskriften § 23-6 andre ledd. Det gjelder altså et forhandlingsforbud. Se imidlertid nærmere om adgangen til å avklare innholdet i tilbudene i punkt 5.5.16.

På nærmere vilkår, er det også et alternativ å benytte seg av prosedyren konkurranse med forhandling:

- **Konkurranse med forhandling**

Oppdragsgivere kan i noen tilfeller (se punkt 5.5.6 nedenfor) benytte prosedyren

konkurranse med forhandling etter forutgående kunngjøring.

Når en konkurranse med forhandling igangsettes, skal oppdragsgiver kunngjøre en invitasjon til å delta i konkurransen sammen med konkurransegrunnlaget. Dette innebærer at konkurransen gjennomføres i to trinn, og innledes med en kvalifiseringsfase. Alle interesserte leverandører kan levere forespørsel om å delta i konkurransen, men bare de leverandørene som oppfyller oppdragsgiverens kvalifikasjonskrav kan inviteres til å levere tilbud. Oppdragsgiveren kan også sette en grense for hvor mange leverandører som blir invitert til å gi tilbud.

Oppdragsgiveren kan velge å gjennomføre forhandlingene i flere faser, samt redusere antall tilbud som er med i forhandlingene i hver fase. Den første reduksjonen av tilbudene det skal forhandles om, kan skje før forhandlingene starter. Reduksjonen av tilbud skal skje på grunnlag av tildelingskriteriene.

Dersom det planlegges å gjennomføre forhandlingene på denne måten, må kommunen opplyse om dette i kunngjøringen. Dersom oppdragsgiver planlegger å redusere antall tilbud før forhandlingene starter opp, må dette opplyses om i kunngjøringen eller konkurransegrunnlaget. I den siste fasen skal det være igjen nok leverandører til å sikre reell konkurranse.

Oppdragsgiver kan forhandle med leverandørene om alle sider ved tilbudet, jf. anskaffelsesforskriften § 23-7. Hva gjelder vesentlige avvik eller forbehold i det opp-

rinnelige tilbudet fra en leverandør, har det tidligere vært relativt klart at slike tilbud skulle avvises, og at oppdragsgiveren ikke kunne forhandle bort slike avvik eller forbehold. Nyere praksis, herunder lagmannsrettens avgjørelse LB-2022-60123 og KOFA-sak 2021/2139, åpner imidlertid for at det til en viss grad er mulig å forhandle bort vesentlige avvik eller forbehold i leverandørens opprinnelige tilbud. Det er imidlertid fortsatt rettslig usikkerhet når det gjelder hvor vid adgangen er til å forhandle bort vesentlige avvik og forbehold. Det anbefales å søke juridisk bistand dersom en slik problemstilling oppstår i forbindelse med en anskaffelse.

I løpet av forhandlingsfasen fastsettes en ny tilbudsfrist for reviderte eller endelige tilbud. Forhandlingene kan være både skriftlige og muntlige. Oppdragsgiver kan for eksempel velge å sende en e-post til leverandørene med en overordnet vurdering av tilbudene, der styrker og svakheter påpekes, sammen med en frist for inn-sending av reviderte tilbud.

Merk at det er et krav i anskaffelses-

forskriften § 23-7 (4) om at oppdragsgiver må sette en felles frist for å inngi endelige tilbud. De endelige tilbudene skal evalueres ut fra de oppgitte krav og kriterier i konkurransegrunnlaget. Det er ikke anledning til å forhandle ytterligere om disse endelige tilbudene, med unntak av å foreta avklaringer etter anskaffelsesforskriften § 23-5, se punkt 5.5.16.

5.5.6 VALG AV PROSEDYREFORM – KONTRAKT OVER EØS TERSKELVERDI

Anskaffelsesforskriften del III legger begrensninger på hvilken prosedyreform som kan velges for anskaffelser hvor kontrakten overstiger EØS-terskelverdiene.

Oppdragsgiver kan fritt velge mellom åpen eller begrenset anbudskonkurranse. Dersom oppdragsgiver ønsker å benytte seg av konkurranse med forhandling, må imidlertid vilkårene i anskaffelsesforskriften § 13-2 være oppfylt, og dette må vurderes konkret av kommunen. For anskaffelse av pensjonstjenester kan det være særlig aktuelt å anvende unntaket i anskaffelsesforskriften § 13-2 c. Bestemmelsen åpner for forhandling

når «anskaffelsens karakter, kompleksitet, rettslige eller finansielle sammensetning eller tilknyttede risiko gjør det nødvendig å forhandle;».

I forarbeidene uttales det at det antas at «vilkårene vil omfatte de aller fleste anskaffelser der oppdragsgiver vil ha et legitimt behov for å gjennomføre forhandlinger, det vil si hvor forhandlinger er nødvendig for å sikre at oppdragsgivers behov blir oppfylt». Samtidig framgår det at prosedyren «konkurranse med forhandling» ikke kan benyttes ved anskaffelser av standardtjenester som er generelt tilgjengelige på markedet og tilbys av mange ulike leverandører.

Konkurranse med forhandling forutsetter at kommunen kan oppgi en legitim begrunnelse, knyttet til ett av vilkårene nevnt i § 13-2 c, som viser at forhandling er nødvendig for at kommunens behov for pensjonstjenester skal dekkes. Begrunnelsen bør dokumenteres og nedtegnes av hensyn til etterprøvbarehet, og etter anskaffelsesforskriften § 25-5 (2) plikter

kommunen å innta begrunnelsen i anskaffelsesprotokollen.

Dersom kommunen ønsker å bruke konkurranse med forhandling for å kjøpe pensjonstjenester, kan dette ikke begrunnes med at det er enklere, gir mer konkurranse, eller lignende. Det må pekes på konkrete forhold som gjør forhandling nødvendig for at behovet for pensjonstjenester skal oppfylles.

Dersom oppdragsgiver mener at vilkårene for å bruke forhandlet prosedyre er oppfylt, anbefaler Pensjonskontoret at oppdragsgiver utarbeider en skriftlig vurdering som begrunner hvorfor vilkårene for å bruke forhandlet prosedyre er oppfylt.

Dersom oppdragsgiver etter en konkret vurdering finner at vilkårene for bruk av forhandlet prosedyre er oppfylt, må konkurransen gjennomføres i overensstemmelse med de regler som følger av anskaffelsesforskriften §§ 23-7, 23-10 og eventuelt 23-11.

For nærmere veiledning om gjennomføringen

av en konkurranse med forhandlinger vises det til NOU 2023:26 punkt 24.20.1 og 24.20.4, DFØs veileder punkt 34.4.7.

5.5.7 ANSKAFFELSESDOKUMENTENE

Anskaffelsesdokumentene omfatter kunngjøringen, konkurransegrunnlaget og det europeiske egenerklæringsskjemaet. Dette danner grunnlaget og rammeverket for konkurransen. Oppdragsgiver skal som hovedregel gi gratis, direkte og ubegrenset elektronisk tilgang til konkurransegrunnlaget sammen med kunngjøringen, jf. anskaffelsesforskriften § 14-3.

5.5.8 KONKURRANSEGRUNNLAGETS INNHOLD

Konkurransegrunnlaget består av alle dokumenter, unntatt kunngjøringen og det europeiske egenerklæringsskjemaet, som oppdragsgiveren utformer eller henviser til for å beskrive eller fastlegge elementene i anskaffelsesprosessen, inkludert dokumenter som beskriver hva som skal anskaffes, kontraktvilkårene og hvordan oppdragsgiveren skal gjennomføre konkurransen, kvalifikasjonsgrunnlag og eventuelle supplerende dokumenter og tilleggsopplysninger. Det bør ikke etterspørres informasjon som ikke er direkte knyttet til anskaffelsen, siden det kun bør etterspørres informasjon som skal vurderes i konkurransen. Å etterspørre informasjon om forhold som ikke skal vurderes kan skape uklarhet om hva som faktisk er til vurdering, se like nedenfor om klarhetskravet.

De nærmere kravene til innholdet i konkurransegrunnlaget framgår av anskaffelses-

forskriften § 14-1. Kontraktvilkårene skal være en del av konkurransegrunnlaget eller kunngjøringen, slik at det er full åpenhet om hvilke kontraktbestemmelser som gjelder.

Det er kommunen som har risikoen for uklarheter i konkurransegrunnlaget, jf. § 14-1 siste ledd. Etter kunngjøringstidspunktet er det snevre rammer for endringer. Grundighet og gode kontrollrutiner i utarbeidelsen av dokumentene er derfor viktig.

Konkurransegrunnlaget skal være klart, presist og utvetydig formulert, slik at det er mulig for alle rimelig opplyste og normalt aktsomme leverandører å forstå vilkårene nøyaktig og på samme måte. Informasjonen i konkurransegrunnlaget skal være tilstrekkelig presis til å sette leverandørene i stand til å vurdere om de ønsker å delta i konkurransen og til å utarbeide et konkurransedyktig tilbud.

Det skal legges til grunn en objektiv fortolkning når innholdet i konkurransegrunnlaget skal fastlegges. Det er derfor ikke avgjørende hva oppdragsgiveren selv har ment med ordlyden i konkurransegrunnlaget, dersom det er noe annet som følger av en naturlig forståelse av denne. Konkurransegrunnlagets innhold skal fortolkes ut fra perspektivet til potensielle leverandører, siden formålet med anskaffelsesprosedyrene nettopp er å sikre potensielle leverandørers mulighet til å konkurrere om offentlige kontrakter som er av interesse for dem.

Kommunen har risikoen for uklarheter i konkurransegrunnlaget. Et uklart konkurransegrunnlag kan være i strid med det grunnleggende kravet til forutberegnelighet og kan medføre avlysningsplikt.

5.5.9. PLIKT TIL KUNNGJØRING AV KONKURRANSE

Kunngjøringsplikten følger av anskaffelsesforskriften § 21-2. Brudd på kunngjøringsplikten innebærer at kontraktsinngåelse vil være en ulovlig direkteanskaffelse som kan medføre sanksjoner i form av overtredelsesgebyr, samt at kontrakten kan bli kjent «uten virkning» eller avkortes.

Anskaffelser som skal gjennomføres etter bestemmelsene i anskaffelsesforskriften del III, skal kunngjøres både i Doffin (www.doffin.no) og i den Europeiske databasen for kunngjøringer (<https://ted.europa.eu/en/>) jf. anskaffelsesforskriften § 21-1. Kunngjøringen i TED besørjes av operatøren av Doffin.

5.5.10 TILBUDSFRISTER

Når kommunen skal sette frist for inngivelse av tilbud og mottak av forespørslar om å delta i konkurransen, må det tas hensyn til kontraktens kompleksitet og tiden det tar for leverandørene å utarbeide forespørslar og tilbud. Det er ikke tillatt å sette frister som er kortere enn minimumsfristene som følger av anskaffelsesforskriften kapittel 20. Kommunen må derimot sette lengre frister der dette anses nødvendig for å gi leverandørene tilstrekkelig tid.

I en åpen anbudskonkurranse er hovedregelen at tilbudsfristen skal være minst 30 dager regnet fra den dagen den alminnelige kunngjøringen sendes til TED-databasen, jf. anskaffelsesforskriften § 20-2 (1). Det finnes imidlertid flere unntak fra dette, som kan kreve lengre frister og åpne for kortere frister, se for eksempel anskaffelsesforskriften

§ 21-3 som gir anledning til kortere frist der det er publisert en veiledende kunngjøring.

5.5.11 KVALIFIKASJONSKRAVENE

Kvalifikasjonskrav er de krav kommunen kan stille til leverandørene, og som skal sikre at leverandøren er egnet og kvalifisert til å utføre pensjonstjenestene. Kravene som stilles må ha tilknytning til, og stå i forhold til, den tjenesten som etterspørres.

Det er viktig at kommunen skiller mellom kvalifikasjonskrav og krav (minstekrav og/eller evalueringskrav) som det kun er adgang til å oppstille i konkurransegrunnlagets kravspesifikasjon og/eller kontraktsvilkår. Det kan ikke stilles kvalifikasjonskrav i strid med anskaffelsesforskriftens bestemmelser om dette. Kvalifikasjonskrav er krav til leverandørselskapet som sådan. Disse kravene blir vurdert kun i konkurransefasen, og blir ikke en del av kontrakten etter at konkurransen er gjennomført.

Hvilke kvalifikasjonskrav kommunen har adgang til å stille, eksempelvis til faglige kvalifikasjoner, og leverandørens finansielle og økonomiske kapasitet, følger av anskaffelsesforskriften kapittel 16. Der angis også hvilken type dokumentasjon som kommunen har adgang til å kreve for å dokumentere oppfyllelse av de materielle kvalifikasjonskravene. Merk at dokumentasjonskrav for leverandørens tekniske og faglige kvalifikasjoner er uttømmende regulert i § 16-6. Oppdragsgiver har dermed ikke mulighet til å stille et materielt kvalifikasjonskrav som ikke kan dokumenteres gjennom dokumentasjonskravene som er angitt i denne bestemmelsen.

Manglende oppfyllelse av kvalifikasjonskrav skal medføre avvisning, jf. anskaffelsesforskriften § 24-2. Merk at manglende oppfyllelse av selve dokumentasjonskravet ikke nødvendigvis vil medføre en avvisningsplikt, og at det i mange tilfeller er en adgang for oppdragsgiver til å avklare og be om ettersending av dokumentasjon knyttet til kvalifikasjonskravene.

Kvalifikasjonskravene må utformes slik at de grunnleggende kravene i anskaffelsesloven § 4 oppfylles, herunder særlig kravet om forutberegnelighet, slik at leverandørene kan forstå innholdet i de kvalifikasjonskrav som stilles. I KOFA-sak 2016/146 hadde innklagede stilt som kvalifikasjonskrav at leverandørene hadde «erfaring fra arbeid av samme art». Klager hadde blitt avvist, da de hadde erfaring

med arbeid av samme art, men ikke erfaring fra en spesifikk metode. KOFA fant at det i kravet «erfaring fra arbeid av samme art» ikke var stilt et krav om erfaring fra en spesifikk metode. Avvisningen var dermed ulovlig.

5.5.12 BRUK AV EGENERKLÆRINGSSKJEMA (ESPD)

Leverandørene skal i konkurranser etter forskriftens del III gi foreløpig bevis for sine kvalifikasjoner gjennom et egenerklærings-skjema (forkortet: ESPD). Dette har til formål å forenkle prosessen når det gjelder dokumentasjon for og vurdering av kvalifikasjoner.

Skjemaet er relativt omfattende, og leverandøren skal angi om kvalifikasjonskravene er oppfylt og at det ikke foreligger andre grunner til avvisning. Skjemaet skal også inneholde eventuell annen informasjon som kommunen har bedt om, jf. anskaffelsesforskriften § 17-1.

Egenerklærings-skjemaet skal som nevnt fungere som foreløpig bevis for oppfyllelse av kvalifikasjonskrav. Den praktiske konsekvensen av dette er at oppdragsgiver i åpen anbudskonkurranse kan 1) velge å utsette kvalifikasjonsvurderingen til etter tildelings-evalueringen, jf. anskaffelsesforskriften § 23-1 andre ledd, og 2) velge å innhente støttedokumentasjon for oppfyllelse av kvalifikasjonskravene kun for den leverandøren som vinner konkurransen. Kommunen vil altså kunne ferdigstille tildelingsevaluering og deretter ta kontakt med leverandøren som er innstilt som nummer én i konkurransen for å få støttedokumentasjon for oppfyllelse av kvalifikasjonskravene.

Det er ikke adgang til fullt ut å bygge på egenerklæringens innhold, og støttedokumentasjon må innhentes for valgte leverandør, jf. anskaffelsesforskriften § 17-1 (5). Viser det seg at informasjonen i egenerklæringsskjemaet ikke stemmer overens med dokumentasjonen, må avvisning etter anskaffelsesforskriften § 24-2 vurderes.

Vær oppmerksom på at det er en viss adgang til å be om supplerende dokumentasjon eller ettersending av manglende dokumentasjon etter anskaffelsesforskriften § 23-5, så lenge tilbudet ikke forbedres, se nærmere i punkt 5.5.16.

I KOFA-sak 2017/95 behandlet nemnda spørsmålet om ettersending av ESPD-skjema er lovlig, jf. anskaffelsesforskriften § 23-5. KOFA fant at klagers kvalifikasjoner var objektivt konstaterbare på tidspunktet for tilbudsinnivelse, og at ettersending av ESPD-skjemaet

derfor ikke var en forbedring av tilbudet. Ettersending av ESPD-skjema var derfor lovlig.

Selv om egenerklæringsskjemaet fungerer som foreløpig bevis, kan kommunen på ethvert tidspunkt i anskaffelsen be om at støttedokumentasjonen oversendes, også før tildelingsevalueringen er gjort, jf. anskaffelsesforskriften § 17-1 (3). Dette vil for eksempel være helt nødvendig i anskaffelser som gjennomføres i to trinn med en prekvalifisering i første trinn.

5.5.13 TILDELINGSKRITERIER OG TILBUDSEVALUERING

I tildelingsfasen skal tilbudene evalueres og sammenliknes med utgangspunkt i de forhåndsfastsatte/tilkjennegitte tildelingskriterier. Anskaffelsesforskriften § 18-1 fastsetter rammen for hvilke tildelings-

kriterier kommunen kan benytte.

I tildelingsevalueringen avgjør kommunen hvilket av de innkomne tilbudene som er best, basert på en vurdering av de fastsatte tildelingskriteriene. Tildelingskriteriene må framgå klart av konkurransegrunnlaget, og kommunen har plikt til å benytte samtlige angitte tildelingskriteriene ved evalueringen av tilbudene.

Kommunen må som hovedregel velge tilbud på grunnlag av det beste forholdet mellom pris eller kostnad og kvalitet. Anskaffelsesforskriften § 7-9 krever at klima- og miljøhensyn skal vektas i tildelingskriteriene med minimum 30 prosent. Det vil si at andre tildelingskriterier samlet ikke kan veie mer enn 70 prosent ved evalueringen av tilbudene, og at det som hovedregel ikke er adgang til kun å vektlegge laveste pris eller laveste kostnad.

Dersom det er «klart» at det gir en bedre klima- og miljøeffekt kan det, i stedet for et tildelingskriterium knyttet til klima- og miljøhensyn, oppstilles klima- og miljøkrav i kravspesifikasjonen. I tilfeller der unntaket er anvendelig, vil det for øvrig være mulig å benytte laveste pris eller laveste kostnad, som eneste tildelingskriterium.

Bestemmelsens forarbeider beskriver ikke nærmere hva som skal til for at det er adgang til å la være å benytte et tildelingskriterium som ivaretar klima- og miljøhensyn, og i stedet benytte klima- og miljøkrav i kravspesifikasjonen, KOFA har i sin praksis behandlet en rekke saker som belyser dette spørsmålet, og Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) har også publisert en

veileder til miljøbestemmelsen, som kan leses her:

<https://anskaffelser.no/verktoy/veiledere/veileder-til-regler-om-klima-og-miljohensyn-i-offentlige-anskaffelser>

Krav i kravspesifikasjonen må gi en objektivt bedre effekt på klima og miljø enn om dette hensyntas i tildelingskriteriene, riktignok slik at det er tilstrekkelig at effekten er marginalt bedre, se for eksempel KOFAs sak 2025/0999.

Bruk av unntaksbestemmelsen skal begrunnes i konkurransegrunnlaget. Kommunen må dokumentere at det klart vil gi en bedre klima- og miljøeffekt å benytte krav i stedet for tildelingskriterium. Det stilles strengere krav til oppdragsgivers undersøkelser og vurderinger, jo større og mer kompleks anskaffelsen er. Kommunen må i planleggingen av anskaffelsen kartlegge hvilke klimaavtrykk og miljøbelastninger anskaffelsen har, og avklare hvilke klima- og miljøhensyn som vil ha effekt på disse. Dette gir kommunen mulighet til å sammenlikne de ulike tiltakene og vurdere om det gir en bedre klima- og miljøeffekt å bruke klima- og miljøkrav i stedet for å vekte hensynene i tildelingskriteriene. Begrunnelsen i konkurransegrunnlaget skal sannsynliggjøre hvorfor unntaket er anvendelig, i samsvar med det grunnleggende kravet til etterprøvbarehet. Begrunnelsen skal være så detaljert at den gjør leverandørene i stand til å vurdere om det er klart at krav gir bedre klima- og miljøeffekt enn et tildelingskriterium som ivaretar klima- og miljøhensyn. Det er for eksempel ikke tilstrekkelig å vise til at spørsmålet er vurdert og at kommunen har konkludert med at unntaksbestemmelsen kommer til anvendelse.

Sentrale begreper:

TILDELINGSKRITERIER

Tildelingskriterier er konkurranselementer som avgjør hvem av de kvalifiserte tilbydere som har det økonomisk mest fordelaktige tilbudet. Eksempler på kriterier er livssyklus kostnader, pris, kvalitet, teknisk verdi, estetiske og funksjonsmessige egenskaper, miljøegenskaper, servicebetingelser, kompetanse, teknisk bistand, leveringstid, responstid, ferdigstillelse.

UNDERKRITERIER

Nærmere angivelse av egenskaper eller sider ved hvert enkelt tildelingskriterium.

EVALUERINGSMODELL

Beregningsmåte som benyttes ved poengsettingen av de ulike tildelingskriteriene og konsolideringen av de ulike poengene til en samlet evaluering.

VEKTING

Angivelse av forholdsmessigheten mellom ulike tildelingskriterier som oppdragsgiver har valgt å bruke ved anskaffelsen.

Dersom vilkårene for anvendelsen av unntaksbestemmelsen ikke er oppfylt, vil konkurransen måtte avlyses, se for eksempel KOFA-sak 2025/0992.

KOFA har i sin praksis lagt en relativt streng fortolkning til grunn av unntaksbestemmelsen. Oslo tingrett uttalte om dette i en avgjørelse fra september 2025:

«KOFA synes å gå langt i å overprøve oppdragsgivers konkrete vurdering av om det er klart at klima- og miljøeffekten vil bli bedre ved å stille krav [...]. Retten legger for sin del til grunn at domstolene kan prøve om vilkårene i anskaffelsesforskriften § 7-9 er forstått riktig, og om det er gitt en tilstrekkelig begrunnelse for bruk av unntaksbestemmelsen i § 7-9 (4). Ved overprøvingen av den konkrete vurderingen bør domstolene derimot utvise tilbakeholdenhet. Målbarheten av klima- og

miljøeffekt bygger på vanskelige skjønnsmessige og miljøfaglige vurderinger. Denne vurderingen bør derfor i større grad overlates til oppdragsgiverens innkjøpsfaglige skjønn. Domstolskontrollen blir da begrenset til å prøve om skjønnsutøvelsen er usaklig eller vilkårlig, basert på feilaktig faktum eller i strid med de grunnleggende kravene i anskaffelsesloven § 4.»

Der hovedregelen om tildelingskriterium som ivaretar klima- og miljøhensyn kommer til anvendelse, er det ikke noe i veien for å oppstille klima- og miljøkrav i kravspesifikasjonen i tillegg. Klima- og miljøkrav i kravspesifikasjonen kan imidlertid ikke kombineres med et tildelingskriterium som vektet klima- og miljøhensyn med mindre enn 30 prosent, med mindre den nevnte unntaksbestemmelsen kommer til anvendelse, se DFØs veileder punkt 8.2.2.

Stortinget vedtok i januar 2026 endringer i anskaffelsesloven, og der ovennevnte bestemmelser i all hovedsak videreføres og flyttes fra forskriften til loven. Nærings- og fiskeridepartementet tar sikte på ikrafttredelse 01.07.26.

For tildelingskriteriet *laveste pris*, gis beste score til den tilbyderen som har laveste pris på sine tjenester. For tildelingskriteriet *laveste kostnad* skal vurderingen baseres på en kostnadseffektivitetsberegning.

Øvrige tildelingskriterier kan eksempelvis være tekniske og funksjonelle egenskaper, tilgjengelighet, eller innovative egenskaper. Den tilbudte bemanningens organisering, kvalifikasjoner og erfaringer kan også vektlegges, forutsatt at kvaliteten på bemanningen er av stor betydning for utførelsen av kontrakten om levering av pensjonstjenester.

Generelt når det gjelder valg av tildelingskriterier er det et krav etter anskaffelsesforskriften § 18-1 (4) at tildelingskriteriene har en tilknytning til det som skal anskaffes, her pensjonstjenesten. Kriteriene må heller ikke være så skjønnspregede at de gir kommunen ubegrenset valgfrihet.

Oppdragsgiver har plikt til å oppstille dokumentasjonskrav til de enkelte tildelingskriteriene, jf. anskaffelsesforskriften § 18-1(9), som gjør det mulig å kontrollere opplysningene i tilbudet på en effektiv måte. Dette gjelder også for tildelingskriteriet som vektet klima- og miljøhensyn med minst 30 prosent, se ovenfor.

Vær oppmerksom på at oppdragsgiver ikke kan gjøre vesentlige endringer i verken

tildelingskriterier eller øvrige deler av konkurransegrunnlaget, etter at konkurransen er kunngjort. Dersom oppdragsgiveren må endre konkurransegrunnlaget og dette ikke kan gjøres uten at det foretas vesentlige endringer, vil det foreligge en plikt for oppdragsgiveren til å avlyse konkurransen.

I KOFA-sak 2016/54 viste KOFA til at oppdragsgiver i henhold til kravet om forutberegnelighet plikter å opplyse hvilke forhold som vil bli vektlagt ved tildelingsevalueringen. KOFA presiserte imidlertid at oppdragsgiver ikke plikter å gi en detaljert beskrivelse av forhold som skal vurderes under hvert underkriterium, så lenge oppdragsgiver holder seg innenfor de angitte vurderingstemaene og kun vektlegger forhold som etter en naturlig forståelse faller innenfor kriteriene. Et råd i denne forbindelse er at det internt i kommunen på forhånd definerer hva som skal vektlegges under de ulike tildelingskriteriene, slik at det framkommer klart hva som skal premieres.

5.5.14 VEKTING AV TILDELINGSKRITE-RIENE

Det følger av anskaffelsesforskriften § 18-1 (6) at ved valg av tilbud på grunnlag av beste forhold mellom pris eller kostnad og kvalitet skal oppdragsgiver angi tildelingskriterienes relative vekt. Som nevnt i punkt 5.5.13 skal kommunen som hovedregel vekte klima- og miljøhensyn med minimum 30 prosent.

For hvert av de øvrige tildelingskriteriene kan vekten angis som en prosent som kommunen står fritt til å fastsette. Vekten kan også angis innenfor en ramme, altså for eksempel «mellom 30 og 40 prosent», men det er

begrensninger i hvor stort det maksimale utslaget i rammen kan være. Hensynet til forutberegnelighet må her være styrende.

Dersom det av objektive grunner ikke er mulig å vekte tildelingskriteriene, skal de angis i prioritert rekkefølge. Det er imidlertid vanskelig å se at dette vil være aktuelt for pensjons-tjenester.

Tildelingskriteriene og vekting av disse må framgå av anskaffelsesdokumentene. Oppdragsgivere utarbeider i tillegg ofte mer detaljerte evalueringsmetoder som benyttes i evaluering av tilbudene, se overordnet om evalueringsmodeller i punkt 5.5.15 nedenfor.

Det er ikke et krav at vektingen av eventuelle underkriterier til tildelingskriteriene oppgis i anskaffelsesdokumentene. Pensjonskontoret anbefaler imidlertid primært at vektingen av underkriterier fastsettes i konkurransegrunnlaget, og sekundært i forkant av tilbudsåpning (dersom det er ønskelig med mer fleksibilitet). Fastsettelse av vekten på underkriteriene og tidspunktet for dette bør dokumenteres av kommunen. Bakgrunnen for dette er rettspraksis fra EU-domstolen, herunder blant annet sak C-331/04 (ATI) og C-6/15 (Dimarso).

I sak C-331/04 (ATI) bemerker domstolen innledningsvis at kravene til likebehandling og gjennomsiktighet krever at potensielle leverandører ved tilbudsutformingen har kjennskap til alle forhold som har betydning for identifiseringen av det økonomisk mest fordelaktige tilbud. Domstolen uttalte imidlertid at et evalueringsutvalg kan vekte underkriteriene til et tildelingskriterium som er definert på forhånd, uten å opplyse tilbyderne om dette, forutsatt at tre vilkår er oppfylt:

Fastsettelsen av vekten må 1) ikke endre selve tildelingskriteriet, 2) ikke kunne ha påvirket leverandørenes tilbud, og 3) ikke virke diskriminerende ovenfor noen av leverandørene.

KOFA har åpnet for at oppdragsgiver kan foreta en etterfølgende konkretisering av tildelingskriterier, herunder vekting av underkriterier, se KOFAs saker 2020/844, 2015/75 og 2014/94. En slik etterfølgende konkretisering er imidlertid underlagt de rettslige begrensninger som er beskrevet her. Se også KOFAs saker 2021/410 og 2016/9 for et eksempel på at KOFA vurderer det tredje ATI-vilkåret (diskriminering).

I sak C-6/15 (Dimarso) slo EU-domstolen fast regelen om at tildelingskriteriene og deres vekting må angis i konkurransegrunnlaget, og at det ikke er anledning til å endre disse, eller tolkningen av disse, senere i konkurransen. Oppdragsgiver kan ikke ved tildelings-evalueringen introdusere underkriterier som leverandørene ikke tidligere har blitt gjort kjent med. EU-domstolen sa videre at vektingen av underkriteriene ikke trenger framgå av konkurransegrunnlaget, men kan fastsettes etter tilbudsfristen, så fram vektingen av underkriteriene ikke endrer tildelingskriteriene, ikke inneholder elementer som kunne påvirket utformingen av tilbudene og ikke forskjellsbehandler leverandørene.

Basert på disse sakene fra EU-domstolen og KOFA er det en åpning for å ikke fastsette vekten på underkriteriene i anskaffelsesdokumentene. Pensjonskontoret anbefaler imidlertid som nevnt ovenfor at kommunen har et svært bevisst forhold til dette dersom en slik framgangsmåte er ønskelig.

5.5.15 EVALUERINGSMODELLER

Evalueringsmodeller er metoder som benyttes til å foreta en samlet vurdering av tilbudene basert på tildelingskriteriene.

Anskaffelsesforskriften regulerer ikke valg av evalueringsmodell, og i utgangspunktet er det opp til kommunens skjønn å beslutte hvilken modell som skal benyttes ved evalueringen. Valget av evalueringsmetode må imidlertid ta hensyn til prinsippene om likebehandling, konkurranse, forutberegnelighet, etterprøvbarehet og forholdsmessighet.

Se for eksempel KOFAs uttalelse i sak 2023/1101:

«Oppdragsgiver har frihet til å definere hva som representerer relevante merverdier og til å definere hvilke egenskaper ved tilbudene som skal gi hvilke utslag, så lenge dette gjøres i samsvar med prinsippene om likebehandling og forutberegnelighet. Regelverket forutsetter imidlertid at modellen reelt sett er egnet til å finne tilbudet med det beste forholdet mellom pris og kvalitet.»

Kommunens valg av evalueringsmodell kan bare i begrenset grad overprøves rettslig.

Domstolene og KOFA tar ikke stilling til om en evalueringsmodell er optimal, men om den er lovlig. Dette avhenger av om modellen gir lovlige utslag i den aktuelle konkurransen, det vil si om modellen gir utslag som gjenspeiler relevante forskjeller mellom tilbudene.

Se for eksempel KOFAs uttalelse i sak 2024/183:

«Utgangspunktet er at valget av evalueringsmetode tilfaller oppdragsgiver. Dette valget kan bare i begrenset grad overprøves rettslig. Spørsmålet er ikke hvorvidt modellen er optimal, men om den er lovlig. I vår sak beror dette i første omgang på om den valgte evalueringsmodellen er egnet til å identifisere og premiere relevante prisforskjeller mellom tilbudene – og på denne måten ivareta den fastsatte vekten av priskriteriet. En fastsettelse av evalueringsmodell som innebærer en endring av tildelingskriterienes vekt, vil utgjøre et brudd på prinsippene om likebehandling og forutberegnelighet, jf. EU-domstolens avgjørelse i sak C-226/09 [...]»

Evalueringsmodellen som benyttes må sikre at relevante forskjeller mellom tilbudene gjenspeiles i de poengene tilbudene gis. Dersom dette ikke er tilfellet, er evalueringsmodellen uegnet og dermed i strid med anskaffelsesregelverket. Et eksempel på dette kan være der det benyttes en for sensitiv skala, der minimale forskjeller mellom tilbudene gir store poengutslag. Tilsvarende gjelder ved fastsettelse av det innbyrdes forholdet mellom ulike priselementer i en konkurranse; hvert

enkelt priselement kan ikke gis større betydning ved poenggivning enn det vektingen av elementet skulle tilsi.

Evalueringsmodellen må være egnet til å utpeke det beste tilbudet. Modellen kan eksempelvis være uegnet og dermed ulovlig dersom differansen mellom tilbudenes prisforskjell og poengforskjell er store. Se for eksempel KOFAs sak 2010/43, der det viste seg å være ekstraordinære prisforskjeller mellom tilbudene. Den valgte prismodellen sikret ikke at relevante prisforskjeller mellom tilbudene ble gjenspeilet i de tildelte poeng, og modellen var dermed ulovlig.

Kommunen bør ved valget av evalueringsmodell ha et bevisst forhold til hvilke utslag modellen kan få ved poengfastsettelsen, og hvilken betalingsvillighet kommunen har for ekstra kvalitet.

Ved bruk av en poengmodell fastsettes det poeng for hvert tildelingskriterium, som deretter justeres for kriteriets relative vekt før poengene så summeres. Tilbudet med høyest poengsum kåres til vinner av konkurransen.

Poengsetting av kvalitative tildelingskriterier kan gjøres ved bruk av en av følgende måter:

- En såkalt «relativ metode» der det beste tilbudet er referanserammen. Beste tilbud gir maksimal uttelling og de andre tilbudene scorer relativt til dette.
- En såkalt «absolutt metode» der et idealtilbud er referanserammen. Nivået for å oppnå maksimal uttelling fastsettes her uavhengig av tilbudene i konkurransen, det vil si basert på et tenkt idealtilbud, og tilbudene får poeng etter hvor nært de ligger idealtilbudet.

Poengsetting av pris kan gjøres på ulike måter, for eksempel:

- **Lineær modell** for poenggivningen innebærer at forskjeller i poengscore gjenspeiler den prosentmessige forskjellen i pris (fra laveste tilbud). Det benyttes følgende formel: $Poengsum = 10 - 10 * ((\text{aktuell pris} - \text{laveste pris}) / \text{laveste pris})$

Denne formelen innebærer at en pris som er dobbelt så høy som laveste pris vil få poengscore 0.

- **Forholdsmessig modell** innebærer at differansen i poeng blir mindre jo høyere prisforskjellene er, ved at laveste pris får beste score og de øvrige tilbudenes poeng reduseres relativt ut ifra hvor mye billigere den laveste prisen er enn deres tilbudte pris. Det benyttes følgende formel: $Poengsum = \text{maksimalpoeng} \times (\text{laveste pris} / \text{tilbudt pris})$.

Metoden skiller bedre mellom tilbudene desto nærmere de ligger laveste pris, men dårligere mellom tilbud som ligger langt over billigste. Ingen tilbud vil kunne få poengscore 0.

- En **hybridmodell** er lineær inntil et gitt knekkpunkt, da den går over til å bli forholdsmessig.

Ved bruk av en modell der kvalitet prissettes, gis kvalitetskriteriene en pengeverdi, som så benyttes til å justere den tilbudte prisen. Den justerte tilbudsprisen er et resultat av det reelle pristilbudet og den prissatte kvaliteten. Tilbudet som etter dette har den laveste justerte tilbudsprisen kåres til vinner av konkurransen. Bruken av en slik modell

tydeliggjør hvor mye kommunen er villig til å betale for merkvalitet.

Kommunen har ingen plikt til å oppgi evalueringsmodellen i konkurransegrunnlaget. Dersom metoden er angitt i konkurransegrunnlaget, er kommunen forpliktet til å benytte denne i konkurransen. Dette følger av prinsippet om forutberegnelighet.

Der kommunen ikke vil angi evalueringsmodellen i konkurransegrunnlaget, har kommunen uansett plikt til å fastsette modellen før tilbudsfristens utløp, det vil si før tilbudenes innhold er kjent. Dette følger av prinsippene om konkurranse og likebehandling.

Dersom kommunen har gjort evalueringsmodellen kjent i konkurransegrunnlaget, legger KOFA i sin praksis til grunn at terskelen er høy for å sette til side modellen som uegnet. Eksempler på dette er KOFAs saker 2024/721 og 2024/0963, som gjelder anskaffelse av tjenestepensjon. Her ble det i konkurransegrunnlaget angitt prisintervaller for poengfastsettelsen ved tildelingskriteriet pris, der en prisdifferanse på et angitt nominelt beløp ville gi ett poengs forskjell.

I sak 2024/721 ble prisdifferansen beregnet for total pris, mens differansen i sak 2024/963 ble vurdert separat for tre ulike underkriterier. KOFA kom i sin uttalelse til at metoden i begge sakene var lovlig. I sak 2024/0963 hadde underkriteriene «forsikringsrisiko», «administrasjon og kapitalforvaltning» og «premie rentegaranti og egenkapital» lik innbyrdes vekt. Nemnda slo fast at evalueringsmodellen ga svært ulike utslag for de ulike underkriteriene, og at det framstod «noe kunstig at alle underkriteriene

for pris ble angitt å ha lik vekt», ettersom underkriteriet pris på forsikringsrisiko utvilsomt hadde størst betydning for hvilken leverandør som bli rangert best på pris. Nemnda uttalte likevel at modellen var lovlig, fordi det var opplyst om den i konkurransegrunnlaget og dermed forutberegnelig for leverandørene.

Nemnda uttalte også at leverandørene visste at vektingen av underkriteriene i realiteten aldri hadde betydning, ettersom MNOK 2 høyere pris enn laveste pris per underkriterium ville gi ett poeng mindre på det aktuelle underkriteriet. Nemnda konstaterte også at alle tilbudene var innenfor det angitte prisintervallet for alle underkriteriene, og at modellen derfor ikke hadde gitt ulovlige utslag i evalueringen. Denne KOFA-saken kan derfor tilsi at kommunen bør ha stor grad av bevissthet ved utformingen av denne typen evalueringsmodell, fordi det ved utformingen av konkurransegrunnlaget er knyttet usikkerhet til hvilket prisintervall tilbudene vil ligge innenfor. KOFA drøftet for øvrig ikke nærmere de særlige rammebetingelsene som gjelder ved anskaffelser av pensjonstjenester. Konklusjonen i den pågående klagesaken for ESA kan også få betydning for handlingsrommet ved valg av evalueringsmodell, fordi et av temaene i saken er hvilke premieelementer som skal anses som vederlag for tjenesten, se punkt 5.2.1.

Se også om evalueringsmodeller i DFØs veileder punkt 26.2.8 og DFØs særlige veileder om evaluering av tilbud:

<https://www.anskaffelser.no/maler-veiledere-eksempler-og-andre-verktoy/veiledere/veileder-til-reglene-om-offentlige-anskaffelser>

5.5.16 ETTERSENDING, AVKLARING OG KONTROLL AV OPPLYSNINGER OG DOKUMENTASJON

Etter anskaffelsesforskriften § 23-5 har oppdragsgivere adgang til å skriftlig be leverandørene ettersende, supplere, avklare eller utfylle mottatte opplysninger og dokumentasjon innen en kort tilleggsfrist. Dette gjelder dersom opplysningene eller dokumentasjonen synes å inneholde feil eller uklarheter, eller bestemte opplysninger eller dokumenter mangler. En slik ettersending eller avklaring må imidlertid ikke medføre at tilbudene forbedres.

I KOFA sak 2024/528 viste KOFA til at oppdragsgiver har adgang til å be om dokumentasjon og opplysninger som bekrefter opplysninger angitt i tilbudet, så lenge dette ikke gir leverandøren en konkurransefordel. Det vil

ikke foreligge en «forbedring» av tilbudet «dersom det finnes objektive holdepunkter i tilbudet for at opplysningene som avklares, forelå eller ble tilbudt allerede på tidspunktet hvor leverandøren leverte tilbudet». Videre understreker KOFA at avklaringer må skje i tråd med prinsippene om likebehandling og gjennomsiktighet, i samsvar med EU-domstolens praksis:

«(44) EU-domstolen har i en rekke avgjørelse slått fast at likebehandlingsprinsippet ikke er til hinder for at tilbudet i enkelttilfeller rettes, når det er innlysende at det krever en presisering eller når det dreier seg om å rette åpenbare innholdsmessige feil. Et tilbud kan imidlertid ikke endres, noe som innebærer at det ikke vil være tillatt å rette dersom avklaringen medfører så vesentlige justeringer at det opprinnelige tilbudet i realiteten dreier seg om et nytt tilbud. Se for eksempel EU-domstolens avgjørelse i sak C-131/16.»

I NOU 2023:6 kapittel 24.34.1.2 uttaler Anskaffelsesutvalget følgende om gjeldende rett:

«EU-domstolens praksis viser at det tas utgangspunkt i forhandlingsforbudet, og at det derfor i prinsippet ikke er anledning til å endre tilbudet etter tilbudsfristen. Videre tar domstolen som regel utgangspunkt i at retting og avklaring er en snever unntaksregel, og at retting og supplering ikke er tillatt dersom rettingen og suppleringen skulle resultere i vesentlige endringer i tilbudet. Samtidig kan avklaringsadgangen synes å gå lengre i tilfeller der avklaringen er gjort under full overholdelse av prinsippene om likebehandling og gjennomsiktighet.»

Som et eksempel vises det til sak 2022/1593 hvor kravet var at:

«Leverandør skal ha nødvendig utstyr for gjennomføring av kontrakten, hovedkrav er listet opp i vedlegg [.....]. Redegjørelse for tilgjengelig utstyr gjøres i metodikk-beskrivelsen som skal vedlegges anbudet»

En leverandør hadde ikke levert denne dokumentasjonen, men ettersendte denne på forespørsel fra oppdragsgiver. Nemnda fant at leverandørens tilbud ikke inneholdt informasjon som tilsa at selskapet oppfylte kvalifikasjonskravet om nødvendig utstyr på tilbudstidspunktet. Det forelå derfor ingen objektive holdepunkter for at kravet var oppfylt, og avklaringen var derfor ulovlig.

I noen tilfeller vil det foreligge en plikt til å foreta avklaringer, se for eksempel Borgarting lagmannsretts dom LB-2018-147988 (Presis Vegdrift):

«Slik plikt kan imidlertid foreligge i spesielle tilfeller. Dette gjelder der det i lys av de grunnleggende prinsippene kan framstå som urimelig, uforholdsmessig eller i strid med likebehandlingsprinsippet at ikke oppdragsgiver foretar avklaring. Dette kan for eksempel gjelde der klarhet i tilbudet skyldes klarhet i konkurransegrunnlaget.»

For øvrig skal kommunen som det klare utgangspunkt kunne stole på at opplysningene som gis i et tilbud er riktige, uten å foreta ytterligere kontroll av disse, se lagmannsretten i LH-2020-178227. Kommunen må eksempelvis kunne legge til grunn at leverandørens tilbudte premier er fastsatt i tråd med ufravikelige bestemmelser om

premiefastsettelsen som framgår av forsikringsrettslige regler om dette. Det oppstår først en undersøkelsesplikt dersom det foreligger forhold eller opplysninger som gir spesiell foranledning for kontroll, se for eksempel lagmannsretten i sak LB-2016-65693. Det er i den forbindelse ikke tilstrekkelig at det fremmes innsigelser mot tilbudsopplysninger; det må vises til konkrete holdepunkter for at opplysningene kan være feil. For eksempel vil det kunne hevdes at det oppstår kontrollplikt dersom premiene fra tilbyderne har store, uforklarlige, forskjeller eller dersom en av aktørene for eksempel ikke har oppgitt terminpremie som de er pliktige å ha etter forsikringsvirksomhetsloven.

5.5.17 PARALLELE TILBUD OG ALTERNATIVE TILBUD

Parallele tilbud er tilbud «der samme leverandør inngir to tilbud som på forskjellig måte oppfyller kravene i anskaffelsesdokumentene», jf. NOU 2023:26 punkt 24.32.1.1. Som utgangspunkt har leverandørene etter anskaffelsesregelverket adgang til å inngi parallelle tilbud i samme konkurranse. Kommunen er derfor i utgangspunktet også forpliktet til å evaluere samtlige innleverte tilbud fra én og samme leverandør på lik linje med tilbud fra andre leverandører, se for eksempel KOFA's uttalelse i sak 2021/21. Dersom kommunen ikke ønsker parallelle tilbud, må det innføres et eksplisitt forbud mot dette i konkurransegrunnlaget.

Et alternativt tilbud er «et tilbud som på oppdragsgivers oppfordring beskriver en annen løsning enn den som er beskrevet i anskaffelsesdokumentene», jf. anskaffelsesforskriften § 4-5 bokstav e). Kommunen kan tillate

eller kreve alternative tilbud, og må i så fall angi dette i kunngjøringen, jf. anskaffelsesforskriften § 23-4. Kommunen kan angi at det kun er adgang til å inngi alternative tilbud dersom det samtidig også inngis tilbud som er i samsvar med løsningene som er beskrevet i anskaffelsesdokumentene. Dersom kommunen tillater alternative tilbud, må kommunen angi i anskaffelsesdokumentene hvilke absolutte krav de alternative tilbudene må oppfylle og eventuelle særlige krav til utformingen av de alternative tilbudene. Kommunen må også sikre at tildelingskriteriene kan anvendes ved evalueringen av både de alternative tilbudene og tilbudene som er i samsvar med løsningen som er beskrevet i anskaffelsesdokumentene.

5.5.18 AVVISNING AV TILBUD – KORT OM AVVIK, UKLARHETER M.M. I TILBUDENE

Anskaffelsesforskriften kapittel 24 inneholder bestemmelser om når et tilbud kan eller skal avvises. Det er gitt bestemmelser om avvisning på grunn av forhold ved leverandøren, og på grunn av forhold ved tilbudet. Kommunen må vurdere de ulike avvisningsgrunnene, avhengig av det konkrete innholdet i tilbudene og kvalifikasjonsdokumentasjonen. Et forbehold i tilbudet mot kontraktsvilkårene eller kravspesifikasjonen vil for eksempel utgjøre et avvik som må vurderes opp mot avvisningsbestemmelsene.

Dersom et tilbud inneholder vesentlige avvik fra anskaffelsesdokumentene, har kommunen plikt til å avvise det. Kommunen har videre rett, men ikke plikt til å avvise tilbud som inneholder ikke-vesentlige avvik eller uklarheter, så lenge de ikke må anses ubetydelige. Forskriften inneholder også en

rekke andre bestemmelser om når et tilbud kan eller skal avvises.

Ved sin vurdering av om det foreligger avvik fra anskaffelsesdokumentene, jf. punkt 5.5.7, må kommunen være oppmerksom på at det ikke er avgjørende om tilbyderen eksplisitt har angitt at tilbudet ikke inneholder noen avvik, dersom et avvik likevel framgår andre steder i tilbudet. Dersom tilbudet angir «forutsetninger», «alternative løsninger» eller lignende, må dette også vurderes opp mot avvisningsreglene. Det samme gjelder der tilbudet inneholder opplysninger «til informasjon» eller lignende.

Se for øvrig om avvisningsbestemmelsene i DFØs veileder kapittel 36, og NOU 2024:9 del IV, og om handlingsrommet for avklaring av uklarheter mv. i punkt 5.5.16 ovenfor.

5.5.19 MEDDELELSE OM VALG AV LEVERANDØR, BEGRUNNELSE FOR VALGET, OG KONTRAKTS-INNGÅELSE

Anskaffelsesforskriften § 25-1 angir følgende krav til hvilke opplysninger leverandørene skal motta når tildelingsbeslutningen er fattet:

- Meddelelsen om valg av leverandør skal være skriftlig og gis samtidig til alle berørte leverandører
- Meddelelsen skal gi en begrunnelse for valget
- Meddelelsen skal angi karenperioden, som er perioden mellom tildelingsbeslutningen og det tidspunkt oppdragsgiver tidligst kan inngå kontrakten

Leverandørene som har deltatt i konkurransen om levering av pensjonstjenestene, skal gjennom begrunnelsen gis informasjon om hvem som har vunnet konkurransen og hvorfor tilbudet ble vurdert som det beste. Dette for å sikre etterprøvnbarhet og gjennom-siktighet om de vurderingene som er gjort, og at de er i samsvar med føringene i konkurransegrunnlaget. Kommunen skal i begrunnelsen for tildelingen opplyse navnet på tjenesteleverandøren som er tildelt kontrakten, samt gi en redegjørelse for det valgte tilbudets egenskaper og relative fordeler i samsvar med tildelingskriteriene, jf. anskaffelsesforskriften § 25-1 andre ledd.

Det følger av praksis, blant annet i KOFA-sak 2024/183, at

«Begrunnelsen må inneholde en konkret vurdering som setter leverandørene i stand til, på objektivt grunnlag, å forstå hvilke forhold det er som har gjort at oppdragsgiver har bedømt valgte leverandørs tilbud som best ut fra de fastsatte tildelingskriteriene. Dette innebærer at begrunnelsen skal være så presis og utfyllende at leverandørene kan bedømme om anskaffelsesprosessen har skjedd i samsvar med regelverket. Begrunnelseskravet går imidlertid ikke lenger enn at det skal sette en tilbyder i stand til å vurdere om tildelingen er saklig og forsvarlig, jf. LA-2012-85717. Som et utgangspunkt stilles det strengere krav til begrunnelsen jo mer skjønsmessig et tildelingskriterium er utformet, jf. eksempelvis sak 2018/201,

premiss 20. I situasjoner hvor den valgte leverandøren ikke har tilbudt den laveste prisen, kreves det at begrunnelsen viser hvilke egenskaper ved det valgte tilbudet som mer enn oppveier den høyere prisen, jf. sak 2017/151, premiss 37 med videre henvisninger.»

Kravene til begrunnelse vil avhenge av forholdene i den enkelte sak, se også KOFA-sak 2016/193. Som utgangspunkt stilles det strengere krav til begrunnelsen jo mer skjønnsmessig et tildelingskriterium er utformet.

Etter utløpet av karenperioden kan kontrakten inngås. Formelt sett forutsetter anskaffelsesregelverket at kontrakten først anses inngått når den er signert av begge parter, jf. anskaffelsesforskriften § 25-1 femte ledd. KOFA har i sak 2024/1469 vist til at et tilbud ikke nødvendigvis må være signert, men at det må være rettslig bindende. En signatur behøver heller ikke nødvendigvis å komme fra en formelt signaturberettiget, for at dette vilkåret skal anses oppfylt, jf. HR-2024-1807-U og KOFA-sak 2024/1469.

5.5.20 ANSKAFFELSESPROTOKOLL

Kommunen må føre protokoll fra konkurransen om levering av pensjonstjenester. Protokollen skal dokumentere alle vesentlige forhold og viktige beslutninger gjennom hele anskaffelsesprosessen, i tråd med kravene i anskaffelsesforskriften § 25-5. Bestemmelsen er strukturert etter anskaffelsesprosessens faser og protokollen skal føres fortløpende.

Protokollen skal blant annet inneholde en begrunnelse for valg av tilbud. Bak kravet om

protokollføring ligger hensynet til gjennom-siktighet og etterprøvnbarhet i anskaffelses-loven § 4 og hensynet til leverandørenes rettsikkerhet. Ved å få innsyn i anskaffelsesprotokollen, vil leverandørene kunne etterprøve oppdragsgivers beslutninger. Anskaffelsesprotokollen gjør det også mulig for myndighetene å føre kontroll med at regelverket følges.

5.6 KONTRAKTEN

5.6.1 RETTSLIGE RAMMER FOR KONTRAKTEN

Konkurranses grunnlagets krav til tjenestepensjonsordningen og grunnlagets øvrige kontraktsvilkår vil, sammen med innholdet i det vinnende tilbudet, utgjøre den komplette kontrakt mellom partene som inngås etter utløpet av karenperioden i konkurransefasen.

Kravene til kommunal tjenestepensjonsordning framgår av tariffavtalen SGS 2020 og av de øvrige spesifikasjonene i konkurransegrunnlaget.

Som nevnt i punkt 5.5.8 skal konkurransegrunnlaget inneholde de kontraktsbestemmelsene som skal gjelde i avtaleperioden. Muligheten for å avtale endringer i avtaleperioden er begrenset til endringer som ikke anses vesentlige i anskaffelsesrettslig forstand, se punkt 5.6.3.

Kontrakten mellom kommunen og pensjonsleverandøren består blant annet av en forsikringsavtale, forsikringsvilkår og vedtekter. Vedtektene skal være sammenfallende med SGS 2020, slik at det ikke er mulig å fravike SGS 2020 gjennom forsikringsavtale i det enkelte tilfellet (leverandørnøytral).

5.6.2 KONTRAKTENS VARIGHET

Anskaffelsesregelverket har ingen eksplisitte bestemmelser om hvor lang avtaleperioden kan være for andre avtaler enn rammeavtaler.

Klagenemnda for offentlige anskaffelser uttaler i KOFA-sak 2013/66 premiss 49:

«I utgangspunktet er oppdragsgivers valg av hvilken varighet en avtale skal ha, et valg som er underlagt det innkjøpsfaglige skjønn. Når det ikke er tale om en rammeavtale eller en dynamisk innkjøpsordning, oppstiller ikke regelverket noen begrensninger for hvilken varighet en avtale kan ha».

Et lignende standpunkt er tatt av EU-domstolen i sak C-454/06 (Presstext), samtidig som EU-domstolen påpeker at evigvarende kontrakter utfordrer hensynet til å sikre konkurranse om offentlige kontrakter. EU-domstolen konkluderte likevel med at en tidsbegrenset kontrakt ikke var i strid med

anskaffelsesregelverket. I KOFA-praksis finnes det en del eksempler på at nemnda etter en konkret vurdering kommer til at varigheten av en kontrakt er ulovlig lang. Pensjonskontoret viser eksempelvis til KOFA sak 2010/23, hvor en kontrakt med varighet på ti år ble ansett å være i strid med anskaffelsesregelverket. I sak 2015/17 aksepterte KOFA varigheten av kontrakten, men kom med uttalelser som tilsier at det er rettslige begrensninger for varigheten. I begge sakene understrekes det at det grunnleggende prinsippet om konkurranse legger føringer for kontraktens varighet.

Varigheten av en kontrakt om anskaffelse av tjenestepensjon ble behandlet av KOFA i gebyrsak 2011/231. Kontrakten hadde en samlet varighet på åtte år, og klagenemnda uttalte at denne kontraktsperioden ikke framstår uberettiget lang for denne typen tjeneste. Det er imidlertid vanskelig å fastsette en nøyaktig grense for hvilken kontraktslengde – utover åtte år – som eventuelt ville være tillatt, da dette må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.

I den pågående ESA-klagesaken om anskaffelse av pensjonstjenester, se punkt 5.2.1, har ESA argumentert for at det må innfortolkes en varighetsbegrensning i anskaffelsesregelverket, mens norske myndigheter hevder at lengden på kontraktene bør vurderes mer fleksibelt.

Momenter som høye investeringskostnader for ytelsen som skal leveres, levetid og andre særlige omstendigheter kan begrunne en kontrakts lengre varighet. Slike vurderinger bør dokumenteres i forbindelse med kunn-gjøringen av konkurransen.

5.6.3 ENDRING AV KONTRAKT – BEGRENSNINGER

Som en følge av det anskaffelsesrettslige likebehandlingsprinsippet må kontraktsvilkårene angis i konkurransegrunnlaget, og disse må gjelde uten vesentlige endringer gjennom hele anskaffelsesprosessen. Selv etter kontraktsinngåelsen er det begrensninger på hvilke endringer partene kan gjøre i kontrakten. Bakgrunnen for dette er at endringer som er så omfattende at andre aktører ville, eller kunne ha vært, interessert i å delta i konkurransen, eller som kunne ha ført til at oppdragsgiver tildelte kontrakten til en annen leverandør, i realiteten innebærer at det ikke lenger er tale om samme anskaffelse.

Anskaffelsesforskriften § 28-1 angir de kontraktsendringer som alltid er tillatt. Endringsmuligheter etter denne bestemmelsen som kan være relevante, er blant annet endringer i henhold til en endringsklausul (bokstav a) og endringer som gir en begrenset prisøkning (bokstav b). Dersom endringen gjelder nødvendige tilleggsleveranser eller uforutsette omstendigheter, kan bokstav c og d være aktuelle. For en gjennomgang av

alternativene i § 28-1, vises det til NOU 2023:26 punkt 24.38 og DFØs veileder punkt 41.

Dersom endringen ikke er omfattet av alternativene i § 28-1, må endringsadgangen vurderes etter § 28-2. Kort oppsummert innebærer dette at kommunen ikke har adgang til å gjøre *vesentlige endringer* i kontrakten etter at den er inngått. Vesentlige endringer omfatter tilfeller der kontraktens økonomiske balanse endres til fordel for leverandøren, eller der endringene gjør at andre leverandører potensielt kunne ha deltatt i konkurransen. Det inkluderer også tilfeller der endringene kunne ha ført til at kontrakten ble tildelt en annen leverandør, eller der kontraktens omfang utvides i betydelig grad. Skifte av leverandør kan under visse omstendigheter også regnes som en vesentlig endring. Det må gjøres en konkret vurdering av om den aktuelle endringen er vesentlig. For nærmere redegjørelse, vises det til NOU 2023:26 punkt 24.38.1.6 og DFØs veileder punkt 41.

Som nevnt i punkt 4.2.1, vil det ved anskaffelse av pensjonstjenester være slik at de tilbudte premiene er basert på konkurranse-

grunnlagets forutsetninger. Ved endring i kontraktsperioden en eller flere av disse forutsetningene, kan dette gi krav på økt eller redusert premie, forutsatt at kontraktsvilkårene i konkurransegrunnlaget inneholder bestemmelser som regulerer dette.

Anskaffelsesregelverket inneholder et forbud mot at det avtales vesentlige endringer i kontraktsperioden. Dersom en endring er forankret i en endringsklausul i konkurransegrunnlagets kontraktsvilkår som klart angir hvilke endringer som kan foretas, i hvilket omfang og på hvilke vilkår, vil imidlertid endringen være tillatt. Det bør derfor inntas slike bestemmelser i konkurransegrunnlagets kontraktsvilkår. Ved utformingen av disse kontraktsvilkårene bør kommunen også fastsette krav om at leverandøren i hvert tilfelle må legge fram dokumentasjon som viser endringen i den eller de aktuelle forutsetningene som framgikk av konkurransegrunnlaget, slik at det blir mulig å bedømme om kontraktens vilkår for endring i premie er oppfylt.

5.7 KJØP GJENNOM EN KOMMUNAL PENSJONSKASSE

5.7.1 FORHOLDET TIL REGLENE OM UTVIDET EGENREGI

Som nevnt i punkt 5.3.2, er det mulig for en kommune å tildele kontrakt direkte til en pensjonskasse, det vil si la være å konkurranseutsette, dersom anskaffelsesregelverkets vilkår for såkalt utvidet egenregi er oppfylt.

En kommune kan etablere en pensjonskasse alene. Flere kommuner kan sammen etablere en interkommunal pensjonskasse hvor kom-

munal tjenestepensjon til den enkelte kommune leveres av den felles pensjonskassen, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 2-2.

Kjøp av pensjonstjenester i en pensjonskasse vil falle utenfor anskaffelsesregelverkets anvendelsesområde, forutsatt at pensjonskassen oppfyller kravene til utvidet egenregi, jf. anskaffelsesforskriften § 3-1 flg. Dersom disse vilkårene er oppfylt, kan tjenester kjøpes fra pensjonskassen uten kunngjøring og konkurranseutsetting etter anskaffelsesregelverkets prosedyrekrav.

Anskaffelsesregelverkets bestemmelser om utvidet egenregi oppstiller tre vilkår: Kontrollvilkåret, aktivitetsvilkåret og kravet om fravær av private eierandeler. Oppfyllelse av disse vilkårene medfører enkelte føringer for utformingen av pensjonskassen og dens virksomhet, herunder kommunenes innflytelse og kontroll over pensjonskassen. Pensjonskontoret vil i det følgende gjennomgå vilkårene og deres føringer. Se for øvrig redegjørelsen om utvidet egenregi i NOU 2023:26 punkt 24.8.

Den pågående ESA-klagesaken kan få betydning for hvordan reglene om utvidet egenregi skal forstås og anvendes ved anskaffelse av tjenestepensjon, se punkt 5.2.1 ovenfor.

5.7.2 KONTROLLVILKÅRET

Kontrollvilkåret innebærer at kommunen må utøve en kontroll over pensjonskassen som svarer til den kontroll kommunen utøver over egen virksomhet, jf. anskaffelsesforskriften § 3-1 første ledd a. Dette er oppfylt når kommunen utøver bestemmende innflytelse over

både strategiske mål og viktige beslutninger i det kontrollerte rettssubjektet. Slik kontroll kan også utøves gjennom andre rettssubjekter som kommunen kontrollerer på samme måte.

Selv om kommunen alene ikke utøver tilstrekkelig kontroll (enekontroll) over pensjonskassen, kan kontroll utøves av flere kommuner i fellesskap, dersom de sammen utøver en kontroll som svarer til den kontroll de utøver over sin egen virksomhet, jf. anskaffelsesforskriften § 3-2 første ledd. Dette er oppfylt dersom pensjonskassens styrende organer er sammensatt av representanter for alle kommunene (én representant kan representere flere kommuner), kommunene i fellesskap utøver bestemmende innflytelse over strategiske mål og viktige beslutninger, og pensjonskassen ikke forfølger interesser som er i strid med kommunenes interesser.

Det er ikke her gjort en generell vurdering av om kommunale pensjonskasser oppfyller kontrollvilkåret. Dette vil avhenge av forholdene for den enkelte pensjonskasse, og må vurderes konkret for det enkelte tilfellet. I det følgende angis de momenter og forhold som er av betydning i en slik vurdering, og som må hensyntas av kommuner som benytter pensjonskassers tjenester med hjemmel i unntaket om utvidet egenregi.

For både enekontroll og felles kontroll er det sentrale vurderingstemaet om kommunen, alene eller sammen med andre kommuner, har avgjørende innflytelse over pensjonskassens strategiske mål og viktige beslutninger, se sak C-324/07 (Coditel). Dette vilkåret er nå kodifisert i anskaffelsesforskriften § 3-1 andre ledd (for enekontroll) og anskaffelsesforskriften § 3-2 andre ledd

bokstav b (for felles kontroll). Det må i den sammenheng ses hen til både regulatoriske forhold og andre omstendigheter av betydning for kommunen/kommunenes innflytelse i pensjonskassen, se sak C-458/03 (Parking Brixen). Derfor vil både relevant lovgivning, vedtektene og kontraktsmessige status være av interesse, samt øvrige forhold som kan kaste lys over kommunens/kommunenes innflytelse.

Et generelt sentralt utgangspunkt er hvilken *eierandel* oppdragsgiverne har i enheten som leverer tjenestene. Tatt i betraktning at pensjonskasser er selveiende institusjoner, er det imidlertid ikke et direkte eierskap i form av andeler eller aksjer i pensjonskassen som kan hensyntas i vurdering av kontroll. Det er likevel ikke utelukket at kommunen/kommunene på annet grunnlag enn eierskap i tjenesteytende enhet vil kunne ha tilstrekkelig kontroll.

Dessuten vil det kunne legges vekt på at selv om en pensjonskasse er selveiende, har deltakerne i pensjonskassen på sentrale punkter samme funksjoner som en eier; de skyter inn egenkapital når dette er nødvendig, kan få årlig avkastning på innskutt kapital, får tilbakebetalt egenkapitalen ved avvikling, og deltar i styringen av pensjonskassen.

For å utøve felles kontroll, må en interkommunal pensjonskassens styrende organer være sammensatt av representanter for alle kommunene, hvoretter én representant kan representere flere av eller alle kommunene, jf. anskaffelsesforskriften § 3-2 andre ledd bokstav a. For vurdering av enekontroll er slik representasjon ikke et vilkår, men et sentralt element i vurderingen av om kommunen har

tilstrekkelig selvstendig innflytelse over pensjonskassen. Dersom kommunen er representert i pensjonskassens styrende organer, taler dette for at kontrollvilkåret er oppfylt.

Representasjon i styrende organer er imidlertid ikke i seg selv tilstrekkelig til at kommunen, alene eller med andre kommuner, har tilstrekkelig innflytelse. Det må også vurderes i hvilken utstrekning rettssubjektet kan opptre uavhengig av kommunen(-e), hvoretter de styrende organenes myndighet og selvstendighet uavhengig av kommunen(-e) tillegges betydelig vekt, se sak C-458/03 (Parking Brixen). I denne sammenheng er det derfor også relevant å vektlegge i hvilken utstrekning representasjonen gir reell innflytelse over de beslutninger som tas i organet. Sentralt står derfor vedtektenes regulering av de styrende organenes myndighet og selvstendighet med hensyn til driften av rettssubjektet.

Selv om tjenesteyteren har en viss grad av selvstendighet, kan kommunen/kommunene

likevel utøve kontroll tilsvarende den de har over egne organer, jf. sak C-324/07 (Coditel). Dette kan være tilfellet dersom tjenesteyteren i) ikke kan forfølge mål uavhengig av eieren/eierne, ii) er opprettet for å utføre en oppgave i kommunal interesse i henhold til vedtektene, og ikke for private eller kommersielle formål, og iii) ikke forfølger andre interesser enn den oppgaven som er tildelt av den eller de offentlige oppdragsgiverne. At pensjonskassen ikke kan handle i strid med kommunenes interesser er et selvstendig vilkår for felleskontroll etter anskaffelsesforskriften § 3-2 andre ledd bokstav c. Ved vurdering av enekontroll er dette imidlertid kun ett av flere sentralt moment i helhetsvurderingen.

Det er basert på disse elementene at kontrollvurderingen må gjøres. I punktet nedenfor vil Pensjonskontoret gå nærmere inn på hva kommuner som skal etablere eller tre inn i en kommunal pensjonskasse, må være oppmerksomme på når det gjelder kontrollkriteriet.

5.7.2.1 KONTROLLKRITERIET – HVA BØR EN KOMMUNE TA HENSYN TIL?

Kontrollkriteriet tilsier at styret bør ha et slikt antall medlemmer og en slik sammensetning at kommunens/kommunenes representasjon overstiger de «utenforstående» medlemmene og samlet har flertallet i styret. Dette for å sikre at kommunen, eller kommunene i fellesskap, kan utøve bestemmende innflytelse over strategiske mål og viktige beslutninger gjennom styrerepresentasjon. Se nærmere om styresammensetningen i punkt 9.2.3.

Selv om det ikke er vanlig kan en pensjonskasse ha en generalforsamling, som i tilfelle vil bestå av kommunen/kommunene som deltar i pensjonskassen.

Tatt i betraktning kravet til representasjon i besluttsende organer, bør styremedlemmene enten representere kommunen/hver deltakende kommune direkte, eller velges som fellesrepresentanter av generalforsamlingen. Det kan eventuelt vurderes å ha en generalforsamling eller annet valgorgan i pensjons-

kassen som kan velge representanter til styret og dette vil i tilfelle gi kommunen/kommunene innflytelse i pensjonskassen.

Pensjonskassen skal være rettslig adskilt og uavhengig av den eller de deltakende kommunene, noe som innebærer en viss grad av selvstendighet for besluttsende organer. I samsvar med ovennevnte praksis bør vedtektene og formålsbestemmelsen gjenspeile at pensjonskassen skal rette sin virksomhet inn mot å yte kommunal tjenestepensjon for de deltakende kommunene, i samsvar med loven. Videre at styret skal forfølge formål i samsvar med kommunenes interesser og ikke søke kommersielle formål. Et spørsmål er hvor mange kommuner som kan være deltakere i en interkommunal pensjonskasse, uten at dette går ut over oppfyllelsen av kontrollvilkåret. Problemstillingen har likhetstrekk med situasjoner hvor en oppdragsgiver har en så ubetydelig eierandel i det tjenesteytende selskap at den ikke kan sies å utøve felles kontroll. Forskjellen her er at kommuner ikke har noe formelt eierskap i en pensjonskasse.

En interkommunal pensjonskasse kan ta opp nye deltakere. Dette vil i seg selv ikke være til hinder for at kontroll fortsatt vil anses utøvet av pensjonskassens deltakere samlet, og det er den felles kontroll i pensjonskassen som avgjør om kontrollvilkåret er oppfylt. Samtidig er det et vilkår for felles kontroll i pensjonskassen at alle kommunene er representert i de styrende organene, og det må derfor som et minimum sikres at også nye deltakere er representert for at kontrollvilkåret fortsatt skal være oppfylt.

Utover dette, kan det tenkes tilfeller der den enkelte kommunen har så liten grad av selvstendig innflytelse at felles kontroll ikke foreligger. I forente saker C-182/11 og C-183/11 (Econord) framhevet EU-domstolen at det i tilfeller av felles kontroll må kreves at den enkelte oppdragsgiver (kommune) har en innflytelse som gjør det mulig å ta del i den kontrollen som de deltakende oppdragsgiverne (kommunene) i fellesskap utøver. Dette kravet kan i prinsippet forrykkes dersom det er svært mange deltakere i pensjonskassen. Dette må vurderes i hvert enkelt tilfelle, og praksis gir ikke klare føringer for når den enkeltes innflytelse vil være for liten. Pensjonskontoret understreker imidlertid at KOFA i sak 2017/47 avsnitt 22 uttaler at kravene til den individuelle kommunes deltakelse i den felles kontrollen, er beskjedne.

Det sentrale vil være om den samlede kontrollen som utøves gjennom styrerepresentasjon, vedtekter, formålsangivelse og pensjonskassens virksomhet samlet tilsier at det utøves felles kontroll. Det er de faktiske forholdene i den enkelte pensjonskasse som vil være styrende for om egenregiinntaket kan anses oppfylt.

Som eksempel på den konkrete vurderingen viser Pensjonskontoret til KOFAs avgjørelse i sak 2021/1924 om tildeling til Bodø pensjonskasse, hvor nemnda kom til at kontrollvilkåret var oppfylt:

«Når en kommune organiserer sine pensjonsforpliktelser gjennom en pensjonskasse, følger det av forsikringsvirksomhetsloven at pensjonskassen må være rettslig og økonomisk atskilt fra kommunen, slik at midlene som skal dekke pensjonsforpliktelsene ikke kan blandes med kommunens øvrige midler. Selv om Bodø pensjonskasse dermed ikke er underlagt kommunens formelle kontroll, er pensjonskassens eksistens like fullt betinget av kundeforholdet med innklagede. Pensjonskassen må nedlegges dersom innklagede beslutter å flytte tjenestepensjonen til et annet selskap, og pensjonskassen må derfor drives i tråd med innklagedes interesser. Avtalen mellom pensjonskassen og innklagede inneholder heller ingen oppsigelsesrett for pensjonskassen, men innklagede kan avslutte kundeforholdet. Avtalen inneholder heller ingen misligholdsbeføyelser, slik tilfellet er i ordinære kontraktsforhold. Avtaleforholdet er dermed lagt opp slik at kommunen ensidig kan hevde sine interesser. Etter nemndas syn gir dette innklagede i realiteten bestemmende innflytelse over pensjonskassens strategiske mål. Det samme gjelder for pensjonskassens viktige beslutninger. Pensjonskassens formål er å yte pensjon til medlemmene og etterlatte, og det ligger i dette at beslutninger knyttet til premieinnbetaling er av særlig betydning for pensjonskassen. Det er pensjonskassens styre som etter vedtektene § 3-3 har myndighet til å fastsette premieinnbetalingene. Slik nemnda forstår det, betinges imidlertid denne fastsett-

elsen av innklagedes aksept, fordi pensjonskassen ikke kan eksistere uten innklagedes fortsatte kundeforhold. Det er for nemnda også fremlagt dokumentasjon som viser at foreslåtte endringer i premieinnbetalingen i praksis forelegges innklagede for godkjenning. Dette viser også at innklagedes kontroll over pensjonskassens viktige beslutninger er effektiv og uavhengig av den konkrete styresammensetningen».

5.7.3 AKTIVITETSVILKÅRET – BEGRENSNINGER FOR UTADRETTE VIRKSOMHET

Aktivitetsvilkåret setter begrensninger på graden av utadrettet virksomhet som kan drives i pensjonskassen. For at vilkårene for utvidet egenregi skal være oppfylt, følger det av anskaffelsesforskriften §§ 3-1 og 3-2 at pensjonskassen må utføre mer enn 80 prosent av sine aktiviteter for kommunene eller andre rettssubjekter som kommunene kontrollerer (for eksempel et kommunalt eid aksjeselskap). Dersom dette aktivitetskravet ikke er oppfylt, er vilkårene om utvidet egenregi ikke oppfylt og kjøp gjennom pensjonskassen vil derfor kunne utgjøre en ulovlig direkte anskaffelse.

Bakgrunnen for aktivitetsvilkåret er hensynet til konkurransen i det åpne markedet. Dersom et rettssubjekt tildeles kontrakter fra offentlige enheter gjennom utvidet egenregi, altså uten at det er utsatt for konkurranse, og samtidig opptrer som en konkurrent i et konkurranseutsatt marked, vil det kunne utgjøre en konkurransefordel sammenliknet med private aktører. Derfor er det lagt begrensninger på i hvor stor grad egenregiforetaket kan drive utadrettet virksomhet.

Ved beregningen av den prosentvise aktiviteten, tas det normalt utgangspunkt i rettssubjektets omsetning, slik angitt i anskaffelsesforskriften § 3-4. Også andre egnede aktivitetsbaserte metoder kan imidlertid benyttes, slik som kostnader pådratt i tilknytning til varene, tjenestene eller arbeidene. Beregningen tar videre utgangspunkt i virksomhetens aktiviteter de siste tre årene før den aktuelle kontrakten blir inngått, eksempelvis gjennomsnittlig omsetning de siste tre årene. Beregningen er dynamisk, og det må derfor sikres at aktivitetsvilkåret til enhver tid er oppfylt.

5.7.3.1 PENSJONSKASSENES AKTIVITETER

Spørsmål om aktivitetsvilkåret er oppfylt vil være knyttet til pensjonskassenes eventuelle utadrettede virksomhet, altså overfor andre virksomheter enn deltakende, kontrollerende kommune(r). Rent regulatorisk vil dette være begrenset av at kommunale pensjonskasser driver med kommunal tjenestepensjon. Basert på forarbeidenes uttalelser om adgangen til å opprette interkommunale pensjonskasser for to eller flere kommuner, antas det også å være regulatoriske hindre for at det åpnes for deltakere i pensjonskassen annet enn for

kommuner og enheter kontrollert av disse. Se Ot.prp. nr. 68 (2004-2005) punkt 4.4.4.

For pensjonskasser vil problemstillingen knyttet til aktivitetsvilkåret derfor kunne oppstå i følgende tilfelle: En kommune lyser ut konkurranse om pensjonstjenester hvor det er åpnet for alternative løsninger og hvor pensjonskasser kan inngi tilbud. En pensjonskasse inngir tilbud, og tildeles kontrakt.

Aktivitetene som utføres av pensjonskassen for den nye kommunen, vil anses som ekstern aktivitet så lenge den nye kommunen ikke utøver kontroll over pensjonskassen i fellesskap med den eller de øvrige kommunene. Dersom det tar tid å sikre at den nye kommunen innlemmes i vedtektene, at kommunen sikres en felles innflytelse over pensjonskassen og at kommunen sikres representasjon i pensjonskassens styrende organer, er det derfor mulig at det oppstår en mellomperiode hvor pensjonskassen utfører aktiviteter for kommunen uten at kommunen utøver felles kontroll. Dermed er det også mulig at disse aktivitetene anses som eksterne, slik at aktivitetsvilkåret aktualiseres.

I disse tilfeller må pensjonskassen være oppmerksom på og ta hensyn til at aktivitetene som utføres for den nye kommunen ikke er så omfattende at aktivitetsvilkåret ikke er oppfylt. Dersom aktivitetsvilkåret ikke er oppfylt, vil nemlig vilkårene for utvidet egenregi ikke være oppfylt for eventuelle ytterligere nye kommuner.

Som nevnt over, baseres beregningen på aktiviteten de siste tre årene. Det må derfor forutsetningsvis en del til før midlertidig ekstern aktivitet, eksempelvis for en kommune

som inntil videre ikke deltar i felles kontroll, leder til at terskelen på 80 prosent ikke lengre er oppfylt etter en treårsberegning. Det er altså anskaffelsesrettslig ikke stengt for at pensjonskassen påtar seg aktiviteter overfor andre enn den eller de kontrollerende kommunene, men det er sentralt at det føres løpende kontroll og sikres oppmerksomhet omkring fortsatt oppfyllelse av aktivitetsvilkåret.

5.7.4 FRAVÆR AV PRIVATE EIERANDELER

Et tredje vilkår for at pensjonskassen skal kunne oppfylle kravene til egenregi, er fravær av privat eierskap, jf. anskaffelsesforskriften § 3-1 første ledd bokstav c og § 3-2 første ledd bokstav c. Bakgrunnen for dette vilkåret er at private eiere ellers vil kunne få en konkurransefordel ved at de har tilgang til kontrakter som tildeles gjennom utvidet egenregi, og kan bruke dette som en fordel i det private markedet hvor aktøren også opptrer, eksempelvis gjennom kryssubsidiering.

Som eksempel viser Pensjonskontoret til KOFAs avgjørelse i sak 2021/1924, hvor nemnda uttalte:

«Ifølge vedtektene § 5-1 består pensjonskassen av ansvarlig kapital i henhold til finansforetaksloven § 14-16 og forskrift av 1. juni 1990 nr. 435 § 2, om beregning av ansvarlig kapital for finansinstitusjoner, oppgjørssentraler og verdipapirforetak. Den ansvarlige kapitalen skal bestå av kjernekapital (egenkapital) og eventuell tilleggs kapital. Kjernekapitalen kan bestå av innskutt kjernekapital og overført andel av overskudd. Eventuell tilleggs kapital skal tilfredsstillende kravene i forskrift av 1. juni 1990 nr. 435 § 4. (35) Pensjonskassen er

selveiende og kan dermed verken ha offentlige eller private eiere. Slik nemnda ser det, åpner heller ikke vedtektene for at pensjonskassen kan bestå av innskutt privat kapital. Det er dermed ikke direkte private eierandeler i pensjonskassen, og vilkåret i forskriften § 3-1 (1) bokstav c er oppfylt».

5.7.4.1 KOMMERSIELL AKTØR MED KOMMUNAL PENSJON I PENSJONSKASSE?

Et spørsmål som kan bli aktuelt, er om selskaper/enheter, det være seg private eller offentlige, som driver kommersiell virksomhet og som har kommunal tjenstepensjon, kan være deltaker i en pensjonskasse, uten at dette går ut over oppfyllelsen av vilkårene for utvidet egenregi.

Når det gjelder interkommunale pensjonskasser følger det av forsikringsvirksomhetsloven § 2-2 andre ledd at «To eller flere kommuner kan avtale å ha sine pensjonsordninger i samme pensjonskasse (interkommunal pensjonskasse)». Som det følger av ordlyden er altså utgangspunktet at det er to eller flere kommuner som kan omfattes av den interkommunale pensjonskassen. I tillegg vil slike pensjonskasser – på samme måte som andre offentlige pensjonskasser – kunne administrere pensjonsordninger for selskaper og enheter som eies eller har nær tilknytning til de deltakende kommuner. Det vises om dette til forsikringsvirksomhetsloven § 4-1 første ledd bokstav c og Overføringsavtalens § 4.

De fleste selskaper/enheter som det kan være aktuelt å ha kommunal pensjonsordning for

og som eies eller har en nær tilknytning til en kommune vil ikke drive virksomhet av kommersiell karakter. Noen selskaper/enheter vil imidlertid kunne ha kommersiell karakter.

I denne sammenhengen vil Pensjonskontoret først påpeke at aktivitetsvilkåret i og for seg ikke er til hinder for at en viss andel av pensjonskassens tjenester ytes til enheter som ikke har kontroll i pensjonskassen, se punkt 5.8.3. En kommersiell aktør kan derfor kjøpe tjenester fra pensjonskassen, så lenge pensjonskassen fortsatt utfører mer enn 80 prosent av sine aktiviteter for den eller de kontrollerende kommunene.

Med hensyn til vilkåret om fravær av private eierandeler, er det imidlertid et spørsmål om vilkåret er oppfylt dersom pensjonskassen leverer tjenester til kommersielle aktører som har kommunal tjenstepensjon. Pensjonskasser er selveiende, med den følge at verken pensjonskassens deltakere eller andre vil kunne ha noen eierandeler. Dermed er det i utgangspunktet utelukket at det kan være noen private eierandeler i pensjonskassen, og kravet til fravær av private eierandeler synes derfor i alle tilfeller å være oppfylt. Etter Pensjonskontorets vurdering er dette også en riktig konklusjon, i lys av de hensyn som begrunner kravet om fravær av privat kapital som forutsetning for utvidet egenregi.

Rettspraksis fra EU-domstolen viser klart at tildeling av kontrakter i utvidet egenregi ikke er lovlig dersom det er private eiere på eiersiden i enheten som tildeles kontrakten. Dette er i dag også eksplisitt angitt i anskaffelsesforskriften §§ 3-1 og 3-2. Som nevnt over, er begrunnelsen for dette at

eventuelle private eiere vil kunne få en konkurransevidende fordel sammenliknet med sine konkurrenter, dersom enheten de har eierandeler i kan tildeles kontrakter uten konkurranse. Dette blant annet fordi den private eieren kan foreta kryssubsidiering mellom overskudd fra enheten som tildeles kontrakter i egenregi og sin egne kommersielle virksomhet.

Siden en deltaker i en pensjonskasse ikke har en kapitalandel eller eierskap i tradisjonell forstand, men kun er deltaker i pensjonskassen og omfattet av pensjonskassens vedtekter, antas det at en slik deltaker som hovedregel ikke har noen økonomisk interesse i at pensjonskassen tildeles kontrakter uten konkurranse. En kommersiell aktør som innlemmes som deltaker i pensjonskassen antas tilsvarende å ikke ha noen slike interesser, og det antas at en slik kommersiell aktør ikke oppnår noen konkurransefordeler i sitt marked gjennom direktetildelinger til pensjonskassen slik som tradisjonelle eiere.

Realiteten synes snarere å være at aktøren, til tross for sin deltakerrolle, må anses som en ren mottaker av pensjonskassens tjenester, og ikke kan sidestilles med en eier i tradisjonell forstand. Etter Pensjonskontorets vurdering vil derfor hensynene bak vilkåret om fravær av private eierandeler ikke fullt ut gjøre seg gjeldende. Det understrekes at rettstilstanden her ikke er klar, og at det derfor fortsatt, i det enkelte tilfelle, bør vurderes hvilke økonomiske interesser og mulige konkurransefordeler en kommersiell aktør vil kunne ha eller få. Pensjonskontoret gjør også oppmerksom på at det må sikres at den eller de offentlige enhetene fortsatt oppfyller kontrollvilkåret selv om den kommersielle aktøren

blir deltaker, herunder at deltakelsen til den kommersielle aktøren ikke leder til at pensjonskassen forfølger interesser som er i strid med den eller de offentlige enhetenes interesser.

5.8 INTERKOMMUNAL PENSJONSKASSE SOM OFFENTLIG-OFFENTLIG SAMARBEID

I punkt 5.7 er det behandlet enkelte spørsmål knyttet til kjøp av kommunal tjenstepensjon og adgangen til å tildele kontrakter til pensjonskasser etter reglene om utvidet egenregi. Dette gjelder de såkalte vertikale, institusjonaliserte løsningene for utføring av tjenester ved bruk av organer kontrollert av oppdragsgiver enten alene eller i fellesskap med andre.

Et annet unntak fra anskaffelsesregelverket vil være offentlig-offentlig samarbeid, jf. anskaffelsesforskriften § 3-3 om samarbeidsavtaler. Unntaket tar sikte på kontrakter mellom flere offentlige oppdragsgivere for felles utførelse av offentlige oppgaver i en samarbeidsrelasjon, og hvor oppgavene utføres på ikke-kommersiell basis. På lik linje med utvidet egenregi, setter dette også begrensninger på utadrettet virksomhet.

Offentlig-offentlig samarbeid betegnes også som det horisontale, ikke-institusjonaliserte samarbeidet, hvor det typisk er et genuint samarbeidsprosjekt mellom offentlige oppdragsgivere uten at det etableres en egen juridisk enhet for oppgaven. Siden kommunal tjenstepensjon må ligge i en pensjonskasse, som per definisjon er et selvstendig uavhengig rettssubjekt, og som utfører oppgaver på oppdrag fra kommunen(e), har dette mer karakter av å være utvidet egenregi snarere enn et typisk offentlig-offentlig samarbeid.

6 MOMENTER VED VURDERING AV LIVSFORSIKRINGSFORETAK I EN KONKURRANSE

AKTUELLE FORHOLD Å VURDERE VED VALG AV PENSJONS-LEVERANDØR:

- Premieutjevningssfellesskap
- Priseffektivitet hos forskjellige pensjonsleverandører
- Kostnader ved egenkapitalbetjening
- Nettløsninger og saksbehandlingstid
- Kvalitet i kapitalforvaltning
- Kvalitet i service
- Medbestemmelse og risiko for kommunen
- Klima- og miljøhensyn i kapitalforvaltningen

6.1 INNLEDNING

SGS 2020 gjelder uavhengig av om pensjonsordningen er i et livsforsikringsforetak eller i en pensjonskasse. Pensjonsordningens medlemmers rett til pensjon er dermed uavhengig av hvilken pensjonsleverandør som forvalter pensjonsordningen.

Kommunen kan velge mellom å ha pensjonsordningen hos følgende tjenestepensjonsleverandører:

- i et livsforsikringsforetak, det vil si i KLP eller Storebrand, eller
- i en pensjonskasse

Når en kommune vurderer pensjonsleverandør, bør den først ta stilling til om kommunen ønsker å ha pensjonsordningen i et livsforsikringsforetak eller i en pensjonskasse. Pensjonskontoret mener at denne vurderingen bør foretas separat, og ikke i kombinasjon med en eventuell konkurranseutsetningsprosess. Det er ikke gitt at kommunen fortsatt kan vurdere begge alternativer etter at en konkurranse er kunngjort, se nærmere om dette i kapittel 5 *Anskaffelsesregelverket og kommunal tjenestepensjon*.

Dersom kommunen ønsker å gjennomføre en konkurranse, skal reglene som er beskrevet i kapittel 5 *Anskaffelsesregelverket og kommunal tjenestepensjon* følges.

I punkt 6.1 beskrives det hvilke livsforsikringsforetak som tilbyr kommunal tjenestepensjon og hvordan tilbud fra disse kan gjøres sammenlignbare. I punkt 6.2 beskrives excel-arket *Konkurranseveilederen*, som kan benyttes ved en konkurranse om offentlig tjenestepensjon. I punkt 6.3 er det satt opp forslag til tildelings-

kriterier, og i punkt 6.4 er det gitt en grundig beskrivelse av forhold som kan/bør eller må vurderes ved valg av pensjonsleverandør og hvordan en kommune skal kunne lage en konkurranse basert på sammenlignbare faktorer når det gjelder pris og kvalitet på forsikringsrisiko. I punkt 6.5 beskrives tilsvarende for pris og kvalitet på administrasjon og kapitalforvaltning og egenkapitalvurdering. Punkt 6.6 går nærmere inn på mulig vurdering av kapitalforvaltning. Vurderinger av klima og miljø i en konkurranse er beskrevet i punkt 6.7. Håndtering av økonomiske engangseffekter ved en flytting er nærmere beskrevet i punkt 6.8. I punkt 6.9 er det beskrevet noen andre forhold som kan bli endret ved et skifte av pensjonsleverandør, men som ikke kan eller bør være en del av konkurransen siden det er forhold som er utenfor produktet kommunal tjenestepensjon.

Pensjonsrettighetene er like uansett om pensjonsordningen er i KLP, Storebrand eller i en pensjonskasse, siden de er styrt av tariffavtalen SGS 2020

Det anbefales at kommunen i sitt konkurransegrunnlag gjør det klart dersom de avviker fra anbefalingene gitt av Pensjonskontoret. Dette både for å sikre at tilbyderne er klar over dette, men også for å synliggjøre avvikene for de som jobber med konkurranseprosessen i kommunen, herunder ansattrepresentanter.

En stor forskjell mellom pensjonsleverandørene er kravet til innbetaling av egenkapital. I KLP må kommunen som eier innbetale egenkapital, noe den ikke må i Storebrand. En kommune som flytter

pensjonsordningen fra KLP vil få frigjort egenkapital. Dersom kommunen skal kunne ha finansiell mulighet til å flytte tilbake til KLP, bør kommunen sørge for å ha tilstrekkelige midler tilgjengelig til å kunne innbetale egenkapital. Tilstrekkelige midler vil sikre at kommunen for fremtiden fritt kan velge å ha sin pensjonsordning i KLP eller i Storebrand.

En kommune bør sørge for å ha tilstrekkelige midler tilgjengelig til egenkapital slik at den fritt kan velge mellom forskjellige livsforsikringsforetak

Det er viktig å sikre sammenliknbarhet mellom livsforsikringsforetakene i en konkurranse slik at det anskaffelsesrettslige kravet til likebehandling er oppfylt. For å få til slik sammenliknbarhet foreslår Pensjonskontoret en rekke grep for å gjøre både pris- og kvalitetskriterier mest mulig sammenliknbare.

For eksempel foreslås det måter å beregne årlig premie og reguleringspremie på som skal sikre at livsforsikringsforetakene legger til grunn samme data for medlemsmassen, samme lønnsvekst etc. i sine tilbud til kommunen. Dette medfører imidlertid til at premien i tilbudet vil avvike fra premieestimer gitt av de samme livsforsikringsforetakene for neste år (2027 for konkurranser i 2026).

Premien for kapitalforvaltning og rentegaranti som livsforsikringsforetakene oppgir i tilbudet kan være basert på en aktivasammensetning (andel i aksjer med videre) og bufferfond som ikke nødvendigvis stemmer overens med

den aktivasammensetningen kommunens pensjonsmidler faktisk vil ha hos livsforsikringsforetaket som blir valgt. Se punkt 6.5.3.1 om hvordan dette foreslås håndtert i konkurransen.

Den faktiske premien for kommunen de påfølgende kontraktsårene vil være avhengig av en rekke forhold. Dette gjelder blant annet utvikling i medlemsbestanden, lønn, deltid, uførehypighet, dødelighet med videre i hele premieutjevningsselskapet som kommunens tjenstepensjonsordning er en del av. Kommunen kan derfor vurdere forventet stabilitet i premieutjevningsselskapet som en kvalitetsfaktor. Dette er for øvrig ikke lagt inn i Konkurranseveilederen, men kommunen kan vurdere på hvilken måte de kan få sjekket ut at premien som faktisk betales bygger på de samme prinsipper og tariffer som er lagt til grunn for tilbudet som er gitt og godtatt. Se også punkt 5.6.3 om dette.

6.2 KONKURRANSEVEILEDEREN

I en konkurranse utarbeider kommunen et konkurransegrunnlag slik anskaffelsesreglene krever, se kapittel 5. For å bistå kommunene i arbeidet med å utforme kravspesifikasjon og tildelingskriterier og sikre sammenliknbarhet mellom tilbyderne i en konkurranse, har Pensjonskontoret utarbeidet et excel-ark som kan benyttes i konkurransen, heretter kalt *Konkurranseveilederen*.

Pensjonskontoret anbefaler at kommunen benytter Konkurranseveilederen, etter egne tilpasninger, som en del av konkurransegrunnlaget i en konkurranse om anskaffelse av tjenstepensjon.

Konkurranseveilederen er utarbeidet i

excel-format og finnes på Pensjonskontorets nettsider. Den er bygget opp med følgende arkfaner:

- Innhold
- Informasjon til tilbyder
- Kravspesifikasjon generelt
- Prisskjema A, B og C
- Tabell 1-9 til pris
- Kravspesifikasjon kvalitet
- Tabell A-F til kvalitet
- Tildelingskriteriet klima-miljø

I arkfanen *Informasjon til tilbyder* beskrives det hva slags informasjon som skal fylles ut av kommunen og hvordan informasjonen vil bli benyttet. Kommunen vil typisk stille noen krav til hva livsforsikringsforetaket skal levere knyttet til produktet (kravspesifikasjon). Kravene kan ha forskjellig karakter:

- O-krav: Disse kravene er obligatoriske, det vil si at de må være oppfylt for at livsforsikringsforetakets tilbud ikke skal bli avvist i konkurransen.
- EV-krav: Disse kravene danner grunnlag for evalueringen av tilbudene under tildelingskriteriene.
- OEV-krav: Disse kravene stiller minstekrav (obligatoriske krav) til produktet/leveransen og åpner samtidig for at opplysninger om kvalitet med videre ut over minstekravet vil være gjenstand for evaluering under tildelingskriteriene (evalueringskrav). Det er ikke lagt opp til å ha OEV-krav i Konkurranseveilederen for 2026.

Som bakgrunn for å vurdere både obligatoriske krav og evalueringskrav, bør kommunen be om noe bakgrunnsdata. Dette er angitt i Konkurranseveilederen i arkfanene

Kravspesifikasjon generelt, Kravspesifikasjon kvalitet og Tildelingskriteriet klima-miljø, samt i arkfanene for tabeller.

For å sikre at tilbudene som gis blir sammenliknbare, må kommunen angi klare krav til hvilken bestand (medlemmene i tjenstepensjonsordninger) det skal regnes på, beregningsdato, at SGS 2020 legges til grunn, med videre. Slike krav er angitt i arkfanen *Kravspesifikasjon generelt*. Kommunen bør i konkurransegrunnlaget oppfordre tilbyderne til å være aktive med å stille spørsmål der det kan være grunnlag for tvil eller diskusjon om hva som er ment eller tenkt, knyttet til beregningsmetoder og lignende. Kommunens svar på slike spørsmål vil inngå som en del av konkurransegrunnlaget, og skal gjøres tilgjengelig for alle deltakere i konkurransen.

Tabeller som kan brukes til vurderingen av tilbudene i forhold til tildelingskriteriet pris er angitt i arkfanen *Tabell 1-9 til pris*.

I arkfanen *Kravspesifikasjon kvalitet*, etterspørres det beskrivelser av kvaliteten på forsikringsrisiko og administrasjon, kapitalforvaltning og service. Også her bes det om utfylling av tabeller gitt i arkfanen *Tabell A-F til kvalitet*, samtidig som det etterspørres dokumentasjon som må gis i vedlegg til Konkurranseveilederen. Det er opp til kommunen om den ønsker å evaluere kvaliteten på kapitalforvaltning, og eventuelt hvordan. Informasjon som kan benyttes til slik evaluering er lagt i arkfanen *Tabell A-F til kvalitet*.

I arkfanen *Tildelingskriteriet klima-miljø*, må kommunen etterspørre informasjon som den vil vektlegge under tildelingskriteriet relatert til klima- og miljøhensyn. Også her etterspørres dokumentasjon som må gis i vedlegg til Konkurranseveilederen. Kommunen er som hovedregel forpliktet til å benytte et tildelings-

kriterium relatert til klima- og miljøhensyn, se nærmere om dette i punkt 5.5.13.

Noen tabeller over detaljer knyttet til antall og premiereserve er lagt inn i *Tabell 1-9 til pris* til bruk for kontroll av dataene tilbyder har benyttet.

Det gjøres spesielt oppmerksom på at det er en del punkter kommunen selv må fylle ut i Konkurranseveilederen før den legges ved et konkurransegrunnlag. Hver kommune må lage sin versjon av Konkurranseveilederen til bruk i anskaffelsesprosessen. Kommunen (ikke pensjonsleverandørene) kan legge til linjer eller markere linjer som ikke skal benyttes i konkurransen om dette er hensiktsmessig, men dette gjelder ikke alle arkfanene. Det er lagt inn grønne kolonner med tekst i Konkurranseveilederen for å synliggjøre for kommunen hvilke forhold den spesielt må vurdere og felt den må fylle ut før konkurransen kunngjøres elektronisk i markedet. Følgende punkter må kommunen uansett fylle ut eller vurdere før konkurransen kunngjøres:

- Arkfanen *Informasjon til tilbyder*:
  - Vise hvordan tildelingskriteriene pris, kvalitet og kriteriet som ivaretar klima- og miljøhensyn, vil bli vektet. Sistnevnte kriterium må vektas minst 30 prosent, se nærmere om dette i kapittel 5 punkt 5.5.13
- Arkfanen *Kravspesifikasjon generelt*:
  - Dato for forholdstall, justeringstall og delingstall fra Nav som skal benyttes
  - Om kommunen ønsker opplysninger for å vurdere premie for ny livsvarig AFP og i så fall hvordan det skal sikres at tilbudene fra forskjellige livsforsikringsforetak blir sammenlignbare
- Arkfanen *Tabell 1-9 til pris*, her må kommunen angi:
  - Forventet lønnsregulering, G-regulering og regulering av pensjoner under utbetaling (her kan kommunen gjerne se på forskrift 6. mai 2011 nr. 465 om beregning av lønnsveksten som skal benyttes ved regulering av grunnbeløpet og alderspensjon i folketrygden for fastsettelse av parameterne)
  - Premiereserve, bufferfond og premiefond per 01.01 i anbudsåret hos dagens pensjonsleverandør, inklusive årsoppgjørdisposisjoner fra året før, samt pensjonsgrunnlag og andel av innskutt egenkapital som ville blitt med ved flytting på samme tidspunkt, og tilsvarende størrelser dersom pensjonsordningen var flyttet til tilbyder 01.01 i anbudsåret
  - Om kommunen ønsker opplysninger for å vurdere AFP-fellesskap 62-65 år for de som er født i 1962 eller tidligere
- Om kommunen ønsker opplysninger for å vurdere premien for ny livsvarig AFP for personer født i 1963 eller senere, og ev. tilleggsopplysninger som trengs for at tilbyder skal gjøre beregninger som sikrer sammenlignbarhet mellom tilbyderne
- Kommunens sats for arbeidsgiveravgift
- Standard investeringsportefølje til bruk ved beregning av premie for kapitalforvaltning og premie for rentegaranti
- Hvilken forventet avkastning på innskutt egenkapital i KLP og hvilket avkastningskrav på innskutt egenkapital i KLP som vil bli lagt til grunn (se punkt 6.5.3.5 *Kostnad ved egenkapitalbetjening i KLP*)
- Arkfanen *Tabell A-F til kvalitet*:
  - Gjennomsnittlig rentegaranti til bruk vurdering av kvalitet i kapitalforvaltningen dersom kapitalforvaltningen skal vurderes.
- Arkfanen *Kravspesifikasjon kvalitet*:
  - Kommunen må oppgi om den skal vurdere forsikringsrisiko, hvilke forhold som i så fall vil bli vektlagt og hvordan informasjonen skal evalueres.
  - Kommunen må oppgi om den ønsker å få og benytte informasjon om finansiell risikostyring i sin evaluering av tilbud. Dersom kommunen ønsker slik informasjon til evaluering av tilbudet, må den oppgi spesifikt på hvilken måte informasjonen er tenkt evaluert og vektlagt.
  - Kommunen må også oppgi om den har tenkt å vurdere kvaliteten på kapitalforvaltningen basert på informasjon om

bufferfond tilknyttet pensjonsordningen, investeringsporteføljen som tilbys, med mer, hvilke forhold som vil bli vektlagt, samt hvordan dette i så fall skal evalueres.

- Kommunen bør oppgi om den ønsker informasjon om spesielle forhold i tillegg til det som er minimumskravet til service. Kommunen bør uansett oppgi hvordan de forskjellige forhold som etterspørres under service er tenkt evaluert og vektlagt.
- Kommunen må også oppgi hvilke dokumentasjonskrav som skal være oppfylt i tilbudet knyttet til besvarelsen av tildelingskriteriet kvalitet med underkriterier, samt tildelingskriteriet som ivaretar hensynet til klima og miljø
- Arkfane *Tildelingskriteriet klima-miljø*:
  - Kommunen må oppgi hvilke nærmere bestemte forhold knyttet til klima og miljø som vil bli vektlagt ved evaluering

av tilbudene, og hvilket/hvilke dokumentasjonskrav som må være oppfylt i tilbudet vedrørende dette tildelingskriteriet

Kommunen må gjøre en flyttefil per 01.01.26, samt den informasjonen fra kontoutskrift for 2025 om pensjonsmidler som skal opplyses om i Konkurransveilederen tilgjengelig for livsforsikringsforetakene når konkurransen åpnes.

I Konkurransveilederen er det lagt inn formler som gjør at data fra *Tabell 1-9 til pris* hentes automatisk til arkfane *Prisskjema A, B og C*. Livsforsikringsforetakene skal derfor ikke fylle ut *Prisskjema A, B og C*. I prisskjemaene og tabellene er det også lagt inn formler som automatisk beregner totalsummer i celler som ikke kan endres av kommunen.

I Konkurransveilederen etterspørres premie

kun for ett år selv om kontraktsperioden kan tenkes å være lenger. Bakgrunnen er at beregningen av premier for flere år vil bygge på de samme forutsetningene som ligger til grunn for beregningen av første års premie, men den vil kreve at leverandørene må gjøre estimater på utviklingen i bestanden (medlemmene i tjenestepensjonsordningen og om de er aktive, alderspensjonister og annet).

Pensjonsleverandørenes estimater vil kunne være forskjellige, og kan dermed resultere i tilbud som ikke er sammenliknbare. Som nevnt i punkt 6.1 *Innledning*, vil de de faktiske premiene for neste år ikke være gitt, og vil avhenge av en rekke forhold.

Ved å ta inn premien for forsikring i Prisskjema A, legges det opp til konkurranse ikke bare på administrasjon og service, men også på innbetaling til avsetninger til forsikringsforpliktelsene som er definert i SGS 2020, samt på premieutjevningsskapskap.

6.3 TILDELINGSKRITERIER

Det skal klart framgå av konkurransegrunnlaget hvilken sammenheng det er mellom evalueringskravene og tildelingskriteriene. Se punkt 5.5.13 om de generelle rettslige rammene for fastsettelse av tildelingskriteriene.

I Konkurransveilederen arkfane *Informasjon til tilbyder* skal kommunen legge inn hvordan den vil vekte tildelingskriteriene. Tildelingskriteriet som ivaretar klima- og miljøhensyn, skal som hovedregel vektas minst 30 prosent.

I Konkurransveilederen legges det opp til at følgende tildelingskriterier skal gjelde i konkurransen:

- Pris
  - Underkriterium: Pris forsikringsrisiko
  - Underkriterium: Pris administrasjon og kapitalforvaltning
  - Underkriterium: Pris premie på rentegaranti og egenkapitalforhold
- Kvalitet
  - Underkriterium: Kvalitet forsikringsrisiko og administrasjon
  - Underkriterium: Kvalitet kapitalforvaltning
  - Underkriterium: Kvalitet service
- Klima og miljø

Tilbyders pris skal framkomme i Konkurransveilederen arkfane *Prisskjema A, B og C*. Uttrykkene pris og premie brukes litt om hverandre og forutsettes å ha samme mening. Uttrykket pris benyttes både om elementer som utgjør et rent vederlag fra kommunen til leverandøren, og om elementer som er del av et bredere kostnadsbilde for kommunen.

Konkurransveilederen legger opp til underkriterier under tildelingskriteriet pris for å legge til rette for konkurranse på de ulike priselementene i prisskjemaene. Det er stor forskjell på nivået på pris for forsikringsrisiko på den ene siden og pris for administrasjon, kapitalforvaltning, rentegaranti og egenkapitalforhold på den andre siden. Pris for forsikringsrisiko består i hovedsak av premie knyttet til sikring av alderspensjon, og er som regel mange ganger så stor som de andre prisene til sammen. For en kommune kan forholdet være at forsikringspremien utgjør 90 prosent av den totale premien/prisen, men dette vil kunne variere fra kommune til kommune. Hver kommune bør se på hva de i

dag betaler i de forskjellige premiene og forholdet mellom dem, før kriteriene for pris fastsettes.

Konkurranserveilederen inkluderer ikke en anbefaling med hensyn til den konkrete vektingen av underkriteriene under tildelingskriteriet pris. Kommunen bør være oppmerksom på at vektingen av underkriterier under tildelingskriteriet pris potensielt kan være uegnet dersom eksempelvis differansen mellom tilbudenes prisforskjell og poengforskjell er store. Se nærmere om evalueringsmodeller i punkt 5.5.15.

Kommunen er forpliktet til å gjennomføre en konkurranse som legger opp til at leverandørenes tilbud kan sammenliknes. Er konkurransegrunnlaget utformet på en slik måte at tilbudene ikke kan sammenliknes, eller at det ikke kan dokumenteres at underkriterier er bestemt før tilbudsåpning, kan dette lede til avlysningsplikt og at konkurransen må gjennomføres på nytt.

Det gjøres oppmerksom på at det er premien som er gjenstand for vurdering. De regnskapsmessige konsekvensene av et skifte av pensjonsleverandør er ikke en del av konkurransen.

6.4 PRIS OG KVALITET PÅ FORSIKRINGSRISIKO

Vurdering av forsikringsrisiko i konkurranse-sammenheng gjelder først og fremst en vurdering av premieutjevningsskelleskapet hos det enkelte livsforsikringsforetaket, siden pensjonsytelsene skal være de samme uansett pensjonsleverandør. Samtidig er det noen forskjeller i premietariffene og krav til premiereserve hos de forskjellige livs-

forsikringsforetakene. Som nevnt i punkt 6.1 *Innledning*, vil de de faktiske premiene for neste år ikke være gitt, og vil avhenge av en rekke forhold.

I arkfanen *Prisskjema A, B og C* i Konkurranserveilederen gjelder Prisskjema A forsikringsrisiko. Se Prisskjema A nedenfor.

Dersom det er lagt inn fortjenesteelement i premien for forsikring, skal dette ikke inngå i premien i tabellen, men framkommer i Prisskjema C, se punkt 6.5.3 *Pris på kapitalforvaltning, rentegaranti og kostnad egenkapitalbetjening*.

Det skal betales arbeidsgiveravgift av premien, og denne inngår derfor i prisskjemaet. Kommunens premiefond kan bli tilført overskudd på forsikringsrisiko årlig. Premiefond kan benyttes til å betale premie, og slik premiebetaling skal det ikke betales arbeidsgiveravgift av, se også punkt 3.5 *Premiefond, bufferfond, og tildeling av avkastning/overskudd*.

Med forsikringsrisiko menes her risikoen knyttet til liv og helse. Innenfor begrepet forsikringsrisiko i Konkurranserveilederen ligger risikoen knyttet til at utbetaling av alderspensjon, uførepensjon, premiefritak, ektefellepensjon og barnpensjon blir som antatt ved beregning av premie og premiereserve. Premien for forsikringsrisiko består av flere elementer som er spesifisert i Konkurranserveilederen:

- Årlig premie både for vanlig pensjonsalder og for sær alder
- Reguleringspremie
- Premie for ikke-forsikringsbare ytelser,

herunder premie for AFP for personer født i 1963 eller senere

- Termintillegg – rente
- Premie for AFP fra 62 til 65 år

Pensjonskontoret anbefaler imidlertid at premie for AFP for personer født i 1963 eller senere ikke etterspørres i konkurranser i 2026, siden en slik premie vil kreve at kommunen oppgir mange forutsetninger for å anslå uttak av AFP, og dermed sikre premien oppgitt fra de forskjellige pensjonsleverandørene skal bli sammenlignbar

Premiene for forsikringsrisiko er ellers basert på premietariffer med antagelser om død og uførhet, som er meldt til Finanstilsynet, og/eller en bestand som er gitt, og kan derfor ikke gi grunnlag for forhandlinger i en konkurranse.

Premieelementene er nærmere beskrevet i kapittel 3 *Premie og pensjonskostnader*. Som angitt der skal premien for forsikringsrisiko etter SGS 2020 utjevnes mellom de pensjons-

ordningene som er med i premieutjevningsskelleskapet. Premien for forsikringsrisiko vil dermed kunne si noe om premieutjevningsskelleskapet hos det enkelte livsforsikringsforetak. Samtidig må kommunen være innforstått med at premieutjevningsskelleskapet, og dermed premien, vil kunne variere i kontraktsperioden, og risikoen for endringer er større i et lite utjevningsskelleskap som er i vekst enn i et stort utjevningsskelleskap. Siden premiene for forsikringsrisiko beregnes enten som en prosent av pensjonsgrunnlag eller som en prosent av premiereserven, vil det for kommunen være en nyttig bakgrunnsinformasjon i evalueringen å få oppgitt disse prosentene, ikke bare kronebeløpene. I arkfanen *Tabell 1-9 til pris* skal slik informasjon gis.

Premien i et livsforsikringsforetak skal utjevnes mellom kommunene hos foretaket, og derfor har det ingen relevans å etterspørre hva premien ville vært om kommunen ikke hadde vært med i utjevningsskelleskapet, bortsett eventuelt for kontrollformål.

Prisskjema A - Tildelingskriteriet pris - forsikringsrisiko*

	Kroner
Årlig premie basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-
Reguleringspremie basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-
Premie for ikke-forsikringsbare ytelser basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-
Premie for AFP fra 62 til 65 år for de som er født i 1962 eller tidligere basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-
Premie for ny offentlig AFP basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-
Termintillegg - rente basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-
Premie uten arbeidsgiveravgift	-
Arbeidsgiveravgift på premien	-
Premie med arbeidsgiveravgift, totalsum pris på forsikringsrisiko basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-

Premiene skal vises uten fortjenesteelement

*Totalsum går til evaluering under tildelingskriteriet pris - Underkriterium 1

Dersom kommunen ønsker å vurdere forsikringsrisikoen hos pensjonsleverandøren kan det være av interesse å se om premietariffen står i forhold til risiko. Dette kan ev. vurderes ut fra premien og ev. overskudd/underskudd på risikoresultatet hos pensjonsleverandøren gjennom flere år, samt hvor ofte premietariffen endres eller om det er påtenkt endringer.

I Konkurransveilederen er det i arkfane *Kravspesifikasjon kvalitet* og *Tabell A-F til kvalitet* lagt inn mulighet for å stille spørsmål om risikoresultat de seneste fem årene i aktuelt risikofellesskap, som grunnlag for en vurdering av mulig tilførsel til premiefond for oppdragsgiver i 2026. Det kreves imidlertid god kunnskap både om tariffing og tolkning av risikoresultatet for å kunne foreta en god evaluering, samtidig som det må vurderes om historiske data vil være godt grunnlag for å vurdere framtidige resultater.

Hvert livsforsikringsforetak vil ha sitt premieutjevningsselskap bestående av kommuner som har sin pensjonsordning hos det aktuelle livsforsikringsforetaket. I konkurransen vil forskjeller i premie på grunn av forskjellig premieutjevningsselskap hos tilbyderne indirekte kunne framgå av Prisskjema A. Dersom livsforsikringsforetakene har ganske like premietariffer, skal Prisskjema A i hovedsak vise forskjeller i premieutjevningsselskap.

Nye regler for pensjon til ansatte med særalsersgrenser er nå fastsatt og gjelder fra 01.01.26, se punkt 2.5. Som beskrevet i kapittel 3, så er det laget en bransjeavtale om beregning av premie m.m. knyttet til personer med særalsersgrense. Det er ikke lagt opp til

at premien for tidligpensjon og særalserspåsag skal spesifiseres særskilt i Konkurransveilederen, men den vil inngå i de ordinære premieelementene, som før.

Utgifter til AFP fra 62 til 65 år for personer født i 1962 eller tidligere, vil bare gjelde noen få år til. Utgiften til denne pensjonen kan betales enten direkte av kommunen selv, eller gjennom et utjevningsselskap hos livsforsikringsforetaket. KLP tilbyr to utjevningsselskap med henholdsvis 100 prosent eller 50 prosent utjevning. Storebrand tilbyr ikke tilsvarende utjevningsselskap.

Dersom kommunen uansett ikke har tenkt å være med i noe utjevningsselskap, har det ingen hensikt å be om premie for AFP fra 62 til 65 år, siden utgiftene til AFP i dette tilfellet vil være den samme for kommunen uansett pensjonsleverandør. Ut fra dette er det ikke lagt opp til at det etterspørres slik premie i Konkurransveilederen.

Personer født i 1963 eller senere skal ha livsvarig AFP. Se nærmere beskrivelse av AFP i punkt 2.6.2 *AFP og betinget tjenestepensjon for ansatte født i 1963 eller senere*. Livsvarig AFP ble innført fra 01.01.25. Premien skal belastes ved uttak av pensjon, og kan bli forholdsvis stor. Forskjeller i antagelse om overlevelse i de forskjellige livsforsikringsforetakene vil også slå ut i premien for livsvarig AFP. Men som nevnt i punkt 3.2.3 *Engangspremie for ikke-forsikringsbare ytelser*, er det foreløpig for kort erfaring med produktet til at det kan gjøres nok relevante forutsetninger om premien til at opplysninger om denne premien vil bli sammenlignbare. Det anbefales derfor at premien ikke etterspørres i Konkurransveilederen for inneværende år.

SGS 2020 er ikke tydelig på hva premiefritaket skal dekke. For eksempel kan premiefritaket ikke dekke reguleringspremie, premie for ikke-forsikringsbare ytelser og premie for AFP fra 62 til 65 år for personer født i 1962 eller tidligere. Men det kan også være andre forskjeller i hva premiefritaket hos de forskjellige livsforsikringsforetakene dekker. Hvor mye premiefritaket dekker viser noe om kvaliteten på premiefritaket, og bør derfor være et evalueringskrav i tildelingen. Det er tatt inn spørsmål om hva premiefritaket dekker både i arkfane *Kravspesifikasjon kvalitet* og arkfane *Tabell A-F til kvalitet* i Konkurransveilederen.

Som nevnt i punkt 3.3 *Premieutjevning og premieestimer*, vil premien forhåndsfastsettes hvert år ut fra antakelser om lønnsvekst med videre. Premien som skal betales kan være lavere eller høyere enn estimert premie i tilbudene som kommer.

Tabell 2 b i arkfane *Tabell 1-9 til pris* er til kontroll av premiereservene og antall i bestanden for å sikre at tilbyderne gjør prisberegninger på samme bestand. Ved å oppgi hvordan premiereserven fordeler seg på forskjellige medlemmer, aktive, oppsatte,

pensjonister o.l., samt antall i de samme gruppene gis det mulighet for ytterligere kontroll av premien i tilbudene.

6.5 PRIS OG KVALITET PÅ ADMINISTRASJON OG KAPITALFORVALTNING OG EGENKAPITALVURDERINGER

Kostnadene knyttet til administrasjon og kapitalforvaltning er noe livsforsikringsforetaket i stor grad kan styre selv, og er gjerne noe livsforsikringsforetakene konkurrerer om på andre produkter. Prisskjema for disse faktorene er angitt i *Prisskjema B - Tildelingskriteriet pris - administrasjon og kapitalforvaltning*, som angitt under.

Premie for rentegaranti og fortjenesteelement, er noe det enkelte livsforsikringsforetaket kan bestemme. Disse faktorene, sammen med egenkapitalbetjening, vil til dels være avhengig av selskapsstrukturen, det vil si om pensjonsleverandøren er et gjensidige selskap eller et aksjeselskap, og kapitalforvaltningsstrategier, og det vil også ha betydning hva slags bufferfond som er knyttet til pensjonsordningen for den enkelte kommune.

Prisskjema B - Tildelingskriteriet pris - administrasjon og kapitalforvaltning*

	Kroner
Administrasjonspremie, basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger, garantert sats første år	-
Premie til administrasjonsreserve, basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger, garantert sats første år	-
Termin tillegg - administrasjonskostnad, garantert sats første år	-
Premie for kapitalforvaltning, basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger, garantert sats første år	-
Premie uten arbeidsgiveravgift	-
Arbeidsgiveravgift på premien	-
Totalsum pris administrasjon og kapitalforvaltning	-

Premiene skal vises uten fortjenesteelement

*Totalsum går til evaluering under tildelingskriteriet pris - Underkriterium 2

For å synliggjøre forhold knyttet til premie for rentegaranti, fortjenesteelement og egenkapitalbetjening fra premieutjevning på forsikringspremie og administrasjon/kapitalforvaltningskostnader, er det et eget prisskjema i Konkurranseveilederen, *Prisskjema C - Tildelingskriteriet pris – premie for rentegaranti og egenkapitalforhold* i arkfanen *Prisskjema A, B og C*, som angitt under.

Det anbefales at premien for administrasjon og forvaltning i anskaffelsesprosessen beregnes basert på premiesatser angitt for neste år (2027 for konkurranser i 2026), og premien for rentegaranti er basert på en modell som ligger fast i 2027 så sant dette er mulig, men skal beregnes på premiereserve og lønn oppgitt per 01.01.26.

Premie for kapitalforvaltning utjevnes ut fra pensjonsgrunnlag i fellesordningen i KLP, mens Storebrand benytter en degressiv skala på kostnadene knyttet til størrelsen på midler til forvaltning. I Konkurranseveilederen vil prisen basert på pensjonsmidlene 01.01.26 være den som skal angis fra Storebrand.

6.5.1 PRIS OG KVALITET PÅ ADMINISTRASJON

Det koster å administrere en pensjonsordning. Det skal håndteres inn- og utmeldinger, endringer i stillingsandeler, endringer i lønn, betaling av premie og ikke minst utbetaling av pensjoner. Kostnadene knyttet til administrasjon er noe som kan bestemmes av hvert livsforsikringsforetak. Kostnadene kan imidlertid avhenge av kundefelleskapet, f.eks. ved at det er mange små kommuner i felleskapet, noe som kan gi økte kostnader sammenliknet med et kundefellesskap med få og store kommuner. Andelen pensjonister vil også påvirke kostnadene til administrasjon. Utjevning-fellesskapet kan derfor ha betydning for den utjevnete premien.

Både størrelsen på kostnadene og hva en får for kostnadene (kvaliteten på servicen) er evalueringsskrav i Konkurranseveilederen.

Det finnes forskjellige premiestørrelser knyttet til administrasjonskostnader:

- Administrasjonspremie
- Premie til administrasjonsreserve (for pensjoner under utbetaling)
- Termintillegg – administrasjonskostnad

Prisskjema C - Tildelingskriteriet pris - premie for rentegaranti og egenkapitalforhold*

	Kroner
Premie for rentegaranti (ekskl. fortjenesteelement), basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger, garantert modell for beregning av premie første år	-
Fortjenesteelement, basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger, garantert sats første år	-
Premie uten arbeidsgiveravgift	-
Arbeidsgiveravgift på premie for rentegaranti og fortjenesteelement	-
Kostnad ved egenkapitalbetjening i KLP, beregnet teoretisk størrelse basert på konkurransegrunnlagets forutsetninger	-
Totalsum premie for rentegaranti og egenkapitalforhold	-

*Totalsum går til evaluering under tildelingskriteriet pris - Underkriterium 3

6.5.1.1 ADMINISTRASJONSPREMIE

Som nevnt tidligere vil administrasjon av pensjonsordningen omfatte blant annet inn- og utmeldinger, endringer i stillingsandeler, endringer i lønn, betaling av premie og ikke minst utbetaling av pensjoner. Se også punkt 8.8.

Administrasjonspremien i et tilbud gir et bilde av kostnadene hos livsforsikringsforetakene knyttet til administrasjon, men det endelige kronebeløpet som skal betales vil være avhengig av pensjonsgrunnlaget i premieutjevning-fellesskapet. Administrasjonspremien i prosent av pensjonsgrunnlaget er dermed en mer egnet sammenligningsfaktor.

6.5.1.2 PREMIE TIL ADMINISTRASJONSRESERVE

Livsforsikringsforetakene skal avsette midler til administrasjon av pensjonsrettigheter for medlemmer av pensjonsordningen som er pensjonister. Administrasjonsreserven kan dekke både administrasjonspremie, kapitalforvaltningspremie og premie for rentegaranti, men verken KLP eller Storebrand har inkludert premien for rentegaranti i administrasjonsreserven.

Premien til administrasjonsreserve betales mens medlemmene er aktive eller oppsatte, og betales gjerne som en prosent av årets forsikringspremie, se også punkt 3.4.5. Premie til administrasjonsreserve inngår normalt i beregningen av pensjonsordningens forsikringspremier og spesifiseres som regel ikke i fakturaer.

Premien til administrasjonsreserve gir, på samme måte som administrasjonspremie, et bilde av kostnadene hos livsforsikringsforetakene knyttet til administrasjon, og disse premiene i prosent av premiereserve bør derfor vises i en konkurranseutsettingsprosess. Premien til administrasjonsreserve er derfor skilt ut i Konkurranseveilederen, i arkfanen *Tabell 1-9 til pris*.

6.5.1.3 TERMINTILLEGG

Premien er i utgangspunktet beregnet ut fra at den betales forskuddsvis ved starten av året. Dersom premien ikke betales forskuddsvis for hele året, kan den betales i terminer. Det er vanlig å betale premien fire ganger i året, men kommunen kan også ønske å ha andre terminer for betaling. Når premien eventuelt betales i terminer, skal livsforsikringsforetakene ta en ekstra premie, termintillegg, som skal dekke økte administrasjonskostnader og tapte renteinntekter.

Termintillegget bør være med som en faktor i en anskaffelsesprosess. Termintillegget er synliggjort i Konkurranseveilederen, i arkfanen *Tabell 1-9 til pris*, og er splittet i den delen som gjelder administrasjon og den delen som er en rentekompensasjon og som derfor skal til forsikringsresultatet.

6.5.2 VURDERING AV KVALITET PÅ ADMINISTRASJON/SERVICE

Kommunen må forutsette at lover og forskrifter knyttet til informasjon med videre, om pensjonsordningen overholdes av livsforsikringsforetaket. Videre må det forutsettes at eventuelle krav til håndtering av pensjonsutbetalinger i SGS 2020 oppfylles.

For å vurdere kvaliteten på servicen anbefales det i Konkurransveilederen at det etterspørres hvilken service som er dekket av premien (med spesifisering av hva som ikke er dekket), informasjonsutveksling mellom livsforsikringsforetaket og medlemmene av pensjonsordningen og informasjonsutveksling mellom livsforsikringsforetaket og administrasjonen hos kommunen.

Evaluering av service må bygge på så spesifikke krav som mulig, slik at det blir lettest mulig å sammenlikne servicen livsforsikringsforetakene tilbyr. I Konkurransveilederen er det gitt forslag til slik spesifisering.

Kommunen må selv angi i arkfanen *Kravspesifikasjon kvalitet* om det er spesielle forhold knyttet til servicen som vil ha betydning for evalueringen. Dette kan være informasjon om portalløsninger på nett, muligheter for kontakt på chat og telefon, løsninger for ikke-digitale medlemmer, pensjonsprognoser ved uttak av pensjon i forskjellige aldre, løsninger knyttet til søknad om pensjon, saksbehandlingstid for vurdering av uførepensjon med mer. Det kan også her

ettespørres hvor mye av løsningene som omtales som er implementert og hva som eventuelt ikke er implementert enda og når dette er forventet å bli implementert.

Når det gjelder behovet for service knyttet til administrasjon av ordningen, kan dette være portalløsninger på nett knyttet til premier, oversikt over status på medlemmer, bestand, fakturainnhold, kapitalforvaltning og verd utvikling i investeringsporteføljen pensjonsordninger er med i, statistikker, med mer.

Videre må kommunen, før konkurransen kunngjøres, beslutte hvordan de forskjellige punktene under service er tenkt evaluert i konkurransen og angi dette.

God service kan knytte seg til at det opprettes et kundeteam av personer med både faglig og erfaringsmessig kompetanse. Det anses å være tilstrekkelig, som angitt i Konkurransveilederen tabell *Kravspesifikasjon generelt*, å be om bekreftelse på at alle som inngår i kundeteamet skal ha relevant utdanning og minst 5 års relevant erfaring og høy kompetanse innenfor sitt felt. Dette gjelder blant annet god kunnskap om:

- Finansforetaksloven
- Forsikringsvirksomhetsloven
- Tariffavtalen om offentlig tjenstepensjon i kommunal sektor
- Overføringsavtalen
- Kostnadsfordelingsavtalen for ny offentlig AFP
- Administrative rutiner hos livsforsikringsforetaket
- Oppgjørsfunksjonen hos livsforsikringsforetaket
- IT-systemene hos livsforsikringsforetaket
- GKRS
- Kapitalmarkedsteori på masternivå
- Investeringsanalyser
- Kapitalforvaltning

Det kan bes om at utdanning og erfaring samlet for kundeteamet skal dokumenteres, men når det gjelder en nærmere navngivelse eller beskrivelse av de personene som jobber med service i de forskjellige livsforsikringsforetakene, vil dette være informasjon som den enkelte kommune vanskelig kan nyttiggjøre seg.

Det er også viktig at livsforsikringsforetaket kan levere GKRS-beregninger (beregninger av pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser til kommunens regnskap og balanse), siden disse skal være basert på premieutjevningsskema hos livsforsikringsforetaket. Spørsmål om livsforsikringsforetaket utfører slike beregninger er lagt inn i arkfanen *Kravspesifikasjon generelt*, som et krav. Dersom slike beregninger ikke er en del av premien som er oppgitt, skal dette angis i arkfanen *Kravspesifikasjon kvalitet*, og vil i så fall inngå i evalueringen av tilbudet fra livsforsikringsforetaket.

6.5.3 PRIS PÅ KAPITALFORVALTNING, RENTEGARANTI OG KOSTNAD EGENKAPITALBETJENING

Livsforsikringsforetakenes premieutjevningsskema har lite eller ingenting å si på premien for kapitalforvaltning og rentegaranti og kostnader ved egenkapitalbetjening. Disse premiene gjenspeiler andre forhold enn premier i et premieutjevningsskema. Både premiene og kvaliteten på disse områdene er gjenstand for evaluering i Konkurransveilederen.

6.5.3.1 VURDERING AV PREMIE FOR KAPITALFORVALTNING

Konkurransveilederen legger opp til at premien for kapitalforvaltning vises i Prisskjema B. Denne premien vil være avhengig av hvordan pensjonsmidlene er plassert, det vil si hvor mye som er plassert i aksjer og andre investeringsobjekter. For å vurdere livsforsikringsforetakene opp mot hverandre og avgjøre hvilket livsforsikringsforetak som faktisk er mest prisgunstig, mener Pensjonskontoret at premie for kapitalforvaltning i konkurransen bør oppgis ut fra en tenkt og identisk standard investeringsportefølje. Denne metoden er benyttet i Konkurransveilederen, slik at prisen i arkfanen *Prisskjema A, B og C* og arkfanen *Tabell 1-9 til pris* viser prisen for samme portefølje for livsforsikringsforetakene som gir tilbud.

Pensjonskontoret foreslår en standard investeringsportefølje (standardportefølje) lik den som ble angitt i 2024 også for 2026. Livsforsikringsforetakene kan ha flere investeringsporteføljer, og standardporteføljen er her tenkt uavhengig av den konkrete

investeringsporteføljen som det enkelte livsforsikringsforetaket tilbyr kommunen, siden dette kan variere fra konkurranse til konkurranse. I den grad livsforsikringsforetakenes vanligste tilbudte investeringsportefølje er noenlunde likt sammensatt på overordnet nivå, mener Pensjonskontoret at standardporteføljen i konkurransesammenheng bør ligge så nært disse porteføljene som mulig.

Standardporteføljen som er anbefalt for evalueringformål i 2026 er slik:

	Andel
Aksjer	30 %
Obligasjoner	40 %
Pengemarked	15 %
Eiendom	15 %
Sum	100 %

Livsforsikringsforetakene vil sannsynligvis tilby en investeringsprofil på kommunale pensjonsmidler som avviker noe fra standardporteføljen. Opplysninger om aktivasammensetningen i den porteføljen livsforsikringsforetaket tilbyr kommunen skal oppgis i arkfanen *Tabell A-F til kvalitet* i Konkurranserveilederen. Dersom kommunen ønsker å åpne for at én og samme tilbyder inngir tilbud på flere investeringsporteføljer (det vil si parallelle tilbud), må kommunen presisere at tilbyderen da må innlevere to (eller flere) komplette tilbud. Se mer om parallelle tilbud i punkt 5.5.17. Ved måling og sammenlikning av premien for kapitalforvaltning mellom livsforsikringsforetakene er det viktig at kostnadene ved investeringene er håndtert likt i alle tilbud. Det vil i dette tilfellet si om kostnadene inngår i kostnadsresultatet eller er fratrukket i avkastningen.

Det har vært ulikt syn mellom Finanstilsynet og deler bransjen om hvorvidt enkelte kapitalforvaltningskostnader som flere livsforsikringsforetak ikke har tatt inn i kapitalforvaltningspremien, skal bruttoføres og dermed inngå i premien. Finanstilsynet har på oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet et utkast til høringsnotat, der de foreslår endringer i regelverket som sikrer såkalt bruttoføring. Pensjonskontoret sendte 26.09.25 brev til Finansdepartementet der det etterspørres status i denne saken. Pensjonskontoret har per 01.05.26 ikke mottatt svar på henvendelsen. Dersom det kommer et svar vil Pensjonskontoret informere om dette på sin nettside, samt informere om ev. påvirkning dette kan ha i konkurransen i 2026.

Inntil avklarende regelverk foreligger, vil det være utfordrende å finne en god og forutberegnelig metode for å hensynte ulik praksis, hvilket igjen kan lede til at inntømte tilbud ikke er sammenliknbare i en anbuds-konkurranse. Etter Pensjonskontorets vurdering vil resterende prislelementer under tildelingskriteriet pris være tilstrekkelig representative for tilbudenes prisnivå til at kapitalforvaltningskostnader kan unntas fra evalueringen inntil avklaring foreligger. Det er derfor Pensjonskontorets vurdering at det bør ses bort fra kapitalforvaltningskostnader inntil forholdet er avklart. Det er i Konkurranserveilederen arkfane *Tabell 1-9 til pris* lagt opp til at kommunen kan legge inn 0 prosent og samtidig oppgi i konkurranse-grunnlaget at denne premien ikke skal fylles ut.

Dersom den endelige avklaringen blir at det er greit med nettoføring av kapitalforvaltningskostnadene, og kommunen ønsker å ta hensyn til disse kostnadene i anbudsrunder, må

kommunen vurdere hvordan den kan sikre sammenliknbarhet mellom tilbudene.

6.5.3.2 VURDERING AV PREMIE FOR RENTEGARANTI

Premien for rentegaranti er avhengig blant annet av hvordan pensjonsmidlene er plassert, størrelsen på rentegarantien som ligger til grunn i kravet til premiereserve og premiefond i kommunens pensjonsordning, samt størrelsen på bufferfondet. Premien for rentegaranti vil i sin helhet overføres til egenkapitalen om den ikke brukes det enkelte året.

Livsforsikringsforetakene forvalter kommunenes midler kollektivt innenfor en eller flere investeringsporteføljer med definerte risikoklasser. Forskjellige kommuner med pensjonsordning innenfor samme kollektiv kan ha forskjellige individuelle bufferfond.

Livsforsikringsforetakene har for en gitt portefølje frihet til å variere risikonivået over

tid, kanskje særlig representert ved aksjeandel, noe som kan avhenge av den til enhver tid gjennomsnittlige bufferfondsandel for pensjonsordningene i kollektivet.

Det er mulig at både aksjeandel og kollektivets gjennomsnittlige rentegaranti-premie vil variere over tid etter hvert som det aktuelle kollektivets gjennomsnittlige bufferfondsandel endrer seg.

Videre er det naturlig at hvilken rentegaranti-premie én bestemt kommune vil avkreves, kan avhenge av hvor stort avviket mellom den aktuelle kommunens bufferfondsandel er fra det aktuelle kollektivets gjennomsnittlige bufferfondsandel. Om den bestemte kommunens bufferfond er lavere enn kollektivets, er det naturlig å forvente en høyere rentegaranti-premie for pensjonsordningen for denne kommunen enn kollektivets gjennomsnittlige rentegaranti-premie, og vice versa.

I løpet av året/slutten av året, kan kunden velge en annen investeringsportefølje hos

den pensjonsleverandøren de da har, med tilhørende annen premie for rentegaranti, forutsatt at dette ikke innebærer en ulovlig vesentlig endring etter regelverket for offentlige anskaffelser. Begge pensjonsleverandørene kan også endre sine retningslinjer innen den tid, og mulighetene for å frigjøre midler fra bufferfondet kan være en annen enn ved kontraktsinngåelse. Av denne grunn er den konkrete sammenlignbare pris på rentegaranti som bør dokumenteres i tilbudet, et standardisert anslag for første år, med det kjente bufferfondet for kommunen og gitt standardporteføljen. Denne skal fylles ut i tabell 7 i Konkurransveilederen.

Rentegarantipremien tilfaller som nevnt egenkapitalen, om avkastningen på kollektivporteføljen ikke er mer negativ enn bufferfondets størrelse. Et gjensidig selskap har slik sett muligheten til å hente inn midler for å dekke risiko gjennom økt egenkapitaltilskudd fra eierne, ettersom eier og kunde er én og samme aktør. Det samme er ikke tilfelle for et aksjeselskap, hvor eier og kunde er forskjellige aktører. En direkte sammenlikning av premien for rentegaranti mellom de to livsforsikringsforetakene Storebrand og KLP er derfor ikke entydig. For å tydeliggjøre at disse forholdene bør ses i sammenheng, vil premie for rentegaranti og årlige fortjenesteelement, samt kostnad ved egenkapital framkomme i samme prisskjema, Prisskjema C, i arkfanen *Prisskjema A, B og C* i Konkurransveilederen. Utfordringen med sammenlikning av livsforsikringsforetakene blir forsterket ved at det skal betales arbeidsgiveravgift av premien for rentegaranti, men ikke for egenkapitaltilskudd. Synliggjøring av arbeidsgiveravgift ligger i Prisskjema C i arkfanen *Prisskjema A, B og C* i Konkurransveilederen.

6.5.3.3 SÆRSKILT INVESTERINGS- PORTEFØLJE

Forsikringsvirksomhetsloven § 4-15 åpner for at kommunen kan avtale at pensjonsmidlene skal forvaltes i en særskilt investeringsportefølje, der kommunen kan bestemme hvordan porteføljen skal sammensettes (flerårig forvaltningsavtale). Se punkt 8.4.1 *Forvaltning av pensjonsmidler i særskilt investeringsportefølje* for nærmere beskrivelse av dette produktet. Dersom en kommune velger en særskilt investeringsportefølje, vil dette kunne påvirke premien for rentegaranti og premien for kapitalforvaltning.

Det er ikke lagt opp til at kommunen skal etterspørre særskilt investeringsportefølje i Konkurransveilederen. Kommuner som ønsker å vurdere en særskilt investeringsportefølje må etterspørre dette spesifikt i sitt konkurransegrunnlag.

6.5.3.4 VURDERING AV FORTJENESTE- ELEMENT

Blant annet for å kunne betjene egenkapitalen kan en pensjonsleverandør etter forsikringsvirksomhetsloven belaste forsikringspremiene med et fortjenesteelement.

Tilbyder skal legge inn hvor stort fortjenesteelementet er i arkfanen *Tabell 1-9 til pris* i Konkurransveilederen. Se også punkt 6.5.3.2 *Vurdering av premie for rentegaranti*.

6.5.3.5 KOSTNAD VED EGENKAPITAL- BETJENING I KLP

I Konkurransveilederen legges det opp til at det skal være en del av evalueringen hvilken kostnad det kan knyttes til å ha midler plas-

	Velg selskap her	
	I prosent	I kroner
Avkastningskrav på innskutt egenkapital i KLP		-
Forventet avkastning på innskutt egenkapital i KLP		-
Kostnad ved egenkapitalbetjening	0,00 %	-

Beregningen skal baseres på andel av innskutt egenkapital per 01.01.2025, og at denne står fast hele året

sert som egenkapital i KLP, som i tabell 9 i arkfanen *Tabell 1-9 til pris* i Konkurransveilederen, og som er gjengitt under. Kostnaden kan være negativ, det vil si at den kan ses på som en inntekt for kommunen. Se også punktet 6.5.3.2 *Vurdering av premie for rentegaranti*.

Prosentatsene for forventet avkastning og avkastningskrav på innskutt egenkapital i KLP skal begge oppgis av kommunen før konkurransen kunngjøres. Pensjonskontoret fikk i 2021 utarbeidet en modell for beregning av forventet avkastning på innskutt egenkapital i KLP og avkastningskrav for innskutt egenkapital i KLP. Pensjonskontoret vurderer elementene i modellen årlig i forbindelse med utarbeidelse av oppdatert Pensjonsveileder, og disse legges ut på Pensjonskontorets nettsider.

Det er foreslått at det benyttes følgende prosenter i Konkurransveilederen 2026:

- Forventet avkastning på innskutt egenkapital i KLP: 6 prosent
- Avkastningskrav på innskutt egenkapital i KLP: 6,3 prosent (Med forbehold om

justering for forventet relativ vekst eller fall i kommunens andel av KLPs premiereserver.)

I tabellen under vises det hva Pensjonskontorets beregnede prosentsetser for konkurranser i 2026 er, og hva de beregnede satsene har vært de seneste årene.

Som tillegg eller fradrag til avkastningskravene i tabellen nedenfor bør hver kommune formulere en forventning til i hvilken grad de antar at deres premiereserve vil vokse eller krympe i forhold til premiereserven i det kollektivet de er en del av. Om kommunens premiereserve forventes å krympe med en prosent per år i forhold til kollektivets premiereserve, kan det forsvares å heve avkastningskravet med ett prosentpoeng og vice versa.

Pensjonskontoret understreker at det i den anbefalte beregning av avkastningskrav for 2026 er tatt høyde for det generelle rentenivå og kapitalmarkedets gjeldende prising av risiko for blant annet, finansielt stress i KLP, likviditetsrisiko, risiko i selskapsporteføljen og risiko knyttet til innkallingsretten. Pensjons-

	2026	2025	2024	2023	2022
Forventet avkastning	6,00 %	5,50 %	4,80 %	4,50 %	3,30 %
Avkastningskrav	6,30 %	6,70 %	7,30 %	7,90 %	5,60 %

kontoret er av den oppfatning at det i utgangspunktet ikke er grunnlag for å legge inn kompensasjon for andre faktorer/forhold enn de som er spesifisert over i en eventuell alternativ beregning av avkastningskravet. Dette gjelder også forhold som såkalt innlåsingseffekt og konsentrasjon forbundet med investering i KLPs innskutte egenkapital.

Kommunen kan likevel mene at den kan ha grunner for å legge til grunn andre eller flere elementer i sin vurdering av avkastningsprosenten.

Dersom kommunen velger å benytte andre elementer i sin vurdering av avkastningsprosentene, må dette legges inn i arkfanen *Tabell 1-9 til pris* i Konkurranserveilederen før konkurransen kunngjøres. Pensjonskontoret anbefaler at kommunen i så fall beskriver i konkurransegrunnlaget hvilke elementer som er endret eller lagt til, og hvorfor, samt hvordan det er sikret at det ikke skjer usaklig

forskjellsbehandling av tilbyderne, ved angivelse av bruk av andre eller flere elementer ved beregning av prosentene.

Det er avgjørende at avkastningskravet for innskutt egenkapital er formulert på samme premisser som forventet avkastning på innskutt egenkapital. Dette gjelder blant annet avkastningskravets løpetid, og at avkastningskravet reflekterer det generelle rentenivå og risikopremienivå for de systematisk prissatte risikofaktorer som er gjengitt i ovenstående, per samme dato som formulering av forventet avkastning.

6.6 KVALITET PÅ KAPITALFORVALTNING

Kvaliteten på kapitalforvaltning vurderes gjerne som evnen til å maksimere avkastning med lavest mulig risiko. I livsforsikring må det oppnås en viss avkastning årlig (rentegarantien i premietariffen), samtidig som det er ønskelig med høyest mulig avkastning på lenger sikt.

For vurdering av kvaliteten i kapitalforvaltningen for kommunens pensjonsordning vil følgende faktorer kunne være relevante:

- Finansiell risikostyring/kapitalforvaltningsstrategi
- Retningslinjer for bufferfond
- Merverdier i hold-til-forfall-porteføljen
- Aktivasammensetningen i investeringsporteføljen som tilbys
- Investeringsteam

Det er i Konkurranserveilederen lagt opp til at kommunen kan, men ikke må, etterspørre informasjon som nevnt over.

Både KLP og Storebrand antas å ha høy kvalitet på sin kapitalforvaltning. Det kreves imidlertid god innsikt hos en kommune for å kunne avgjøre om forholdene nevnt over sett i sammenheng gjør kvaliteten på kapitalforvaltning bedre hos et livsforsikringsforetak enn hos et annet, gitt kravene til både kortsiktig og langsiktig avkastning. Det kan være ulike syn på hvilken betydning de forskjellige forholdene har for kvaliteten på kapitalforvaltningen.

Kommunen må før kunngjøringen av konkurransen ha gjort seg opp en mening om hvilke elementer relatert til kvalitet på kapitalforvaltning som skal beskrives i tilbudene og medtas i evalueringen i forhold til dette kriteriet, samt hvordan evalueringen vil skje, og gjøre dette kjent i konkurransegrunnlaget.

Det er lagt opp til at kommunen kan oppgi om og eventuelt hvordan, de har tenkt å evaluere de forskjellige punktene i arkfanen *Kravspesifikasjon kvalitet* i Konkurranserveilederen. Pensjonskontoret anser det ikke tilstrekkelig

forutberegnelig at kommunen eventuelt angir at punktene vil bli evaluert.

Innføring av mulighet for å låne fra egenkapitalen ved lav finansavkastning blir sannsynligvis vedtatt i Stortinget i løpet av våren 2026. Stortinget har bedt regjeringen sørge for nødvendige avklaringer før ikrafttredelse for kommunale tjenstepensjons-ordninger. Hvordan innføringen av lånt egenkapital kan påvirke kapitalforvaltningen er derfor ikke vurdert i Pensjonsveilederen eller Konkurranserveilederen for 2026. Dersom det blir innført lånt egenkapital for kommunal tjenstepensjon for 2026 vil dette bli informert om på Pensjonskontorets nettside.

6.6.1 VURDERING AV MULIG FRAMTIDIG AVKASTNING

For pensjonsforsikring vil avkastningsoverskudd kunne gå til kommunens premiefond, etter regler i forsikringsvirksomhetsloven, ut fra avkastning og ut fra retningslinjene for tildeling av midler til premiefond fra bufferfond se punkt 3.5 *Premiefond, bufferfond og tildeling av avkastning/overskudd*.

Tilførsel av midler til premiefond fra den enkelte kommunes bufferfond vil derfor kunne ha betydning for de reelle pensjonskostnadene til kommunen. Tilførsel av midler etter kontraktsinngåelse vil avhenge av framtidig avkastning og tilbyderens retningslinjer for bufferfond, og om det kan overføres midler fra bufferfond til premiefond selv i år med lav, ingen eller negativ avkastning. Det er derfor lagt opp til at kommunen etterspør tilbyders retningslinjer for bufferfond i arkfanen *Kravspesifikasjon generelt*.

Uavhengig av pensjonsleverandørenes retningslinjer for bufferfond, er framtidig avkastning usikker, og det er vanskelig å identifisere relevante forskjeller i reell framtidig avkastning i tilbudene når det forutsettes lik aktiva-allokering hos leverandørene. Det er imidlertid av betydning hvilket risikonivå, herunder primært størrelsen på aksjeandelen, en kommune kan påregne for porteføljen, og hvor usikker denne aksjeandelen er, jamfør beskrivelse av varierende aksjeandel som funksjon av det aktuelle kollektivets gjennomsnittlige bufferfondsnivå under punkt 6.5.3.2 *Vurdering av premie for rentegaranti.*

I Konkurranserveilederen er det for 2026 i tabell F presisert at det er porteføljens gjennomsnittlige bufferfond som skal legges til grunn ved vurdering av aksjeandel i porteføljen. Ut fra dette vil det være naturlig for kommunen å vektlegge forventet aksjeandel i sin vurdering av kvaliteten på kapitalforvaltningen:

Mulig tilførsel av midler til premiefond i kontraktperioden er svært uforutsigbart og er ikke tatt inn i Konkurranserveilederen som en faktor som skal inngå i evalueringen av pris.

6.6.2 FINANSIELL RISIKOSTYRING/-KAPITALFORVALTNINGSSTRATEGI/-REBALANSERINGSSTRATEGI

Et livsforsikringsforetaks rebalanseringsstrategi (strategi for å kjøpe og selge aktiva når markedene/verdiene går opp/ned) sammen med aktiva-allokering kan påvirke investeringsporteføljens risikonivå og forventet avkastning. Det er lagt opp til at kommunen kan, men ikke må, etterspørre informasjon knyttet til finansiell risikostyring

i arkfanen *Kravspesifikasjon kvalitet i Konkurranserveilederen* og i tabell F *Bufferfondsandel, andel aksjer gitt størrelsen på bufferfond, til vurdering av kvalitet på kapitalforvaltning knyttet til rebalanseringsstrategi gitt forskjellige nivåer på bufferfond.* Dersom kommunen etterspør slik informasjon, må den angi hvordan denne informasjon skal benyttes i evalueringen.

6.6.3 AKTIVASAMMENSETNING I TILBUDT INVESTERINGSPORTEFØLJE

Som nevnt tidligere vil kommunen bli med i en investeringsportefølje hos livsforsikringsforetaket. Kommunen kan om ønskelig, men må ikke, vurdere kvaliteten på kapitalforvaltning ut fra aktivasetningen i den investeringsporteføljens som tilbys, sett i sammenheng med bufferfond, premie for rentegaranti m.m. Se også punkt 6.6.1 *Vurdering av mulig framtidig avkastning for slik vurdering.*

6.6.4 MERVERDIER I HOLD-TIL-FORFALLPORTEFØLJEN

Merverdier i hold-til-forfall-porteføljens for den tilbudte investeringsportefølje der kommunens pensjonsordning vil ligge, angir verdier som ikke er fordelt på de enkelte kundene i et livsforsikringsforetak. Disse merverdiene gir livsforsikringsforetaket en buffer, noe som igjen gir det større risikobærende evne i kapitalforvaltningen. Dersom kommunen tenker å bruke denne informasjonen i vurderingen av kvaliteten på kapitalforvaltningen, kan, dette etterspørres i arkfanen *Tabell A-F til kvalitet.* Da kan det evalueres hvor mye ekstraverdier som ligger i den tilbudte porteføljens.

6.6.5 INVESTERINGSTEAM

Det anses tilstrekkelig, som angitt i Konkurranserveilederen i arkfanen *Kravspesifikasjon* generelt, å be om bekreftelse på at alle som inngår i kundeteamet skal ha relevant utdanning og minst 5 års relevant erfaring og høy kompetanse innenfor sitt felt. Se nærmere beskrivelse i punkt 6.5.2 *Vurdering av kvalitet på administrasjon/service.*

6.6.6 HISTORISK AVKASTNING

Det er kjent at historisk avkastning ikke nødvendigvis sier noe om framtidig avkastning. Avkastning er uansett ikke ensbetydende med hva som blir tilført premiefond. Livsforsikringsforetaket skal ha retningslinjer for hvordan avkastning skal disponeres og hvordan midler skal kunne føres ut og inn av bufferfondet og eventuelt til premiefond, se punkt 3.5.

Håndteringen av forvaltningskostnader påvirker avkastningen. Forskjellig håndtering av forvaltningskostnader fører også til historiske avkastningstall ikke er sammenliknbare mellom livsforsikringsforetakene, se punkt 6.5.3.1 under *Vurdering av premien for kapitalforvaltning.*

Siden kommunen slik Pensjonskontoret ser det, ikke kan nyttiggjøre seg av informasjonen om historisk avkastning for evalueringsformål, er det ikke foreslått å innhente slik informasjon i Konkurranserveilederen for 2026.

6.7 VURDERING AV TILDELINGSKRITERIET KLIMA OG MILJØ

Kommunen må som hovedregel vekte klima- og miljøhensyn med minst 30 prosent ved

tildelingen. Se nærmere detaljer om dette i kapittel 5, punkt 5.5.13.

Kommunen kan vektlegge spesielle egenskaper i kapitalforvaltningen, som for eksempel at livsforsikringsforetaket følger de etiske retningslinjene til Statens pensjonsfond utland og jobber planmessig med FNs prinsipper for ansvarlige investeringer (UN PRI) i sin kapitalforvaltning. Det er lagt inn som et krav i Konkurranserveilederen at tilbyderne må følge disse retningslinjene og målene, i arkfanen *Kravspesifikasjon generelt.* Her bes det også om dokumentasjon på at kapitalforvaltningen som tilbys i tilbudte porteføljer skal følge de etiske retningslinjene til Statens pensjonsfond utland og listen selskaper som er utelukket fra investeringer.

Disse kravene er et minstekrav (0-krav). Kommunen kan velge å benytte meroppfyllelse av disse kravene som (en del av) et tildelingskriterium som ivaretar klima- og miljøhensyn, altså at dette angis som et EV-krav. Kommunen

må i så fall spesifisere dette i arkfanen *Tildelingskriteriet klima-miljø* i sitt konkurransegrunnlag.

Kommunen kan også vektlegge hvordan investeringene tar hensyn til andre bærekraftsmål eller bærekraftstilpasninger, som ikke er relatert til de etiske retningslinjene til Statens pensjonsfond utland og FNs bærekraftsmål. Kommunen må i så fall spesifisere dette i arkfanen *Tildelingskriteriet klima-miljø* i sitt konkurransegrunnlag.

Kommunen kan også vektlegge hvor stor andel av tilbudt investeringsportefølje som består av «grønne» fond og andre verdipapirer, som (en del av) et tildelingskriterium som ivaretar klima- og miljøhensyn. Kommunen må i så fall spesifisere dette i arkfanen *Tildelingskriteriet klima-miljø* i sin konkurranseveileder. Det understrekes at dette er noe annet enn aktivasammensetning i investeringsporteføljen som tilbys, som vektlegges under tildelingskriteriet kvalitet, underkriterium *Kvalitet kapitalforvaltning*.

Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer av 22. desember 2021 nr. 161 (i det følgende benevnt «bærekraftsinformasjonsloven») med tilhørende forskrift trådte i kraft 1. januar 2023. Loven viser til en klassifiseringsordning med konkrete kriterier for å avgjøre om en investering kan kalles for bærekraftig. Samtidig stilles det krav til offentliggjøring av informasjon som viser hvorfor investeringene kan anses å være bærekraftig. Kommunen kan benytte disse kriteriene i sin beskrivelse av hva som vil bli tillagt vekt ved evalueringen av et tildelingskriterium som ivaretar klima- og miljøhensyn. Kommunen må i

så fall spesifisere dette i arkfanen *Tildelingskriteriet klima-miljø* i sin konkurranseveileder.

Direktiv 2022/2464/EU om bærekraftsrapportering (CSRD) er gjennomført med endringer i regnskapsloven og tilhørende regelverk, som trådte i kraft 1. november 2024. Direktivet skal legge til rette for at mer kapital flyter til foretak og aktiviteter som adresserer samfunns- og miljøproblemer, og færre ressurser flyter til foretak og aktiviteter som forverrer problemene, se NOU 2023:15. Regnskapsloven § 2-4 inneholder en rekke krav til hva bærekraftsrapportering skal inneholde, og kan tjene til inspirasjon for kommunens vurdering av hvilke krav og kriterier som skal oppstilles som ivaretar klima- og miljøhensyn.

Videre er tilrettelegging for det grønne skiftet sentralt i forslagene fra lovutvalget for revisjon av anskaffelsesregelverket, jf. NOU 2023:26 og NOU 2024:9. I lovproposisjon Prop. 147 L (2024-2025) fra mai 2025 foreslås videreføring av den gjeldende regelen om plikt til å ivareta klima- og miljøhensyn i et tildelingskriterium som skal vektas minst 30 prosent. I forslaget angis det at klima- og miljøkrav i kravspesifikasjonen kan kombineres med et tildelingskriterium som vektas lavere enn 30 prosent, forutsatt at dette gir en bedre klima- eller miljøeffekt. Pensjonskontoret vil vurdere ytterligere anbefalinger om bærekraftstiltak i Konkurranseveilederen i lys av eventuelle nye plikter og muligheter i regelverket.

Det understrekes at kommunen må gjøre sine egne vurderinger av hvordan et tildelingskriterium som ivaretar klima- og miljøhensyn kan utformes, og at ovennevnte ikke er en uttømmende liste over mulighetene. Konkurranseveilederen inneholder derfor foreløpig ikke noen spesifikk anbefaling om hvordan et slikt tildelingskriterium bør utformes.

Når det gjelder muligheten for å benytte unntaksbestemmelsen om å erstatte et tildelingskriterium med klima- og miljøkrav i kravspesifikasjonen, må kommunen dokumentere at det er klart at dette gir en bedre klima- og miljøeffekt enn et tildelingskriterium, se punkt 5.5.13. Jo strengere minstekrav som fastsettes i kravspesifikasjonen vedrørende klima og miljø, jo større er sannsynligheten for at det vil være mulig å oppfylle kommunens bevisbyrde for at unntaksbestemmelsen kan benyttes. Det vil antagelig også være en fordel å oppstille krav til at tilbudet skal inneholde dokumentasjon som sannsynliggjør at minste-

kravene vil bli oppfylt i kontraktsperioden, slik at det er mulig for kommunen å vurdere dette i konkurransefasen.

6.8 ENGANGSEFFEKTER

Ved skifte av livsforsikringsforetak vil det kunne oppstå engangseffekter knyttet til at det frigjøres midler som overføres til premiefond eller at noe må betales. Engangseffektene gjelder:

- Frigjøring av egenkapital ved fraflytting fra KLP eller krav om innbetaling av egenkapital ved tilflytting til KLP
- Endringer i premiereserve
- Frigjøring eller opptrapping av bufferfond på slutten av flytteåret

En annen ting er at dersom kommunen går ut av et AFP-fellesskap for de født før 1963, vil den kunne bli belastet premie i etterkant.

6.8.1 FRIGJØRING AV EGENKAPITAL VED FRAFLYTTING FRA KLP ELLER KRAV OM INNBETALING AV EGENKAPITAL VED TILFLYTTING TIL KLP

KLP innhenter egenkapitaltilskudd fra sine eiere, som er kunder, mens Storebrand ikke gjør dette. Flytting fra KLP til Storebrand vil frigjøre egenkapitaltilskudd. Det samme vil være tilfelle ved flytting fra en pensjonskasse til Storebrand.

Flytting fra Storebrand til KLP eller til en pensjonskasse vil kreve innbetaling av egenkapitaltilskudd. I tabellen i punkt 8.3 vises historiske størrelser på slike egenkapitalinnskudd i KLP ved tilflytting i prosent av premiereserven.

I forbindelse med avviklingen av porteføljene i Storebrand og DNB i 2012, der flere kommuner måtte flytte sin pensjonsordning til KLP, åpnet KLP opp for at innbetalingen til egenkapital for nye kunder kunne skje over flere år for å avhjelpe situasjonen for disse kommunene. Det er fortsatt åpning for slik tilpasset innbetaling etter nærmere vilkår.

KLP kan også kreve inn ekstra egenkapitaltilskudd (særskilte egenkapitaltilskudd), se KLPs selskapsvedtekter § 2-3 og tabellen i punkt 8.3 som viser en historisk oversikt over de årlige egenkapitalinnskuddene i KLP.

Vektlegging av engangseffekter knyttet til endringer i egenkapital vil kunne være bestemmende for utfallet av konkurransen, i disfavør av KLP. Dette kan medføre at vektlegging av engangseffekter er i strid med prinsippene om likebehandling og konkurranse nedfelt i lov om offentlige anskaffelser av 17. juni 2016 nr. 73 (anskaffelsesloven).

Som nevnt ovenfor under punkt 6.5.3 *Pris på kapitalforvaltning, rentegaranti og kostnad egenkapitalbetjening* skal imidlertid kostnaden ved å ha investert egenkapital i et gjensidig livsforsikringsforetak være med i evaluering av pris.

6.8.2 ENDRING I PREMIERESERVEN

Kravet til premiereserve vil sjelden være identisk hos livsforsikringsforetakene. Er kravet til premiereserve lavere hos nytt livsforsikringsforetak enn hos gammelt, vil midler bli frigjort til premiefond. Er kravet til premiereserve høyere, skal det manglende dekket inn av kommunen, se punkt 3.5. Forskjellene kan blant annet skyldes for-

skjellige premietariffer for forsikringsrisiko eller avsetninger for uføre i de to livsforsikringsforetakene. Forskjeller i premietariffer vil også komme til uttrykk i forsikringspremiene under tildelingskriteriet pris.

Pensjonskontoret har ikke inntatt en anbefaling om at slike effekter knyttet til endring i premiereserve skal inngå i evalueringen under tildelingskriteriet pris. Pensjonskontoret har, basert på tidligere forsikringsfaglige og juridiske innspill, konkludert med at engangseffekten ikke kan sies å utløse noen kostnad, i den forstand at kommunen har plikt til å ta hensyn til den ved evalueringen av tilbudene i konkurransen.

Samtidig bør kommunen stille spørsmål dersom det viser seg at forskjellene i premiereserve hos de to leverandørene er store, og det bør avdekkes om dette skyldes forskjellige premietariffer eller andre forhold, som for eksempel at det i tilbudene ikke er tatt utgangspunkt i samme bestand, noe som kan føre til at tilbudene ikke er sammenliknbare. Tabell 2.b i arkfanen *Tabell 1-9 til pris* vil inneholde informasjon som kan gi en viss pekepinn om dette.

6.8.3 FRIGJØRING AV BUFFERFOND PÅ SLUTTEN AV FLYTTEÅRET

Forskjeller i livsforsikringsforetakenes retningslinjer for bruk av bufferfond kan føre til frigjøring av midler på slutten av året en flytting har skjedd (31.12.27 for flytting 01.01.27). Det kan dermed kanskje sies at det oppstår en engangseffekt knyttet til bufferfondet ved flytting. Samtidig kan tilsvarende effekt oppnås ved å gå over til en annen investeringsportefølje hos nåværende

pensjonsleverandør, der retningslinjene for bufferfond kan være annerledes.

Det vil ikke være tilsvarende krav til innbetaling til bufferfond om bufferfondet er lite i forhold til hva livsforsikringsforetakenes retningslinjer tilsier. Imidlertid vil det i disse tilfellene måtte påberegnes at en større andel av kommunens framtidige avkastningsoverskudd vil måtte avsettes til bufferfond i stedet for å tilføres premiefondet og dermed kunne benyttes til å betale premie.

Pensjonskontoret har, basert på tidligere forsikringsfaglige og juridiske innspill, konkludert med at kommunen ikke har plikt til å ta hensyn til den eventuelle kostnaden engangseffekten utgjør, ved evalueringen av tilbudene i konkurransen. Kommunen har med andre ord ikke plikt til å innta engangseffekter som en del av tildelingskriteriet pris.

For øvrig kan kommunen ta hensyn til retningslinjene for bufferfond ved vurdering av kvaliteten i kapitalforvaltningen, som angitt i punkt 6.6 *Kvalitet på kapitalforvaltning*.

6.9 ANNET

Kommunen kan ønske at livsforsikringsforetaket skal yte service til medlemmene i pensjonsordningen ut over tjenstepensjon. Dette kan være at det tilbys lån, skadeforsikringer eller annet. Det er en forutsetning for å kunne etterspørre andre tjenester at disse ikke er omfattende slik at anskaffelsen (som gjelder offentlig tjenstepensjon) skifter karakter.

Samtidig vil andre tilbud til kommunen ut over offentlig tjenstepensjonsordning, typisk være kun til informasjon, og vil ikke kunne være med i en evaluering av tilbudet. Denne type informasjon ligger derfor ikke i Konkurranserveilederen for 2026.

Som beskrevet i kapittel 5, punkt 5.5.17 er det etter anskaffelsesregelverket mulig å inngi parallelle tilbud i en konkurranse, med mindre kommunen eksplisitt nedlegger forbud mot dette i konkurransegrunnlaget. Det er videre mulig å inngi alternative tilbud i en konkurranse, men bare dersom kommunen eksplisitt har lagt opp til det i anskaffelsesdokumentene. Konkurranserveilederen legger imidlertid ikke opp til at det åpnes for alternative tilbud, så tilbyder må i så fall levere parallelle tilbud, herunder flere utfylte konkurranseveiledere, dersom kommunen ikke har nedlagt forbud mot dette som nevnt.

7 VURDERINGER VED OPPRETTELSE AV PENSJONSKASSE

AKTUELLE FORHOLD Å VURDERE VED VURDERING AV OPPRETTELSE AV PENSJONSKASSE

- Planlegg prosessen godt med tidslinje for utredning, drøfting med ansatte og beslutning av opprettelse av pensjonskasse
- Sjekk ut mange av de samme forhold som angitt i punkt 6 knyttet til priseffektivitet m.m.
- Medbestemmelse for de ansatte
- Operasjonell risiko for kommunen
- Flyttereglene gjelder ved overføring av pensjonsordningen fra annen pensjonsleverandør

7.1 INNLEDNING

Som nevnt i punkt 6.1 *Innledning*, er et alternativ til å ha pensjonsordning i et livsforsikringsforetak å bli med i en interkommunal pensjonskasse eller å opprette en pensjonskasse. Kommunen behøver da ikke konkurranseutsette pensjonsordningen. I punkt 7.2 beskrives forhold som kan eller bør vurderes nærmere når kommunen vurderer å opprette pensjonskasse. Det kan også være aktuelt å avvikle en pensjonskasse og overføre pensjonsordningen til et livsforsikringsforetak. Dette er ikke nærmere beskrevet her.

I punkt 7.3 beskrives forhold som kan eller bør inngå i vurdering av pris og kvalitet på forsikringsrisiko og administrasjon når en pensjonskasse skal opprettes, mens punkt 7.4 beskrives forhold som kan eller bør inngå ved vurdering av kapitalforvaltning og avkastning. I punkt 7.5 er kapitalforvaltning i pensjonskasse beskrevet nærmere, i punkt 7.6 beskrives ønsker om service i en pensjonskasse, i punkt 7.7 sies det litt om kommunens medbestemmelse og i punkt 7.8 beskrives operasjonell risiko. Punkt 7.9 tar opp engangseffekter ved opprettelse av pensjonskasse og i punkt 7.10 nevnes andre forhold som bør vurderes.

Avslutningsvis i Pensjonsveilederen er det gitt en liste over eksisterende pensjonskasser pr. 30.04.26.

7.2 PROSESSEN MED VURDERING AV OG EVENTUELT OPPRETTELSE AV PENSJONSKASSE

Ved vurdering av om det skal opprettes en pensjonskasse, bør det gjøres en kost/nytteanalyse. Det kan være hensiktsmessig at

kommunen innhenter bistand fra én eller flere uavhengige pensjonsrådgivere til hjelp i denne vurderingen, gjerne ved at det gjøres en utredning som viser hvilke kostnader og hvilket ansvar som vil kunne gjelde for kommunen ved å ha en pensjonskasse, ut over sikring av pensjon, sammenliknet med å ha pensjonsordningen i et livsforsikringsforetak. Utredningen bør også vurdere fordeler og ulemper for kommunen og dens ansatte ved å ha pensjonskasse.

Innholdet i og temaene i Konkurransveilederen beskrevet i punkt 6.2, vil kunne være et utgangspunkt også ved vurdering av alternativet pensjonskasse. Det er imidlertid enkelte

forhold som er forskjellig når kommunen skal vurdere å ha pensjonsordningen i en pensjonskasse sammenliknet med om pensjonsordningen er i et livsforsikringsforetak, noe som vises i dette kapitlet.

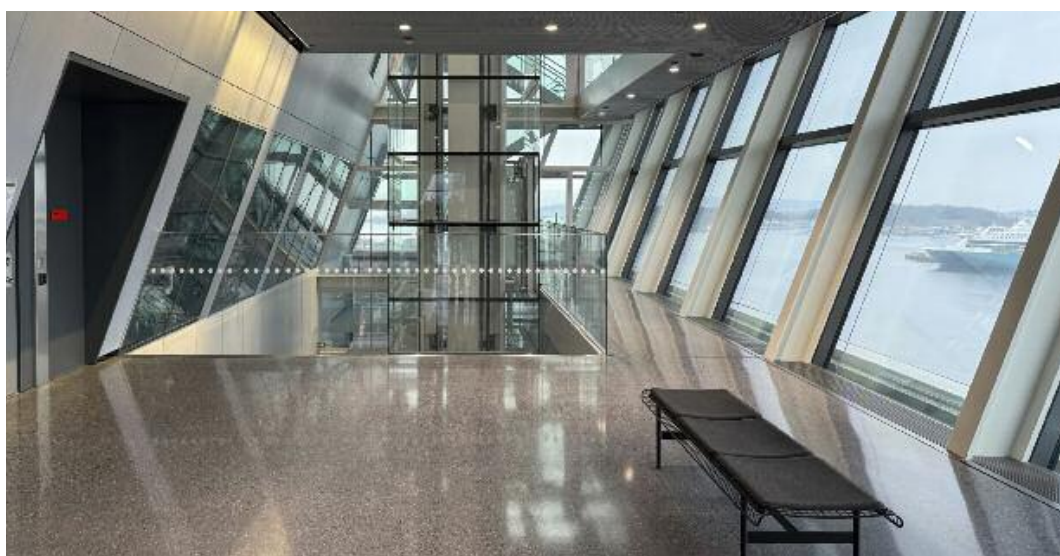
Pensjonskasseforeningen er en interesseorganisasjon for pensjonskasser i Norge, se www.pensjonskasser.no. Pensjonskasseforeningens styremedlemmer tilbyr seg å fungere som mentorer for kommuner som er i en utrednings- og oppstartsfasen knyttet til etablering av pensjonskasse. Pensjonskasseforeningen vil også kunne formidle kontakt med eksisterende pensjonskasser, om kommunen ønsker det, for å høre om erfaringer og for å få tips.

For å sikre et godt beslutningsgrunnlag knyttet til etablering av en pensjonskasse må kommunen sette av tilstrekkelig tid til utredning og gjennomføring av hele prosessen fram mot en beslutning. Dersom kommunen har

Kostnader og ansvar for kommunen ved en pensjonskasse, samt fordeler og ulemper for kommunen og dens ansatte, må vurderes.

besluttet at det skal opprettes en pensjonskasse, vil det praktiske knyttet til å få på plass konsesjon fra Finanstilsynet, vedtekter, styre, daglig leder, aktuarfunksjon, risikostyringsfunksjon, internrevisor og annet nødvendig, som hovedregel ta mer enn et halvt år. Det finnes likevel enkelte eksempler på pensjonskasser som har blitt etablert på kortere tid.

En kommunal pensjonskasse etableres ved beslutning i kommunestyret, og tidsplanen for prosessen fram mot beslutningen må ta høyde for tilstrekkelig politisk behandling. Dersom det er tenkt at kommunale foretak og/eller folkevalgte også skal være medlemmer i pensjonskassen bør disse involveres i prosessen.

Dersom medlems- og pensjonsadministrasjon, regnskap, aktuarfunksjon, risikostyringsfunksjon, kapitalforvaltning med mer, helt eller delvis skal utføres av eksterne, og ikke utføres av pensjonskassens egne ansatte, må det tas høyde for den tiden som vil medgå til dette.

Det er aktører i pensjonskassemarkedet som tilbyr såkalt nøkkelferdig pensjonskasse, hvor alle tjenester knyttet til driften av pensjonskassen samles i en pakkeløsning. Det er kun daglig lederfunksjonen som etter tariffpartenes bestemmelse må utføres av pensjonskassen, se kapittel 9 *Regler for kommunal tjenestepensjon i en pensjonskasse*, punkt 9.2.4 *Daglig leder*. Ovennevnte tjenester kan også leveres hver for seg og fra ulike leverandører. Forhold som må være på plass før oppstart av en pensjonskasse, sammenslåing av pensjonskasser eller endring av en pensjonskasse, omfatter blant annet:

Fra arbeidet med vurdering av pensjonskasse begynner og til en pensjonskasse er opprettet bør det påregnes minst ett halvt år, som regel lenger tid.

- Valg av IT-system/leverandør for medlems- og pensjonsadministrasjon
- Utvikling og godkjenning av premietariff
- Utvikling av internettside dersom den ikke finnes fra før
- Utarbeidelse av forskjellige strategier, retningslinjer, instruksjoner m.m. etter bl.a. finansforetaksloven, lov om allmennaksjeselskaper av 13.06.1997 nr. 45 (allmennaksjeloven), lov om digital motstandsdyktighet i finanssektoren av 27.05.25

nr. 18 (DORA-loven) og lov om behandling av personopplysninger av 15.06.

21 nr. 38 (personopplysningsloven)

- Utpeke pensjonskassens styre, herunder styrerepresentant for medlemmene av pensjonsordningen og et uavhengig styremedlem
- Informasjon til pensjonister og yrkesaktive medlemmer
- Revisor
- Regnskapsfunksjoner
- Kommunikasjon med andre pensjonsleverandører som er med i Overføringsavtalen

Typisk forløp ved vurdering av og opprettelse av pensjonskasse:

I tillegg kommer vanlige oppgaver i forbindelse med et bytte av pensjonsleverandør, som håndtering av utbetaling av pensjoner i en overgangsperiode og kontroll av medlemsregister.

I tillegg til innbetaling av egenkapital ved opprettelse av en pensjonskasse, vil det være noe arbeid og påløpe noen oppstartskostnader knyttet til prosessen ved etablering av en pensjonskasse, som for eksempel knyttet til:

- Etablering av kontrollfunksjoner som aktuar, risikostyring og internrevisjon
- Melding av premietariffer
- Vurdering av utkontraktering av nøkkel-funksjon, egnethetsvurdering og melding til Finanstilsynet om slik utkontraktering
- Etablering og utvikling av interne rutiner
- Kontroll ved overføring av pensjonsmidler og medlemsdata fra livsforsikringsforetaket

7.3 PRIS OG KVALITET PÅ FORSIKRINGS-RISIKO OG ADMINISTRASJON

7.3.1 FORSIKRINGSRISIKO

Ved opprettelse av en pensjonskasse må det foretas en vurdering av forsikringsrisiko. Ved vurdering av forsikringsrisiko, både når det gjelder pris og kvalitet, bør kommunen gjøre de samme vurderinger som ved valg av livsforsikringsforetak. I den sammenheng kan kommunen ha en mening om dens ansatte har en annen alders- og kjønns sammensetning og et annet lønnsnivå enn gjennomsnittet av kommuner, og om det kan antas at denne forskjellen vil bestå i framtiden.

Det bør allerede i vurderingsfasen fastsettes premietariffer for forsikringsrisiko som vil være tilpasset kommunen og vil være innenfor kravene i forsikringsvirksomhetsloven og

pålegg fra Finanstilsynet, siden dette må på plass før pensjonskassen kan bli operativ.

Hvor stor forsikringsrisikoen blir i pensjonskassen, vil blant annet avhenge av antall medlemmer i pensjonsordningene i pensjonskassen, samt kjønn og alder på disse, uførepensjonering og hvor stor andel som har særaldersgrense. I store risikofellesskap (med mange medlemmer) vil det normalt ikke være relativt like store svingninger i risikoen fra år til år som det vil kunne være i et risikofellesskap med få medlemmer. Slik risiko kan avdekkes via reassuranse.

En pensjonskasse skal etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-10 til enhver tid ha reassuranse (gjenforsikring), som er betryggende sett i forhold til pensjonskassens risikoeksponering og dens økonomiske stilling, se også punkt 9.5 *Forsikringsrisiko*.

Ved å ha pensjonsordningen i en pensjonskasse vil kommunen kunne få større uttelling for å drive tiltak for å redusere uførhet eller tidlig uttak av alderspensjon enn om pensjonsordningen er i et livsforsikringsforetak. Alder for uttak av alderspensjon vil få mindre innvirkning på kostnadene for de som er født etter 1962 og har påslagspensjon og livsvarig AFP, enn for personer født i 1962 eller tidligere og har «gammel» offentlig AFP.

Utgifter til særalderspensjon og tidliguttak før særaldersgrensen vil få mindre betydning når uttak etter 85-årsregelen opphører. Samtidig kan det å holde personer med særaldersgrense lenger i jobb gi større utslag i sparte pensjonskostnader enn tidligere. Se mer om særalderspensjon og AFP i punkt 2.6.2 *AFP og betinget tjenestepensjon for ansatte født i 1963 eller senere*.

Ved opprettelse av en pensjonskasse vil også regnskapsmessige konsekvenser av pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser måtte vurderes.

7.3.2 ADMINISTRASJON

Ved vurdering av opprettelse av en ny pensjonskasse vil kommunen måtte innhente informasjon om hva administrasjon av pensjonskassen, det vil si medlems- og pensjonsadministrasjon, faktisk vil koste. Kommunen kan søke råd hos pensjonsrådgiver som kjenner dette markedet og som på bakgrunn av erfaring kan gi kostnadsestimater. Pensjonskasseforeningen tilbyr også innkjøpsfellesskap for kommuner som ønsker dette. Vurderingen av framtidige kostnader må ta hensyn til hvilke administrative oppgaver og hvilken servicegrad kommunen ønsker å ha i pensjonskassen.

7.4 PRIS OG KVALITET PÅ KAPITAL-FORVALTNING, RENTEGARANTI OG KOSTNAD EGENKAPITALBETJENING

7.5 KAPITALFORVALTNING OG AVKASTNING

Ved etablering av en pensjonskasse vil vurdering av kapitalforvaltning, mulig avkastning og risiko ved kapitalforvaltning stå sentralt. I tillegg vil det være av betydning hvor mye av avkastningen som tilføres premiefond. Pensjonskassen må lage retningslinjer for bufferfondet som angir når midler eventuelt kan tilføres premiefond, se punkt 3.5 *Premiefond, bufferfond og tildeling av avkastning/overskudd*.

Forventet høy avkastning er gjerne forbundet med høy risiko i investeringene. Investeringer i aksjer gir typisk forventet høy avkastning, men har også høyere svingningsrisiko enn for eksempel investeringer i rentepapirer. Derfor er kravet til buffere, som egenkapital, høyere ved investering i aksjer enn for en rekke andre investeringer.

Det kreves god innsikt innenfor kapitalforvaltningsområdet for å kunne avgjøre om kvaliteten på kapitalforvaltning kan bli bedre i en pensjonskasse enn hos livsforsikringsforetakene, gitt kravene til både kortsiktig og langsiktig avkastning. Det kan videre være ulike syn på hvilken betydning de forskjellige forholdene har for kvaliteten på kapitalforvaltningen. I punkt 6.6 *Kvalitet på kapitalforvaltning* er det beskrevet er rekke forhold som henger sammen og bør vurderes når retningslinjer for kapitalforvaltningen, pris på rentegaranti med mer skal vurderes, og kan også være hensiktsmessig å vurdere ved opprettelse av en pensjonskasse.

Ved måling og sammenlikning av avkastning mellom pensjonsleverandørene er det viktig at kostnadene ved investeringene er håndtert likt, det vil si om kostnadene inngår i kostnadsresultatet eller er fratrukket i avkastningen. Forholdet er tatt opp med Finansdepartementet og Finanstilsynet har utarbeidet et høringsutkast for regler som ikke er sendt på høring. Se punkt 6.5.3.1 *Vurdering av premien for kapitalforvaltning* for mer informasjon.

Forvaltningskostnader har vært håndtert forskjellig hos forskjellige pensjonsleverandører historisk. Dette gjør det vanskelig å sammenlikne både forvaltningskostnader og avkastning historisk mot andre pensjonsleverandører.

Størrelsen på bufferkapital, herunder bufferfond, vil være avgjørende for hvilken risikoevne pensjonskassen har i kapitalforvaltningen.

Videre vil pensjonskassen kunne ta større risiko dersom den tar en høy rentegaranti-premie enn om rentegarantipremien er lav. I en pensjonskasse vil premien for rentegaranti overføres til egenkapitalen og vil styrke denne. Høyere egenkapital vil gi en buffer i framtiden for tilfellet at avkastningen i framtiden blir lavere enn den garanterte renten.

Mange kommuner er opptatt av at pensjonsmidlene forvaltes på en etisk forsvarlig måte. Bærekraftsinformasjonsloven med tilhørende forskrift trådte i kraft 01.01.23. Samtidig stilles det krav til offentliggjøring av informasjon som viser hvorfor investeringene kan anses å være bærekraftig.

En pensjonskasse bør forventningsmessig ha større mulighet til å kunne påvirke at pensjonsmidlene forvaltes bærekraftig, og på hvilken måte, enn om pensjonsmidlene er

plassert i et livsforsikringsforetak. Se også kapittel 9 om rapportering.

7.5.1 PREMIE FOR KAPITALFORVALTNING

Premien for kapitalforvaltning i en pensjonskasse vil, som i livsforsikringsforetakene, avhenge av hvordan midlene er investert. Ved etablering av en pensjonskasse er utgiftene til kapitalforvaltning ikke gitt på forhånd, og må fastsettes for første år i første omgang.

For å kunne sammenlikne premie for kapitalforvaltning i en pensjonskasse og et livsforsikringsforetak, bør premien vurderes ut fra en og samme standard investeringsprofil, som angitt i punkt 6.5.3.1 *Vurdering av premien for kapitalforvaltning*. Her kan kommunen velge å vurdere nettopp den investeringsprofilen som den har tenkt at pensjonskassen skal ha.

Det minnes om at kapitalforvaltningskostnader hos forskjellige pensjonsleverandører ikke alltid er sammenliknbare, som beskrevet tidligere.

7.5.2 PREMIE FOR RENTEGARANTI

Kommunen skal betale premie for rentegaranti også i en pensjonskasse. Pensjonskassen må ha en modell for beregning av premien. Ved sammenlikning mot premien i et livsforsikringsforetak bør mulig premie for rentegaranti i pensjonskassen og i livsforsikringsforetaket vurderes ut fra en og samme standard investeringsprofil, som nevnt i punkt 6.5.3.2 *Vurdering av premie for rentegaranti*, for å sikre sammenliknbarhet.

Alternativt kan pensjonskassen vurdere premie for rentegaranti gitt pensjonskassens

investeringsprofil og bufferfond, siden størrelsen for bufferfondet også kan avgjøre premien for rentegaranti.

Størrelsen på, og retningslinjene for, bufferfondet samt andre buffere i pensjonskassen vil kunne påvirke premien for rentegaranti. Størrelsen på bufferfondet og andre buffere vil også kunne påvirke mulighetene for å endre aktiva-allokering uten at premien for rentegaranti endres.

Pensjonskassen kan velge å ha årlige egenkapitaltilskudd som kan sikre betjeningen av egenkapital og dermed gi høyere buffer enn ellers. Høyere buffer vil kunne gi lavere rentegarantipremie gitt samme investeringsrisiko. Allerede ved opprettelse av en pensjonskasse bør framtidig betjening av egenkapital vurderes.

7.5.3 KOSTNAD VED EGENKAPITALBETJENING

Tilsvarende som for KLP vil innbetaling av egenkapital til en pensjonskasse ha en kostnad eller være en inntekt dersom kostnaden er negativ, ved at de samme midlene ellers kunne vært investert andre steder. Kostnaden ved egenkapitalbetjeningen i en pensjonskasse vil derfor kunne settes opp som tildelt overskudd fratrukket en alternativ avkastning på investeringen, der kommunen må fastsette hva denne alternative avkastningen skal være. Til sammenlikning er det i punkt 6.5.3.5 *Kostnad ved egenkapitalbetjening i KLP* angitt hvordan Pensjonskontorets mener beregning av kostnad til egenkapitalbetjening for KLP skal foretas. Kommunen må gjøre sine egne vurderinger av hvordan kostnaden skal beregnes for deres eventuelle pensjonskasse,

og dette bør gjøres ved vurderingene knyttet til opprettelse av en pensjonskasse.

7.6 SERVICE OG NÆRHET TIL PENSJONSORDNINGEN FOR KOMMUNER OG ANSATTE

Ved opprettelse av en pensjonskasse må de administrative tjenester som en pensjonskasse må utføre i tilknytning til pensjonsordningen for en kommune, være de samme som de tjenestene et livsforsikringsforetak må utføre. Dette kan være ulik service og informasjon overfor kommunen og medlemmene av tjenestepensjonsordningen. Dette kan spenne fra obligatoriske tjenester som inn- og utmeldingsskriv, tilbud om fortsettelsesforsikring samt utsendelse av forsikringsbevis, til tilbud om rådgivning/kurs, og/eller tilbud om lån.

Medlemmene kan også ha behov for et konkret sted å henvende seg, og når pensjonskassen har fysisk tilhold i kommunen den betjener, vil det kunne gi medlemmene en større følelse av nærhet enn om dette ikke er tilfelle. Dette vil kunne gjelde selv om det meste av servicefunksjonene er utkontraktert til underleverandører som ikke har tilholdssted i kommunen.

Det kan også i en pensjonskasse være aktuelt å vurdere om enkelte servicetilbud skal være en del av pensjonskassens ansvar, eller om kommunen må betale særskilt for dette. Dette kan for eksempel gjelde GKRS-beregninger.

Se for øvrig punkt 6.5.2 *Vurdering av kvalitet på administrasjon/service* og punkt 9.7 *Administrasjon og praktiske oppgaver i en pensjonskasse* for mer om dette temaet.

7.7 MEDBESTEMMELSE

Kommunen og dens ansatte kan ønske større nærhet til sin pensjonsordning enn det å ha pensjonsordningen i et livsforsikringsforetak kan gi. Kommuner velger selv styrepresentanter i pensjonskassen, med unntak av minst ett medlem som representerer medlemmer, herunder pensjonister i pensjonsordningen. Se mer om dette i kapittel 9.

Til sammenlikning er kommuner med pensjonsordning i KLP også eiere. Kommuner med pensjonsordning i Storebrand er ikke eiere, med mindre de er aksjonærer.

Enkelte kommuner ønsker å ha en pensjonskasse for dermed å kunne påvirke kapitalforvaltningen for å få høyest mulig forventet avkastning som kan tilføres premiefond, og dermed lavest mulig årlig premieinnbetaling. Det er styret i pensjonskassen som er ansvarlig for strategier, retningslinjer, rammer og fullmakter for kapitalforvaltningen, ikke kommunen.

Kommunen bør innledningsvis ha en mening om hvordan den ønsker å bygge opp bufferkapital i pensjonskassen. Dette kan skje i form av høy egenkapital fra start, retningslinjene for oppbygging av avsetninger til bufferfond og en kapitalforvaltningsstrategi knyttet til størrelsen på bufferfondet og bufferkapitalen til enhver tid, samt avsetninger til risiko-utjevningfondet. Det er styret i en pensjonskasse som bestemmer bruken av overskuddet i pensjonskassen.

Etter lov om finansforetak og finanskonsern av 10. april 2015 nr. 17 (finansforetaksloven) § 8-4 skal styret i en pensjonskasse ha minst

fem medlemmer, se punkt 9.2.3. Disse medlemmene må være på plass ved opprettelse av pensjonskassen.

Mange kommuner mener at det å kunne velge medlemmer til styret i en pensjonskasse gir en større nærhet til tjenestepensjonsordningen enn ved å ha pensjonsordningen i et livsforsikringsforetak. I enkelte pensjonskasser deltar også en representant fra kommunen som observatør i styremøter.

7.8 OPERASJONELL RISIKO

Det er knyttet operasjonell risiko til driften av en pensjonskasse. Finanstilsynet definerer operasjonell risiko som «risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser». Definisjonen omfatter juridisk risiko, men ikke strategisk risiko og omdømmerisiko som må vurderes særskilt.

Det er, som for livsforsikringsforetak, knyttet operasjonell risiko til driften av en pensjonskasse. Kommunen bør ha et bevisst forhold til denne risikoen, se også kapittel 9, punkt 9.6 *Operasjonell risiko*.

7.9 ENGANGSEFFEKTER, HERUNDER EGENKAPITALKRAV OG SOLVENSKAPITALKRAV

En pensjonskasse vil måtte oppfylle både egenkapitalkrav og solvenskapitalkrav. Disse kravene er nærmere beskrevet i punkt 9.3 *Kapitalkrav for en pensjonskasse*.

Både egenkapitalkravet og solvenskapitalkravet vil avhenge av størrelsen på forvaltnings-

kapitalen, bufferfondet og hvordan pensjonsmidlene er investert.

Ved oppstart av en pensjonskasse vil nødvendig egenkapital i utgangspunktet måtte dekkes av innbetalte midler. I punkt 9.3 *Kapitalkrav for en pensjonskasse* nevnes det at for eksempel kommunal eiendom kan inngå i egenkapitalen.

Dersom pensjonsordningen tidligere har vært forvaltet av KLP, vil det ved fraflytting bli frigjort egenkapital som kan benyttes som egenkapital i den nye pensjonskassen.

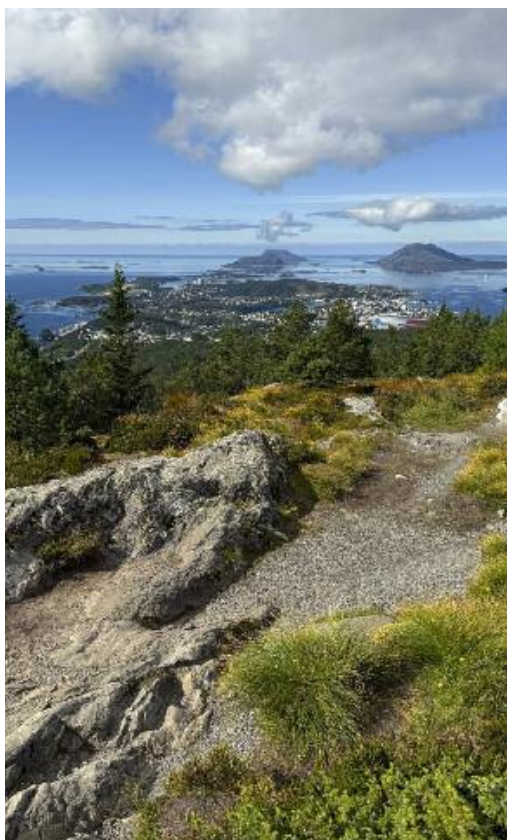
Dersom pensjonsordningen flyttes fra enten KLP eller Storebrand vil det også medfølge et bufferfond. Reglene for bufferfond åpner for at en pensjonskasse allerede første driftsår kan frigjøre midler fra bufferfondet både for å dekke dårligere avkastning enn beregningsrenten, herunder negativ avkastning, eller for tildeling av overskudd, dersom dette er i tråd med retningslinjene for avsetninger til, og bruk av, bufferfond i pensjonskassen.

7.10 ANNET

Kommunen kan ønske at pensjonskassen skal yte service, som lån, til medlemmene i pensjonskassen ut over tjenestepensjon. Dette kan nedfelles i pensjonskassens vedtekter. En pensjonskasse kan ikke tilby skadeforsikring, bank eller annet direkte som en del av sin drift, men den kan kanskje inngå innkjøpsavtaler om slike tilbud til medlemmene. Pensjonskasseforeningen har opplyst til Pensjonskontoret at pensjonskasser som er medlem av Pensjonskasseforeningen gjennom sitt medlemskap får mulighet til å tilby bank- og forsikringstjenester til sine medlemmer.

8 REGLER FOR KOMMUNAL TJENESTEPENSJON I ET LIVSFORSIKRINGSFORETAK

- Alle livsforsikringsforetak som tilbyr kommunal tjenstepensjon, skal ha premieutjevningssfellesskap for kommunal tjenstepensjon
- Rammebetingelser for livsforsikringsforetak er gitt i forsikringsvirksomhetsloven og finansforetaksloven
- Alle livsforsikringsforetak har kapitalkrav etter EUs Solvens II-regelverk
- Livsforsikringsforetaket er ansvarlig for:
  - Egenkapitalrisiko
  - Risiko ved kapitalforvaltning
  - Forsikringsrisiko
  - Administrasjonsresultat
  - Pensjonsutbetalinger
  - Rapportering til myndighetene
  - Operasjonell risiko
  - Rapportering til myndighetene
- Kommunen er medeier i KLP

8.1 INNLEDNING

I dette kapittelet ses det nærmere på regelverket for livsforsikringsforetak som forvalter kommunal tjenstepensjon. I punkt 8.2 beskrives rammebetingelser for livsforsikringsforetak, mens kapitalkrav og risiko knyttet til forvaltningen ut fra garanterte renter, er beskrevet i punkt 8.3 og 8.4. Forsikringsrisikoen er beskrevet i punkt 8.5. Utjevning av premier mellom kommuner i et livsforsikringsforetak, er beskrevet i punkt 8.6. Premie for administrasjon m.m. er beskrevet i punkt 8.7, mens administrasjon og praktiske oppgaver for livsforsikringsforetakene er beskrevet i punkt 8.8.

Livsforsikringsforetak er underlagt forsikringsvirksomhetsloven og finansforetaksloven. I tillegg gjelder bestemmelsene i SGS 2020.

Arbeidsgivere med kommunal tjenstepensjon inngår i et premieutjevningssfellesskap med øvrige arbeidsgivere innenfor samme tariffområde hos samme pensjonsleverandør, men fylkeskommuner må ha sitt eget premieutjevningssfellesskap, jf. tidligere omtale i kapittel 3 *Premie og pensjonskostnader*.

Livsforsikringsforetakene som for tiden tilbyr kommunal tjenstepensjon er Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikrings-selskap (KLP) og Storebrand Livsforsikring AS (Storebrand).

KLP er et gjensidig livsforsikringsforetak, som blant annet innebærer at kundene i KLP er medeiere i livsforsikringsforetaket. Etter KLPs vedtekter må kundene betale et egenkapitaltilskudd når de blir kunder, og senere ved behov. KLP har etter sine vedtekter et styre, representantskap og en kontrollkomité.

Via de styrende organene i KLP er kundene representert. Vedtektene for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikrings-selskap er tilgjengelig på KLPs nettsted www.klp.no. Det må bemerkes at vedtektene for livsforsikringsforetaket er noe annet enn KLPs vedtekter for de ulike pensjonsordningene som KLP administrerer. Årsrapporter finnes på <https://www.klp.no/om-klp/finans-og-ir/rapporter-og-presentasjoner>

Storebrand Livsforsikring er datterselskap av konsernet Storebrand ASA. Storebrand ASA eies av aksjonærene og følger aksjeloven. Det er ingen kunder som er representert i styret i Storebrand i kraft av å være kunde. Årsrapporter for konsernet og datterselskapene finnes på <https://www.storebrand.no/om-storebrand/eierstyring-og-selskapsledelse/arsrapporter/>

8.1.1 KONSESJON

Det kreves konsesjon for å drive et livsforsikringsforetak, jf. finansforetaksloven § 2-13. Kravene til innholdet i konsesjonssøknaden framgår av finansforetaksloven § 3-1 og gjelder blant annet angivelse av egenkapital, forsikringer (pensjoner) og at livsforsikringsforetaket skal utarbeide driftsplan for de tre første driftsår med mer.

8.2 RAMMEBETINGELSER FOR LIVSFORSIKRINGSFORETAK

Livsforsikringsforetakenes virksomhet er som nevnt regulert i forsikringsvirksomhetsloven og finansforetaksloven. Her angis virksomhetsregler knyttet til livsforsikringsforetakene om konsesjon, vedtekter, styre, daglig leder, rapportering, kapitalkrav og solvenskrav, regler for utligning av overskudd og underskudd, med mer. I forsikringsvirksomhetsloven stilles det også spesielle krav knyttet til håndtering av produktet kollektiv pensjonsforsikring, herunder er det egne regler for kommunale pensjonsordninger og egne regler for flytting av pensjonsordninger mellom pensjonsleverandørene.

8.2.1 VEDTEKTER

Et livsforsikringsforetaks vedtekter inneholder bestemmelser om selskapsrettslige, forsikringsmessige og forsikringsrettslige forhold. Finansforetaksloven § 7-8 angir hva vedtektene minst skal inneholde dersom livsforsikringsforetaket ikke er et AS, med særlige bestemmelser for gjensidige livsforsikringsforetak, som KLP. For livsforsikringsforetak som er et AS, som Storebrand, er det aksje-loven § 2-2 som stiller minstekrav til innholdet i vedtektene.

8.2.2 STYRE

Finansforetaksloven kapittel 8, del II, omhandler regler for styret i et livsforsikringsforetak.

Livsforsikringsforetaket skal ha et styre med minst fem styremedlemmer. Daglig leder kan ikke være medlem av styret. Styreleder og til sammen minst to tredeler av styret skal ikke være ansatt i foretaket eller i et foretak i samme konsern. I foretak med minst 15 ansatte kan et flertall av de ansatte kreve at ett styremedlem og én observatør, og deres varamedlemmer, velges av og blant de ansatte.

8.2.3 REGNSKAPSFØRING, RAPPORTERING OG INTERNKONTROLL

Livsforsikringsforetak er underlagt omfattende regelverk knyttet til regnskapsføring og rapportering. Soliditetsregelverket i EU, som er innført i norsk lov, Solvens II, innebærer omfattende rapportering og krav til internkontroll.

8.2.4 AKTUARFUNKSJONEN OG RISIKOSTYRINGSFUNKSJONEN I ET LIVSFORSIKRINGSFORETAK

I forskrift av 25. august 2015 nr. 999 til finansforetaksloven om gjennomføring av Solvens II-direktivet (Solvens II-forskriften), § 27 og § 28, er det gitt krav til både risikostyringsfunksjonen og aktuarfunksjonen i et livsforsikringsforetak. Disse funksjonene skal blant annet ivareta både modeller for, og kvalitet på, beregning av solvenskravet og forsikringstekniske avsetninger (premiereserve), rapportering til styret og ledelse, samt uttale seg om reassuranse (gjenforsikring).

8.3 KAPITALKRAV FOR ET LIVSFORSIKRINGSFORETAK

Et livsforsikringsforetak skal til enhver tid ha forsikringstekniske avsetninger til dekning av samtlige forsikringsforpliktelser (pensjonsforpliktelser). Verdien av eiendeler og forpliktelser skal fastsettes til markedsverdi.

Videre skal livsforsikringsforetaket til enhver tid ha ansvarlig kapital som minst er tilstrekkelig til å dekke solvenskapitalkravet og minstekapitalkravet, jf. Solvens-II forskriften. Solvens II som er tilpasset EU-reguleringen av livsforsikringsforetak, er en sentral del av virksomhetsbestemmelsene.

Solvenskapitalkravet skal dekke risikoen for tap av livsforsikringsforetakets ansvarlige kapital (basiskapital og supplerende kapital) og skal beregnes slik at sannsynligheten er 99,5 prosent for at samlet tap, herunder forsikringsmessig og finansielt tap, over en periode på 12 måneder ikke overstiger det beregnede kapitalkravet. Solvenskapitalkravet skal beregnes etter en standardmetode eller etter interne modeller. Standardmetoden er fastsatt i detalj gjennom Solvens II-forskriften. Et livsforsikringsforetak kan søke Finanstilsynet om godkjenning av interne modeller.

Finanstilsynet har nivået på solvenskapitaldekning som et hovedkriterium for vurdering av et livsforsikringsforetaks risikonivå i sitt risikobaserte tilsyn. Solvenskapitaldekning er forholdet mellom ansvarlig kapital og solvenskapitalkravet i livsforsikringsforetaket.

Minstekapitalkravet skal dekke risikoen for tap av livsforsikringsforetakets basiskapital og skal beregnes slik at sannsynligheten er 85

prosent for at samlet tap over en periode på 12 måneder ikke overstiger det beregnede kapitalkravet. Minstekapitalkravet skal ikke være lavere enn 25 prosent eller høyere enn 45 prosent av livsforsikringsforetakets solvenskapitalkrav.

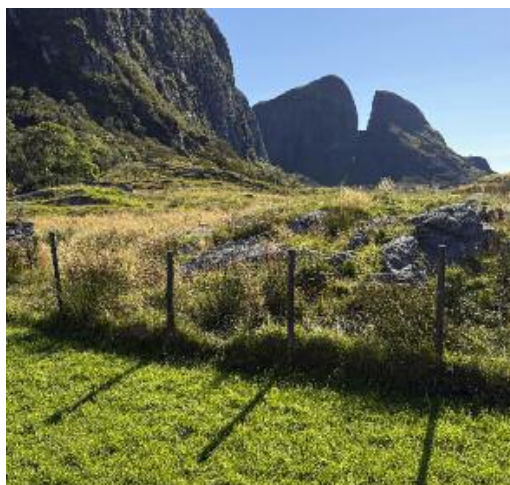
Finanstilsynet har gitt livsforsikringsforetakene en periode på 16 år fra 01.01.16, det vil si til 31.12.31 til å tilpasse seg kapitalkravene, med opptrapping av kravet i perioden.

Regelverket pålegger et livsforsikringsforetak minst én gang i året å offentliggjøre en rapport om solvens og finansiell stilling etter nærmere bestemmelser fastsatt i Solvens II-forskriften. Denne rapporten offentliggjøres gjerne på nettstedet til livsforsikringsforetaket.

Solvens II-forskriften har omfattende regler for risikostyring og internkontroll. Finanstilsynet skal kontrollere at livsforsikringsforetak har et hensiktsmessig system for risikostyring og internkontroll, forsvarlige forsikringstekniske avsetninger til sikring av sine forsikringsforpliktelse og en ansvarlig kapital som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten.

For de fleste kommunale pensjonsordninger vil premiereserven øke over tid. Dette vil gi et økt kapitalkrav for livsforsikringsforetaket. Egenkapitalen/ansvarlig kapital kan økes

på forskjellige måter. Foruten ved direkte tilskudd fra eier, aksjeemisjon (for AS), eller opptak av lån, kan egenkapitalen for eksempel økes ved:

- Avkastning på selskapskapitalen
- Fortjenesteelement i premiene
- Overskudd på administrasjon og forvaltning
- Premie for rentegaranti
- Overskudd på andre produkter enn kommunal tjenstepensjon

Ved økt kapitalkrav, som når pensjonsforpliktelsene øker, kan KLP årlig innkalle egenkapitaltilskudd fra eierne (kundene), noe de har gjort de senere årene. Historisk størrelse på årlige egenkapitalinnskudd i KLP er gitt i tabellen under.

Der Storebrand først og fremst benytter de andre kildene til å øke egenkapitalen, som fortjenesteelement på premien, overskudd på kostnadene knyttet til administrasjon og forvaltning, samt premie for rentegaranti, benytter KLP i større grad egenkapitaltilskudd.

Det må betales arbeidsgiveravgift for alle premier som innbetales til en tjenstepensjonsordning, men ikke for egenkapitaltilskudd.

Årlige egenkapitalinnskudd i KLP i prosent av premiereserve for:	2025	2024	2023	2022
Fellesordningen for kommuner	0,25 %	0,25 %	0,25 %	0,25 %
Fellesordningen for fylkeskommuner	0,12 %	0,12 %	0,12 %	0,12 %

Storebrand vil ha behov for å betjene sin egenkapital uten at innskutt egenkapital nødvendigvis skal økes. Storebrand vil som et AS ha et krav og/eller en forventning fra eierne om utbytte som betaling for at de stiller sin kapital til disposisjon. KLP har også mulighet til å dele ut utbytte, noe som er nærmere omtalt nedenfor som «avkastning på innskutt egenkapital».

Kommuner som flytter sin pensjonsordning fra KLP vil i utgangspunktet få med seg sin andel av innskutt egenkapital, men ikke av opptjent egenkapital. Dette følger av KLPs vedtekter. Finanstilsynetsi har på forespørsel blant annet i brev til Pensjonskasseforeningen av 27.01.12 uttalt at eventuelle innlåsnings-effekter dette gir, er et privatrettslig spørsmål. Finanstilsynet påpeker i brevet at det er opp til KLPs medlemmer gjennom generalforsamlingen å vurdere eventuelle endringer i vedtektene på dette området.

Opptjent egenkapital i KLP kommer fra forskjellige historiske kilder, og er basert på konvertering/reklassifisering av tidligere kollektive fond i i1989, da det kom en ny forsikringsvirksomhetslov. Fra 1989 har KLP årlig, med noen uttak, tilført eierne/kundene en andel av selskapets overskudd. I perioden

2013 til 2018 tildelte ikke KLP avkastning på innskutt egenkapital, og avkastningen gikk i den perioden utelukkende til opptjent egenkapital for å styrke denne ved overtakelse av pensjonsordninger fra DNB og Storebrand, samtidig med innføring av strengere kapitalkrav. Fra og med 2019 har KLP igjen tilført avkastning på egenkapitalen. Denne avkastningen registreres som innskutt egenkapital og følger med ved flytting av en pensjonsordning fra KLP.

Innskutt egenkapital som følger med ved flyttingen av en pensjonsordning beregnes ut fra en andel som ikke kan settes høyere enn det som tilsvarer kommunens andel av total premiereserve i den fellesordning kommunen inngår i på tidspunktet forsikringsrisikoen overføres til ny pensjonsleverandør. Finanstilsynet må formelt godkjenne tilbakeføring av egenkapitaltilskudd ved flytting av en pensjonsordning fra KLP.

Ved flytting av en pensjonsordning til KLP må det betales et egenkapitaltilskudd. Tabellen under angir historisk størrelse på egenkapitaltilskudd ved tilflytting.

KLP har åpnet opp for at innbetalingen til egenkapital for nye kunder kan skje over flere år.

Egenkapitalinnskudd ved tilflytting til KLP i prosent av premiereserve for:	2026	2025	2024	2023	2022
Fellesordningen for kommuner	4,36 %	4,23 %	4,13 %	4,21 %	4,10 %
Fellesordningen for fylkeskommuner	4,49 %	4,45 %	4,42 %	4,62 %	4,58 %

Innskutt egenkapital i KLP kan ikke frigjøres på annen måte enn ved at kommunen flytter sin pensjonsordning fra KLP (forutsatt at KLP ikke nedlegges). Det å måtte ha midler plassert som egenkapital i KLP kan betraktes som en «kostnad/gevinst» for kommunen.

Kostnaden/gevinsten kan vurderes som forskjellen mellom avkastningen på egenkapitalen og en tenkt avkastning på alternativ plassering for kommunen, med samme risiko. Dette forholdet er nærmere beskrevet i kapittel 6 *Momenter ved vurdering av livsforsikringsforetak i en konkurranse*.

8.4 KAPITALFORVALTNINGSRISIKO

Dersom kommunen har sin tjenestepensjonsordning i et livsforsikringsforetak, er det i utgangspunktet livsforsikringsforetaket som har kapitalforvaltningsrisikoen. Kapitalforvaltningsrisikoen ligger i at livsforsikrings-

foretaket årlig må tilføre pensjonsordningen en garantert minimumsavkastning, såkalt rentegaranti (også kalt grunnlagsrente eller beregningsrente) for at premiereserven skal være tilstrekkelig. Dette ligger som en forutsetning i premietariffene som benyttes. Livsforsikringsforetaket tar en premie for å garantere avkastningen, såkalt rentegaranti-premie, som er nærmere beskrevet i § 3-3 i forsikringsvirksomhetsloven og § 2-2 i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven.

For å ha en buffer for å sikre oppfyllelse av rentegarantien, kan livsforsikringsforetakene etter forsikringsvirksomhetsloven § 3-19 tilordne hele eller deler av årets overskudd på avkastningsresultatet til bufferfond. Se også punkt 3.5 *Premiefond, bufferfond og tildeling av avkastning/overskudd* for en nærmere beskrivelse av bufferfond og plikten livsforsikringsforetakene har til å lage retningslinjer for oppbygging og bruk av bufferfond.

8.4.1 FORVALTNING AV PENSJONSMIDLER I SÆRSKILT INVESTERINGS- PORTEFØLJE

Forsikringsvirksomhetsloven § 4-15 åpner for at kommunen kan avtale at pensjonsmidlene skal forvaltes i en særskilt investeringsportefølje, der kommunen kan bestemme hvordan porteføljen skal sammensettes (flerårig forvaltningsavtale). Dette kan altså gi kommunen litt større påvirkning på investeringene, samtidig som pensjonsleverandørene må lage retningslinjer for tildeling og bruk av bufferfond konkret knyttet til disse investeringene.

Siden det er knyttet rentegaranti til kommunal tjenestepensjon, må også § 6-1 i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven følges. Der står det at pensjonsleverandørene kan garantere avkastningen i den særskilte investeringsporteføljen over et bestemt antall år, maksimalt fem år. I denne perioden må kommunen dekke differansen dersom avkastningen på den særskilte investeringsporteføljen i en regnskapsperiode ikke er så stor som forutsatt i premieberegningssystemet for pensjonsordningen, og det ikke er tilstrekkelige midler i bufferfondet til å dekke denne differansen. Differansen kan dekkes fra premiefond, eller kreves dekket av kommunen. Kommunen vil få det de eventuelt har dekket i perioden overført til premiefond ved utløpet av den avtalte perioden.

Pensjonsleverandøren er uansett ansvarlig overfor medlemmene i pensjonsordningen for at pensjonen er sikret og at rentegarantien er oppfylt hvert år.

Dersom en kommune velger en særskilt

investeringsportefølje, vil dette kunne påvirke premien for rentegaranti og premien for kapitalforvaltning.

8.5 FORSIKRINGSRISIKO

Forsikringsrisiko er risiko knyttet til forventning om dødelighet og uførhet i den enkelte kommune og samlet for premieutjevningsskapskapet, eventuelt også for hele livsforsikringsforetaket. Forsikringsrisiko er nærmere beskrevet i kapittel 3 *Premie og pensjonskostnader*. Der er også håndtering av overskudd og underskudd på forsikringsrisiko beskrevet.

I kapittel 3 beskrives kravene i forsikringsvirksomhetsloven til premietariffer som skal meldes til Finanstilsynet. Her beskrives også muligheten i loven til premieutjevning, som er fastsatt i SGS 2020.

8.6 ADMINISTRASJON OG PRAKTISKE OPPGAVER

Det er en rekke administrative og praktiske oppgaver et livsforsikringsforetak må ivareta for å følge opp pensjonsordningene etter SGS 2020, samt lover og regler. Slik administrasjon krever både gode tekniske løsninger og høy kompetanse. I det følgende nevnes noen oppgaver.

8.6.1 MEDLEMSREGISTRE

Det må foretas løpende ajourhold av medlems- og pensjonistregistre for tjenestepensjonsordningen basert på ajourføring fra kommunens lønns- og personalregistre/-systemer. Også uførhet og død skal registreres og vil gi endringer i pensjonsutbetalingene.

Livsforsikringsforetakene har innført mulighet til å benytte a-meldingssystemet til slik registrering i privat tjenstepensjon, men det mangler en lovhjemmel i skatteforvaltningsloven for å kunne gjøre tilsvarende i offentlig tjenstepensjon.

8.6.2 PENSJONSBEREGNING

I kommunal tjenstepensjon må det foretas en endelig beregning av pensjonen når den kommer til utbetaling. Beregning av pensjoner er nært knyttet opp mot medlems- og pensjonistregistreringen. Beregningsfunksjonalitet er innebygget i IT-systemet i livsforsikringsforetaket.

Etter avtale om overføring og samordning av pensjonsrettigheter (Overføringsavtalen) og en kostnadsfordelingsavtale for ny livsvarig AFP skal den pensjonsordningen der en ansatt sist var medlem i tjenstepensjonsordningen stå for utbetaling av *all* pensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger, selv om opp-tjeningen har skjedd i en annen pensjonsordning. Administrasjon av refusjon til og fra andre pensjonsleverandører for hvert enkelt medlem av tjenstepensjonsordningen er en del av arbeidet i et livsforsikringsforetak.

For nye uføretilfeller må uføregrad vurderes/-fastsettes særskilt. Enkelte ganger må livsforsikringsforetaket innhente egen legeerklæring fra den som søker om uførepensjon, og ikke bare basere seg på eventuelt vedtak om uføretrygd (fra folketrygden).

8.6.3 PENSJONSUTBETALING

Livsforsikringsforetakene utbetaler pensjon til medlemmene i tjenstepensjonsordningen

månedlig, og må sørge for at det trekkes skatt av pensjonen, samt at utbetalt pensjon og skattetrekk av dette blir riktig rapportert til myndighetene.

For personer med uførepensjon som har en inntekt ved siden av, må pensjonsutbetalingen reduseres dersom inntekten overstiger den tillate inntektsgrensen. Videre skal det årlig foretas et etteroppgjør i forhold til inntekt for uførepensjonistene.

Også for medlemmer med særaldersgrenser skal det etter de nye reglene foretas etteroppgjør og avkortning av pensjonsytelser ut fra bestemte inntektsgrenser.

For folketrygdberegnet AFP skal det også gjennomføres et etteroppgjør ut fra inntekt fra offentlig sektor for de som er født før 1963.

8.6.4 FAKTURERING OG KONTOUTSKRIFT

Kommunen mottar premiefakturaer for alle pensjonsytelsene, som oftest kvartalsvis.

Premien forhåndsfastsettes hvert år ut fra antakelser om G-vekst, lønnsvekst, brutto pensjoner med mer, se også punkt 3.3.2 *Premieestimer*. Hvert år skal det foretas et etteroppgjør der avvik mellom innbetalte premier og de lønnsendringene med mer, som faktisk har funnet sted det enkelte året, blir avregnet.

Det finnes ikke noe lovmessig krav til innholdet og detaljgraden i fakturaene som skal sendes kommunen, men de bør inneholde informasjon om hva og hvem betalingen gjelder, og grunnlaget for premien, som lønn (pensjonsgrunnlag), stillingsbrøk med mer.

Hvert år innen 01.06 skal kommunen etter forsikringsvirksomhetsloven få tilsendt en kontoutskrift. Minstekrav til innholdet i kontoutskriften er gitt i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 8-3. Kontoutskriften skal blant annet vise saldo ved utgangen av foregående år og inneværende år, samt bevegelser i mellomtiden.

8.6.5 SERVICE OG MEDLEMSINFORMASJON

Livsforsikringsforetakene yter ulik service og informasjon overfor kommunen og medlemmene av tjenstepensjonsordningen. Dette kan spenne fra obligatoriske tjenester som inn- og utmeldingsskriv (forsikringsbevis), tilbud om fortsettelsesforsikring og

utsendelse av forsikringsbevis, til tilbud om rådgivning/kurs, og/eller tilbud om lån.

Forsikringsavtaleloven § 19-2 og § 19-3 gir pensjonsleverandørene en opplysningsplikt overfor medlemmene i en tjenstepensjonsordning, blant annet når det gjelder hvilken pensjon de har krav på. Som en følge av gjennomføring av revidert tjenstepensjonsdirektiv (IORP II), for pensjonskasse, er det fra 01.01.23 i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven gitt utvidete regler om informasjonskrav til medlemmer, potensielle medlemmer og pensjonister av en pensjonsordning. Det er herunder krav til pensjonsoversikt både fra livsforsikringsforetak og pensjonskasser. IORP II gjelder i utgangspunktet for pensjonskasser, men denne regelen skal altså også gjelde livsforsikringsforetak i Norge.

Livsforsikringsforetakene har nettsider med informasjon til sine kunder og deres ansatte (medlemmene). Det kan være forskjeller i hvilke prognoser knyttet til pensjon disse nettsidene viser, og for hvilke årskull, hvordan det kan søkes om pensjon, samt hvilken informasjon de gir.

Etter forsikringsavtaleloven § 19-4 skal medlemmene i en tjenstepensjonsordning få et forsikringsbevis og vilkårene som gjelder for forsikringen (tjenstepensjonsordningen). Videre skal det etter § 19-7 gis tilbud om fortsettelsesforsikring til medlemmer som trer ut av tjenstepensjonsordningen.

Pensjonsleverandøren skal etter forsikringsvirksomhetsloven § 4-16 dessuten utstede pensjonsbevis til arbeidstakere som fratrer sin stilling uten rett til straks begynnende pensjon. Pensjonsbeviset skal opplyse hvilke

pensjonsrettigheter vedkommende har opp-tjent (oppsatte rettigheter) på fratredelsestidspunktet. Pensjonsleverandøren skal senere på forespørsel fra innehaveren av pensjonsbeviset gi oppdatert informasjon.

Forsikringsavtaleloven og forsikringsvirksomhetsloven har innført regler om digitalt førstevalg. Dette er praktisk, men krever at medlemmene er klar over at det slik det fungerer. For at dette skal fungere, bør livsforsikringsforetakene har e-post-adresse til alle medlemmene, herunder pensjonister.

Digitalt førstevalg innebærer videre at pensjonskassen kan benytte elektronisk kommunikasjon mot kommuner og medlemmer av en pensjonsordning, så sant disse ikke har reservert seg mot dette. Innføring av digitalt

førstevalg gir effektivitet i kommunikasjonen mellom pensjonsleverandøren og kommune/medlem, og er kostnadseffektivt. Samtidig bør livsforsikringsforetaket har gode løsninger for ikke-digitale kunder.

Kommunen har behov for gode nettløsninger og kundeportaler knyttet til inn- og utmeldinger, oversikt over premiebetaling og fakturaer, oversikt og eventuelt statistikker over medlemmene i pensjonsordningen og utvikling i medlemsmasse (eksempelvis antall pensjonister), utviklingen i kapitalforvaltningen med mer.

Kommunen vil ha behov for beregninger til sin regnskapsføring utført etter standarder fra Foreningen god kommunal regnskapsskikk (GKRS). Beregningene skal baseres på premieutjevningsskapskapet, og bør derfor i utgangspunktet leveres av livsforsikringsforetaket der kommunen har sin pensjonsordning.

8.6.6 FORDELING AV OVERSKUDD

Det er generalforsamlingen i livsforsikringsforetaket som skal fastsette hvordan foretakets overskudd skal fordeles hvert år. Forsikringsvirksomhetsloven, finansforetaksloven og livsforsikringsforetakets vedtekter har regler for hvordan dette skal gjøres.

8.6.7 KAPITALFORVALTNING

Etter finansforetaksloven med forskrift skal livsforsikringsforetaket forvalte sine eiendeler på en forsvarlig måte i samsvar med foretakets formål. Livsforsikringsforetaket skal vektlegge forsvarlig likviditet, sikkerhet, risikospredning og inntjening, og tilpasse

kapitalforvaltningen til endringer i foretakets risikoeksponering og endringer i risiko knyttet til de ulike virksomhetsområdene.

Videre skal livsforsikringsforetaket fastsette og regelmessig gjennomgå retningslinjer for kapitalforvaltningen, samt rammer og fullmakter for de enkelte enheter og ansattes adgang til å handle for foretaket.

I finansforetaksloven med forskrift er det angitt hvordan livsforsikringsforetaket skal ivareta god risikostyring, herunder av kapitalforvaltningen.

Livsforsikringsforetakenes kapitalforvaltningsstrategier vil kunne ha betydning både for hvilken avkastning kommunens pensjonsordning får tilført, for kostnadene ved kapitalforvaltningen i det enkelte livsforsikringsforetak og for hvilken risiko som tas knyttet til rentegarantien.

Bærekraften i investeringer skal være en del av et livsforsikringsforetaks kapitalforvaltningsstrategi gjennom fokus på miljø, samfunnsansvar og eierstyring (ESG).

ESG kan omfatte alt fra hvitvasking, korrupsjon, styresammensetning og utslipp, til sikkerhet og rettigheter for ansatte.

Bærekraftsinformasjonsloven med forskrift trådte i kraft 01.01.23. Loven inkorporerer EUs offentliggjøringsforordning og taksonomiforordningen i norsk rett. Offentliggjøringsforordningen pålegger finansmarkedsdeltakere opplysningsplikt om negative bærekraftsvirkninger av beslutninger om investeringer. Disse opplysningene gjelder både for investeringer på foretaksnivå og produktnivå, i tillegg til at det skal gis informasjon om miljøforhold, sosiale forhold og selskapsstyring (ESG).

Taksonomiforordningen etablerer et klassifiseringssystem (taksonomi) for bærekraftig økonomisk aktivitet. Denne gjelder aktører som markedsfører produkter som bærekraftige.

Både Storebrand og KLP lager forskjellige rapporter om bærekraft som kan finnes på deres nettsider.

også administrere pensjonsordningen for én eller flere bedrifter og/eller virksomheter tilknyttet kommunen. Lovgivningen åpner også for at to eller flere kommuner og fylkeskommuner kan etablere en interkommunal pensjonskasse, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 2-2 annet ledd.

Vedtektene for pensjonskassen finnes på pensjonskassens hjemmeside på nettet.

Folkevalgte kan ha samme pensjonsordning som kommunen, eller de kan ha en annen pensjonsordning etter forskrift av 22. april 1997 nr. 375 om pensjonsordning for folkevalgte i kommune eller fylkeskommune. I begge tilfeller er det adgang til å innlemme denne pensjonsordningen i pensjonskassen.

Finanstilsynet hadde i januar 2026 registrert 20 kommuner med egne pensjonskasser,

samt en interkommunal pensjonskasse der flere kommuner har sin pensjonsordning, se *Oversikt over kommunale pensjonskasser i KS' tariffområde*.

Regler for fastsettelse av premier og premieutjevningsselskap i pensjonskassen er nærmere beskrevet i kapittel 3 *Premie og pensjonskostnader*.

9.2 RAMMEBETINGELSER FOR PENSJONSKASSER

Rammebetingelsene for pensjonskasser skal sikre at pensjonskasser er en like trygg sikring av pensjonsforpliktelsene som det å ha pensjonsordningen i et livsforsikringsforetak.

Finansforetaksloven gjelder både for livsforsikringsforetak og pensjonskasser. Forsikringsvirksomhetsloven kapittel 2 angir spesielle regler for pensjonskasser. Noen av forholdene som er omtalt i loven er kravene til konsesjon, vedtekter, styre, daglig leder med mer. I lovens kapittel 3 beskrives regelverket for livsforsikringsprodukter (herunder pensjonsprodukter), som både omfatter livsforsikringsforetak og pensjonskasser. Forskrift om pensjonsforetak regulerer pensjonskasser ytterligere.

Det er en rekke krav om rapportering fra pensjonskasser til myndighetene som vil være en del av pensjonskassens administrative arbeid, se punkt 9.2.5.

IORP II er betegnelsen på et EU-direktiv om virksomhet i og tilsyn med, tjenestepensjonsforetak (pensjonskasser). Formålet med direktivet er å fremme harmonisering av regelverket for tjenestepensjonsforetak og å

fremme åpenhet og god virksomhetsstyring. IORP II er et noe enklere regelverk enn hva livsforsikringsforetak er underlagt i EU, Solvens II. I Norge er det forsterkede kapitalkrav utover hva som følger av EUs pensjonskasseregulering.

9.2.1 KONSESJON

Det kreves konsesjon for å drive en pensjonskasse, jf. finansforetaksloven § 2-16. Kravene til innholdet i konsesjonssøknaden framgår av finansforetaksloven § 3-1 og gjelder blant annet angivelse av egenkapital, forsikringer (pensjoner) og at pensjonskassen skal utarbeide driftsplan for de tre første driftsår med mer.

9.2.2 VEDTEKTER

En pensjonskasses vedtekter skal inneholde bestemmelser om selskapsrettslige, forsikringsmessige og forsikringsrettslige forhold, og er gitt i finansforetaksloven § 7-8.

Etter finansforetaksloven § 8-1 første ledd, kan pensjonskasser unnlate å ha generalforsamling med mindre annet følger av vedtekter eller konsesjonsvilkår. For pensjonskasser som ikke har generalforsamling skal det i vedtektene angis hvem som utøver en «kompetanse» som ellers ligger til generalforsamlingen. Det er vanlig å ikke ha generalforsamling i kommunale pensjonskasser. I en interkommunal pensjonskasse, vil det kunne være aktuelt å ha en generalforsamling. I den ene interkommunale pensjonskassen som finnes i dag er det et foretaksmøte som ivaretar oppgavene knyttet til valg av styre med mer. Dette er nærmere regulert i vedtektene for pensjonskassen.

9.2.3 STYRE

Dersom pensjonskassen ikke har generalforsamling, er styret pensjonskassens øverste organ. Etter finansforetaksloven § 8-4, skal styret i en pensjonskasse ha minst fem styremedlemmer. Minst ett styremedlem skal være uten annen tilknytning til arbeidsgiver, foretak eller forening med pensjonsordning i pensjonskassen, og minst ett styremedlem som representerer medlemmene i pensjonskassen, herunder pensjonister, i pensjonsordningen i pensjonskassen.

I vurderingen av hvilke krav som skal stilles til det enkelte styremedlems kompetanse og egnethet, jf. finansforetaksloven § 3-5, angir Finanstilsynet i rundskriv 3/2023 *Vurdering av egnethetskrav* med vedlegg, at det skal legges vekt på at styremedlemmene *til sammen* oppfyller kompetansekravene til styret. Det kreves ikke at samtlige styremedlemmer skal besitte spesialkunnskap om alle deler av pensjonskassens virksomhet. Det er Finanstilsynet som vurderer om kravene er oppfylt ved etablering av pensjonskassen, deretter er det pensjonskassens eget ansvar.

En pensjonskasse er en selveiende institusjon. Pensjonskasser er unntatt fra stiftelsesloven, se stiftelsesloven § 6 bokstav b). Kommunen/fylkeskommunen oppnevner styre- og representanter til pensjonskassen, med unntak av styremedlemmet eller styremedlemmene som representerer medlemmene i pensjonskassen, herunder pensjonistene. Pensjonskassen og styret i pensjonskassen er ellers ikke underlagt kommunens/fylkeskommunens administrasjon og ledelse.

9.2.4 DAGLIG LEDER

Daglig leder tilsettes av styret, og kan ikke samtidig være medlem av styret, jf. finansforetaksloven § 8-4.

Pensjonskontoret har med hjemmel i tidligere HTA kapittel 2.1.10, nå SGS 2020, Del I § 8-3 annet ledd, fattet vedtak om daglig ledelse i kommunale pensjonskasser.

«Hovedtariffavtalen (HTA) åpner mulighet for at det kan opprettes egne kommunale pensjonskasser. Pensjonskontorets styre

har oppfattet at tariffpartenes intensjon er at daglig leder skal være ansatt enten i pensjonskassen eller hos arbeidsgiver.

Pensjonskontorets styre har kommunisert med tariffpartene og forsikret seg om at dette er en riktig forståelse av tariffpartenes syn. Det er tariffpartene som fortolker HTA. Pensjonskontorets styre har på denne bakgrunn lagt til grunn at egne pensjonskasser, som ikke tilfredsstiller disse kravene, vil være i strid med HTA».

Videre heter det:

«Kravet om at daglig leder skal være ansatt enten i pensjonskassen eller hos arbeidsgiver er noe mer enn et formelt krav. Daglig leder-funksjonen må ha et reelt innhold ved at daglig leder selv må kunne utføre de vesentlige deler denne stillingen tilsier. I valg av daglig leder er et viktig hensyn å unngå at det oppstår habilitetsproblemer ved eventuelle interessekonflikter mellom kommunen og pensjonskassen».

9.2.5 RAPPORTERING, REGNSKAPSFØRING, REVISOR OG INTERNKONTROLL

Finanstilsynet skal blant annet se til at pensjonskasser overholder gjeldende regelverk, jf. finansstilsynsloven § 3. Pensjonskasser må derfor rapportere blant annet solvenskapitalkrav og regnskap/nøkkeltall til Finanstilsynet på egne skjema/oppsett.

Pensjonskasser med forvaltningskapital på 10 milliarder kroner eller mer skal rapportere kvartalsvis til Finanstilsynet, mens kravet er halvårlig rapportering for mindre pensjonskasser.

De 25 største pensjonskassene i Norge, samt de med en forvaltningskapital på over 1 milliard euro, rapporterer også til EIOPA. Rapporteringen skjer til Finanstilsynet, som videresender rapportene. Finanstilsynet sammenstiller data for de minste pensjonskassene basert på forenklet rapportering, og rapporterer videre til EIOPA for disse.

En nærmere oversikt over innrapporteringsforpliktelsene finnes på:

<https://www.finanstilsynet.no/rapportering/pensjonsforetak/?header=Rapporteringer%20pensjonskasser>

Videre skal pensjonskassen rapportere regnskapsdata til Statistisk sentralbyrå (SSB).

Etter finansforetaksloven skal Finanstilsynet føre tilsyn med blant annet kommunale pensjonskasser. I Rundskriv 3/2009 fra Finanstilsynet er det gitt veiledning til forskrift av 22. september 2008 nr. 1080 om risikostyring og internkontroll.

Krav til pensjonskassenes regnskapsføring og regnskapsrapportering er regulert i forskrift av 20. desember 2011 nr. 1457 om årsregnskap for pensjonsforetak. Forskriften regulerer hvordan resultat, balanse, endringer i ansvarlig kapital, kontantstrømmer og noter skal oppstilles i årsregnskapet. Utdrag av årsregnskapet med supplerende opplysninger skal rapporteres til Finanstilsynet og SSB innen tre måneder etter regnskapsårets avslutning.

I henhold til forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak skal årsregnskap, årsberetning og revisjonsberetning for pensjonskasser gjøres tilgjengelig på internett.

Pensjonskassen kan benytte regnskapsforetak for både regnskap og rapportering. Det finnes flere tilbydere med dette som spesialfelt.

Det følger av finansforetaksloven § 8-17 at pensjonskassen må ha en revisor. Revisor skal være uavhengig og kan ikke være medlem i pensjonskassen. Dette følger av revisorloven kapittel 8. Dersom kommunerevisjonen er organisert internt i kommunen, kan ikke den kommunalt ansatte revisor godkjennes som revisor for pensjonskassen. Etter finansforetaksloven § 8-6 tredje ledd skal styret minst én gang hvert kvartal ha møte med revisor uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er til stede, med mindre annet fastsettes i instruks for styret.

9.3 KAPITALKRAV FOR EN PENSJONSKASSE

For å sikre soliditeten skal pensjonskassen til enhver tid ha kapital som er tilstrekkelig til å dekke solvensmarginkravet for pensjonskassens samlede virksomhet.

En pensjonskasse må ha startkapital og tilfredsstillende kapital- og solvenskrav etter nærmere regler gitt i finansforetaksloven § 3-4 (4) og § 14-16. Minimumskravet til startkapital er 10 ganger G (per 30.04.26 er G 130 160 kroner), det vil si 1 301 600 kroner.

I tillegg til dette minstekravet skal pensjonskassen oppfylle soliditetskravene i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven, jf. forskrift om pensjonsforetak. Kravet er basert på Solvens II-kravet som gjelder for livsforsikringsforetak, som er omtalt i kapittel 8 *Regler for kommunal tjenstepensjon i et livsforsikringsforetak*, med en noe forenklet beregningsmetodikk. Kravet innebærer blant annet at pensjonskassen må ha nok egenkapital til at den med en høy grad av sikkerhet vil kunne dekke potensielle tap fra alle deler av virksomheten.

Pensjonskassene skal følge samme opptrappingsplan av solvenskapital som

livsforsikringsforetakene, hvilket betyr at kapitalkravet skal gjelde fullt ut i 2032.

For å finansiere egenkapitalen i pensjonskassen, kan kommunen overføre kommunal eiendom til pensjonskassen. Dersom det ikke allerede foreligger en leiekontrakt for kommunen på disse eiendommene, og kommunen skal leie dem etter at pensjonskassen har overtatt eiendommen, må det opprettes en leiekontrakt mellom pensjonskassen og kommunen, som sikrer samme ordinære forretningsmessige vilkår som for ikke- nærstående parter.

IORP II innebærer også nokså omfattende regler for risikostyring og internkontroll i pensjonskassene. Finanstilsynet skal kontrollere at pensjonskassene har et hensiktsmessig system for risikostyring og internkontroll, forsvarlige forsikringstekniske avsetninger til sikring av forsikringsforpliktelser og en ansvarlig kapital som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten.

For de fleste kommunale pensjonsordninger vil pensjonsforpliktelsene og dermed premiereserven øke over tid. Dette vil gi et økt kapitalkrav for pensjonskassene. Egenkapitalen i en pensjonskasse kan økes på forskjellige måter. Uten direkte tilskudd fra kommunen eller opptak av lån, kan egenkapitalen for eksempel økes ved:

- Avkastning på selskapskapitalen
- Fortjenesteelement på premie
- Overskudd på administrasjon og forvaltning
- Premie for rentegaranti
- Overskudd på andre produkter enn kommunal tjenstepensjon dersom pensjonskassen har slike

Ved økt kapitalkrav kan pensjonskassen årlig be om egenkapitaltilskudd fra kommunen.

Det skal ikke betales arbeidsgiveravgift på egenkapitaltilskudd.

Det å ha midler plassert i pensjonskassen kan betraktes som en «kostnad»/«inntekt» for kommunen. Kostnaden/inntekten kan vurderes som forskjellen mellom avkastningen på egenkapitalen og en tenkt avkastning på alternativ plassering med samme risiko. Dette forholdet er nærmere beskrevet i kapittel 6 *Momenter ved vurdering av livsforsikringsforetak i en konkurranse*.

9.4 KAPITALFORVALTNINGSRISIKO OG KAPITALFORVALTNINGSSTRATEGI

Flere kommuner har ønsket større frihet i kapitalforvaltningen enn det de kan få i et livsforsikringsforetak, med forventninger om høyere avkastning, og har blant annet av den grunn etablert en pensjonskasse.

Dersom kommunen har sin tjenstepensjonsordning i en pensjonskasse er det pensjonskassen som har kapitalforvaltningsrisikoen. Kapitalforvaltningsrisikoen ligger i at pensjonskassen årlig må tilføre pensjonsordningen en garantert minimumsavkastning, såkalt rentegaranti (også kalt grunnlagsrente eller beregningsrente) for at premiereserven skal være tilstrekkelig. Dette ligger som en forutsetning i premietarifffene som benyttes. Pensjonskassen tar en premie for å garantere avkastningen, såkalt rentegarantipremie, som er nærmere beskrevet i punkt 3.4.5.

For å ha en buffer for å sikre oppfyllelse av rentegarantien kan en pensjonskasse etter

forsikringsvirksomhetsloven § 3-13 og § 3-19 tilordne hele eller deler av årets overskudd på avkastningsresultatet til et bufferfond. Se også punkt 3.5 *Premiefond, bufferfond og tildeling av avkastning/overskudd* for nærmere beskrivelse av bufferfond og plikten pensjonsleverandørene har til å lage retningslinjer for oppbygging og bruk av bufferfond. Retningslinjene pensjonskassene har for bufferfond for forskjellige investeringsporteføljer vil kunne påvirke investeringsstrategien (kapitalforvaltningsstrategien) og dermed også forventet avkastning.

Kapitalen i en pensjonskasse inndeles i en selskapsportefølje og en kollektivportefølje. Kollektivporteføljen kan igjen deles inn i underporteføljer med forskjellig forvaltningsstruktur, herunder forskjellig aksjeandel. Eiendeler som motsvarer forsikringskapital (premiereserve, det vil si kundenes midler) inngår i kollektivporteføljen. Eiendeler som

ikke inngår i kollektivporteføljen, skal inngå i selskapsporteføljen. Midlene i de to porteføljene kan forvaltes sammen dersom det er ønskelig.

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 skal styret i en pensjonskasse sørge for at det til enhver tid foreligger skriftlige fastsatte retningslinjer for forsvarlig kapitalforvaltning. Styret i pensjonskassen skal vedta en dokumentert kapitalforvaltningsstrategi, jf. forskrift om pensjonsforetak § 17. Strategien skal være vedtatt av styret, og styret skal minst én gang i året foreta en vurdering av strategien. Styrets vurdering skal være skriftlig og nedfelt i styrereferatet. En eventuell dissens i styret skal refererføres.

Kapitalforvaltningsstrategien skal på en klar og tydelig måte sikre at kapitalforvaltningen utøves slik at:

- Selskapsporteføljen forvaltes forsvarlig
- De risikoer pensjonskassen er eksponert for gjennom forvaltning av kapital i kollektivporteføljen er forsvarlige i forhold til pensjonskassens bufferkapital
- Kundenes interesser blir ivaretatt på en betryggende måte

Kapitalforvaltningsstrategien skal omfatte pensjonskassens overordnede retningslinjer for forvaltningen av midler i selskapsporteføljen og kollektivporteføljen, herunder overordnede forhold knyttet til organisering og ansvarsforhold, styre- og ledelsesrapportering, samt uavhengig kontroll.

Kapitalforvaltningsstrategien skal sikre at det er klar uavhengighet og arbeidsdeling mellom enheter og personell med utøvende funksjoner,

og enheter og personell med ansvar for overvåkning.

Forvaltningsstrategien bestemmer hvordan forvaltningen skal gjennomføres, og ligger til grunn for de mandat som gis én eller flere kapitalforvaltere, direkte eller via rådgiver. Daglig leder i pensjonskassen har det delegerte ansvaret for å følge opp kapitalforvaltningen, samt påse at avtalt rapportering fra forvalterne finner sted.

Det er videre i § 18 i forskrift om pensjonsforetak gitt krav til å foreta risikoanalyser knyttet til investeringene, samt krav om å

iverksette tiltak, dersom pensjonskassens finansielle stilling kan være utsatt. Finansiell rådgiver/daglig leder i pensjonskassen overvåker kapitalforvaltningen og det skal jevnlig rapporteres skriftlig til styret om risiko, resultater og etterlevelse. Frekvensen og innholdet i rapportene skal tilpasses kompleksiteten og omfanget av kapitalforvaltningen.

Pensjonskassen skal etter forskrift om pensjonsforetak § 30 ha laget en skriftlig redegjørelse for sin kapitalforvaltningsstrategi, herunder om og eventuelt hvordan kapitalforvaltningsstrategien tar hensyn til faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring (ESG). ESG kan omfatte alt fra hvitvasking, korrupsjon, styresammensetning og utslipp, til sikkerhet og rettigheter for ansatte.

Bærekraftsinformasjonsloven med forskrift trådte i kraft 01.01.23 og gjelder også pensjonskasser. Loven inkorporerer EUs offentliggjøringsforordning og taksonomiforordningen i norsk rett. Offentliggjøringsforordningen pålegger finansmarkedsdeltakere opplysningsplikt om negative bærekraftsvirkninger av beslutninger om investeringer. Disse opplysningene gjelder både for investeringer på foretaksnivå og produktnivå, i tillegg til at det skal gis informasjon om miljøforhold, sosiale forhold og selskapsstyring (ESG). Foretak som gir informasjon om negative virkninger av foretakets virksomhet på bærekraftsfaktorer, skal opplyse om hvilke retningslinjer og prosesser som foretaket har anvendt i disse vurderingene. Hvis foretakene ikke tar hensyn til slike negative virkninger, skal dette begrunnes.

EUs taksonomiforordning etablerer et klassifiseringsystem (taksonomi) for bærekraftig økonomisk aktivitet, som kan brukes av selskaper for offentliggjøring av bærekraftsinformasjon.

Finanstilsynet vurderer jevnlig pensjonskassers styrings- og kontrollsystemer, samt risikonivå på kapitalforvaltningen. Finanstilsynet overvåker også pensjonskassers soliditet. Finanstilsynet foretar stedlig tilsyn i pensjonskasser der strategier, styrings- og kontrollsystemer og operative forhold gjennomgås, evalueres og kommenteres. I 2025 har Finanstilsynet bare gjennomført ett tilsyn med en pensjonskasse. Med «gjennomført» menes her at det er skrevet en endelig tilsynsrapport.

9.5 FORSIKRINGSRISIKO

Forsikringsrisiko er risiko knyttet til forventninger om dødelighet og uførhet i den enkelte kommune og samlet for premieutjevningsskapskapet. Forsikringsrisiko er nærmere beskrevet i kapittel 3 *Premie og pensjonskostnader*. Der er også håndtering av overskudd og underskudd på forsikringsrisiko beskrevet.

Hvor stor risikoen er i pensjonskassen, vil blant annet avhenge av antall medlemmer, samt kjønn og alder på disse. Kommunen kan oppnå lavere premie gjennom pensjonskasse og/eller oppnå et bedre risikoresultat, enn i et livsforsikringsforetak, ved for eksempel å arbeide aktivt for å motvirke uførhet.

I store risikofelleskap (med mange medlemmer) vil det normalt ikke være like store svingninger i risikoen fra år til år som

det vil kunne være i et risikofellesskap med få medlemmer. Pensjonskassen kan minimere slik risiko med reassurans.

Et livsforsikringsforetak kan ha flere risikofellesskap. KLP har for eksempel 7 forskjellige risikofellesskap, herav ett for fellesordningen for kommuner og bedrifter og ett for fylkeskommuner.

En pensjonskasse skal etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-10 til enhver tid ha reassurans (gjenforsikring), som er betryggende sett i forhold til pensjonskassens risikoeksponering og dens økonomiske stilling. Det er vanlig at en pensjonskasse som et minimum etablerer en katastrofedekning. Denne beskytter pensjonskassen mot økonomisk tap som den kan bli påført hvis et stort antall medlemmer dør eller blir uføre som følge av én og samme hendelse. Det kan også være aktuelt med en mer omfattende reassuransedekning, avhengig av risikoprofil og risikobærende evne (for forsikringsrisikoen).

Ved et tap i forsikringsrisikoen som er så stort at det ikke dekkes av risikoutjevningfondet og reassuransen, er det pensjonskassens egenkapital som i siste instans bærer forsikringsrisikoen og må dekke tapet.

I kapittel 3 beskrives kravene i forsikringsvirksomhetsloven til premietariffer som skal meldes til Finanstilsynet. Her beskrives også muligheten i loven til premieutjevning, som er fastsatt i SGS 2020.

9.6 OPERASJONELL RISIKO

I en pensjonskasse foreligger det, som i et livs-

forsikringsforetak, såkalt «operasjonell» risiko.

Finanstilsynet definerer i Modul for operasjonell risiko, sist oppdatert april 2022, operasjonell risiko som «risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser». Definisjonen omfatter juridisk risiko, men ikke strategisk risiko og omdømmerisiko som må vurderes særskilt. Finanstilsynet bruker ovennevnte modul som et verktøy for å kartlegge og vurdere kvaliteten på risikostyringen og risikonivået hos pensjonsleverandørene.

Regelverket knyttet til IORP II er ment å gi en god kontroll på operasjonell risiko, ved at det gjelder formaliserte krav til dokumentasjon av hvordan operasjonell risiko håndteres i pensjonskassen.

9.7 ADMINISTRASJON OG PRAKTISKE OPPGAVER I EN PENSJONSKASSE

Det er mange administrative og praktiske oppgaver en pensjonskasse må ivareta for å følge opp pensjonsordningene etter bestemmelsene i SGS 2020, samt lover og regler. Slik administrasjon krever både gode tekniske løsninger og høy kompetanse. Typiske administrasjonsoppgaver er beskrevet nærmere i punkt 8.6 *Administrasjon og praktiske oppgaver*. Disse oppgavene gjelder også for pensjonskasser.

De fleste pensjonskasser kjøper tjenester av andre knyttet til administrasjon og praktiske oppgaver, såkalt utkontraktering. For slik utkontraktering gjelder forskrift om meldepikt ved utkontraktering av virksomhet mv. av 15. september 2021 nr. 2777.

Regnskapsfunksjonen for pensjonskassen dekker løpende regnskapsregistrering av alle økonomiske transaksjoner. Dette er basert på løpende informasjon fra pensjonsutbetalingsystem, kapitalforvaltere, pensjonskassens betaling for administrative tjenester, med videre. Regnskapsfører utarbeider videre kvartalsvis delårsregnskap, og her innarbeides også aktuarens beregning av pensjonskostnad, premieavvik og pensjonsforpliktelser. Årsregnskapet omfatter i tillegg mer omfattende analyse og oppstilling av fordeling og disponering av årsresultatet og av noter. Les mer om dette under punkt 10.1.5.

De kommunale pensjonskassene har fysisk tilhold i kommunene de betjener, noe som gir nærhet til kunde og medlemmer.

Medlemmene kan også ha behov for et konkret sted å henvende seg, og når pensjonskassen har fysisk tilhold i kommunen de betjener, vil dette kunne gi medlemmene en større følelse av nærhet enn om dette ikke er tilfelle. Dette vil kunne gjelde selv om det meste av servicefunksjonene er utkontraktert til underleverandører som ikke har tilholdssted i kommunen.

9.8 FORDELING AV OVERSKUDD

Det er styret i pensjonskassen som skal fastsette hvordan overskuddet i pensjonskassen skal fordeles hvert år, etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven og finansforetaksloven. Se også punkt 3.5 om bufferfond.

ORD OG UTTRYKK

Ord og uttrykk

Administrasjonskostnader	Kostnader til ajourhold av pensjonsregistrene, pensjonsutbetaling, opplæring og øvrig service, markedsføring, med mer, også betegnet som administrasjonspremie. I offentlig tjenstepensjon skal premien for administrasjonskostnader utjevnes på alle i utjevningsfellesskapet og belastes som en prosent av pensjonsgrunnlaget (lønn).
Administrasjonspremie	Se <i>Administrasjonskostnader</i> .
Administrasjonsreserve	Avsetning for å dekke administrasjonskostnader og forvaltningskostnader knyttet til pensjoner under utbetaling.
AFP - Avtalefestet pensjon	Offentlig AFP for personer født i 1962 eller tidligere er en tidligpensjonsordning som kan utbetales tidligst fra 62 år og fram til 67 år. Offentlig AFP for personer født i 1963 eller senere er et livsvarig påslag til tjenstepensjonen som kan utbetales tidligst fra 62 år. Det er gitt visse krav for å få utbetalt offentlig AFP. Kravene er forskjellige for personer født i 1962 eller tidligere og de som er født senere. Personer født i 1963 eller senere tjener opp en betinget tjenstepensjon som kommer til utbetaling når tjenstepensjonen tas ut dersom de ikke tilfredsstillter kravene for å få offentlig (eller privat) AFP.
Ansvarlig kapital	Ansvarlig kapital skal minst være tilstrekkelig til å dekke et nærmere bestemt solvenskrav og et minstekapitalkrav som gjelder for livsforsikringsforetak eller pensjonskasse. Ansvarlig kapital består av egenkapital, annen godkjent kjernekapital og tilleggskapital.

Ord og uttrykk

Begrenset anbudskonkurranse	Anskaffelsesprosedyre som bare tillater de leverandører som er kvalifiserte og inviterte av oppdragsgiver til å gi tilbud, men som ikke tillater forhandling
Beregningsrente	Ved beregning av premie og premiereserve for en gitt ytelse/pensjon gjøres det forutsetninger om at pensjonsleverandøren vil oppnå avkastning på disse midlene. Premieinnbetalingene kan dermed settes lavere enn om det ikke hadde vært forskuttert forventet avkastning på midlene som er avsatt. Avkastningsnivået som inngår i forutsetningene, kalles beregningsrente, se også <i>Rentegaranti</i> .
Betinget tjenstepensjon	Personer født i 1963 eller senere og som ikke tilfredsstillter kravet om offentlig AFP får i stedet betinget tjenstepensjon fra den offentlige tjenstepensjonsordningen. Dette er en pensjonsytelse som tjenes opp parallelt med tjenstepensjon, tidligst fra 2020, og som kommer til utbetaling når tjenstepensjonen tas ut, gitt at vedkommende ikke får AFP.
Bruttogaranti	Sikrer en bestemt andel av sluttlønn (normalt 66 prosent) som pensjon ved full opptjening (30 år), sammen med personens folketrygd. Bestemmelsen innebærer for eksempel at lavere framtidige pensjoner fra folketrygden automatisk kompenseres gjennom økt tjenstepensjon. Det er innført levealdersjustering av pensjonene som gjør at andelen kan bli mindre enn 66 prosent ved full opptjening, likevel med en garanti på 66 prosent for de som er født før 1959. Garantien blir avtrappet for de som er født fra og med 1959 til og med 1962. For de som er født fra og med 1963 til og med 1967 gis det noe tillegg dersom de har opptjening før 2011. Se også <i>Bruttopenisjon</i>.
Bruttopenisjon	Offentlig tjenstepensjon opptjent før 01.01.20 for personer født i 1963 eller senere og offentlig tjenstepensjon for personer født i 1962 eller tidligere. Se også <i>Bruttogaranti</i> .

Ord og uttrykk

Bufferfond	Bufferfondet bygges opp av avkastning ett år utover minstekravet til premiereserve, og er fordelt på de enkelte kontraktene. Bufferfondet kan benyttes til å oppfylle rentegarantien ett år dersom avkastningen det året er lavere enn rentegarantien. Midler fra bufferfondet kan også tilordnes kontraktene som overskudd, det vil si gå til premiefond. Pensjonsleverandørene skal ha retningslinjer for avsetninger til, og bruk av, bufferfond.
Bufferkapital	Kapital utover egenkapital i et livsforsikringsforetak eller i en pensjonskasse, som for eksempel bufferfondet.
Delingstall	Faktor som benyttes for å beregne årlig pensjon fra ny alderspensjon i folketrygden (folketrygdloven kapittel 20) og samordningsfradrag i brutto alderspensjon for slik pensjon, ny offentlig tjenstepensjon, livsvarig AFP og betinget tjenstepensjon. Delingstallet fastsettes av Nav og varierer med uttaksalder for ulike årskull. Delingstallet gjenspeiler til en viss grad forventet antall år som pensjonist for et årskull ved ulike uttaksaldere. Delingstall benyttes også til å fastsette Justeringstallene som benyttes til å beregne gammel offentlig tjenstepensjon (bruttopenisjon) etter levealdersjustering, se <i>Justeringstall</i>.
Doffin	Databasen for offentlige innkjøp, der alle tjenesteanskaffelser over den nasjonale terskelverdien på MNOK 1,3 eks mva skal kunngjøres.
Drøftingsplikt	Arbeidsgiver plikter etter SGS 2020, § 8-2 første ledd, å drøfte skifte av pensjonsleverandør med de tillitsvalgte. Slike drøftinger skal gjennomføres «tidligst mulig», og senest før oppsigelse er vedtatt og levert dagens leverandør av tjenstepensjonsforsikring.
Dødelighetsgrunnlag	Forutsetninger om dødelighet som benyttes til å beregne prisen (premien) for framtidig garantert pensjon og premiereserve (avsetning for forpliktelsene). Betegnes også ofte som premietariff eller pristariff, se også <i>Premietariff</i> .
Egenregi	Anskaffelser som gjennomføres med egne ressurser.

Ord og uttrykk

Egenkapitalbetjening	Sikring av tilførsel av avkastning/kapital til egenkapitalen.
Egenkapitalkrav	Myndighetenes minstekrav til egenkapital i et livsforsikringsforetak eller i en pensjonskasse.
Egenkapitaltilskudd	Innbetaling til egenkapitalen, her ment som innbetaling til egenkapitalen i KLP eller pensjonskasse.
Engangspremie	Premie som bare betales en gang, ikke årlig. Ikke-forsikringsbare ytelser, som f.eks. livsvarig AFP må beregnes særskilt med engangspremier når pensjonen kommer til utbetaling.
ESG	Uttrykk brukt i kapitalforvaltning som omhandler å ta hensyn til «environmental, social and governance». På norsk oversettes det til miljø-, sosiale- og forretningsetiske forhold.
Finansielle omløpsmidler	Kortsiktige finansielle eiendeler, ikke planlagt å holdes til forfall.
Flyttefil	Excel-fil med informasjon per medlem som er nødvendig for å beregne premie og premiereserve gitt i «Avtale om overføring av offentlige tjenstepensjonsordninger», med vedlegget «Tilbuds/flyttefil offentlige pensjon» versjon 03.04.25.
Folketrygdens grunnbeløp (G)	Beløp som benyttes ved fastsettelse av pensjonspoeng, beregning av pensjoner fra folketrygden og for å regulere pensjon både fra folketrygd og fra offentlig tjenstepensjon. Beløpet justeres hvert år, med virkning fra 1. mai hvert år, i samsvar med gjennomsnittlig lønnsvekst i samfunnet. Folketrygdens grunnbeløp forkortes ofte med «G».
Forholdstall	Faktor som benyttes for å beregne årlig pensjon fra gammel alderspensjon i folketrygden (folketrygdloven kapittel 19) og samordningsfradrag i brutto alderspensjon for slik pensjon. Forholdstallet fastsettes av Nav og varierer med uttaksalder for ulike årskull. Se også <i>Delingstall</i> .

Ord og uttrykk

	Forholdstall benyttes også til å fastsette Justeringstallene som benyttes til å beregne gammel offentlig tjenstepensjon etter levealdersjustering, se <i>Justeringstall</i> .
Forsikringsgiver	Pensjonsleverandør, det vil si livsforsikringsforetak eller pensjonskasse, benyttes i SGS 2020.
Forsikringsrisiko	Forsikringsrisiko er risiko knyttet til de økonomiske konsekvenser dersom medlemmenes dødsfallstidspunkt, levetid og uførehypighet i den enkelte pensjonsordningen og samlet for pensjonsleverandøren gir høyere utbetaling enn det premietariffen skulle tilsi.
Fortjenesteelement	Tillegg i premien som kan gå direkte til egenkapitalen hos pensjonsleverandøren.
G	Se <i>Folketrygdens grunnbeløp</i> .
GKRS-beregninger	GKRS er betegnelsen på Foreningen for god kommunal regnskapsskikk, les mer om GKRS på nettstedet www.gkrs.no . Innen offentlig tjenstepensjon betegner GKRS-beregninger aktuarberegningene knyttet til tjenstepensjon som skal inn i kommunens regnskap og balanse.
Grunnlagsrente	Se <i>Beregningsrente</i> eller <i>Rentegaranti</i> .
Grunnpensjon	Den delen av gammel alderspensjon i folketrygden som beregnes på grunnlag av trygdetid og som ikke er avhengig av tidligere inntekt. Full grunnpensjon tilsvarer grunnbeløpet (G) for enslige og 0,9 G for ektefelle/samboer.
Hold-til-forfall-investeringer	Finansielle investeringer, typisk i obligasjoner, som ikke skal selges før forfall. Bruk av slike obligasjoner innebærer at verdien av investeringen avhenger av prisen pensjonsleverandøren i sin tid betalte for obligasjonen og at avkastningen dermed holder seg stabil over obligasjonens løpetid.

Ord og uttrykk

Ikke-forsikringsbare ytelser	Enkelte av pensjonsforpliktelsene som er nedfelt i SGS 2020 er det ikke adgang til å forsikre fullt ut ved å betale en forhåndspremie. Disse forsikringsforpliktelsene kalles ikke-forsikringsbare ytelser. Først når pensjonstilfellet inntreffer (det skal betales pensjon), kan det skje en endelig beregning av pensjonen. Dette gjelder blant annet livsvarig AFP. Forskjellen på endelig beregning av nødvendig kapital og det som er avsatt via foreløpig premiebetaling, tas med i beregning av premien for ikke-forsikringsbare ytelser i premieutjevningsselskapet. Se også <i>Bruttogaranti</i> og <i>Bruttopenisjon</i> .
Individuell garanti	En ordning sikrer ansatte i offentlig sektor som er født før 1959 og som har full opptjening en samlet pensjon for folketrygd og tjenstepensjon på minst 66 prosent av pensjonsgrunnlaget etter levealdersjustering. Garantien blir avtrappet for de som er født fra og med 1959 til og med 1962. For de som er født fra og med 1963 til og med 1967 gis det noe tillegg dersom de har opptjening før 2011. Se også <i>Bruttogaranti</i> .
Innskutt egenkapital	Egenkapital betalt av eiere.
Interkommunal pensjonskasse	En pensjonskasse for flere kommuner/fylkeskommuner.
IORP II	EUs tjenstepensjonsdirektiv som blant annet gjelder styring og kontroll av pensjonskasser (IORP-er).
Justeringstall	Faktor som benyttes for å beregne gammel offentlig tjenstepensjon (bruttopenisjon) etter levealdersjustering. Fastsettes ulikt for ulike kull: (1) For årskull fra og med 1943-kullet til og med 1953-kullet tilsvarer justeringstallene de forholdstallene som er fastsatt av Nav. (2). For årskullene fra og med 1963-kullet beregnes justeringstallene ut fra delingstall fastsatt av Nav. Justeringstallene er delingstall dividert med 13,42. (3). For årskull fra og med 1954-kullet til og med 1962-kullet

Ord og uttrykk

	benyttes justeringstall etter begge punktene over. Personer født i 1954 får 9/10 av pensjonen levealdersjustert ved bruk av justeringstall beregnet iht. (1) og 1/10 beregnet iht. (2), personer født i 1955 benyttes et justeringstall beregnet 8/10 iht. (1) og 2/10 iht. (2), osv. Se også <i>Forholdstall</i> og <i>Delingstall</i>.
K2013	Forutsetninger om dødelighet angitt av Finanstilsynet i 2013 som er minstekrav til slike forutsetninger ved beregning av premie og premiereserve i kollektiv, herunder kommunal tjenstepensjon.
Kapitalforvaltningskostnader	Kostnader knyttet til forvaltning av pensjonsordningens midler, også kalt premie for kapitalforvaltning. Premien vil kunne avhenge av hvordan midlene er investert og størrelsen på midlene.
KOFA	Klagenemd for offentlige anskaffelse.
Kollektiv pensjonsforsikring	Pensjonsforsikring som gjelder definerte grupper, i motsetning til individuelle pensjonsforsikringer. En kommunal tjenstepensjonsordning er en kollektiv pensjonsforsikring for alle ansatte i en kommune.
Kollektivportefølje	En pensjonsleverandørs forvaltningskapital deles inn i en kollektivportefølje, eventuelt en særskilt investeringsvalgsportefølje og selskapsporteføljen. Eiendeler som er knyttet til produkter med rentegaranti inngår i kollektivporteføljen. Det er pensjonsleverandøren som bestemmer sammensetningen av porteføljen. Forsikringsvirksomhetsloven gir livsforsikringsforetakene mulighet til å etablere flere underporteføljer av kollektivporteføljen med ulik risikoprofil. Kundene vil tilordnes/tilbys ulike underporteføljer basert blant annet på kundenes beregningsrente og bufferkapital.
Konkurranse med forhandling	Anskaffelsesprosedyre hvor oppdragsgiver har adgang til å forhandle med leverandørene.

Ord og uttrykk

Konkurransesgrunnlag	De dokumenter som utformes av kommunen i forkant av kunn-gjøring, og som tilbudene i konkurransen skal basere seg på.
Kontoutskrift	Oversikt over pensjonsordningens innbetalinger, utbetalinger og øvrige bevegelser i løpet av ett år, sammen med status ved årets slutt.
Levealdersjustering	Prinsipp som innebærer at den enkeltes pensjon (både folketrygd, offentlig tjenstepensjon, betinget tjenstepensjon og livsvarig AFP) blir justert etter forventet levealder for den enkeltes årskull.
Livsforsikringsforetak	Et finansforetak som selger livsforsikringer og pensjoner.
Oppsatt pensjonsrett	Oppspart pensjonsrettighet fra en tidligere arbeidsgiver i offentlig sektor som enda ikke har kommet til utbetaling.
Opptjent egenkapital	Egenkapital som består av overskudd som eierne bestemmer skal holdes igjen i foretaket, og ikke tas ut som utbytte.
Overføringsavtalen	Avtale mellom Statens pensjonskasse og andre pensjonsordninger innenfor offentlig sektor om overføring og avregning av ansattes pensjonsrettigheter mellom arbeidsgivernes pensjonsordninger. SPK har laget en egen avtale for kostnadsfordeling mellom pensjonsleverandører dersom den ansatte har tjenestetid i en pensjonsordning hos en annen pensjonsleverandør.
Overgangstillegg	Tillegg til alderspensjon fra offentlig tjenstepensjon som gis til ansatte født i 1963 til 1970 dersom de tar ut pensjon i alderen 62 til 67 år. Utbetales kun fram til 67 år.
Pensjonsbeholdning	Brukes som uttrykk for samlet opptjent pensjon basert på den årlige opptjeningen i henholdsvis folketrygden og ny offentlig tjenstepensjon.
Pensjonsberegning	Utregning av pensjon for et medlem ved pensjonstilfellet (når pensjonen skal utbetales). For alle født i 1962 eller tidligere og alle som har opptjening før 01.01.20, samt for uføre- og etterlattepensjoner uansett

Ord og uttrykk

	fødselsår, skal hele eller deler av pensjonen blant annet ta hensyn til samlet tjenestetid i offentlig sektor, og informasjon om dette må innhentes fra andre pensjonsleverandører. I påslagspensjon skal pensjonsbeholdningen danne grunnlag for beregning av årlig pensjon.
Pensjonsforpliktelse	Benyttes både om en kommunes forpliktelser overfor de ansatte når det gjelder pensjon og er en betegnelse som benyttes om opp-tjent pensjon i kommunens regnskapsføring, GKRS-beregninger, se <i>GKRS-beregninger</i>.
Pensjonsinnretning	En fellesbetegnelse på alle leverandører av tjenstepensjon, det vil si både livsforsikringsforetak og pensjonskasser i forsikrings-virksomhetsloven. Se også <i>Pensjonsleverandør</i>.
Pensjonskasse	Egen selveiende institusjon opprettet av arbeidsgiver for sikring av ansattes pensjonsrettigheter (egenregi).
Pensjonskostnad	Beregnet verdi av de pensjonsrettigheter som tjenes opp i løpet året, hensyntatt forutsetninger om framtidig lønnsvekst med mer, til bruk i kommunenes regnskaper, GKRS-beregninger, se <i>GKRS-beregninger</i>.
Pensjonsleverandør	Her brukt som fellesbetegnelse på alle leverandører av tjenstepensjon, det vil si livsforsikringsforetak og pensjonskasser. I forsikringsvirksomhetsloven omtalt som pensjonsinnretning.
Pensjonsmidler	Midler hos pensjonsleverandøren som er knyttet til den enkelte tjenstepensjonsavtalen, som premiereserve, bufferfond og premiefond.
Premie	Det beløp som skal tilføres pensjonsordningen for sikring av økte pensjonsrettigheter og risiko og omkostninger m.m. det enkelte året. I forsikringsvirksomhetsloven omtales premietariffer som pristariffer.

Ord og uttrykk

Premieavvik	I regnskapsføringen av pensjonskostnader for kommuner, vil differansen mellom årets pensjonspremie og årets beregnede netto pensjonskostnad utgjøre årets premieavvik. Se også <i>GKRS-beregninger</i>.
Premiefond	Et fond for midler kommunen betaler inn ut over premiene, eller som kommer fra overskudd i pensjonsordningen eller har kommet på grunn av tilbakeføring av premier. Premiefondet kan anvendes til dekning av framtidige premier.
Premiereserve	Forsikringsteknisk kontantverdi av de pensjonsforpliktelser som pensjonsordningen har overfor sine medlemmer, det vil si midler som er satt av for å sikre framtidige utbetalinger.
Premietariff	Ved beregning av premien tas det utgangspunkt i en premietariff med forutsetninger om blant annet dødelighet og uførhet. Det er også gjort forutsetninger om at det hvert år minst skal tilføres en garantert avkastning, gjerne kalt beregningsrente. Premietariff, også kalt pristariff, skal meldes til Finanstilsynet. Se også <i>Dødelighetsgrunnlag</i> og <i>Uføregrunnlag</i>.
Premieutjevning	Premieutjevning betyr at premien for en kunde beregnes som et gjennomsnitt ut fra pensjonspremier for alle pensjonsordninger i et premieutjevningsselskap.
Premieutjevningsselskap	Pensjonsordninger for flere arbeidsgivere, med beregning av pensjonspremier som et gjennomsnitt for alle ordninger.
Pristariff	Se <i>Premietariff</i>.
Påslagspensjon	Alderspensjon i offentlig tjenstepensjon for opptjening etter 01.01.20 for personer født i 1963 eller senere. Denne pensjonen skal ikke samordnes med folketrygden, men er et påslag til denne. Påslagspensjonen tjenes opp med en viss prosent av lønn hvert år, og tidligere opptjening reguleres i takt med G-veksten.
Reassuranse	Kalles også for gjenforsikring. Det er en forsikring der risiko vedrørende en enkelt forsikring eller en viss del av en samlet forsikringsportefølje mot en tilsvarende andel av risikopremien overføres til et reassuranseselskap.

Ord og uttrykk

Reguleringspremie	Premie for økt pensjonsopptjening som følge av lønnsvekst for de som er født før 1963. For de som er født etter 1962 dekker reguleringspremien G-vekst knyttet til pensjonsbeholdningen. Reguleringspremien dekker også regulering av pensjoner under utbetaling.
Rentegaranti	Ved beregning av premie og premiereserve for en gitt ytelse/-pensjon gjøres det forutsetninger om at pensjonsleverandøren vil oppnå avkastning på disse midlene. Premieinnbetalingene kan dermed settes lavere enn om forventede finansinntekter ikke var forskuttet. Avkastningsnivået som inngår i forutsetningene, kalles rentegaranti (eller beregningsrente). Se også <i>Beregningsrente</i> .
Rentegarantipremie	Premie for at pensjonsleverandøren står risikoen for at avkastningen som tilføres minst er lik rentegarantien. Premien vil kunne avhenge av hvordan midlene er investert og størrelsen på bufferfond for den aktuelle pensjonsavtalen. Omtales også som premie for rentegaranti.
Risikoresultat	Forskjellen mellom beregnede risikopremier og faktiske risikokostnader ett år, der risikokostnadene er knyttet til død, overlevelse og uførhet.
Risikoutjevningfond	Et fond hos pensjonsleverandøren som blant annet kan benyttes til avsetning til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person. Halvparten av ett års risikoresultat kan avsettes i risikoutjevningfondet opp til fondet når et maks-nivå.
Samordningsregler	Fordeling av samlet pensjon mellom folketrygden og offentlige tjenstepensjonsordninger for bruttopensjon. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenstepensjon reduseres i henhold til samordningsreglene. Se også <i>Bruttopensjon</i>.

Ord og uttrykk

Selskapsportefølje	En pensjonsleverandørs forvaltningskapital deles inn i en kollektivportefølje, eventuelt en særskilt investeringsvalgsportefølje og selskapsporteføljen. Eiendeler som ikke inngår i kollektivporteføljen eller eventuelt særskilt investeringsvalgsporteføljen, inngår i selskapsporteføljen.
SGS 2020	Fra 01.01.20 ble pensjonsbestemmelsene i Hovedtariffavtalen flyttet til den sentrale generelle særavtalen om pensjonsordninger som kalles SGS 2020 Pensjonsordninger.
Sluttlønn	Lønnsnivå ved avgangsalder/uttak av pensjon.
Solvenskapital	Den del av pensjonsleverandørens kapital som ikke representerer påløpte forpliktelser overfor kunder (ansvarlig kapital).
Solvenskapitalkrav	Krav til hvor stor solvenskapital en pensjonsleverandør minst må ha. Solvenskapitalkravet tar hensyn til både investeringsrisiko og forsikringsrisiko hos livsforsikringsforetaket.
Solvenskapitaldekning	Forholdet mellom solvenskapital og solvenskapitalkravet i livsforsikringsforetaket eller pensjonskassen.
Solvensmarginkrav	Uttrykkene solvensmarginkrav og solvenskapitalkrav benyttes litt om hverandre i regelverket for pensjonskasser.
Særskilt investeringsportefølje	En pensjonsleverandørs forvaltningskapital deles inn i en kollektivportefølje, eventuelt en særskilt investeringsvalgsportefølje og selskapsporteføljen. Kommunen kan avtale at pensjonsmidlene skal forvaltes i en særskilt investeringsportefølje, der kommunen kan bestemme hvordan investeringsporteføljen skal sammensettes. Rentegarantien behandles etter egne regler i den aktuelle avtaleperioden.
Termin tillegg	Ved oppdeling av premien i terminer skal det beregnes et termin tillegg som dekker reduserte renteinntekter og eventuelle økte administrasjonskostnader.

Ord og uttrykk

TED-database	Den europeiske offisielle databasen for kunngjøringer. Dersom anskaffelsen anslåtte verdi overstiger EØS-terskel skal anskaffelsen kunngjøres i TED (Tenders Electronic Daily), i tillegg til at den skal kunngjøres i Doffin.
Tidligpensjon	Pensjon som utbetales før normal pensjonsalder, for eksempel pensjon fra særaldersgrense, etter 85-års-regelen eller gammel AFP.
Tildelingskriterier	De kriterier som ligger til grunn for sammenlikning av tilbudene i konkurransen.
Tilleggspensjon	Den delen av gammel alderspensjon i folketrygden som er avhengig av tidligere inntekt.
Uføregrunnlag	Forutsetninger om sannsynligheten for å bli ufør og få rett til uførepensjon, som benyttes til å beregne prisen (premien) for framtidig garantert pensjon og premiereserve (avsetning for forpliktelsene). Betegnes også ofte som premietariff eller pristariff, se også <i>Premietariff</i> .
Uførhet	Arbeidsuførhet på grunn av sykdom eller skade.
Utvidet egenregi	I denne veilederen benyttes dette begrepet som beskrivelse av tilfellet der kommunen oppretter en pensjonskasse i stedet for å ha pensjonsordningen hos et livsforsikringsforetak, og der anskaffelsesregelverkets vilkår oppfylles.
Åpen anbudskonkurranse	Anskaffelsesprosedyre som tillater alle interesserte leverandører til å gi tilbud, men som ikke tillater forhandling.
Årlig premie	Årlig premie skal dekke ett års opptjening av pensjon. Ett års opptjening tilsvarer økningen i forsikringsteknisk avsetning ved at en ansatt har jobbet dette året. Årlig premie beregnes forskjellig for personer født i 1962 eller tidligere og for opptjening etter 01.01.20 for personer født i 1963 eller senere.

Ord og uttrykk

2011-tillegg

Tillegg til alderspensjon fra offentlig tjenstepensjon som gis til ansatte født fra og med 1963 til og med 1967 dersom de har hatt opptjening før 2011.

REGISTER RETTSAVGJØRELSER OG KOFA-SAKER

Høyesterett

HR-2019-1801-A	Side 61
HR-2024-1807-U	Side 86

Lagmannsretten

LA-2012-85717	Side 85
LB-2016-65693	Side 83
LB-2018-147988	Side 83
LH-2020-178227	Side 83
LB-2022-60123	Side 69

Tingretten

TOSL- 2025 - 88304	Side 76

EU-domstolen

Sak C-458/03	Side 90, 91
Sak C-331/04	Side 78
Sak C-454/06	Side 87
Sak C-324/07	Side 90, 91
Sak C-226/09	Side 79
Sak C-182/11	Side 93
Sak C-183/11	Side 93
Sak C-6/15	Side 78
Sak C-131/16	Side 82

Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA)

Sak 2006/159	Side 64
Sak 2006/161	Side 63
Sak 2009/20	Side 64
Sak 2010/23	Side 87
Sak 2010/43	Side 80
Sak 2011/231	Side 87
Sak 2013/66	Side 87
Sak 2014/94	Side 78
Sak 2015/17	Side 87
Sak 2015/75	Side 78
Sak 2016/9	Side 78
Sak 2016/54	Side 77
Sak 2016/146	Side 73
Sak 2016/193	Side 86
Sak 2017/47	Side 93
Sak 2017/95	Side 74
Sak 2018/201	Side 85
Sak 2020/844	Side 78
Sak 2021/21	Side 83
Sak 2021/410	Side 78
Sak 2021/1924	Side 93, 95
Sak 2021/2139	Side 69
Sak 2023/1101	Side 79
Sak 2024/183	Side 79, 85
Sak 2024/528	Side 82
Sak 2024/721	Side 81
Sak 2024/0963	Side 81
Sak 2024/1469	Side 86
Sak 2025/0992	Side 76
Sak 2025/0999	Side 75

OVERSIKT OVER KOMMUNALE PENSJONSKASSER I KS' TARIFFOMRÅDE

Navn / nettsted	Daglig leder / epostadresse
Arendal kommunale pensjonskasse www.akpensjon.no	Kjetil Korneliussen / post@akpensjon.no
Asker kommunale pensjonskasse www.asker.kommune.no/for-ansatte/pensjonskassen/	Knut Håkon Brox
Bergen kommunale pensjonskasse https://bergenkp.no	Helge Syrstad / pensjonskassen@bergenkp.no
Bodø Pensjonskasse https://bodopk.no/	Hans Petter Horsgaard / kontakt@bodopk.no
Bærum kommunale pensjonskasse www.bkp.no	Jørn Jevne / post@bcp.no
Drammen kommunale pensjonskasse www.dkp.no	Øyvind Müller Famestad / post@dkp.no
Elverum kommunale pensjonskasse www.elverumpensjon.no	Trond Rønning / pensjon@elverum.kommune.no
Flekkefjord kommunale pensjonskasse www.fk-pensjon.no	Kurt Reimund Stordrange / pensjonskassen@flekkefjord.kommune.no
Halden kommunale pensjonskasse www.hkpensjon.no	Eivind Borring Hansen / post@hkpensjon.no
Harstad kommunale pensjonskasse https://gabler.no/kunde/harstad-kommunale-pensjonskasse	Erling Høyer-Pettersen / harstadpk@gabler.no
Haugesund kommunale pensjonskasse www.h-k-p.no	Heidi Iren Sunde / pensjonskassen@h-k-p.no

Navn / nettsted	Daglig leder / epostadresse
Kristiansand kommunale pensjonskasse www.kkpensjon.no	Frode Renneflott Thorkildsen / post@kkpensjon.no
Lørenskog kommunale pensjonskasse www.lkp.no	Guri Horsfjord Lassen / lorenskog@gabler.no
Molde kommunale pensjonskasse www.moldepensjon.no	Lars Larsen-Lassabliere / Pensjon@moldepensjon.no
Pensjonskassen for fylkene Akershus og Buskerud www.pensjonskassenforfylkene.no	Bjarne F. Refsnes / post@pensjonskassenforfylkene.no
Sandefjord kommunale pensjonskasse www.sandefjordpensjon.no	Irene Ormestad / pensjon@sandefjord.kommune.no
Sandnes kommunale pensjonskasse www.s-k-p.no	Terje Frafjord / pensjonskassen@sandnes.kommune.no
Skien pensjonskasse www.skienpensjon.no	Jarle Peder Helgason / post@skienpensjon.no
Tromsø kommunale pensjonskasse www.tromsopensjonskasse.no/	Erling Høyer-Pettersen / post@tromsopk.no
Trondheim kommunale pensjonskasse www.tkp.no	Hilde Aunvåg / post@tkp.no